

KUOPION SEUDUN KULTTUURIYMPÄRISTÖ SEUTUKUNNAN VAHVUUDEKSI

Kulttuuriympäristöselvitys Kuopion
seudun maakuntakaavaa varten

KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS KUOPION SEUDUN MAAKUNTAKAAVAA VARTEN

Liitteessä luettelo Pohjois-Savon maakuntavaltuuston
23.8.2006 hyväksymän Kuopion seudun maakuntakaavan
kulttuuriympäristökohteista ja alueista

Valokuvat: Kari Jämsen
Kannet: Irma Toivanen
Taitto: Marja Partanen

ISBN 952-5188-61-2
ISSN 1238-6383

1. Johdanto	8
2. Kulttuuriympäristö kaavoituksessa	9
3. Kuopion seudun esihistorialliset muinaisjäännökset	12
4. Lastuja Kuopion seudun teollisuushistoriasta	13
5. Kuopion seudun valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö	15
6. KUOPIO	20
6.1 Väinölänniemi	21
6.2 Rännikatuverkko	22
6.3 Puukorttelit	23
6.3.1 Maria Jotunin koulu, entinen Snellmanin koulu	23
6.3.2 Korttelimuseo	23
6.3.3 Kuopion klubi, entinen asuinrakennus	24
6.3.4 Tuomiorovastin pappila, alkuperäinen lääninhallituksen virkamiesten asuintalo	24
6.3.5 Victor Barsokevitsch–valokuvakeskus	25
6.3.6 Ryhmäperhepäiväkotia Peukaloinen, entinen asuinrakennus	25
6.3.7 Minna Canthin talo	25
6.3.8 Entinen työväentalo	26
6.4 Virastotalot, Sepänkatu 1	26
6.5 Piispanpuiston ympäristö	27
6.5.1 Piispanpuisto	27
6.5.2 Piispantalo (nykyisin osa Kuopion muotoiluakatemiaa)	27
6.5.3 Karjatalousopisto (nykyinen Maanmittauslaitos)	28
6.5.4 Kuopion Pyhän Nikolauksen katedraali	28
6.5.5 Lääninhallitus	29
6.5.6 Asuinrakennus Ilmarinen	29
6.5.7 Kallaveden lukio ja aikuislukio, entinen tyttölyseo	30
6.5.8 Asuinrakennus Vellamo	30
6.6 Snellmanin puisto	31
6.6.1 Tuomiokirkko	31
6.6.2 Snellmanin puisto	32
6.6.3 Kuopion museo	32
6.6.4 Pohjois-Savon maakuntakirjasto	32
6.6.5 Ravintola Isä Camillo, entinen Suomen pankki	33
6.6.6 Postitalo	33
6.6.7 Kuopion taidemuseo	34
6.6.8 Snellmanin koulu, entinen teollisuuskoulu	34
6.6.9 Koulurakennus Mutteri	35
6.6.10 Puijonsarven hotelli (vanha osa)	35
6.6.11 Barson kulma, asuinliiketalo	35
6.6.12 Konttisen liiketalon, nykyinen sosiaali-virasto	36
6.6.13 Liiketalon, entinen Vanhan apteekin talo	36
6.6.14 Liiketalon, entinen Elorannan talo	36
6.6.15 Asuin/liiketalon Rehtorin, entinen Maatalousosakepankki	37
6.7 Snellmaninkadun korttelit	37
6.7.1 Snellmanin kotimuseo	37
6.7.2 Malmbergin talo	38
6.8 Kuopion satama, Varastokadun ympäristö ja Satamapuisto	38
6.8.1 Raninin mylly	39
6.8.2 Viinatehtaan piippu	39
6.8.3 SOK vanha osa	39
6.8.4 Sairaala Lasaretti, entinen Savo-Karjalan tukku	40
6.8.5 Tiehallinto, entinen osuustukkukauppa OTK	40
6.8.6 Satamapuisto ympäristöineen	40
6.8.7 Satamapuisto	41
6.8.8 Tulli- ja pakkahuone	41
6.8.9 Satamakonttori	41
6.8.10 Satamavarastot	42
6.8.11 Ravintola Sataman Helmi	42
6.8.12 Entinen Kuopion osuusmeijeri	42

6.8.13	Energialaitos.....	43
6.8.14	Asuinkerrostalo	43
6.9	Asemakoululta vankilalle.....	43
6.9.1	Asemakoulu.....	43
6.9.2	Rautatieasema ja asemalaiturikatokset	44
6.9.3	Minna Canthin puisto	44
6.9.4	Maljapuron koulu	44
6.9.5	Talousskoulu	45
6.9.6	Lääninvankila	45
6.9.7	Puutalokortteli	46
6.10	Liikekeskus miljö	46
6.10.1	Kauppatori.....	46
6.10.2	Kaupungintalo	47
6.10.3	Vanha linja-autoasema	47
6.10.4	Kauppahalli	48
6.10.5	Kuopion Lyseo	48
6.10.6	Entinen SYP	49
6.10.7	Hotelli Atlas	49
6.10.8	Sankaripuisto, entinen Hatsalan hautausmaa.....	49
6.10.9	Puistokoulu.....	50
6.10.10	Salon talo, Puijonkadun funkistalo	50
6.11	Kasarmialue.....	50
6.11.1	Kasarmialueen pohjoisosa	51
6.12	Kuopion terveydenhuolto-oppilaitos (ent. lääninsairaala)	51
6.12.1	Entinen sisätautiosasto	52
6.12.2	Taloudenhoitajan rakennus.....	52
6.12.3	Entinen kirurginen osasto	52
6.12.4	Sisätautisairaala	53
6.13	Vanha hautausmaa eli Iso hautausmaa ja kappeli	53
6.14	Puijon kappeli, siunauskappeli	54
6.15	Keskustan arvokkaita rakennuskohteita.....	54
6.15.1	Korukulma, asuintalo Kallanranta 1	54
6.15.2	Asuinrakennus Piispala	54
6.15.3	Metsäkeskus, entinen Maakuntatalo	55
6.15.4	Entinen kaupungin-hotelli	55
6.15.5	Entinen Kuopion maalaiskunnan talo	55
6.15.6	Lastentarha Pumpputori entinen koulurakennus	56
6.15.7	Kuopionlahden yläaste, entinen Yhteiskoulu	56
6.15.8	Posti- ja verotoimisto, entinen palo- ja poliisilaitos	56
6.15.9	Asuinkerrostalo Puolikuu, ”Haaremin talo.....	57
6.15.10	Suomen ortodoksinen kirkkokunnan keskusrakennus.....	57
6.16	Niirala	57
6.16.1	Niiralan asuinalue.....	57
6.16.2	Huuhannmäki	58
6.16.3	Ukkokoti, Kalliokadun palvelutalo.....	58
6.16.4	Alavan kirkko ja seurakuntatalo	59
6.16.5	Joulumerkkikoti.....	59
6.16.6	Alavan sairaala, lastenlinna	60
6.16.7	Vanhainkoti	60
6.16.8	Niiralan koulu.....	61
6.16.9	Kaupunginteatteri	61
6.16.10	Niiralan kulman asuin-kerrostalo	62
6.16.11	TURO.....	62
6.16.12	Huoltoasema.....	62
6.17	Haapaniemen teollisuusalue.....	63
6.17.1	Haapaniemen piippu.....	63
6.17.2	Haapaniemen halli.....	63
6.17.3	Saastamoisenkatu ja Lehtoniemenkatu.....	64
6.17.4	Kumpusaaren huvila.....	64
6.18	Itkonniemen teollisuus	64
6.18.1	Schauman Wood, entinen tulitikkutehdas	64
6.18.2	Tehtaan johtajan asuinrakennus.....	65
6.18.3	Rivitalo	65

6.18.4	Asuinrakennus	65
6.18.5	KW-Door, entinen kuitulevytehdas	65
6.18.6	Itkonniemen pientaloalue	66
6.19	Männistön vanha kirkko	66
6.20	Lahdentaan koulu	66
6.21	Vanha asema-alue ympäristöineen	67
6.21.1	Asemapäällikön talo	67
6.21.2	Asuinrakennus	67
6.21.3	Asuinkasarmi	68
6.21.4	Leipomo-pesula	68
6.21.5	Veturitalli-vesitorni	68
6.21.6	Konepaja	68
6.21.7	Paja	68
6.21.8	Lämpökeskus	69
6.21.9	Mikontalo, entinen VR:n kerrostalo	69
6.21.10	Konepajarakennukset	69
6.22	Linnanpellon asuinalue 1	69
6.23	Linnanpellon asuinalue 2	70
6.24	Ammatillinen aikuiskoulutuskeskus, entinen sokeainkoulu	70
6.25	Asuinkerrostalot Päivölä ja Asuntola	70
6.26	Päivärinteen tien asuintalot, ns. rikkaiden rinne	71
6.27	Pappilanmäki	71
6.27.1	Pappilanmäen pappilat	71
6.27.2	Flodbergin hautausmaa	71
6.28	Linja-autoasema	72
6.29	Puijonlaakso	72
6.29.1	Kuopion yliopistollinen sairaala, KYS	72
6.29.2	Puijonlaakson asemakaava	72
6.30	Savilahti	73
6.30.1	Ammuslataamo	73
6.30.2	Harjulan vanhainkoti	73
6.31	Niuvanniemen sairaala	74
6.31.1	Sairaalamiljö	74
6.31.2	Niuvan sairaalan laitumet	75
6.32	Iso-Valkeisen ja Päivärannan ryhmäpuutarha-alueet	75
6.33	Pirttiniemi, Pursiseuran huvila	76
6.34	Kumpusaaren huvila	76
6.35	Jynkkä-Levänen-Rauhalahti	76
6.35.1	Rauhalahden kartano	76
6.35.2	Kivilammen (Kivipuron) mylly	77
6.35.3	Leväsen vanhainkoti, entinen maanviljelyskoulu	77
6.36	Puijo	78
6.36.1	Puijon maisema	78
6.36.2	Puijon torni ja maja	79
6.36.3	Konttilan tila, entinen pappilan torppa	79
6.36.4	Konttilan niityt	80
6.37	Pitkälahden teollisuus	80
6.37.1	Pitkälahden voimala, Miiluranta 1	80
6.38	Koivumäen kartanomiljö	81
6.39	Riistaveden kirkko ja hautausmaa	82
6.40	Kurkimäen asema-alue	82
6.41	Haminalahden kulttuurimaisema	83
6.41.1	Kartano	84
6.41.2	Lugnet	84
6.41.3	Salonsaari	84
6.41.4	Pirttisaaren huvila	84
6.41.5	Matti Karppasen mökki	85
6.42	Juttuharju, Haminalahden työväentalo	85
6.43	Hirvilahden koulu	85
6.44	Rytken seuratalo	85
6.45	Suotaipaleen kivisilta	87
6.46	Jännevirran silta, Kuopio ja Siilinjärvi	87
6.46.1	Jännevirran entinen lossilaituri	87

6.46.2	Jännevirran siltavahdin ja lossarin talot.....	88
6.46.3	Jännevirran silta.....	88
6.47	Sikoniemen teollisuus	89
6.47.1	Tiilitehtaan piippu	89
6.48	Karhonsaaren teollisuus	89
6.48.1	Karhonsaaren huvilat.....	89
6.48.2	Karhonsalmen asutus.....	90
6.49	Vaajasalon sairaala, nykyinen Neuron.....	90
6.49.1	Entinen parantola.....	90
6.49.2	Päärakennus.....	90
6.49.3	Vesitorni	91
6.49.4	Roinila	91
6.50	Vehmasmäen koulu.....	91
7.	VEHMERSALMI	92
7.1	Vehmersalmen kirkon ympäristö	92
7.1.1	Vehmersalmen kirkko	92
7.1.2	Kirkonkylän hautausmaa	93
7.1.3	Pappila.....	93
7.1.4	Nuorisotalo Majakka, entinen suojeluskuntatalo.....	93
7.1.5	Kirkonkylän koulu, Peruskoulun ala-aste, entinen kansakoulu	94
7.2	Vuorisalon saaristotien ympäristö.....	94
7.2.1	Maisema	94
7.2.2	Vuorisalon hovi	94
7.2.3	Virtala.....	95
7.2.4	Jänissalon tiilitehtaat	95
7.3	Mustinlahden kulttuurimaisema	95
7.4	Horkanlahden hautausmaa.....	96
7.5	Sallilanniemi	96
7.5.1	Sallilanniemen alue	96
7.5.2	Päärakennuksen pihapiiri.....	97
7.5.3	Taloukeskus, pehtoorien asuinrakennukset.....	97
7.5.4	Salmensuu	97
7.5.5	Tuulentupa.....	97
7.6	Räsälän koulu	98
7.7	Vuorisalon kalastajakylä.....	98
7.8	Perinnemaisemat.....	98
7.8.1	Mökinojan hevoshaka.....	98
7.8.2	Kokonniemen laitumet	98
7.8.3	Harjun niityt	99
7.8.4	Mäkitalon pihaniitty	99
7.8.5	Hallikkalan laitumet	99
7.8.6	Rantalan metsälaidun	99
7.9	Kotkatveden ympäristön lapinrauniot.....	100
7.9.1	Kuusikkolahdenniemi.....	100
7.9.2	Kirkkonniemi	100
7.9.3	Pahnionniemi.....	101
7.9.4	Kotkatniemi	101
7.9.5	Kihonniemi.....	101
7.9.6	Kopolanniemi	101
7.10	Etelä-Kallaveden lapinraunioalue Kuopiossa ja Vehmersalmella	102
7.10.1	Luukonsaari, Kuopio	102
7.10.2	Hukkanen	103
7.10.3	Iivarinsalo.....	103
7.10.4	Korkea-Varpanen	103
7.10.5	Lamminniemi	103
7.10.6	Ritoniemi SW.....	103
8.	KARTTULA	104
8.1	Kirkonmäki ja Kirkkotie	105
8.1.1	Vanha hautausmaa.....	105
8.1.2	Kellotapuli.....	105
8.1.3	Sankarihauta-alue	106
8.1.4	Kirkon rauniot	106

8.1.5	Karttulan kirkko, entinen rukoushuone	106
8.1.6	Vapaakirkko	106
8.1.7	Museo, entinen viljamakasiini	107
8.1.8	Ruotteen ruumishuone ja hautausmaa	107
8.1.9	Kirkkotie.....	107
8.2	Syvänniemen alue	107
8.2.1	Rullatehtaan alue	108
8.2.2	Rullatehtaan piippu.....	108
8.2.3	Entinen sauna- ja pesularakennus.....	108
8.2.4	Syväranta.....	109
8.2.5	Työväenasunto.....	109
8.2.6	Rähinälä.....	109
8.2.7	Syvänniemen navetta.....	110
8.2.8	Sourun ruukin piippu ja ruukin alue	111
8.2.9	Syvänniemen kirkko.....	111
8.2.10	Syvänniemen pappila	112
8.2.11	Syvänniemen kanttorilan pihapiiri.....	112
8.3	Ilopuro	113
8.4	Savikosken alue	113
8.4.1	Myllyrakennus.....	113
8.4.2	Sahanhoitajan asuinpiha	113
8.4.3	Savikosken työväen rakennuksia.....	114
8.4.4	Mampselniemi	115
8.4.5	Koskikallio	115
8.5	Riuttalan talomuseo ja perinnemaisema.....	115
8.5.1	Riuttalan talomuseon kulttuurimaisema	115
8.5.2	Riuttalan talonpoikaimuseon niitty	117
8.6	Sappilammen laitumet	117
8.7	Pölkki.....	117
8.8	Punnonmäen entinen koulu	117
9.	MAANINKA.....	118
9.1	Maaninkajärven kulttuurimaisema.....	119
9.1.1	Maaninkajärven maisema-alue	119
9.1.2	Maaningan luterilainen kirkko.....	120
9.1.3	Kellotapuli.....	121
9.1.4	Vanha hautausmaa.....	121
9.1.5	Kirkonkylän koulu.....	122
9.1.6	Makasiini.....	122
9.1.7	Halola, Pohjois-Savon tutkimusasema	122
9.1.8	Pappila.....	123
9.1.9	Pihtisalmen kirkko, entinen ortodoksinen rukoushuone.....	123
9.1.10	Pihtisalmi.....	124
9.2	Maaningan kanavat	124
9.2.1	Viannan kanava-alue	125
9.2.2	Ahkiolahden kanava-alue	126
9.2.3	Ruokovirran kanava-alue.....	127
9.3	Leppälahti - Kuivaniemi	129
9.3.1	Leppälahden - Kuivaniemen maisema-alue.....	129
9.3.2	Leppälahden koulu	129
9.4	Tavinsalmi	130
9.4.1	Tavinsalmen maisema-alue	130
9.5	Tuovilanlahden kulttuurimaisema	130
9.5.1	Tuovilanlahden kulttuurimaisema	131
9.5.2	Pirunpesä	131
9.5.3	Korkeakoski	131
9.5.4	Tuovilanlahden koulut	132
9.5.5	Mustalähde	132
9.6	Perinnemaisemat.....	132
9.6.1	Pirttilahden laitumet	132
9.6.2	Teeriniemen metsälaidun.....	132
9.6.3	Tervarannan laitumet.....	133
9.6.4	Tavinjärven lammaslaidun	133

9.7	Käärmelahden pyyntikuopat	133
9.7.1	Puuronsilmä 1.....	133
9.7.2	Puuronsilmä 2.....	133
9.7.3	Puuronsilmä 3.....	134
9.7.4	Puuronsilmä 4.....	134
9.7.5	Puuronsilmä 5.....	134
9.7.6	Puuronsilmä 6.....	134
9.7.7	Puuronsilmä 7.....	134
9.7.8	Käärmelahti	134
9.7.9	Hetelampi	134
9.8	Metelinkallion ja Metelinniemen röykkiöt eli lapinrauniot.....	135
9.8.1	Metelinkallio	135
9.8.2	Metelinniemi	135
10.	SIILINJÄRVI	136
10.1	Siilinjärven sairaalamiljööt.....	137
10.1.1	Tarinaharjun parantola	137
10.1.2	Harjamäen sairaala-alue	139
10.2	Savon radan rakennukset.....	141
10.2.1	Toivalan asema-alue.....	141
10.2.2	Siilinjärven rautatieasema	142
10.2.3	Pyylammen ratavartijan mökki.....	143
10.2.4	Pöljän pysäkki	144
10.3	Ahmon koulu, vanha kansakoulu	144
10.4	Siilinkosken mylly	144
10.5	Kuuslahden entinen kansakoulu	145
10.6	Räimä-Haapalahti-Väänälänranta –kulttuurimaisema.....	145
10.7	Kirkkoherran pappila Tervarinteentie 1.....	146
10.8	Lassila	146
10.9	Rahvon laidunsaari	146
10.10	Pöljän muinaisjäännösalue	147
10.10.1	Pöljä147	
10.10.2	Siponen.....	147
10.10.3	Pöljän vanha kansakoulu	147
10.10.4	Maijala.....	147
10.10.5	Jokela 1.....	147
10.10.6	Mattila	147
10.10.7	Jokela 2.....	148
10.10.8	Mattila S	148
10.10.9	Lassila Etelä	148
10.11	Ensimmäisen maailmansodan taistelukaivannot.....	148
10.11.1	Itkola/Hanhimäki, Länsipään taistelukaivanto	148
10.11.2	Lappala, Itäpään taistelukaivanto	148
	LÄHTEET	149
	LIITE 1 Kuopion seudun historiakohteita, teemaluettelo	150
	LIITE 2 Kuopion seudun maakuntakaavan kaavamerkinnot ja suunnittelumääräykset	151
	LIITE 3 Kuopion keskustan kartta ja maakuntakaavamerkinnot	152
	LIITE 4 Kuopion kohteiden ja alueiden maakuntakaavamerkinnot	155
	LIITE 5 Karttulan kohteiden ja alueiden maakuntakaavamerkinnot	157
	LIITE 6 Maaningan alueiden ja kohteiden maakuntakaavamerkinnot	158
	LIITE 7 Siilinjärven kohteiden ja alueiden maakuntakaavamerkinnot	159

1. Johdanto

Paula Qvick, suunnittelupäällikkö

Kulttuuriympäristö edustaa ihmisen luoman ympäristön ajallisia, tyyllisiä ja maisemallisia kerrostumia. Ne kertovat kunkin ajan arvoista tuleville sukupolville. Luomme itse myös omilla toimillamme joka päivä uutta ympäristöä. Tuleeko siitä tulevaisuuden sukupolvien arvostamaa, riippuu meistä ja arvomaailmastamme. Perusta tulevaisuudelle luodaan menneisyytemme arvostamisella ja sen ymmärtämisellä.

Kuopion seudulla eli Kuopion kaupungin, Siilinjärven, Maaningan ja Karttulan kuntien alueella on asuttu tietyvästi jo 10 500 vuotta sitten; vanhimmat löydöt ovat vt 17 tuntumassa Kuopion ja Tuusniemen rajalla. Siilinjärven Pöljän löytöjen perusteella on saanut nimensä kivikauden Pöljän ja Jysmän keramiikka, 3100-1900 eKr, Kallaveden Luukonsaaresta löydetty keramiikka on antanut nimensä pronssikauden keramiikal-le, 900 eKr - 300 jKr.

Noin 500 vuoden ajan ihminen on muokannut Kuopion seudun maisemaa voimakkaammin, ensin kas-keamalla ja 1800-luvulla peltoviljelyn voimalla. 1800-luvulla syntyi myös teollista toimintaa erityisesti Karttulan Syväniemen kylään, sahasta järvimalmin jalostamiseen ruukissa ja myöhemmin rullatehtaaseen. Saimaan kanavan rakentamisen myötä 1850-luvulla yhteydet Pietarin markkinoille saivat aikaan niin teol-lista kuin kaupallista toimeliaisuutta. Hallmanien ja Saastamoisten teollisuus- ja kauppiassukujen vaikutus tuntui Kuopion seudun elämässä pitkälle 1900-luvulle. Vesistön rooli on muuttunut historian kuluessa, ensin kulkemisen ja tavaran kuljettamisen mahdollistavasta pääväylästä tieliikenteen aikana esteeksi, jonka ylittäminen on vaatinut useita siltoja. Vesistön merkitys ihmisen arvioissa asuinpaikkansa suotui-suutta ei ole kadonnut, niin nykykuopiolainenkin kuin 8 000 – 10 000 vuotta sitten täällä asunut esi-isämme ovat siitä harvinaisen yhtä mieltä. Rannalle, omaan rauhaan ja palvelujen lähelle. Elämisen revii-ri on supistunut metsästyksen vaatimasta laajasta alueesta ict- ja hyvinvointiammattilaisen asuin-, työ- ja huviympäristöön, joka voi sijaita keskusta-Savilahtilinjalla. Esi-isämme oli todennäköisesti idän vaikutuspii-rissä, nykyajan toimija on maailmanlaajuisessa verkossa.

Tämä julkaisu - Kuopion seudun kulttuuriympäristö seutukunnan vahvuudeksi - on selvitys Kuopion seu-dun valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävistä kulttuuriympäristökohteista ja -alueista. Suurin osa niistä sisältyy Pohjois-Savon liiton maakuntavaltuuston 23.8.2006 hyväksymään maakuntakaavaan. Mer-kittävimmät kohteet ja alueet ovat rakennussuojelumerkinnällä sr (SR) osoitettuja (asetuksella ja kaavoilla jo suojellut tai suojeltaviksi aiotut), kohteiden ja alueiden erityisominaisuutta kulttuuriympäristön näkökul-masta edustavat ma (MA) merkinnällä osoitetut. Maakuntavaltuuston hyväksynnän jälkeen Ympäristömi-nisteriö vahvistaa maakuntakaavan. Pohjois-Savon liiton toiveena on, että aineisto palvelisi maankäytön suunnittelijoiden lisäksi myös seudun matkailutoimen edustajia, museoita, kotiseutuyhdistyksiä, kouluja ja muita aiheesta kiinnostuneita tahoja tietolähteenä. Jokainen kohde ja alue ei ole pelkästään suojelukohde, vaan ne voivat palvella seutua niin imagon muodostamisessa ja nähtävyyksarvoina seudun asukkaiden ja matkailijoiden näkökulmasta, mikäli niiden arvo säilytetään tarvittavan tutkimuksen, hoidon ja tiedonväli-tyksen avulla.

Museovirasto on arvottanut valtakunnallisesti merkittävät rakennusperintökohteet vuonna 1993 julkaisuun Rakennettu kulttuuriympäristö. Maakunnalliset kohteet on valittu olemassa olevien, pääosin 1990-luvulla suoritettujen kunnallisten inventointien perusteella. Useimmat inventoinnit päättyvät 1950-luvulla rakennet-tuihin kohteisiin, jonka johdosta inventointeja on syytä uusia osayleiskaavahankkeiden yhteydessä. Seu-dun muinaismuistoinventoinnit olivat niin riittämättömät, joten päädyttiin niiden tarkentamiseen erityisesti niiltä alueilta, joihin maakuntakaavan puitteissa oli odotettavissa maankäyttöpaineita, rakentamisesta soranottoon.

Kunnan tai kaupungin kohteiden ja alueiden esittelyssä on kartta kohteista, liitteinä on Kuopion keskustan kohteet maakuntakaavamerkintöineen, samoin muiden alueiden maakuntakaavamerkinnät 23.8.2006 maakuntavaltuuston päätösten mukaisina. Ajantasainen kohteiden ja alueiden maakuntakaavamerkintä on luettavissa nettisivuilta www.pohjois-savo.fi, Pohjois-Savon liitto, maakuntakaavoitus, Kuopion seudun maakuntakaava. Kulttuuriympäristöjulkaisun laatimiseen on osallistunut usea eri taho, erityiset kiitokset Kuopion Museolle ja valokuvaaja Kari Jämsenille upeista kuvista.

2. Kulttuuriympäristö kaavoituksessa

Martti Salminen, maankäyttöpäällikkö

Rakennuslain kokonaisuudistuksen myötä kulttuuriympäristön säilyttämisen ja kehittämisen painoarvo kaavoituksessa on kohonnut huomattavasti. Kaavan laatimista edeltävien inventointien ja selvitysten vaatimustaso on noussut ja niiden riittävydestä on tullut uudella tavalla kaavan hyväksymisen ehto. Vastavasti eritasoisten kaavojen sisältövaatimukset ovat tiukentuneet myös kulttuuriympäristön esittämisen suhteen.

Uutena ohjaustekijänä on alueidenkäytön suunnittelujärjestelmään lisätty "Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet", joiden ohjaus kulkee kattavasti läpi koko kaavajärjestelmän ja ulottuu vielä julkisten viranomaisten toteuttamistoimiin asti.

"Kansallisen kaupunkipuiston" perustamisen säännökset on myös lisätty maankäyttö- ja rakennuslakiin laajempien yhtenäisten kaupunkikulttuurikokonaisuuksien hallitsemiseksi kaavoituksellisten keinojen ohella.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Tavoitteiden ensisijaisena tarkoituksena on varmistaa valtakunnallisesti merkittävien asioiden huomioon ottaminen maakuntien ja kuntien kaavoituksessa sekä valtion viranomaisten toiminnassa. Tavoitteet antavat kaavoituksen ennako-ohjaukselle sisällöllisen perustan valtakunnallisesti merkittävissä alueidenkäytön kysymyksissä.

Kulttuuriperintöön liittyvät valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet :

Alueidenkäytöllä edistetään kansallisen kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön sekä niiden alueellisesti vaihtelevan luonteen säilymistä.

Alueidenkäytössä on varmistettava, että valtakunnallisesti merkittävät kulttuuri- ja luonnonperinnön arvot säilyvät.

Alueidenkäytössä on otettava huomioon kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevat kansainvälisten sopimusten velvoitteet sekä valtioneuvoston päätökset. Lisäksi viranomaisten laatimat valtakunnalliset inventoinnit otetaan huomioon alueidenkäytön suunnittelun lähtökohtina.

Maakuntakaavoituksessa on osoitettava valtakunnallisesti merkittävät maisema- ja kulttuuri-perintöalueet ja -kohteet. Valtakunnallisesti arvokkailla kohteilla ja alueilla on alueidenkäytön sovellettava niiden historialliseen kehitykseen.

Kaavojen sisältövaatimukset

Maankäyttö- ja rakennuslain 5§:n mukaan alueiden käytön suunnittelun tavoitteena on vuorovaikutteiseen suunnitteluun ja riittävään vaikutusten arviointiin perustuen edistää mm. rakennetun ympäristön kauneutta ja kulttuuriarvojen vaalimista. Näitä tavoitteita toteuttavista kaavojen sisältövaatimuksista säädetään kun-kin kaavamudon osalta seuraavasti:

Maakuntakaavaa laadittaessa on valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet otettava huomioon siten kuin siitä edellä säädetään. Kaavaa laadittaessa on kiinnitettävä huomiota maakunnan oloista johtuviin erityisiin tarpeisiin. Kaava on mahdollisuuksien mukaan yhteen sovitettava maakunta-alueeseen rajoittuvien alueiden maakuntakaavoituksen kanssa.

Kaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimiseen.

Mainitut seikat on selvitettävä ja otettava huomioon siinä määrin kuin maakuntakaavan tehtävä yleispiirteisellä kaavana edellyttää.

Jos jotakin aluetta on maiseman, luonnonarvojen, rakennetun ympäristön, kulttuurihistoriallisten arvojen tai muiden erityisten ympäristöarvojen vuoksi suojeltava, maakuntakaavassa voidaan antaa sitä koskevia tarpeellisia määräyksiä (suojelumääräykset).

Yleiskaavan tarkoituksena on kunnan tai sen osan yhdyskuntarakenteen ja maankäytön yleispiirteinen ohjaaminen sekä toimintojen yhteen sovittaminen.

Yleiskaavaa laadittaessa on maakuntakaava otettava huomioon siten kuin siitä edellä säädetään sekä otettava huomioon rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnonarvojen vaaliminen.

Nämä seikat on selvitettävä ja otettava huomioon siinä määrin kuin laadittavan yleiskaavan ohjaustavoite ja tarkkuus sitä edellyttävät.

Jos jotakin aluetta tai rakennusta on maiseman, luonnonarvojen, rakennetun ympäristön, kulttuurihistoriallisten arvojen tai muiden erityisten ympäristöarvojen vuoksi suojeltava, yleiskaavassa voidaan antaa sitä koskevia tarpeellisia määräyksiä (suojelumääräykset).

Asemakaavan tarkoituksena on osoittaa tarpeelliset alueet eri tarkoituksia varten ja ohjata rakentamista ja muuta maankäyttöä paikallisten olosuhteiden, kaupunki- ja maisemakuvan, hyvän rakentamistavan, olemassa olevan rakennuskannan käytön edistämisen ja kaavan muun ohjaustavoitteen edellyttämällä tavalla.

Asemakaavaa laadittaessa on maakuntakaava ja oikeusvaikutteinen yleiskaava otettava huomioon siten kuin siitä edellä säädetään.

Asemakaava on laadittava siten, että luodaan edellytykset terveelliselle, turvalliselle ja viihtyisälle elinympäristölle, palvelujen alueelliselle saatavuudelle ja liikenteen järjestämiselle. Rakennettua ympäristöä ja luonnonympäristöä tulee vaalia eikä niihin liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää.

Jos jotakin aluetta tai rakennusta on maiseman, luonnonarvojen, rakennetun ympäristön, kulttuurihistoriallisten arvojen tai muiden erityisten ympäristöarvojen vuoksi suojeltava, asemakaavassa voidaan antaa sitä koskevia tarpeellisia määräyksiä (suojelumääräykset).

Kansallinen kaupunkipuisto

Uutena muotona kulttuuriympäristön säilyttämiseksi on lakiin lisätty vielä säädökset "Kansallisen kaupunkipuiston" perustamisesta.

Kaupunkimaiseen ympäristöön kuuluvan alueen kulttuuri- tai luonnonmaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien kaupunkikuvallisten, sosiaalisten, virkistysellisten tai muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi voidaan perustaa kansallinen kaupunkipuisto.

Kansallisen kaupunkipuiston perustamispäätökseen voidaan kunnan suostumuksella ottaa alueen olennaisten arvojen säilyttämiseksi tarpeellisia määräyksiä. Muut alueen hoidon ja käytön kannalta tarpeelliset määräykset annetaan hoito- ja käyttösuunnitelmassa, jonka kunta laatii yhdessä alueellisen ympäristökeskuksen kanssa.

Kaavamerkinnät

Maankäyttö- ja rakennuslain pohjalta annetussa ympäristöministeriön kaavamerkintäpäätöksessä on esitetty käytettäväksi seuraavia merkintöjä:

Maakuntakaava

- kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeä alue
- UNESCO:n maailmanperintökohde
- kansallinen kaupunkipuisto
- muinaismuistoalue tai -kohde
- rakennussuojelualue tai –kohde

Yleiskaava

- ympäristö- tai maisemavaurion korjaustarve
- maisemallisesti arvokas alue
- kaupunki- tai kyläkuvallisesti arvokas alue
- alue, jolla on säilytettävä ympäristöarvoja
- UNESCO:n maailmanperintökohde
- kansallinen kaupunkipuisto
- muinaismuistoalue tai -kohde
- rakennuslainsäädännön nojalla suojeltava alue tai kohde
- rakennussuojelulain nojalla suojeltu alue

Asemakaava

- kulttuuritoimintaa palvelevien rakennusten korttelialue
- museorakennusten korttelialue
- muinaismuistoalue tai –kohde
- rakennussuojelualue tai –kohde
- maisemallisesti arvokas pelto-alue
- rakennussuojelulain nojalla suojeltu rakennus
- UNESCO:n maailmanperintökohde
- kansallinen kaupunkipuisto
- kaupunki- tai kyläkuvallisesti tärkeä alue tai alueen osa
- maisemallisesti arvokas alue

3. Kuopion seudun esihistorialliset muinaisjäännökset

Jouko Aroaho, museonjohtaja

Kuopion seudulla tunnetaan yhteensä 118 esihistoriallista kiinteätä muinaisjäännöstä – Karttula 17, Kuopio 33, Maaninka 28, Siilinjärvi 25 ja Vehmersalmi 15 kohdetta. Kaksikolmasosaa niistä on pyyntikauden (useimmat kivikauden 8600-1500 eKr.) asuinpaikkoja, ja loput ovat kivistä kasattuja lapinraunioita yhtä kuppikiveä lukuun ottamatta. Lapinrauniot ovat ajaltaan varhaismetallikautisia (n. 1500 eKr. – 300 jKr.). Lähes vuosittain löytyy lisää kohteita, ja ajan tasalla olevat tiedot niistä ovat saatavissa Museovirastosta sekä maakuntamuseosta.

Arkeologisia kaivaustutkimuksia on tehty 12 kohteessa ja koekaivauksia 13 kohteessa. Tutkimustuloksia on siis vielä suhteellisen vähän. Etenkin koekaivauksen tavoitteena on ollut usein maankäyttöhankkeiden kiirehtimänä muinaisjäännöksen luonteen selvittäminen, alueen rajaaminen tai jo liikuteltujen kulttuurikerrosten tarkistaminen kaivamalla.

Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien muinaisjäännösten luetteloon (205 kohdetta) seudulta on otettu pelkästään lapinrauniokohteita, jotka ovat Sisä-Suomen järviolueelle tyypillisiä muinaisjäännöksiä. Kuopion Kuusikkolahdenniemen, Kotkatniemen ja Hukkasen raunioiden lisäksi Vehmersalmen Korkea-Varpasen ja Lamminniemen rauniot sekä Maaningan Metelinkallion rauniot ovat luettelossa mainittuina valtakunnallisesti merkittäviä. Pysyvästi suojeltuja, merkittäviä kohteita on kyllä huomattavasti enemmänkin, ja Museovirasto ottaa asemakaavaa laadittaessa kunkin muinaisjäännöksen kohdalla erikseen kantaa kohteen säilyttämiskysymykseen.

Kuopion seudun muinaisjäännösten joukossa on nykyisten tietojen valossa useita tutkimuksen kannalta, kulttuurimaisemaltaan tai harvinaisuutensa perusteella arvokkaita kohteita. Niiden säilymisen sekä edelleen kunnostuksen ja hoidon edellytysten turvaaminen on seutukaavoituksessa keskeinen kysymys.

Tutkimus- ja nähtävyydenkohteina tärkeitä ovat yleensä kaikki varhaismetallikautiset lapinrauniot ja lapinraunioryhmät, joita tunnetaan pääjärviemme rannoilta. Näitä kohteita on yleensä parikymmentä. Esihistoriallisista asuinpaikoista merkittävimpiä ovat maa-aineksen liikuttelulta säästyneet ja maisemallisesti edustavat kohteet. Vähän tunnettujen, poikkeuksellisen varhaisten asuinpaikkojen (Siilinjärvi Limalahti Itä) merkitys lienee myös tavallista suurempi.

Toinen huomioitava ryhmä ovat jo tutkimushistoriallisestikin merkittävät ja yleisesti tunnetut kohteet. Kuopion Luukonsaaren, Siilinjärven Pöljän ja Vehmersalmen Roikanmäen asuinpaikat ovat kuuluisia. Luukonsaaren ja Pöljän löytöjen mukaan nimetyt keramiikkatyylit ovat käsitteinä vakiintuneet myös kansainvälisiin arkeologisiin tutkimusjulkaisuihin.

Kolmas muinaisjäännöksen merkitystä lisäävä tekijä on kohteen tärkeä suhde toisiin muinaisjäännöksiin ja asema osana tavallista laajempaa muinaisjäännösalueita. Esimerkiksi Kuopion Syrjäsaaren sekä Tuusniemen Tuusjärven kylän alueelta tunnetaan monia eri-ikäisiä kivikauden asuinpaikkoja, joiden mukaan hahmottuu käsitys muinaisesta asutuskuvasta ja sen muutoksesta. Siilinjärven Pöljällä on toinen samantapainen muinaisjäännösalue.

Maakunnallista ja seudullista merkittävyyttä monilla maankäytön ainakin osittain tuhoamalla, löydöiltään vähäisillä asuinpaikoilla ei ole. Lain suojaamina muinaisjäännöksinä niiden huomioiminen on yleis- ja asemakaavoituksen tehtävä.

4. Lastuja Kuopion seudun teollisuushistoriasta

Merja Marin, projektitutkija

1800-luvun loppupuolella Kuopio oli yksi niistä Suomen kaupungeista, joka alkoi kasvaa nopeasti teollistumisen ja ulkomaan kaupan voimistuessa. Tässä auttoi höyrykoneen käyttö energiantuotannossa vesivoiman sijaan, ja teollisuutta saattoi syntyä minne vain, kuten Karttulan Syvänniemen kylään vuonna 1868 perustettu Sourun rautaruukki osoittaa. Höyryvoimalla käynyt ruukki tuotti takkirautaa Pietarin markkinoille.

Tavaroiden ja matkustajien liikkuminen Kuopiosta paranivat, kun Taipaleen ja Konnuksen kanavat valmistuivat vuosina 1835-1840. Tuolloin avautui suora vesiyhteys Kallavedeltä Lappeenrantaan. Saimaan kanavan valmistuminen vuonna 1856 puolestaan avasi yhteyden merelle. Kanava vilkastutti Savon ja Karjalan elämää varsinkin kaupungeissa. Kauppaa käytiin ja esimerkiksi vuonna 1860 Kuopiosta vietiin voita, nahkatavaroita, talia, puutavaraa, rautaa, tervaa ja potaskaa Venäjälle ja vähän myös Saksaan.

Aluksi teollisuus sijoittui kaupungin laiduille rantavyöhykkeille, kuten Haapaniemelle, Itkonniemelle, Särkihahteen ja Siikaniemelle. Ranta-alueilla oli kaupunkilaisten vuokrapalstoja viljelyspalstoina sekä varhaista säätyläisten huvila-asutusta. Kaupungin kasvu johti vanhojen asemakaava-alueiden laajentamiseen. Työväenasuintaloja hellahuoneineen syntyi myös Kuopioon Haapaniemelle. 1920-luvulla ja 1940-luvulla Itkonniemelle ja Linnanpellolle rakennetut pientalot syntyivät Itkonniemen teollisuuden myötä. Työväki tarvitsi asuntoja.

Tarvittiin jauhoja ja lautoja

Kuopiosta tuli jo katovuosina vilja- ja jauhokaupan keskus. Kuopion ja Suomen ensimmäisen höyrymyllyn perusti kauppias O. W. Roering vuonna 1847. Toiminta tämän myllyn osalta jäi lyhyeksi, kun se tuhoutui tulipalossa muutaman vuoden kuluessa. Mutta muita myllyjä syntyi. Katovuosina Pietarista jauhoja ja siemenviljaa eniten Pohjois-Savoon hankkinut kauppias Gustaf Ranin rakennutti tiilisen höyrymyllyn 1880-luvun alussa. Raninin myllyä laajennettiin 1890-luvulla ja vielä 1920-luvulla. Itkonniemen rannassa toimi Kuopion Höyrymylly Osakeyhtiö Sampo 1890-luvun alusta 1910-luvulle saakka. Haapaniemellä aloitti 1900-luvun alussa Herman Saastamoisen mylly. Lisäksi Kuopion maalaiskunnan puolella toimi useita pieniä höyry- ja vesimyllyjä sekä lukemattomia tuulimyllyjä.

Kauppasahojen perustaminen Kuopioon tapahtui valtakunnallisesti ajatellen melko myöhään. Pohjois-Savon ensimmäinen höyrysaha oli perustettu Karttulan Syvänniemeeseen vuonna 1863 ja ensimmäisiä höyrysahoja oli myös vuonna 1875 käynnistynyt Karhonsaaren saha. Kaupungissa toimineita sahoja olivat osakeyhtiö Sammon kaksiraaminen saha vuodelta 1897 ja rakennusmestari Oskar Flinkin perustama saha Aatalan huvila-alueelle vuonna 1900. Karhonsalmen höyrysaha ja sen yhteydessä toiminut mylly synnyttivät Karhonsaaren viereiselle Kankurinniemielle sahatyöntekijöiden pientaloalueen, jonka vanhimmat talot ovat 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta.

...ja rullia

Kansainväliset mitat täyttäväksi yrittäjäksi nousi Herman Saastamoinen rullatehtaillaan. Hän oli Karttulan Syvänniemen ja Kuopion Haapaniemen tehtaiden johdosta yksi maailman suurimmista lankarullien valmistajista. Vuonna 1876 Kuopiossa liiketoimintansa aloittanut Herman Saastamoinen perusti Haapaniemelle kokonaisen teollisuusyhdyskunnan, jossa rullatehtaan lisäksi oli myös mylly sekä voimalaitos. Haapaniemen teollisuuden ajoista meitä muistuttavat jäljellä olevat tiilinen tehtaan piippu, Haapaniemen halli ja työväen asuinrakennukset.

Tehtiin tulitikkuja, vaneria, halltexia, ovia ja ikkunoita

Vuonna 1921 Kuopion kaupunki antoi tehdastontteja vuokralle. Vuokrasopimukset Siikaniemen, Aatalan ja Tapiolan tehdastonteista tehtiin 100 vuodeksi eteenpäin ja lisäksi vuokrasopimukseen otettiin määräys, ettei vuokrattavalle alueelle saa rakentaa tehtaita, joita terveydenhoitolausakunta pitää terveydelle vaarallisina. Näin Siikaniemelle valmistui H. Saastamoinen Limitedille 4-raaminen sahalaitos vuosina 1921-1922 ja Itkonniemelle Hallmanin rakennuttamana tulitikkutehdas vuosina 1922-1923. Itkonniemen uusi tulitikkutehdas oli valmistuessaan maailman suurin. Kuopiolaisia tulitikkuja vietiin Hollantiin, Englantiin, Yhdysvaltoihin, Australiaan, Tanskaan ja Algeriaan.

Tulitikkutehtaassa siirryttiin vanerin valmistukseen 1930-luvulla. Mutta jo ennen Itkonniemen tehdasta oli Särkilahdessa aloitettu vanerin valmistus vuonna 1921, vuodesta 1923 lähtien Saastamoinen Ltd:n johdolla. Tämä Särkilahdessa sijainnut vaneritehdas oli toiminnassa aina vuoteen 1990 asti. Viimeiset vanerit Kuopiossa valmistettiin kesäkuussa 2005, UPM:n Kuopion vaneritehtaalla Itkonniemellä. Koivun jalostusta jatkaa Sorsasalossa 1960-luvulla perustettu sellutehdas Savon Sellu Oy, nykyinen Powerflute Oy/Savon Sellu.

Siikaniemen puusepäntehtaassa valmistettiin harjan- ja pensselinvarsia sekä tehtiin vientiin oksattomasta puusta kimpejä. Kimpitavarasta tehtiin viennin kohdemaissa mm. puisten sälekaihtimien edeltäjiä: saranalaisia puuluukkuja ikkunoiden eteen. Saastamoisen talotehtaalla Siikaniemellä valmistettiin Neuvostoliittoon sotakorvaustaloja. 1970-luvulla Saastamoisen ikkuna- ja ovitehtaat sijaitsivat sekä Itkonniemellä että Siikaniemessä. Ikkunoiden valmistusta jatketaan edelleen Siikaniemellä Fenestra Oy:n toimesta.

Hallmanien kuitulevytehdas rakennettiin vuonna 1946 Itkonniemelle. Tehdas, joka valmisti kuulua huokoista rakennuslevyä, Halltexia, jatkaa toimintaansa eri omistajilla ja tuotantonaan ovia. Ovien valmistus on jatkumoa alueen ovi- ja ikkunavalmistukselle. Lahdentaan teollisuusalueelle jo vuonna 1899 perustettu Oy Puuseppä oli Kuopiossa suurtyönantaja. Sen palkkalistoilla oli vuonna 1913 ovia ja ikkunoita tekemässä 194 työntekijää.

LÄHTEET: Kuopion kulttuuriympäristöstrategia –hankkeen inventointitiedot.
Nummela Ilkka. Kuopion historia III. Kuopio 1989.
Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja. Toim. Irma Lounatvuori ja Lauri Putkonen. Hämeenlinna 2001.
Riekkä Helena. Joulupuuro/Kirkko ja koti –lehti 21/2005.
Toivanen Pekka. Kuopion historia 2. Jyväskylä 2000.

5. Kuopion seudun valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö

Merja Marin, projektipäällikkö 2002-2003

Kulttuuriympäristöselvitys

Yleistä

Kuopion seudun kulttuuriympäristö seutukunnan vahvuudeksi –hanke käynnistyi Pohjois-Savon kehittämisrahaston tuella 21.3.2002 ja päättyi 31.1.2003. Työtä on jatkettu sen jälkeen Pohjois-Savon liiton omaa työtä ja asiantuntijapalveluostoina arkkitehti Hannu Puurunen Oy:ltä. Hankkeen tavoitteena oli selvittää Kuopion seudun maakuntakaavaa varten seudun kulttuuriympäristön maakunnallisesti merkittävät kohteet koskien rakennettua kulttuuriympäristöä, kulttuurimaisemia ja muinaisjäännöksiä. Hankkeessa käynnistettiin myös kulttuuriympäristökohteiden liittäminen Pohjois-Savon liiton paikkatietokantaan, jolloin kohteista saadaan helposti raportteja ja yhteenvetoja tulosteina. Lisäksi hankkeessa koordinoitiin Kuopion seudun muinaisjäännösten inventointi. Pohjois-Savon liiton vuoden 2002 budjettiin varatun määrärahan avulla muinaisjäännösten inventointien koordinointi ja kohdentaminen toteutettiin niille alueille, joille on odotettavissa maankäyttöpaineita taajamatoimintojen, liikennevirran, virkistyskäytön tai matkailun johdosta.

Rakennettu kulttuuriympäristö

Lähtökohdat ja aineisto

Kuopion seudun rakennetun kulttuuriympäristön valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviä kohteita ja alueita kartoitettiin tehtyjen inventointien avulla. Valtakunnallisesti merkittäväksi luokitellut kohteet määrittelee Museovirasto ja lähdeaineistona ovat 1) *Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisu* 16. Helsinki 1993 ja 2) *Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-alue työryhmän mietintö I-II. Mietintö 66/1992. Helsinki 1993.* Museovirastolla on tekeillä uusi tilannekatsaus ja arvotus valtakunnallisesti merkittävistä rakennetun ympäristön kohteista. Tässä selvityksessä on kohteiden osalta käytetty molempia aineistoja. Tällä hetkellä virallinen aineisto on vuoden 1993 rakennetusta kulttuuriympäristöstä tehty ns. punainen kirja eli RKY/1993 ja RKY/2000 –aineiston nimellä selvityksessä kulkee vielä epävirallinen aineisto. Kohteiden ja alueiden rajaukset on valtakunnallisesti merkittävien rakennetun kulttuuriympäristökohteiden osalta tehty yhdistämällä RKY/1993 ja 2000 -aineistot. Muut alue- ja kohderajaukset ovat maakunnallisia.

Kulttuuriympäristöselvitystä varten seuraavia maakunnallisia selvityksiä on käytetty lähteinä: perinnemaisemien osalta Pohjois-Savon ympäristökeskuksen julkaisua *Pohjois-Savon perinnemaisemat, Heli Ilaskari, Kuopio 2000.* Vanhojen vesimyllyjen, -sahojen, patojen ja irtouiton rakenteiden osalta julkaisua *Pohjois-Savon vanhat vesirakenteet, Tuulikki Miettinen, Erkki Kaijalainen, Maisa Siirala, Kuopion vesi- ja ympäristöpiiri, Helsinki 1994.* Maisema-alueiden osalta käytössä on ollut *Pohjoissavolainen kylämaisema. Valtakunnallinen maisema-alueinventointi vuosina 1987-1989, Pohjois-Savon seutukaavaliitto, Kuopio 1990.*

Kuopion seudun viiden kunnan (Karttula, Kuopio, Maaninka, Siilinjärvi (Vehmersalmi liittyi Kuopioon 2005 vuoden alussa⁹) kuntakohtaiset rakennusinventoinnit olivat pohja-aineistona maakunnallisesti merkittävien rakennetun kulttuuriympäristön, maisema-alueiden ja muinaisjäännösten valitsemiseksi. Kuntien viimeisimmät rakennushistorialliset inventoinnit ovat 1980- ja 1990-luvulta eikä aineistoja ole juurikaan päivitetty. Karttulan kunnan inventoinnit on tehty vuosina 1993-1994, Kuopion kaupungin inventoinnit ovat keskustan alueelta vuodelta 1990 ja maaseudun osalta vuosilta 1991-1992. Kuopion kaupungin osalta inventointiaineistoa täydennettiin SAFA:n arkkitehtuurikartan kohteilla. Maaningan kunnan rakennusinventointi on vuosilta 1994-1996. Siilinjärven kunnan inventoinnit keskustaajaman osalta vuodelta 1987 ja maaseutukylän osalta vuosilta 1990-1991. Vehmersalmella rakennusinventointeja on tehty vuosina 1994, 1995 ja 1998. Vehmersalmen kunta on ainoa, joka on pyrkinyt täydentämään tehtyjä inventointeja yksittäisillä kohteilla. Kaikkiaan inventoituja kohteita on Kuopion seudulta 1787 ja alueita 110. Inventointiaineiston arvotus Kuopion seudulla kohdentuu siten, että valtakunnallisesti merkittäviä kohteita on 21 (Museoviraston RKY/1993-aineisto) ja maakunnallisesti merkittäviä kohteita on voimassa olevien seutukaavojen mukaan 54 (Seutukaavat 1, 2 ja 3; Sisä-Savon seutukaava; Koillis-Savon seutukaava) ja loput 1712 kohdetta ovat paikallisesti merkittäviä.

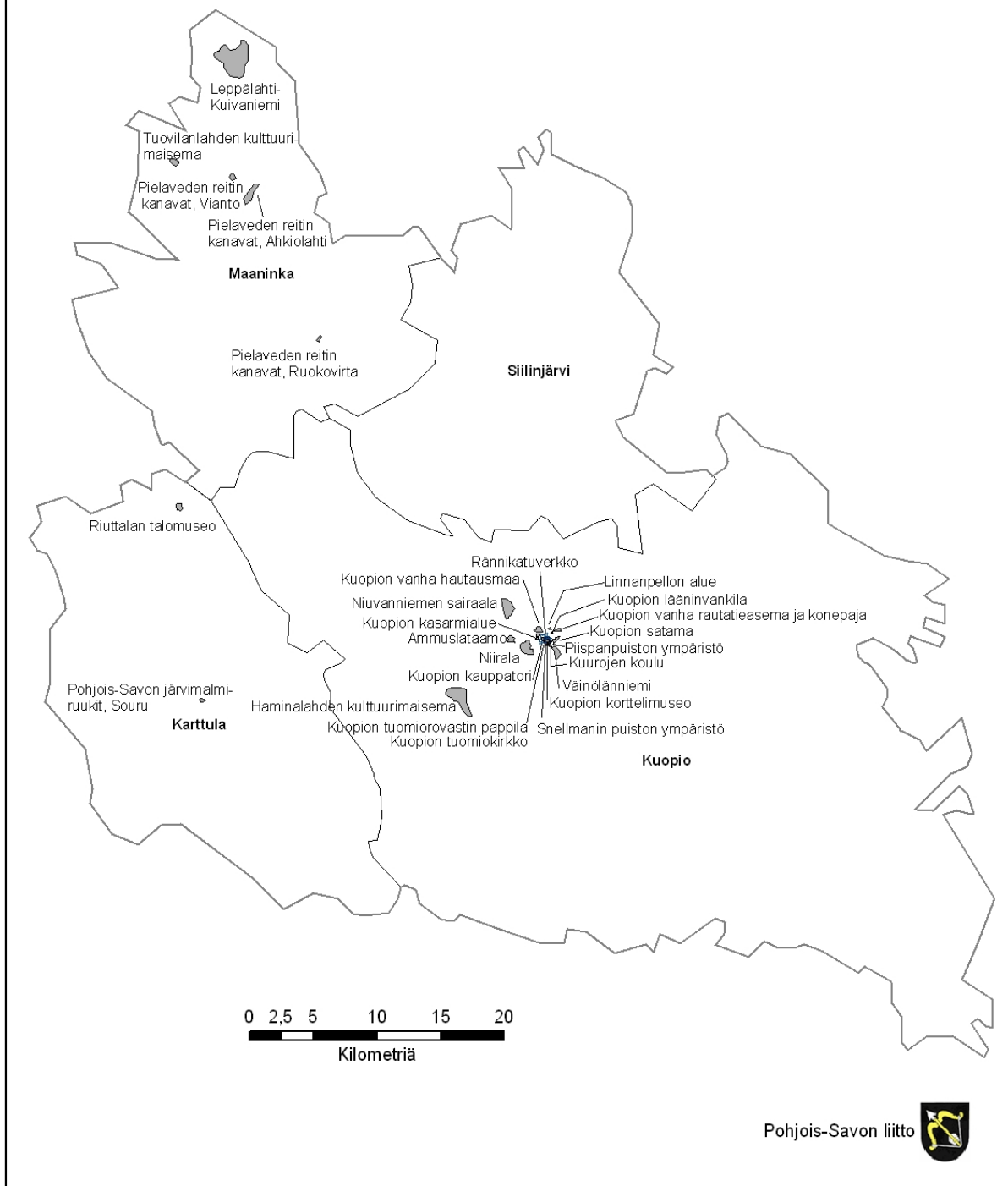
Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt Kuopion seudulla 1993

Pohjois-Savon liitto

Lähde: Museovirasto/ympäristömin.
Punainen kirja

Museoviraston ehdotus: Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt Kuopion seudulla 2000

Työn vaiheet

Kulttuuriympäristöselvitystä varten koko rakennus- ja maisemainventointi-aineisto on käyty läpi historian, rakennushistorian ja maisemallisten arvojen kautta. Inventointiaineistojen käsittely aloitettiin tekemällä historiateemalista (liite 1), joka toimi runkona kohteiden valitsemiselle. Historiateemojen avulla valittiin kohdeluettelo, johon kohteita valittiin yhteensä 797. Kohteista rakennetun kulttuuriympäristön kohteita oli 685, maisema-alueita 21 ja muinaisjäänneksiä 91. Muinaisjäänneksen osalta luku myöhemmin täydentyi, kun kesän 2002 arkeologisten inventointien tulokset saatiin. Kohdeluettelon kohteista on tehty valinnat maakunnallisesti merkittäviksi. Kohdeluetteloa on arvioitu historian, rakennushistorian ja maisemallisten merkityksen kautta. Tässä työssä projektipäällikön apuna ovat olleet paikalliset ihmiset, joissa oli kuntien edustajia ja paikallishistorian tuntijoita. Kuopion seudun maakuntakaavatyöryhmän lisäksi on kunnittain käyty keskusteluja kohdeluetteloista seuraavasti: Karttula: rakennustarkastaja Pekka Huttunen ja ympäristöautakunnan pj. Terttu Nenonen; Kuopio: arkkitehti Esa Ollikainen ja terveydenhoitaja Terttu Piisinen; Maaninka: opettaja Anna Tuovinen ja kunnaninsinööri Jaakko Väisänen; Siilinjärvi: lehtori Aila Huttunen, arkkitehti Satu Rätinen ja amanuenssi Anu Rissanen; Vehmersalmi: Allan Holopainen, rehtori Matti Miettinen ja vapaa-ajan sihteeri Sirpa Vesterinen. Keskusteluissa on kohdeluettelot sekä historiateemat käyty läpi ja pohdittu onko jotain olennaista jäänyt luettelon tai teemojen ulkopuolelle. Oleellinen merkitys aineiston läpikäymiselle ja valitsemiselle on ollut myös hankkeen asiantunteva ohjausryhmä, jossa ovat olleet edustettuina jäsenet Kuopion kulttuurihistoriallisesta museosta, Pohjois-Savon ympäristökeskuksesta, Kuopion kaupungin ympäristökeskuksesta, Kuopion kaupungin ympäristökeskuksesta, Pohjois-Savon liitosta sekä asiantuntijajäsenenä Museoviraston edustaja. Ohjausryhmä kokoontui hankkeen kolmesta kertaa ja sen jälkeen vielä viisi kertaa.

Maakuntakaavaluonnoksen valmisteluvaiheessa vuonna 2004 rakennuskulttuuriaineistoa muokkasivat ja täydensivät – erityisesti rakennusten arkkitehtoonisten ominaisuuksien osalta – arkkitehdit Hanna Oijala ja Hannu Puurunen (Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy).

Valinnat

Kohdeluettelosta on valittu valtakunnallisten kohteiden lisäksi maakunnallisesti merkittävät kohteet (rakennettu kulttuuriympäristö, perinnemaisemat, muinaisjäänneksöt). Kaikkiaan kulttuuriympäristöselvityksessä valittuja alueita on 92, jotka sisältävät myös yksittäisiä kohteita. Näistä alueista 8 on muinaisjäännealueita ja 4 perinnemaisema-alueita. Valitut alueet jakaantuvat kuntien kesken seuraavasti: Karttulassa 8 aluetta, Kuopiossa 57 aluetta, Maaningalla 8 aluetta, Siilinjärvellä 10 aluetta ja Vehmersalmella 9 aluetta. Näihin alueisiin sisältyy yksittäisiä kohteita kaikkiaan 301, joista muinaisjäänneksiä 43 ja maisemia ja perinnemaisemia 21. Loput 237 kohdetta edustavat rakennettua kulttuuriympäristöä. Rakennetun kulttuuriympäristön kohteet jakaantuvat kuntien osalta seuraavasti: Karttulassa 31, Kuopiossa 149, Maaningalla 20, Siilinjärvellä 25 ja Vehmersalmella 12. Nämä kohteet sisältävät sekä valtakunnallisesti että maakunnallisesti merkittävät kohteet. 237:stä rakennetun ympäristön kohteesta maakunnallisesti merkittäviä kohteita on 170.

Maakunnallisesti merkittävien kohteiden valinnassa on painottunut kohteiden historiallinen merkittävyys. Kuopion seudun teollisuuden eri vaiheet on pyritty huomioimaan. Valitettavan monessa tapauksessa alueen teollisuuden eri vaiheista on muistuttamassa vain savupiippu. Osa merkittävistä teollisuuskohteista on jo menetetty, viimeisimpänä Saastamoisen vaneritehdas. Maakunnallisesti merkittävistä teollisuuskohteista Itkonniemen teollisuusalueen rakennukset, joukossaan entinen tulitikkutehdas edustavat hyvin säilynyttä teollisuusmiljöötä ja kerroksellisuutta uusien teollisuustoimintojen rinnalla. Valitettavasti osalle Itkonniemen teollisuudesta kertoville rakennuksille on jo myönnetty purkulupa. Maakunnallisesti merkittävät koulurakennukset on huomioitu aikaisempien seutukaavojen mukaisesti, lukuun ottamatta Pohjois-Savon kansanopiston päärakennusta, joka on purettu opiston pihapiiristä. Koulurakennuksia suhteessa muihin rakennuksiin on kohtalaisen runsaasti, mutta niiden merkitys ja arvo puntaroidaan tarkemmin koko Pohjois-Savoa koskevaa kaavoitusta tehtäessä. Maakunnallisia kohteita valittaessa on pyritty ottamaan huomioon sekä Kuopion seutu että joidenkin kohteiden osalta niiden asema suhteessa koko Pohjois-Savoon. Kuopion merkitys korostuu Kuopion seudun maakuntakaavassa, koska Kuopio on ollut mm. läänin keskuspaikana ja Kuopiossa on lääninhallintoon liittyviä rakennuksia. Lisäksi Kuopio on Pohjois-Savon maakunnan keskuskaupunki.

Tavoitteita Pohjois-Savon maakuntakaavoitukseen

Kuopion seudun maakuntakaavaa varten tehtyä kulttuuriympäristöselvitystä tehdessä todettiin, että Pohjois-Savon maakuntakaavaa varten on kuntien inventointiaineistot päivitettävä ja täydennettävä. Lisäksi esille tulleita tarkasteltavia teemoja ovat mm. koulurakennukset (lähinnä niiden uudelleen arviointi) sekä asumishistorian tarkastelu koko Pohjois-Savon osalta. Myös Pohjois-Savon tie- ja vesireittien tarkastelu erityisesti historiallisesta näkökulmasta on tarpeellista. Muinaisjäännösten osalta täydennysinventointitarvetta esiintyy. Esimerkiksi Nilsin kunnan osalta viimeisimmät koko kuntaa käsittävät arkeologiset inventoinnit ovat 1960-luvulta.

Muinaisjäännökset

Kulttuuriympäristöselvityksessä täydennettiin Kuopion seudun muinaisjäännöksistä olevaa tietoa muinaisjäännösinventoinneilla. Valtakunnallisesti merkittäviä kiinteitä muinaisjäännöksiä on Kuopion seudulla 5. (Liite 4) Ne sisältyvät Museoviraston julkaisuun *Maiseman muisti. Valtakunnallisesti merkittävät muinaisjäännökset. Museovirasto 2001*. Kaikki kiinteät muinaisjäännökset ovat muinaismuistolain nojalla rauhoitettuja ja ne on kaavoituksessa huomioitava. Liitteenä 5 taulukko, jossa ovat kaikki Kuopion seudun kiinteät esihistoriallisen ja merkittävimmät historiallisen ajan muinaisjäännökset. Pohjois-Savon liitto rahoitti ja koordinoi kesän ja syksyn 2002 muinaisjäännösinventoinnit. Laajasta alueesta ja aikataulun kiireellisyydestä johtuen ne toteutettiin kolmessa vaiheessa kolmen eri arkeologin voimin. (Liite 6)

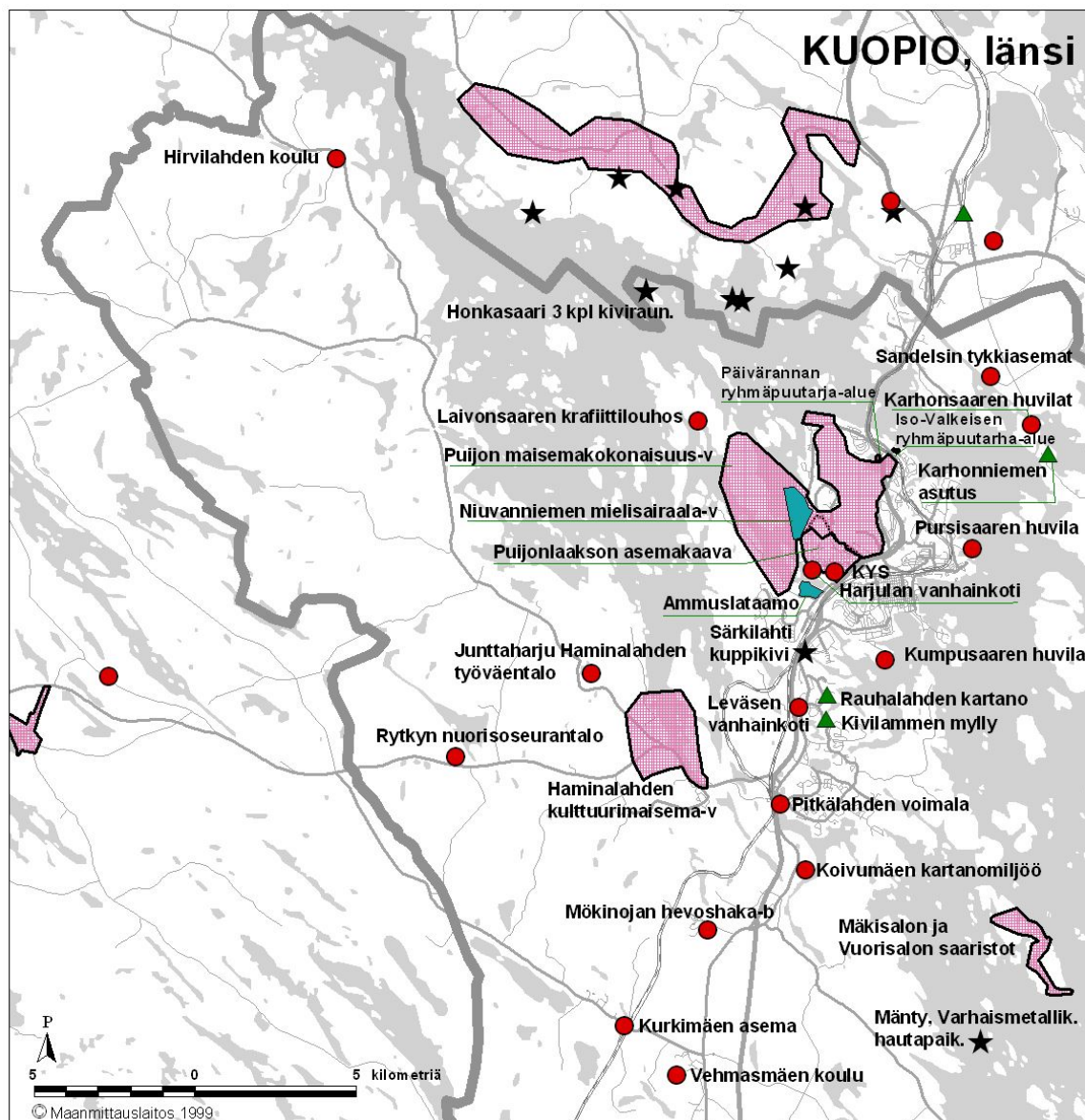
Ensimmäisessä vaiheessa arkeologi *Olli Forsberg* inventoi Maaningan kunnan alueella 3.6.-31.8.2002. Inventoinnista valmistunut loppuraportti on nähtävillä osoitteessa: www.pohjois-savo.fi. Maaningan inventoinnissa löydettiin 8 uutta kohdetta.

Toisessa vaiheessa Kuopion kulttuurihistoriallisen museon valvomana arkeologi *Juha Hirvilampi* inventoi Kuopion kaupunkialuetta ja lähiympäristöä sekä ns. Vaajasalon tielinjausta. Lisäksi tarkistettiin yksittäinen alue Karttulan ja Vehmersalmelta. Kenttätyöt toteutettiin ajalla 3.9.-27.9.2002. Inventoinnissa löydettiin uusia kohteita 5.

Kolmannessa vaiheessa arkeologi *Timo Jussila/Mikrolitti Oy* teki inventointeja Kuopion Pohjois-Kallaveden saarissa ja Siilinjärven eteläosissa sekä Kuopion Ranta-Toivalassa ja Toivalassa. Inventoinnissa löydettiin uusia kohteita 5. Nyt Kuopion seudulta tunnetaan kiinteitä muinaisjäännöksiä kaikkiaan 116, joista valtakunnallisesti merkittäviä on 5 ja maakunnallisesti merkittäviksi arvioituja 33.

6. KUOPIO

Oheisesta kartasta näkyvät Kuopion itäpuoliset kohteet, itäisen puolen kartta on ennen sen alueen kohteita. Keskustan osalta kartta on liitteenä julkaisun lopussa.

KUOPION SEUDUN MAAKUNTAKAAVA

- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tai maakunnallisesti tärkeä alue
  - v valtakunnallisesti arvokas
  - b biotooppi
- Rakennussuojelualue
- Rakennussuojelukohde (sr)
- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tai maakunnallisesti tärkeä kohde (ma)
  - v valtakunnallisesti arvokas
  - b biotooppi
- Muinaismuistokohde (sm)

Pohjois-Savon liitto 2006

6.1 Väinölänniemi

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto,
RKY/2000–aineisto.

Vaalimisperusteet: historiallinen,
maisemallinen.

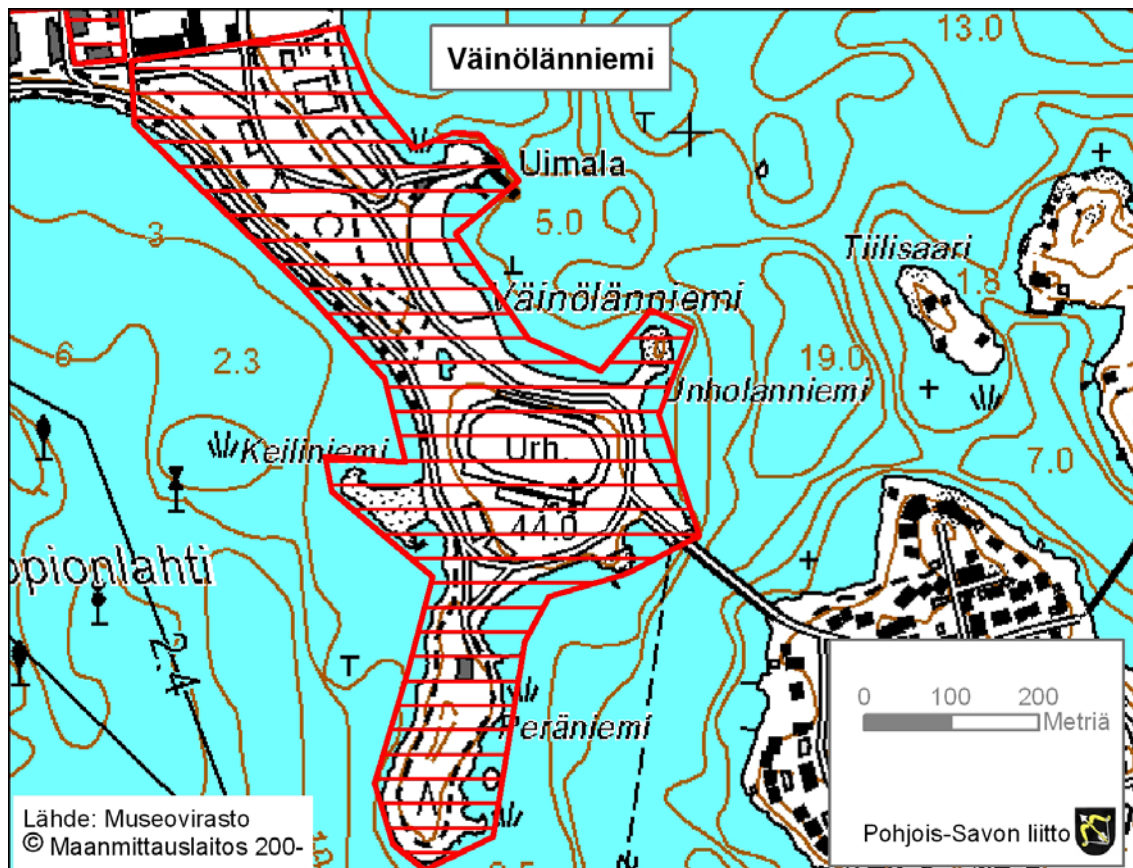
Kulttuurimaisemat. Puistot. Kuopion.
Väinölänniemi edustaa yhtä Suomen
vanhimista kaupunkipuistoista.

Kohdekuvaus:

Kuopion Väinölänniemi on yksi maamme vanhimista kaupunkipuistoistamme, jonka kehitys alkoi 1850-luvun loppu-

pulla. Tuolloin Pappilanniemenä (entinen pappilan paikka) ja Kinnulanniemenä tunnettu alue sai nimen Väinölänniemi. Keskeisen puistoalueen käytävineen, nurmikenttineen ja puineen suunnitteli 1860-luvulla V.A. Drewniok. Puistosuunnitelmaa täydensi v. 1886 kuopiolainen puutarhuri Mårten Gabriel Stenius. Puiston ohella kaupunkilaisia virkisti kylpylä, uimalaitos, kesäravintola, teatterihuone, kisakenttä ja soittolava.

Vanhoista rakennuksista on jäljellä sata vuotta vanha kesäravintola, useasti uusittu uimalarakennus, tenniskentät (vanhin vuodelta 1911) sekä urheilukenttä, jonka alueella on viehättävät porttirakennukset lipunmyyntiä varten v. 1902 Eskil Hindersson (samana vuonna piirsi Jugend-tyylisen seurahuoneen, joka on tosin muutostöissä vuosien varrella menettänyt paljon alkuperäisestä ilmeestään). Niemekkeiden kärjissä olevat nikkarityyliset, kunnostetut pienet paviljongit ovat matkailijayhdistyksen v. 1889 rakennuttamat. Väinölänniemen kentällä juoksi aikoinaan kilpaa myös Hannes Kolehmainen, joka on saanut patstaanpuistoon v. 1952 (kuvanveistäjä Heikki Kontinen).

6.2 Rännikatuverkko

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/2000-
aineisto

Vaalimisperusteet:

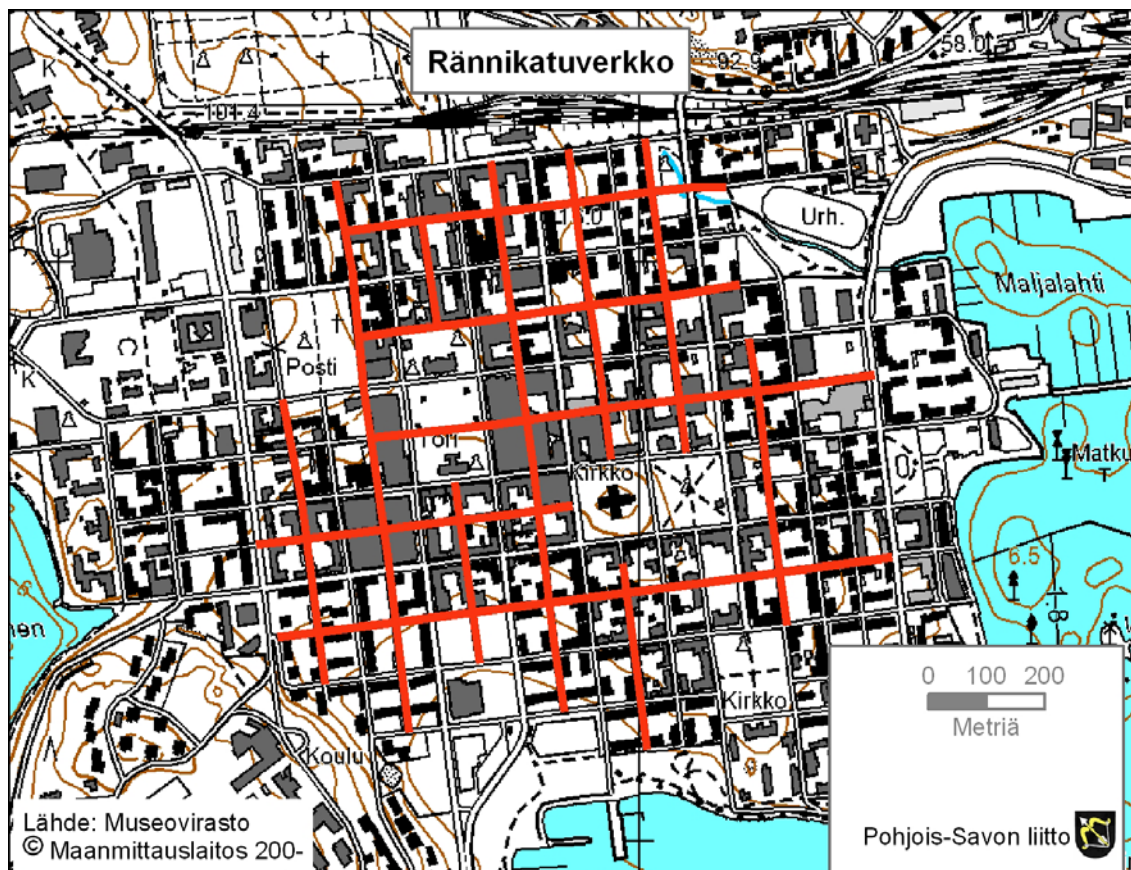
historiallinen, maisemallinen.
1700-luvulta periytyvä rännikatu-
verkko.

Kohdekuvaus:

Kuopion katuverkkoon nykyisin-
kin olennaisesti kuuluvia kapeita
katuja on totuttu nimittämään
ränni-kaduiksi. Asemakaavahis-
toriallisesti Kuopion rännikadut ovat ainutlaatuisia - sekä kaavaideana että nimityksenä. Pääkaduista ja
kujista eli rännikaduista koostuva katuverkko esiintyy jo Pehr Kjellmanin Kuopionniemelle perustettavaa
kaupunkia varten laatimassa asemakaavassa vuodelta 1775.

Yleinen käsitys on ollut, että rännikadut ovat nimenomaan palokujia, joita puukaupunkeihin järjestettiin tulipalojen leviämistä estämään. Toinen mahdollinen tulkinta on se, että eri levyiset kadut suunniteltiin asemakaavaan kustavilaisen klassismin piirteinä kaupunkirakennetta jäsentämään. Pääkatujen varsilla olivat suuremmat porvaristalot, kun taas rännikaduilla olivat käsityöläisten ja työmiesten pienet asumukset ulkorakennuksineen. Yli kahden sadan vuoden aikana Kuopion ruutukaava-alueen katuverkko on kokenut monia muutoksia ja kaupungin rakennuskanta on uusiutunut, mutta edelleenkin rännikadut ovat hahmotettavissa kaupunkirakenteessa sekä katuverkon hierarkiana että pääkatuja tiiviimpinä ja matalampina katumiljöinä. Tähän ohjaavat myös viime vuosikymmeninä laaditut asemakaavat. Parhaimmat esimerkit vanhoista rännikatutilmilöistä ovat tuomiokirkon lähetyksillä ja Korttelimuseoon rajautuvissa kortteleissa.

6.3 Puukorttelit

6.3.1 Maria Jotunin koulu, entinen Snellmanin koulu

Kirkkokatu 31

Arvotus: m

Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kouluhistoriaa. Puiset koulurakennukset 1800-luvulta.

Kohdekuvaus:

Kortteli muodostaa 1800-luvun koulurakennusten kokonaisuuden. Koulun vanhempi osa vuodelta 1851 edustaa Kuopiolle tyypillistä empireä leveine valkeiksi maalattuine nurkkalaudoituksineen. Koulun uudempi osa rakennusmestari P.J. Pitkäsen v. 1895 suunnittelema. Piharakennukset ovat 1880-luvulta. Kirkkokadun ja Vuorikadun kulmassa sijaitsevassa Maria Jotunin koulussa, entinen Snellmanin koulussa annetaan nykyisin harjaantumisopetusta.

6.3.2 Korttelimuseo

Kirkkokatu 24

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000–aineistot

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen
Museot. Korttelimuseo koostuu historiallisista puutaloarkkitehtuuria edustavista rakennuksista

Kohdekuvaus:

Kuninkaankadun, Kirkkokadun, Sorvarinkadun ja Kuopionlahdenkadun rajaama kortteli muodostaa Kuopion korttelimuseon, joka on osa Pohjois-Savon maakuntamuseona toimivaa Kuopion kulttuurihistoriallista museota. Museokorttelissa on kaikkiaan 11 puutaloa ja vehreä pihapiiri. Korttelin Kuninkaankadun ja Kirkkokadun varren talot (rak. 1-5) sijaitsevat alkuperäisillä paikoillaan. Rännikadun (Sorvarinkatu) puoleiset rakennukset on siirretty kaupungin keskusta-alueelta. Tavoitteena on ollut luoda näin mahdollisimman autenttinen kuopiolainen puutalokorttelikokonaisuus. Rakennusten entisöintitöiden päävaihe suoritettiin 1970-luvulla ja 1980-luvun alussa. Museo avattiin yleisölle v. 1982. Koko kortteli on ollut museoalueena vuodesta 1997 alkaen.

Museokorttelin rakennukset ovat n. 100 vuoden ajalta. Vanhin on peräisin 1700-luvun lopusta ja nuorin 1800-luvun lopusta. Rakennus 1: Kuninkaankatu 6. Kertaustyyliä edustavan kookkaan vinkkelimallisen asuintalon on suunnitellut rakennusmestari P.J. Pitkänen v. 1898. Tämän rakennuksen sisätiloja ei ole käyttötarkoitussyistä johtuen entisöity. Rakennus 2: Kuninkaankatu 8. Tämä kookas asuinrakennus on tehty v. 1849, mutta se käsittää osia paikalla jo aiemmin olleesta talosta. Rakennus on edustavampia esimerkkejä empiretyylin puutalosovellutuksista Kuopiossa. Rakennus 3: Kirkkokatu 22. Käräjätupa. Vuonna 1849 rakennetussa talossa on ilmeisesti osia samalle paikalle jo 1600-luvun puolivälissä rakennetusta vanhasta käräjätuparakennuksesta. Vuonna 1877 rakennus revetoitiin ulkoapäin tiilellä ja rapattiin. Rakennus 4: Kirkkokatu 24. Pitkä hirsinen ulkorakennus on rakennettu v. 1849. Rakennuksen eteläpää on

purettu ja sen paikalle siirretty rak. 6. Rakennus 5: Lankuista tehty pulpettikattoinen aitta on pystytetty rakennuksen 3 länsipäähän ilmeisesti v. 1849. Rakennus 6: Sorvarinkadun varrella v. 1862 rakennettu aittarivi. Rakennus 7: Sorvarinkadun varrella. 1800-luvun ensimmäiseltä puoliskolta peräisin oleva paritupapohjainen asuinrakennus, joka on siirretty samalla paikalla aiemmin sijainneen asuinrakennuksen paikalle. Talo on saanut nykyisen ulkoasunsa lähinnä 1870-luvulla. Rakennus 10: Sorvarinkadun varrella. Pitkänurkkainen hirsinen aittarakennus on rakennettu 1800-luvun puolivälin aikoihin. Alun perin se on ollut kuopiolaisen Raninin kauppiassuvun omistuksessa. Rakennus 11: Sorvarinkadun varrella. 1700-luvun lopun mansardikattoinen talo edustaa kustavilaisen ajan kaupunkirakentamista. Tämän aikakauden taloja on Kuopiossa säilynyt vain kaksi. Alun perin rakennus on tehty asuintaloksi, mutta historiansa aikana siinä on toiminut mm. apteekki. Rakennus 12: Korttelin keskellä. 1800-luvun puolivälin aikoihin rakennettu pieni asuintalo. Rakennus 13: Kuopionlahdenkadun varrella. Paritupapohjainen talo on tehty alkujaan puusepän verstaaksi vuoden 1830 tienoilla.

6.3.3 Kuopion klubi, entinen asuinrakennus

Kuninkaankatu 10

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/2000–aineisto. (Mainittu tekstissä, mutta ei mukana rajauksessa.)

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Asuintalot: puutalo on 1800-luvulta. Yhdistystoiminta. Yksikerroksinen asuinrakennus on vuodelta 1880.

Kohdekuvaus:

Lääninarkkitehti Ferdinand Öhmanin itselleen suunnittelema yksikerroksinen uusrenessanssitilo vuodelta 1880 edustaa varakasta kaupunkiasuintaloa. Taloa on laajennettu v. 1897. Myöhemmin asuintalo on muutettu ravintolakäyttöön (Kuopion Klubi) Uudemmat merkittävät muutokset ovat vuodelta 1987 (arkkitehti Kimmo Ruotsalainen). Klubin piharakennukseksi on rakennettu harvinainen kaksikerroksinen pieni puinen asuintalo, joka on ulkohahmoltaan ja detaljeiltaan säilynyt rakentamisaikaisessa asussaan.

6.3.4 Tuomiorovastin pappila, alkuperäinen lääninhallituksen virkamiesten asuintalo

Kuninkaankatu 12

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000–aineistot; Seutukaava 1. Suojeltu rakennussuojelulailla

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kirkollinen kulttuuri: pappilat. Tuomiorovastin pappila on yksi harvoista 1700-luvun kustavilaisen kauden kaupunkitaloista.

Kohdekuvaus:

Tuomiorovastin pappilan puinen, mansardikattoinen päärakennus on valmistunut v. 1776 lääninhallituksen virkamiehille asuintaloksi. Alun perin kustavilaisen klassismia edustanut rakennus on saanut empirepiirteitä: 1840-luvulla aiemmin punamullatut hirsiseinät peitettiin leveällä vaakaponttilaudoituksella, samalla

alakerran ikkunoita suurennettiin 6-ruutuisiksi. 1910-luvulla Kuopion kaupunkiseurakunta osti talon pappilaksi. Vuodesta 1944 lähtien talo on ollut tuomiorovastin pappilana. Viimeisin peruskorjaus vuodelta 1991 (Arkkitehtitoimisto Pentti Toivanen Oy).

6.3.5 Victor Barsokevitsch- valokuvakeskus

Kuninkaankatu 14

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/2000–aineisto. (Mainittu tekstissä, mutta ei mukana rajauksessa).

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Asuintalot. Puutaloasumista 1800-luvun lopulta ja valokuva-ateljee.

Kohdekuvaus:

P.J. Pitkänen suunnitteli tämän rakennuksen v. 1894. Tyyliinsä rakennus on tyypillinen aikakautensa kaupunkipuutalo. Rakennuksessa toimi valokuvaaja Victor Barsokevitschin kuvausateljee vuoteen 1926. Rakennusta on laajennettu v. 1901 ja nykyisin siinä toimii WB- valokuvakeskus.

6.3.6 Ryhmäperhepäiväkoti Peukalainen, entinen asuinrakennus

Kuninkaankatu 16

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Asuintalot. Puinen asuintalo on vuodelta 1800.

Kohdekuvaus:

Vuonna 1800 valmistunut asuinrakennus antaa nykyisin tilat ryhmäperhepäiväkoti Peukaloiselle. Asuintalo on osa v. 1800 rakennetusta kulmatalosta. Minna Canthin kadun puoleinen osa on purettu paikalle rakennetun kivitalon tieltä.

6.3.7 Minna Canthin talo

Minna Canthin katu 20 - 22

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000–aineistot. (Mainittu RKY/2000–aineiston tekstissä, mutta ei ole rajauksessa).

Vaalimisperusteet:

historiallinen, maisemallinen. Elinkeinot: kaupat. Henkilöhistoria: Minna Canthin Entinen kaupparakennus, joka liittyy kirjailija Minna Canthin elämään.

Kohdekuvaus:

Minna Canthin kadun ja Piispankadun kulmassa sijaitseva vinkkelitalo on yhdistetty useammasta osasta. Vanhin, Minna Canthin kadun puoleinen osa on rakennettu v. 1820. Rakennuksessa toimi aikanaan Minna Canthin kauppa ja myöhemmin Minna Canthin perilliset Oy:n liike. Valtion omistukseen siirryttyään rakennus oli virastokäytössä ja nykyisin siinä toimii yhdistyksiä, yrittäjiä ja Pohjois-Savon taidetoimikunta.

Rakennukseen ovat tehty muutoksia vv. 1910 (Erkki Halonen), 1939 (Aarre Elomaa) ja 1976 (Esa Malmivaara). Nykyinen, osin funkishenkinen ulkoasu on peräisin vuoden 1939 muutoksista. Kuninkaankadun puoleisen siiven jugendaihteita karsittiin 1970-luvun korjauksissa. Rakennuksen sisätilat peruskorjattiin samalla kovakouraisesti ajan hengen mukaisiksi virastotiloiksi.

6.3.8 Entinen työväentalo

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen.
Yhdistystoiminta: työväentalot.
Kuopion työväentalo on vuodelta 1837.

Kohdekuvaus:

Rakennuksen paikalla oli v. 1814 rakennettu kauppias Gurstieffin talo, jonka runkoa käytettiin hyväksi, kun nykyinen vinkkelitalo rakennettiin v. 1837. Kuopion Työväenyhdistys osti talon ja puoli tonttia v. 1900-luvun taitteessa kunnallisneuvos J.Fr. Malmborgilta ja kunnosti sen v. 1901 kuluessa rkm Oskari Jokisen suunnitelmien mukaan. Taloon tuli juhlasali näyttämöineen, buffetti sekä kamari ja keittiö. Rakennukseen sijoitettiin myös työväenyhdistyksen kirjasto ja lukusali. Minna Canthin perilliset ostivat tontin taloineen v. 1916 työväenyhdistykseltä. Rakennuksessa on tehty muutoksia mm. vv. 1917, 1922, 1936, 1948 ja 1967. Valtio osti kiinteistön v. 1974 Minna Canthin perillisiltä, minkä jälkeen rakennuksessa on tehty vain vähäisiä kunnostustöitä. Työväenyhdistyksen aikainen sali pintarakenteineen on pääosin säilynyt.

6.4 Virastotalot, Sepänkatu 1

Senaatti-kiinteistöt, Pohjois-Savon liitto

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000-aineistot, Seutukaava 3, asetus 480/85

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kuurojen koulurakennukset.

Kohdekuvaus:

Kuuromykkäin koulu perustettiin Kuopioon vuonna 1862. Kaksikerroksiset entiset koulurakennukset sekä korttelin keskellä sijaitseva punatiilivarasto valmistuivat v. 1898 Th. Granstedtin suunnittelemina. Koulurakennusten pohjakerrokset on kivistä ja toinen kerros puusta. Snellmaninkadun puoleinen rakennus on muutettu neuvottelu- ja kokoustiloiksi (Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy), Sepänkadun puoleinen rakennus on Pohjois-Savon liiton toimitiloina.

Rantaviivan suuntaisesti sijaitsee 1861 rakennettu entinen everstiluutnantti Lennart Forsténin asuintalo, lautavuorattu, julkisivuiltaan säilynyt, yksikerroksinen sveitsiläistyylinen rakennus siroine detaljeineen. Rakennus korjattiin kuurojen koulun tarpeisiin vuonna 1898 johtajan ja opettajan asunnoiksi. Huvila on ollut vuodesta 1975 lähtien toimistokäytössä. Peruskorjaus 1995 (Arkkitehtuuritoimisto Riitta Korhonen Oy) ulkoväriyssuunnitelma 1987 (Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy).

6.5 Piispanpuiston ympäristö

6.5.1 Piispanpuisto

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000–aineistot

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen

Puistot. Historiallinen alue, jolla ovat sijainneet Kuopion seudun ensimmäiset kirkot.

Kohdekuvaus:

Piispanpuisto ympäristöineen on monen aikatazon muovaama kokonaisuus. Kuopion seudun ensimmäiset kirkot ovat sijainneet paikalla, joka tunnettiin Hallitustorin nimellä ja muutettiin puistoksi 1880-luvun puolivälissä lääninhallituksen rakennusten valmistuttua. Nimensä puisto on saanut Kuopion ensimmäisen hiippakunnan aikaisesta piispantalosta, joka sijaitsee puiston länsipuolella. Piispanpuisto on tyypillinen vuosisadan vaihteen puuvaltainen arvopuisto. Puisto istutettiin alkuvaiheessaan ”metsäisemmäksi”. Myöhemmin valoisuutta on lisätty puita poistamalla. Valoisuutta luovat myös kapeasta rimasta valmistetut, Kuopion kaupunkialueen puistoissa käytetyt valkeiksi maalatut penkit. Alkuperäisten hiekkakäytävien linjaukset ovat säilyneet. Valtapuuna metsälehmus ja täydentävinä puina ovat olleet erilaiset havupuut ja pihlajat.

6.5.2 Piispantalo (nykyisin osa Kuopion muotoiluakatemiaa)

Piispankatu 8

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Seutukaava 3

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kirkollinen kulttuuri: piispantalot. Kuopion ensimmäisen hiippakunnan aikainen piispantalo on 1850-luvulta.

Kohdekuvaus:

Viereisen puiston nimeämiseen vaikuttaneen piispantaloston rakennutti Kuopion ensimmäisen hiippakunnan piispa Robert Valentin Frosterus.

Piispantalo valmistui vuonna 1854 arkkitehti Carl Zieglerin piirustusten mukaan. Rakennuksen taidokkaasti veistetyt räystäät, julkisivujen laudoitus pysty- ja vaakavuorauksineen ja lautojen koristeleikkauksineen edustaa 1850-lta yleistynyttä koristeellista Sveitsiläistyyliä. Nykyisin Kuopion muotoiluakatemia koulurakennuksena toimivassa talossa aloitti käsityökoulu jo yli sata vuotta sitten. Kohde on taitavasti peruskorjattu vuonna 1990 toimistokäyttöön (arkkitehti Kimmo Ruotsalaisen).

6.5.3 Karjatalousopisto (nykyinen Maanmittauslaitos)

Sepänkatu 9

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993–aineisto; Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Kouluhistoriaa: karjatalousopisto. Kivitalo on 1870-luvulta, joka toiminut pitkään karjatalousopistona.

Kohdekuvaus:

Piispanpuiston Sepänkadun puoleisella laidalla sijaitseva kolmikerroksinen, empirevaikutteinen kivitalo oli alkuaan kaksikerroksinen ja sen rakennutti 1870-luvulla lääninmaanmittari Carl Rehnström. Vuodesta 1922 rakennuksessa toimi Karjatalousopisto. Nykyisin talo on Maanmittauslaitoksen käytössä.

6.5.4 Kuopion Pyhän Nikolauksen katedraali

Sepänkatu 7

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000-aineistot. (RKY/2000–aineistossa mukana tekstissä, mutta ei rajauksessa)

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kirkollinen kulttuuri: ortodoksinen katedraali. Kuopion Pyhän Nikolauksen katedraali vuodelta 1906.

Kohdekuvaus:

Piispanpuiston Sepänkadun puoleisella reunalla sijaitseva Kuopion Pyhän Nikolauksen katedraali valmistui v. 1903 rakennusmestari A. Isakssonin suunnittelemana.

Tämä Suomen ortodoksisen kirkon katedraali rakennettiin Kuopioon sotien jälkeen sinne siirretyn arkkipiispanistuimen johdosta.

Katedraalin ulkopintaan maalattiin tiilikuviointi, koska rapattu tiiliseinä oli halvempi rakentaa, mutta puhtaaksi muurattua tiilipintaa pidettiin arvokkaampana. Arkkitehtuuriltaan katedraali pitäytyy ortodoksisessa kirkkorakentamisen perinteessä.

6.5.5 Lääninhallitus

Hallituskatu 12 - 14,
Sepänkatu 2
Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto
RKY/1993 ja RKY/2000–aineistot,
asetus 480/85

Vaalimisperusteet:
rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen.
Lääninhallinto. Entisen Kuopion läänin
v. 1885 valmistunut päärakennus.

Kohdekuvaus:

Kuopion lääninhallitukselle ja maaherran residenssiksi v. 1885 valmistunut päärakennus on suunniteltu arkkitehti Konstantin Kiseleffin johdolla yleisten rakennusten ylläpidossa. Arvokkuutta korostavaan uusrenessanssityylisen rakennuskokonaisuuden tyyliaiheina ovat komea sisääntulo kaarevine ajoluiskineen ja koristeellisine parvekkeineen, voimakkaasti profiloitunut ikkunakehykset symmetrisessä julkisivussa. Myös rakennuksen sijoitus suhteessa korttelin muihin rakennuksiin ja Piispanpuistoon luo hallintorakennukselle toivottua edustavuutta ja juhluvuutta.

Lääninhallituksen Kallaveden suuntaan avautuvassa pihapiirissä on vielä jäljellä kalliolla oleva huvimaja ja vanhaa puustoa.

Lääninhallituksen peruskorjaus on vuodelta 2002 (arkkitehdit Reijo Mitrinen ja Rainer Qvick/-QVIM-Arkkitehdit).

Lääninhallituksen kanssa samaan aikaan valmistunut maanmittauskonttori on saman suunnittelijan, arkkitehti Konstantin Kiseleffin johdolla yleisten rakennusten ylläpidossa suunniteltu rakennus. Alkuperäisenä lääninhallituksen sivurakennuksena maanmittauskonttori on sijoitettu uusrenessanssirakennusten sommitteluhierarkian mukaisesti päärakennuksen sivustalla katulinjasta tätä taaemmaksi.

Lääninhallituksen muut sivurakennukset ovat vuosilta 1914 ja 1940. Sivurakennukset ja entinen maaherran virka-asunto on vuodelta 1954 (Matti Melakari).

6.5.6 Asuinrakennus Ilmarinen

Kirkkokatu 17
Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Asuinalot: kaupunkikerrostalo. Klassismia edustava asuinkerrostalo on 1920-luvulta.

Kohdekuvaus:

Piispanpuiston Kirkkokadun puoleisella reunalla sijaitsee klassismia edustava viisikerroksinen, rakennusmestari Antti Pitkäsén v. 1926 suunnittelema asuinkerrostalo. Korttelin Sepänkadun puoleisella katulinjalla on säilynyt kaksikerroksinen harvinainen kivinen piharakennus. Kerrostalon julkisivujen sommittelu on 1920-luvun klassismin ajalle poikkeuksellisen runsasta: koristeellisine pilasterikapiteeleineen ja vaihtelevine ikkunamuotoineen.

6.5.7 Kallaveden lukio ja aikuislukio, entinen tyttölyseo

Maaherrankatu 2

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kouluhistoriaa: tyttölyseo. Punatiilinen koulurakennus on vuodelta 1924.

Kohdekuvaus:

Kuopioon perustettiin suomalainen yksityinen tyttökoulu v. 1879. Koulu siirtyi myöhemmin valtion omistukseen ja toimi Kuopion tyttölyseona aina vuoteen 1973 saakka. Alun perin nelikerroksinen koulurakennus valmistui tyttölyseon käyttöön v. 1924 (arkkitehti M. Schjerfbeck). Puhtaaksimuurattuine tiilijulkisivuineen korkea, hahmoltaan suoralinjainen tyyliään klassistinen rakennus edustaa etenkin lyseorakennuksissa suosittua rakennustapaa. Korotus rakennukseen on tehty 1950-luvulla. Rakennuksessa toimii nykyään Kallaveden lukio ja aikuislukio.

6.5.8 Asuinrakennus Vellamo

Venemiehenkatu 11

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Asuintalot:

Alkuperäisessä ulkoasunsa säilynyt, nelikerroksinen asuinrakennus on edustava esimerkki 1920-luvun mahtipontisesta kivitaloarkkitehtuurista.

Vuonna 1923 valmistuneen

rakennuksen suunnitelti rakennusmestari Antti Pitkänen, joka oli myös suunnitellut läheisen, vuotta myöhemmin valmistuneen asuinrakennuksen "Ilmarisen". A Rakennusten julkisivujen tyyllitykset ovat kummassakin samoja: julkisivujen jakaminen pilastereilla, näiden tyyllitellyt kapiteelit, ikkunoiden pareittainen sijoitus pilasterien väliin, ensimmäisen kerroksen selkeä erotus julkisivupinnan ja listoituksen avulla.

6.6 Snellmanin puisto

Kaupungin vanhin puisto, Snellmanin puisto muodostui vanhan torin paikalle 1850-luvulla perustetusta puistosta, puiston laidalla kohoavasta Kirkonmäestä tuomiokirkkoineen ja kirkkopuistoineen sekä puistoa rajaavien Kauppakadun, Kuninkaankadun, Vuorikadun ja Maaherrankadun varrelle keskittyneistä aikoinaan kaupungin merkittävimmistä liike- ja pankkirakennuksista sekä taidemuseon ja Kuopion historiallisen museon rakennuksista.

Snellmanin puisto kirkkopuistoineen on Kauppatorin ohella Kuopion tunnusomaisin julkinen ulkotila.

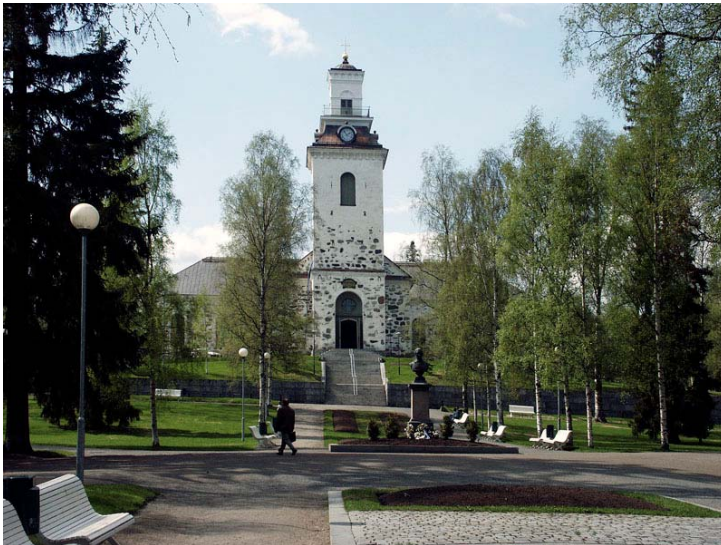
6.6.1 Tuomiokirkko

Vuorikatu 17

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000–aineistot

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kirkollinen kulttuuri: kirkot. Pohjois-Savon ensimmäinen kivikirkko 1800-luvun alkupuolelta.

Kohdekuvaus:

Kuopio perustettiin v. 1549 Tavisalmi -nimisenä kappelina Juvan emäseurakuntaan. Itsenäiseksi kirkkopitäjäksi se muodostettiin v. 1552. Nykyinen kivikirkko on seurakunnan viides kirkkorakennus. Kuopion kirkko on sekä Pohjois-Savon ensimmäinen kivikirkko, että suurin keskiajan jälkeen Suomeen rakennettu kivikirkko. Kirkon rakentaminen alkoi ennen Suomen sotaa v. 1806 kuuluisan kirkkojen rakentajan Jacob Rijfin johdolla. Kirkko edustaa pohjakaavaltaan tasavartistä ristikirkkoa, jonka itäpäädyssä on kello-torni. Yleisten rakennusten ylihalli-

tuksessa laadituissa piirustuksissa kirkko oli tällöin esitetty rakennettavaksi kustavilaisen klassismin tyyliin, valmistuttuaan useiden vaiheiden jälkeen v. 1815 rakennus oli saanut jo empirekirkon piirteet. Samoin alussa yleisten rakennusten ylihallituksen suunnitelmissa torni oli esitetty tavanomaisesti kirkkorakennuksen länsipäätyyn. Torni sijoitettiin kuitenkin itäpäätyyn, kohti toria, joka sijaitsi tällöin Snellmanipuiston puolella. Suomen sodan keskeyttäessä työt v. 1808 kirkko oli saatu muuratuksi räystäskorkeuteen.

Rakentamista jatkettiin v. 1813 linnoitusluutnantti Pehr Grandstedtin laatiman piirustuksen mukaan. Kirkonmäkeä kiertävä kivimuuri portaineen pystytettiin 1800-luvun lopulla ja ensimmäiset puut kirkonmäelle istutettiin alkusyksyllä v. 1855.

Tuomiokirkon ensimmäiset urut rakensi Johan Råman v. 1839. Kirkon nykyiset urut ovat järjestyksessään neljännet ja ne ovat tanskalaisen Bruno Christensen & Sonnerin valmistamat vuodelta v. 1986. Tuomiokirkon alttaritauluna on Matthias Ingmanin lahjoittama ja Berndt Godenhjelm v. 1843 maalaama Ristiin-naulittu.

6.6.2 Snellmanin puisto

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000–aineistot

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen

Puistot. Snellmanin puisto on Kuopion vanhimpia kaupunkipuistoja.

Kohdekuvaus:

Snellmanin puisto on Kuopion kaupungin entinen päätori, jolla on ollut useita eri nimiä: Iso Tori, Suurtori, Kustaa Aadolfin tori tai Kustaan tori. Vuonna 1856 siitä tuli Kirkkopuisto ja Snellmanin puistoksi se muuttui, kun Johannes Takasen veistämä Johan Vilhelm Snellmanin muistomerkki v. 1886 paljastettiin. J.V. Snellmanin patsaan lisäksi puistossa on 1950-luvulla rakennettu suihkulähde sekä taksiasemana palveleva kiosk. Nykyiset säteittäiset puiston halki kulkevat puistokäytävät näkyvät piirrettyinä jo v. 1856 Kuopiota esittävässä mittapiirroksessa (J.S. Johansson), myös puukujanteet on esitetty kiertämään neliönmuotoista puistoaluetta. Nykyinen, näyttävistä kesäisistä kukkaistutuksistaan tunnettu puistoalue muodostaa yhdes-
sä ympäröivien arviorakennusten kanssa yhden kaupungin juhlavimpiin kuuluvan julkisen ulkotilan.

6.6.3 Kuopion museo

Kauppakatu

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000 –aineistot. (Mainittu tekstissä RKY/2000–aineistossa, mutta ei ole mukana rajauksessa).

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen
Museot. Museo- ja kirjastorakennus ovat 1900-luvun alusta.

Kohdekuvaus:

Vuonna 1907 museo- ja kirjastorakennukseksi valmistunut rakennuksen on suunnitellut arkkitehti J. V. Strömberg, joka on suunnitellut useimmat 1900-luvun alussa Kuopioon rakennetut julkiset rakennukset. 1900-luvun vaihteen kansallistunteen heräämiseen perinteen tallentamiseen liittyen Suomessa alettiin perustaa museoita oman perinteen tallentamiseen. Kuopion museon suunnitteluun oli lähdetty kansallismuseosta v. 1902 järjestetyn suunnittelukilpailun innoittamana. Museo on kauppahallin ohella jugendin tyylikkäämpiä edustajia Kuopiossa, joista museo on enemmän kansallisromantiikan sävyttämä. Tyylipiirteiden keskiaikaan viittaava tematiikka on museoteemaan luontevasti sopiva.

Museokadun puoleisen osan korotuksen on suunniteltu v. 1958 (Seppo Ruotsalainen ja Arvo Tanskanen), ulkoväri on vuodelta 1985 (Eero Koivisto). Kuopion museon rakennuksessa sijaitsevat sekä luonnontieteellisen että kulttuurihistoriallisen museon näyttelytilat. Lisäksi museorakennuksessa on kulttuurihistoriallisen museon arkisto- ja toimistotilat.

6.6.4 Pohjois-Savon maakuntakirjasto

Maaherrankatu 12

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Kulttuurilaitokset: kirjastot. Pohjois-Savon maakuntakirjastorakennus on 1960-luvulta.

Kohdekuvaus:

Kirjasto on yksi Suomen suurimmista. Vuonna 1968 valmistuneen, modernismia edustavan kirjaston on suunnitellut kirjastosta järjestetyn kilpailun voittanut Matti Hakala. Ulkohahmon tumma muurimainen tiilipinta korostaa jalustalle nostetun rakennuksen massiivisuutta. Ulkohahmon kontrastina sisätilat, etenkin selkeydessään komea pääsali avautuvat valoisina ja avarina. Materiaaleiltaan ja detaljeiltaan rakennus on kestänyt hyvin aikaansa.

Modernismille tyypillisesti rakennus on vedetty irti varsinaisesta katulinjasta, toisaalta rakennuksen pohjasuunnittelussa katuverkko on huomioitu hienostuneesti: kauppatorilta alkava rännikatu jatkuu aina kirjaston ala-aulaan asti. Peruskorjaus on vuodelta 2000, suunnittelijana Eero Koivisto. Kuopion kaupunginkirjasto.

6.6.5 Ravintola Isä Camillo, entinen Suomen pankki

Kauppakatu 27

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993-aineisto

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, maisemallinen

Liiketalot: pankit. Klassistiseen tyyliin tehty taitekattoinen pankkirakennus on 1900-luvun alusta.

Kohdekuvaus:

Arkkitehti J.V. Strömbergin suunnittelema pankkirakennus vuodelta 1912 jälkeen. Rakennus edustaa jugendin jälkeen yleistynyttä klassismia, jonka katsottiin soveltuvan erityisesti pankkirakennuksiin. Graniitin käyttö julkisivuissa yhdessä klassismin arvokkuutta luovien tyylikeinojen kuten symmetrian kanssa toivottiin liitettävän pankkimaailman arvoihin vakaudesta ja pysyvyydestä.

Rakennuksen alkuperäinen kattomuoto ennen korotusta (v. 1947) nelikerroksiseksi oli taitteinen aumakatto, myöhemmin Rakennuksen korotus on vuodelta 1947 (Harry W. Schreck). Suomen pankki toimi tässä rakennuksessa aina vuoteen 1993 asti, jolloin uusi rakennus valmistui ns. rikkaiden rinteelle. Suomen pankkina toimineessa rakennuksessa on nykyisin ravintola Isä Camillo.

6.6.6 Postitalo

Kuninkaankatu 19

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993-aineisto

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, maisemallinen

Liikelaitos: postitalo
Funktionalistinen postitalo on 1930-luvulta.

Kohdekuvaus:

Arkkitehti Otto Flodin rakennushallituksessa suunnittelemana (v. 1937) on funktionalismin edustavampia rakennuksia Kuopiossa. Funktionalismi näyttää omaksuttaneen mutkattomimmin uusiin rakennustyyppeihin ja erityisesti uusia tekniikoita palveleviin rakennuksiin kuten postitaloihin. Valmistuttuaan Kuopion pos-

tila rakennus erottui voimakkaana uuden ajan symbolina kaupungin puutalomaaisemassa (Riitta Nikula). Nykyisen kellertävän väriyksensä sijaan rakennus oli aiemmin 1930-luvun funkiksen mukaisesti valkoinen. Rakennuksen muutostyöt ovat vuodelta 1988 (arkkitehtitoimisto Osmo Sillman Oy).

6.6.7 Kuopion taidemuseo

Kauppakatu 35

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993
ja RKY/2000-aineistot.
(Mainittu tekstissä RKY/2000-
aineistossa, mutta ei ole
mukana rajauksessa).

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen
Liiketalot. Kulttuurilaitokset: mu-
seot 1900-luvun alun pankkira-
kennus.

Kohdekuvaus:

Kansallis-Osake-Pankiksi v. 1904 valmistunut rakennus on nykyisin Kuopion taidemuseona. Rakennuksen alkuperäiset suunnitelmat ovat Eskil Hinderssonin, joihin Vilho Penttilä teki muutoksia. Rakennus mm. korotettiin 2-kerroksiseksi ja laajennuksen Kauno S. Kallio v. 1925. Muutoksia on tehty myös 1950-luvulla (K.A. Pinomaa). Pankkirakennuksen taidemuseoksi muuttamissuunnitelma on vuodelta 1980 (Pertti Pakkala).

6.6.8 Snellmanin koulu, entinen teollisuuskoulu

Maaherrankatu 13

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993-
aineisto; Seutukaava 3

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen.
Kouluhistoriaa: teollisuuskoulut.
1900-luvun alussa teollisuuskou-
luksi valmistunut rakennus on
edelleen koulukäytössä.

Kohdekuvaus:

Rapattu Talo on rakennettu teollisuuskouluksi v. 1904 rakennushallituksessa Werner Polón suunnittelemana. Alkuperäinen asun jugendaiheita on runsaasti karsittu muutosten yhteydessä, mm rakennuksen korotuksessa kolmikerroksiseksi v. 1941. Tällöin luovuttiin myös talon rikasmuotoisesta kattomuodosta. Reliefimäisiä koristeaiheita on jäljellä vielä katusisäänkäynnin portaalissa.

Tätä koulurakennusta edeltäneessä puurakennuksessa toimi 1870-luvulla yläalkeiskoulu, jossa rehtorina oli J.V. Snellman vv. 1843 - 1849. Nykyinen kivistä rakennus suunniteltiin teollisuuskoulun käyttöön. Koulun nimi muuttui Kuopion teknilliseksi kouluksi, joka toimi rakennuksessa aina vuoteen 1966 saakka. Tämän jälkeen rakennus toimi Vahtivuoren kansakouluna ja nykyisin Snellmanin kouluna.

6.6.9 Koulurakennus Mutteri

Maaherrankatu 13

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993–aineisto; Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Kouluhistoriaa: voimistelusalali 1800-luvulta

Kohdekuvaus:

Kun vuoden 1843 koulujärjestyksen opetusohjelmassa voimistelu sai keskeisen sijan, jouduttiin koulujen yhteyteen rakentamaan voimistelusalaleja (Lilius) Koulurakennus Mutteri on Snellmanin koulun (entisen Vahtivuoren koulu ja entisen teollisuuskoulun) pihalla oleva pohjamuodoltaan kahdeksankulmainen alun perin voimistelusalina palvellut rakennus. Tämä v. 1850 E.B Lohrmanin kaudella intendenttikonttorissa suunniteltu rakennus lieene ollut ensimmäinen erillisenä voimistelusalirakennuksena toteutettu, ja ainoa kahdeksankulmainen voimistelusalali.

6.6.10 Puijonsarven hotelli (vanha osa)

Minna Canthin katu 18

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen

Liiketalot: 1910-luvun liiketalo

Kohdekuvaus:

Nykyisen Puijonsarven hotellin vanhan osan suunnitteli v. 1915 rakennusmestari Paavo Makkonen. Rakennuksen julkisivujen jäsentely rakenteellisuutta korostavilla tiililaiheilla, kuten tämän

rakennuksen korkeilla tiilipilastereilla, oli tyypillistä rationalismille. Tyyliä suosittiin lähinnä liike- ja toimistorakennuksissa. Neljäkerroksisessa liiketaloksi valmistuneessa talossa toimi vuodesta 1919 lähtien Kuopion Osuusliike. Nykyisin rakennus on osa Hotelli Puijonsarvea. Muutokset hotellirakennukseen on tehty v. 1997 ja v. 1999 (Reijo Mitrinen, Risto Rätty ja Riitta Korhonen, Arkkitehtuuritoimisto Riitta Korhonen Oy).

6.6.11 Barson kulma, asuinliiketalo

Minna Canthin katu 24

Arvotus: m

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000–aineisto. (Mainittu tekstissä, mutta ei mukana rajauksessa)

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Asuintalot. 1920-luvun kivitalorakentamista

Kohdekuvaus:

Kolmekerroksisen rapatun kivitalon on suunnitellut rakennusmestari K.A. Honkavaara v.1927. Rakennus edustaa 1920-luvun niukkaaleista klassismia, jossa koristeaiheita on käytetty säästeliäästi hienostuneesti.

6.6.12 Konttisen liikeytalo, nykyinen sosiaalivirasto

Minna Canthin katu 28

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen
Liiketalot. Tiilinen liikeytalo
1910-luvun lopulta

Kohdekuvaus:

Konttisen talo on tehty alun perin teollisuus-, liike- ja toimistotaloksi v. 1919 Oiva Kallion suunnittelemana. Rakennus oli ensimmäisiä Kuopiossa, jonka välipohjat ovat teräsbetonirakenteiset. Viisikerroksisen rakennuksen hahmo on yhdistelmä 1900-luvun alun klassismia ja vuosisadan alkuvuosikymmeninä erityisesti liikerakennuksissa suosittua rationalismia. Muutoksista huolimatta rakennuksen säästyneistä detaljeista näkyy alkuperäisten materiaalien ja detaljoinnin laadukkuus.

6.6.13 Liiketalo, entinen Vanhan apteekin talo

Kauppakatu 18

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993-aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Liiketalot. Apteekkina toiminut liikeytalo edustaa 1880-luvun kaksikerroksista kivitaylorakentamista Kuopiossa. Rakennuksessa on uusrenessanssin ja kansallisromantiikan piirteitä.

Kohdekuvaus:

1800-luvun loppupuoliskolla kaupunkien näyttävintä arkkitehtuuria kaupungintalojen ohella olivat uusrenessanssityyliset liikerakennukset, jotka Kuopiossa Kauppakadulla muodostivat varhaisimman kivirakenteisen katukokonaisuuden. Säilyneistä rakennuksista v. 1882 valmistuneen liikeytalon suunnitteli Jac. Ahrenberg. Rakennusta laajennettiin v. 1898 Käsityökadun puoleisella siivellä (rakennusmestari P.J. Pitkänen). Vuonna 1777 perustetusta vanhasta apteekista nimensä saaneessa talossa toimi Vanha Apteekki vuosina 1898 - 1987. Viimeisimmät muutokset ovat vuodelta 1988 (Matti Pohjanpelto ja Jussi Suomala). Nykyisin rakennuksessa on mm. ravintolatoimintaa.

6.6.14 Liiketalo, entinen Elorannan talo

Kauppakatu 16

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993-aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Liiketalot. Arkkitehti Sjöströmin suunnittelema liikeytalo on 1880-luvulta.

Kohdekuvaus:

F.A. Sjöströmin suunnittelema ja v. 1881 valmistunut liikeytalo edustaa viereisen Vanhan apteekin talon kanssa näyttävää 1800-luvun lopun liikeytaylorakentamista, jonka tyyliseksi oli omaksuttu rikaspiirteinen uusrenessanssi. Kummassakin rakennuksessa kauppataloille tyypillisenä piirteenä sisäänkäynti liikkeeseen järjestettiin vinosti kadun kulmauksesta. Muutokset ovat vuodelta 1988 (Paul Hesse). Rakennuksessa toimi pitkään Elorannan urheiluliike, jonka perusteella monet kaupunkilaiset tuntevat rakennuksen.

6.6.15 Asuin/liiketalo Rehutorni, entinen Maatalousosakepankki

Vuorikatu 22

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993-aineisto

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Liiketalot: pankit.

Kohdekuvaus:

Arkkitehtiveljesten Jussi ja Toivo Paatelan v. 1929 suunnittelema entinen Maatalousosake-pankki edustaa erittäin pelkistettyä klassismia, josta oli lyhyt askel funktionalismiin. Nykyisin rehutornina tunnettu rakennus on asuin- ja liiketalona. Muutoksia rakennukseen on tehty v. 1999 (Pentti Toivanen), Arkkitehtitoimisto Pentti Toivanen.

6.7 Snellmaninkadun korttelit

6.7.1 Snellmanin kotimuseo

Snellmaninkatu 19

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/2000-aineisto

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Henkilöhistoria: Johan Vilhelm Snellman, Kulttuurirakennukset: museot. 1800-luvun alun aumakattoinen talo edustaa Kuopion kaupungin vanhaa asuinrakennuskantaa.

Kohdekuvaus:

Snellmanin puiston tuntumassa on Snellmanin kotimuseo. Vuonna 1827 valmistunut, ns. Oppmanin talona tunnettu yksikerroksinen rapattu hirsirakennus kunnostettiin J.V. Snellmanin kotimuseoksi v. 1981. Tämä Snellmaninkadun ja Minna Canthin kadun kulmauksen 1800-luvun alkupuoliskolta peräisin oleva aumakattoinen talo on hyvä esimerkki Kuopion vanhimpien kaupunginosien rakentamisesta. Se edustaa yhdessä samassa kadunristeyksessä sijaitsevien ns. Malmbergin ja Janne Hyvärisen talon kanssa 1800-luvun empiren ja uusklassismin hengessä rakennettuja kaupunkiasuintaloja. J.V. Snellman asui tässä rakennuksessa vv. 1845 -1849. Filosof ja valtiomies Johan Vilhelm Snellman toimi Kuopiossa vv. 1843 - 1849 yläalkeiskoulun rehtorina. Kuopion aikanaan hän toimitti myös Saima-lehteä, jolla oli suuri vaikutus suomalaisen sivistyselämään.

6.7.2 Malmbergin talo

Snellmaninkatu 20

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Asuinrakennus. Herännäisyys. Henkilöhistoria: Malmberg. Muodostaa kokonaisuuden Snellmanin kotimuseon kanssa.

Kohdekuvaus:

Snellmaninkadulla sijaitseva kulmatalo, joka täydentää Snellmanin kotimuseon kulmausta yhdessä Janne Hyvärisen talon kanssa toimien esimerkkinä 1800-luvun puolivälin kaupunkitalorakentamisesta. Snellmaninkadun ja Minna Canthin kadun risteyksessä sijaitseva talo oli asessori C.A. Malmbergin koti ja yksi herännäisyyden kokoontumispaikkoja 1800-luvulla. Talon suurta salia käytettiin sekä kirkon että kaupunkihallinnon kokoontumispaikkana sekä 1800-luvun lopulla myös tuomiokapitulin istuntoihin. Malmbergin talon pihapiirissä olleessa pienemmässä rakennuksessa toimi Amanda Malmbergin ompelimo, jossa valmistettiin uudet messukasukat Kuopion tuomiokirkkoon sekä muihinkin kirkkoihin Pohjois-Savossa.

6.8 Kuopion satama, Varastokadun ympäristö ja Satamapuisto

Varastokadun varrelle 1800-luvun lopulta 1940-luvulle rakennetut näyttävät teollisuus- ja varastorakennukset luovat dynaamisen ja eheän kokonaisuuden satamavyöhykkeen maisemaan, joka kertoo kaupungin kehitykseen merkittävästi vaikuttaneesta sisävesiliikenteen ajanjaksosta. Kauppiaiden rantamakasiineja oli myös läheisellä Vasikkasaarella, oli ahkerassa käytössä jo 1850-1880-luvuilla. Varastojen lisäksi saarella oli tuulimyllyjä ja sepän paja. Ensimmäisen tuulimyllyn Vasikkasaareen rakennutti kauppias Pauloff v. 1852. Nykyisin Vasikkasaarella on jäljellä vain yksi tuulimylly.

6.8.1 Raninin mylly,

Satamakatu 9

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000-aineistot.
(Mainitaan teksteissä, mutta ei ole mukana rajauksissa).

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen,
maisemallinen.

Teollisuusympäristöt: myllyt

Raninin myllyn tiiliset tehdasrakennukset
ovat vuosilta 1880- ja 1890-luvulta.

Kohdekuvaus:

Raninin myllyn uljaat punatiiliset tehdasrakennukset ovat rakennettu v. 1883 ja 1891 Werner Polón suunnittelemat, vanhimmilta osiltaan uusrenessanssityylinen rakennusryhmä kuuluu Kuopion keskusta-alueen vanhimpaan säilyneeseen teollisuuden rakennuskantaan ja satama-alueen monumentaalisten hyötyrakennusten miljööseen. Julkisivun yksityiskohdat, kuten rakennuksen historiasta kertovat valkealla maalatut suuret mainokset kuuluvat säilytettävään rakennuksen detaljointiin.

6.8.2 Viinatehtaan piippu

Varastokatu 4

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Teollisuus. Tehdaspiippu 1880-luvulta.

Kohdekuvaus:

Lignell & Piispasen viinatehtaan vanha piippu, joka on rakennettu v. 1884 todennäköisesti yhtä aikaa Raninin myllyn töiden kanssa. Nyt puistoalueella sijaitseva piippu on poikkileikkaukseltaan neliskanttinen ja aikansa koristeellisen tiiliarkkitehtuurityylin mukainen. Vaikka tehtaan muut osat on purettu, antaa komea maamerkkinä toimiva piippu alueelle ajallista syvyyttä.

6.8.3 SOK vanha osa

Minna Canthin katu 2-4

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto,
RKY/1993 ja RKY/2000-aineistot

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen,
maisemallinen.

Tukku- ja varastorakennukset ovat
1940-luvulta.

Kohdekuvaus:

SOK:n vanhan osan alkuperäisen kokonaisuuden on suunnitellut Paavo Riihimäki v. 1940. SOK:n veistokselliset varasto- ja toimistorakennukset sijaitsevat Minna Canthin kadun sataman puoleisena komeana päättäänä. Rakennuksen vanhemman osan on suunnitellut Paavo Riihimäki SOK:n rakennusosastolla. Rakennuksen määrätietoinen massoittelu muistuttaa SOK:n rakennusosaston johtajana tuolloin toimineen arkkitehti Erkki Huttusen suunnitelmia: nauhaikkunoiden horisontaalisuus kontrastina kulmatornille, jonka vertikaalisuutta korkea pystyikkuna-aihe ja tyylitellyn korkea sisäänkäyntiövi korostavat.

6.8.4 Sairaala Lasaretti, entinen Savo-Karjalan tukku

Varastokatu 5

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000-aineistot

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Tukkurakennus 1930-luvulta.

Kohdekuvaus:

Savo-Karjalan tukkurakennuksen suunnitteli v. 1939 P. Saarema.

Rakennuksen varastokadun puoleinen sivu muodostaa viereisen,

nykyisen Tiehallinnon toimistorakennuksen kanssa muodostaa yhtenäisen, komean teollisuuskadun julkisivun. Rakennus on osa tilallisesti vaikuttavaa, kuilumaista katutilaa yhdessä vastapäisten Raninin myllyrakennusten ja SOK:n tukku ja varistorakennusten kanssa.

Alkuperäisiä yksityiskohtia, esim. ovia ja ikkunoita hienoine detaljeineen ja lennokkaat teräsbetonikatokset ovat säilyneet Varastokadun puolella, joka on välttynyt suuremmilta muutoksilta. Järven puoleisen osan muutokset ovat vuodelta 1989 (Arkkitehtuuritoimisto Riitta Korhonen Oy). Rakennus on nykyisin yksityissairaalana.

6.8.5 Tiehallinto, entinen osuustukkukauppa OTK

Varastokatu 3

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000-aineistot

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Osuustukkukaupan rakennus on 1940-luvulta.

Kohdekuvaus:

SOK:n ohella OTK omaksui funktionalismin rakennustyyppieihinsä, jotka suunniteltiin liikkeiden omissa rakennustoimistoissa. Osuustukkukaupan, OTK:n rakennus on vuodelta 1936 (Niilo Pulkka ja Georg Jägeros). Myöhemmät muutokset ovat vuosilta 1992 ja 1997 (Rainer Qvick/Arkkitehdit Oy Qvim)

6.8.6 Satamapuisto ympäristöineen

Satama-alueen puistoksi muutettu torialue ja säilyneet rakennukset kertovat Kuopion menneisyydestä sisävesiliikenteen keskuksena. Kehitykseen vaikutti olennaisesti Saimaan kanavan valmistuminen v. 1858.

6.8.7 Satamapuisto

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000–aineistot

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen
Puistot. Vesiliikenne. Satamapuisto, johon sisältyy Satamatori.

Kohdekuvaus:

Kuopion satamaan liittyy suuri satamapuisto, joka rajautuu Satamakuuun ja etelälaidalla funktionalistiin osuusliikkeiden ja keskustukku-kauppojen rakennusten kortteliin.

Sataman suunnalla puiston rajana on tulli- ja pakkahuone sekä satamakonttori. kookas C. A. Edelfeltin suunnittelema tulli- ja pakkahuone sekä F. Öhmanin piirtämä satamakonttori. Sataman luonnetta korostavat puiset varastorakennukset sekä vanhat sisävesihöyryalukset. Nykyisen Satamapuiston alue oli osa vanhaa Rantatoria. Vanha Rantatori muutettiin 1950-luvulla Satamatoriksi. 1990-luvulla Satamapuisto peruskorjattiin 1930-luvun asuun, jonka olisi suunnitellut Bengt Schalin, yksi aikansa tunnetuimmista puutarhasuunnittelijoista. Puisto edustaa ensimmäisen maailmansodan jälkeen muotiin tullutta muotopuutarhatyyliä, jonka piirteinä olivat symmetria ja istutusten, kulkuteiden sekä näkymien aksiaalisuus; puiden ja pensaiden muotoilu leikkaamalla sekä pensasaitojen käyttö erilaisten tilojen rajauksissa. Satamapuistossa Istutusten ja kulkuteiden aksiaalisuuden lisäksi yksi puistosuunnitelman sommitteluidea on ollut näkymä-akseli kirkkopuistoon.

6.8.8 Tulli- ja pakkahuone

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000–aineistot

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Vesiliikenne: satamarakennukset. Tulli- ja pakkahuone on vuodelta 1860.

Kohdekuvaus:

Ulkomaankauppaa käyvien kaupunkien satamiin tarvittiin tullin tarpeisiin pakka- ja vaakahuoneet. Kuopion satamassa ulkomaankauppa alkoi varsinaisesti Saimaan kanavan valmistuttua.

Hämeen lääninarkkitehti Carl Albert Edelfeltin suunnittelema yksikerroksinen tulli- ja pakkahuone Kuopion satamaan valmistui 1850-luvulla. Rakennus näyttävine räystäsrakenteineen ja ikkunavuorilaudoituksineen edustaa puurakentamiseen noina aikoina levinnyttä sveitsiläistyyliä. Kuopion tulli- ja pakkahuoneessa tunnusomaisinta oli kuitenkin rakennuksessa Konsolien kantamat voimakkaasti ulkonevat poikkipäädty. Rakennusta on jatkettu v. 1889 (Leander Ikonen) rakennuksen alkuperäistä tyyliä hieman vähemmän koristeellisena.

6.8.9 Satamakonttori

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000–aineistot

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Vesiliikenne: satamat. Satamakonttori on vuodelta 1879.

Kohdekuvaus:

Kuopion sataman yksikerroksisen v. 1879 valmistuneen konttorirakennuksen on suunnitellut Ferdinand Öhman yleisten rakennusten ylläpidossa.

6.8.10 Satamavarastot

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000-aineistot

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Vesiliikenne: satamarakennukset. 1900-luvun alun satamavarastorakennukset

Kohdekuvaus:

Sataman säilyneet varastot edustavat aikanaan kaupunkimaisemaan olennaisesti kuulunutta varastopiha- ja aittarakennusten rakennuskantaa, mikä on lähes täysin hävinnyt Kuopiosta. Selkeälinjaiset ja yksinkertaisuudessaan viehättävät rakennukset ovat 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä ja ne on suunnitellut A. Sirélius.

6.8.11 Ravintola Sataman Helmi

Kauppakatu 2

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Asuin- ja liiketalo, Kuopion ensimmäinen kivinen asuinrakennus

Kohdekuvaus:

Nykyisin ravintolana toimiva kaksikerroksinen kivitalo on Kuopion ensimmäinen kivinen asuinrakennus vuodelta 1850. Tyylihallitusti rakennus edustaa 1800-luvun alkupuolen klassismia ja on lyseon ja tuomiokirkon ohella ainut ko. aikakauden kivrakennus Kuopiossa. Talossa on toiminut mm. saippua- ja kynttilätehdas sekä Carlsonin rautakauppa vuoteen 1957 saakka. Rakennuksen alakerta on ollut myös hevosajurien lämmittelypaikkana. Rakennuksen viimeisin kunnostus on vuodelta 1993 (arkkitehdit Riitta Korhonen ja Reijo Mitrunen, Arkkitehtuuritoimisto Riitta Korhonen Oy).

6.8.12 Entinen Kuopion osuusmeijeri

Kauppakatu 7

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Elinkeinot: meijerit. 1900-luvun alkuvuosikymmenien osuusmeijerirakennus.

Kohdekuvaus:

Kaksikerroksisen, Osuusmeijerirakennus oli 1900-luvun alun mielenkiintoinen teollisuuden uusi rakennustyyppi. Sen rakennustekniikka oli aikansa moderneinta yhdistettynä yhteiskunnallisen kehityksen symboliarvoa heijastavaan arkkitehtuuriin. Tämä näkyi hyvin v. 1907 valmistuneessa, J.V. Strömbergin suunnittelemassa Kuopion osuusmeijerissä. Näyttävään jugendiin puettuna rakennuksen maidonkäsittelytiloina toiminut ensimmäinen kerros muurattiin suuren hygieenisyyksvaatimusten takia tiilestä ja betonista, mikä oli meijereille tyyppillistä. Asunto- ja toimistotiloina palvellut toinen kerros rakennettiin puusta. Julkisivuja koristivat runsaat jugend-aiheet, jotka ovat tosin myöhemmin hävinneet. Mm. osa tämän ajan meijerirakennus-

ten tyypillistä muotokieltä edustavista ensimmäisen kerroksen suurista puolipyöreistä ikkunoista on myöhemmin muurattu umpeen. Osuusmeijerin tiloissa toimi 1900-luvun alkupuolella v. 1908 perustettu Kuopion tietopuolinen meijerikoulu. Meijeritoiminta loppui v. 1995. Korttelin rakennuksissa toimii mm. useita elintarvikealan yrityksiä.

6.8.13 Energialaitos

Snellmaninkatu 25

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Liiketalot. Vanhimmilta osiltaan rakennus on 1900-luvun alusta oleva liiketalo.

Kohdekuvaus:

Kahdesta rakennuksesta nikkarityylisen on suunnitellut S. Nandelstadh v. 1905 alun perin Savo-Karjalan tukkuliikkeeksi. Kaksikerroksisen rakennuksen pohjakerros on puhtaaksimuurattua tiiltä, toinen kerros puuta. Uudemman, julkisivuiltaan puhtaaksimuuratun, lähinnä rationalismia edustavan rakennuksen suunnitteli Juho Nykänen v. 1920. Kolmikerroksisen rakennuksen julkisivuissa tyylikeinoina ovat rakenteellisuutta korostavat pilasterit, ensimmäisessä kerroksessa harkkokiveystä jäljittelevä tiilimuuraus.

6.8.14 Asuinkerrostalo

Snellmaninkatu 28

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Asuinkivitalo.

Rakennusmestari Antti Koposen suunnittelema, v. 1914 valmistunut rakennus edustaa Kuopiossa harvinaista jugendtyylistä asuin kerrostaloa. Kolmikerroksisella rakennuksella on esikuvansa Helsingin kanta-kaupungin jugendrakennuksissa, joista lukuisat toteutettiin myös rakennusmestarien suunnittelemina. Rakennuksen viehättävät piirteet, kuten alkuperäisessä asussa säästyneet porraskäytävä sekä katujulkisivun liikehuoneiston sisäänkäynti hienoine näyteikkunoineen on harvinaista herkkua Kuopiossa.

6.9 Asemakoululta vankilalle

6.9.1 Asemakoulu

Asemakatu 3

Arvotus: m

Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, maisemallinen. Kouluhistoriaa. Asemakoulu on osa Pohjois-Savon maakunnallisesti merkittävien koulujen ketjua ja edustaa 1800-luvun lopun puukoulurakentamista.

Kohdekuvaus:

Rakennukset kuuluvat Asemakadulla säilyneeseen puurakennuskantaan. Asemakoulun vanhempi osa on P.J. Pitkäsen v. 1897 suunnittelema yksikerroksinen, nikkarityylinen rakennus, joka koristeellisine julkisivuaiheineen muistuttaa hyvin paljon samana vuonna Minna Canthin kadulle suunniteltua entistä Kuopion Yhteiskoulua. P.J. Pitkäsen koulurakennuksen alapuolella sijaitsee v. 1908 valmistunut jugendrakennus, joka on tunnistettavissa Arkkitehti J.W. Strömbergin työksi tälle tyypillisestä puujugendin tyylikeinoina, jotka toistuvat myös Maljapuron koulurakennuksessa. Asemakoulun kortteli muodostaa arkkitehtonisesti poikkeuksellisen hienon alkuperäisessä käytössä säilyneen kokonaisuuden.

6.9.2 Rautatieasema ja asemalaiturikatokset

Asemakatu 1

Arvotus: v

Valintaperusteet: Seutukaava 3, Kuopion aseman asemarakennus ja laiturialueen katos kuuluvat rautatierakennusten suojelusopimuksen piiriin.

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Rautatieliikenne: asemat. Kuopion uusi asemarakennus on 1930-luvulta.

Kohdekuvaus:

Kuopion uuden, v. 1934 valmistuneen kaksikerroksisen rautatieasemarakennuksen ovat suunnitelleet rautatiehallituksen arkkitehdit J. Ungern ja Thure Hällström. Rakennus edustaa siirtymäkautta klassismista funktionalismiin. Sisätilojen alkuperäinen asu oli funktionalistinen, kun taas julkisivujen symmetria, koriste-aiheiden niukan harkittu käyttö, 6-ruutuiset ikkunat ovat 1920-luvun klassismia. Asemarakennus rakennettiin vv. 1932 - 1934 hätäaputöinä. Detaljeiltaan huolellisesti toteutetut puiset laitureiden odotuskatosten ja alikulkutunneleihin johtavat porraskäytävien arkkitehtuuri on ilmeeltään hyvin sympaattista funktisajan pienimittakaavaisten rakennusten muotokieltä. Laitureille johtanutta tunnelia on jatkettu v. 1959 valmistuneen linja-autoaseman puolelle. Rautatieaseman vierellä on Asemapuisto, joka muodostuu Asemakadun ja ratapenkan väliin jäävästä kapeasta viheralueesta.

6.9.3 Minna Canthin puisto

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

historiallinen, maisemallinen

Puistot. Henkilöhistoria.

Kirjailija Minna Canthin nimeä kantava puisto

Kohdekuvaus:

Maljapuron varrella sijaitseva Minna Canthin puistossa on Eemil Halosen veistämä Minna Canthin patsas, joka on paljastettu Minna Canthin kuoleman 40-vuotismuistopäivänä v. 1937. Samana vuonna valmistui puutarha-arkkitehti Bengt Schalinin puistosuunnitelmana, joka on ollut v. 1994 suunnitellun puistosaneerauksen (Seppo Hiekkala) esikuvana. Valoisa, pienehkö, suoralinjaisten istutusten jäsentämä puistoalue rajautuu selkeästi ympäröivien reuna-alueiden korkeampien istutusten rajatessa tilaa, mikä luo tilasta hyvin intiimin ja suojaisen sisätilan luonteen.

6.9.4 Maljapuron koulu

Maaherrankatu 24

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Seutukaava 3

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kouluhistoriaa: kauppakoulu. Maljapuron koulu on osa Pohjois-Savon maakunnallisesti merkittävien koulujen ketjua ja edustaa 1900-luvun alun koulurakentamista.

Kohdekuvaus:

Alun perin kauppakouluksi rakennettu vanha osa on vuodelta 1906 ja sen on suunnitellut monia Kuopion kaupungin julkisia rakennuksia suunnitellut J.V. Strömberg. Monin piirtein Asemakoulua muistuttavassa jugendaiheisessa rakennuksessa näkyy suunnittelijan kiinnostus rakenteellisiin kokeiluihin. Taloa laajennettiin v. 1926 ja laajennuksen suunnitteli Juho Nykänen. Nykyisin Maljapuron koulun tiloja käyttää kansalaisopisto.

6.9.5 Talouskoulu

Arvotus: m

Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Asuintalot. Kouluhistoriaa. 1800-luvun lopun asuinrakennus, joka myöhemmin toiminut kouluna.

Kohdekuvaus:

Alun perin yksikerroksiseksi asuinrakennukseksi tehty nikkarityylinen puurakennus on arkkitehti Eskil Hindersson suunnittelema v. 1898. Rakennus kuuluu Asemakadulla säilyneeseen merkittävään puurakennuskantaan, joka edustaa Kuopion puukaupunkivaihetta.

6.9.6 Lääninvankila

Vankilakatu 3

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto RKY/1993 ja RKY/2000–aineistot

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Oikeuslaitos: vankilat. Nykyisen vankilan käytössä oleva kokonaisuus johon kuuluvat 1880-luvun vankilarakennus ja kehämuuri, puurakennusten kortteli, joka alun perin oli rakennettu lääninsairaalaksi, vankilanverstastiloina palveleva rakennusryhmä sekä aiemmin musiikkilukiona palvellut puurakennus.

Kohdekuvaus:

Kolmikerroksinen, punatiilinen, pohjakaavaltaan ristinmuotoinen sellivankilarakennus on rakennettu aiemmin sijainneen, v. 1830 rakennetun ja C.L. Engelin johdolla suunnitellun vankilan paikalle. Rakennuksessa ja sitä ympäröivässä kehämuurissa on todennäköisesti käytetty hyväksi aiemman rakennuksen osia. Ns. puutalokortteli muodostuu alun perin Lahdentaan lääninlasarettina palvelleista rakennuksista, joista itse sairaala ja sen sivurakennukset on rakennettu v. 1822 Charles Bassin intendentinkonttorissa signeerattujen piirustusten mukaan. Sairaalan ohella rakennettiin sivurakennus, jossa oli mm. leivintupa ja keittiö varastoineen. Sivurakennuksen symmetriseksi pariaksi tehtiin ulkorakennus, jossa oli käymälät ja erilaisia varastotiloja. Kun sairaalatoiminnat siirrettiin 1870-luvun lopulta Valkeisen lammen rannalle sekä v. 1885 alkaen Niuvanniemeen, muutettiin Lahdentaan rakennukset vankilan tiloiksi. Ainakin vuodesta 1946 entinen rakennus on ollut kokonaan vankilan henkilökunnan asuntolina ja viimevaiheessa myös avovankilan asuntolina. Sellivankilan uudistusvaiheessa sairaalakorttelin eteläpuoli erotettiin vankeinhoidon käyttöön ja tuolle korttelinosalle rakennettiin (1880-luvun lopulla) vankilanjohtajan puinen asuinrakennus korttelin lounaiskulmaan sijoitettuihin talousrakennuksineen.

Aiemman, v. 1794 rakennetun lääninlasaretin tilalle valmistui v. 1822 rakennukset tontille, jolla oli vuodesta 1779 sijainnut kaupungin postitoimisto. Postikonttorin rakennus oli tuhoutunut tulipalossa ja posti päätetty siirtää kesemmälle kaupunkia. Lääninlasaretille eli nk. Lahdentaan sairaalalle, valmistui kolme puista rakennusta, itse sairaala korttelin pohjoislaidalle, taloudenhoitajan talo itä laidalle ja ulkohuonerakennus länsilaidalle. Sairaalan ja sivurakennusten piirustukset laadittiin intendentinkonttorissa v. 1820 ja ne on signeerannut Charles Bassi. Sellivankilan uudistusvaiheessa sairaalakorttelin eteläpuoli erotettiin vankeinhoidon käyttöön ja tuolle korttelinosalle rakennettiin (1880-luvun lopulla) vankilanjohdajan puinen asuinrakennus korttelin lounaiskulmaan sijoitettuihin talousrakennuksineen. Kun Sairaaloiminnat siirrettiin 1870-luvun lopulta Valkeisen lammen rannalle sekä v. 1885 alkaen Niuvanniemeen, muutettiin Lahdentaan rakennukset vankilan tiloiksi.

Sairaalarakennusta on vankilakäytön ajoista lähtien kutsuttu Sakkolaksi, koska siinä asutettiin sakon muuntorangaistukseen tuomittuja. Ainakin vuodesta 1946 rakennus on ollut kokonaan henkilökunnan asuntolina ja viimevaiheessa myös avovankilan asuntolina.

Johtajan asunnon piharakennuksessa oli alun pitäen leivintupa, liiteri, käymälät ja varastoja. Vuosien myötä rakennuksessa on tehty useita muutoksia. Rakennuksessa mm. oli 1920 – 1930 -luvulta alkaen vuoteen 1941 vankilan myymälä.

Hapelähteenkadun puoleinen puurakennus tehtiin alun perin Käsityöseuran yhdistyksen koulutaloksi. Sen suunnitelmat laati arkkitehti J.V. Strömberg v. 1907 ja rakennus valmistui v. 1908. Rakennus toimi myöhemmin musiikkilukiona, joka perustettiin v. 1968. Vankilan omistukseen ja käyttöön rakennus tuli v. 1992. Rakennus peruskorjattiin 1990-luvun alussa ja vuodesta 1995 se on toiminut avovankilana; vuodesta 2001 alkaen 20-paikkaisena avovankilaosastona. Vankilan muurin ulkopuolelle on rakentunut 1900-luvulla varasto- ja verstasrakennusten muodostama teollisuusalue, jonka rakennuskanta nykyisin käsittää työhuonerakennuksen (suunnitelmat arkkitehti Onni Tarjanne), autotallin, varastorakennuksen ja purusiilon.

6.9.7 Puutalokortteli

Maaherrankatu 35 (Rauhala) ja Hapelähteenkatu 5

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. rakennushistoriallinen

Kohdekuvaus:

Yksikerroksiset puiset asuintalot edustavat Kuopiossa harvinaista jugendia: ”Rauhala” on Rakennusmestari K.H. Penttisen v. 1909 suunnittelema, K.H. Penttisen suunnittelema asuinrakennus on vuodelta 1926.

6.10 Liikekeskusmiljö

6.10.1 Kauppatori

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993
ja RKY/2000-aineistot

Vaalimisperusteet:

historiallinen, maisemallinen

Elinkeinot: torikauppa.

Kuopion kauppatori vuodesta 1856.

Kohdekuvaus:

Kuopiossa on käyty torikauppaa jo 1700-luvulta lähtien. Nykyiselle Kauppatorille kaupankäynti siirrettiin v. 1856, jolloin tori tunnettiin Kimnaasintorin nimellä. Sen eteläosalla rakennetun koulurakennuksen mukaan Torista käytettiin myös nimiä Heinä- ja Hevostori. Nykyisen nimensä tori sai v. 1918. Kuopion torilla, kaupungin epäilemättä tunnetuimmalla julkisella ulkotilalla on edelleen keskeinen paikka kaupunkikuvassa, vaikka toria ympäröivä uudisrakentaminen onkin muuttanut torin ilmettä. Toria ympäröivä rännikatuverkko on uudisrakentamisen myötä muuttunut epäselvemmäksi. Itse torin rakenteet on toteutettu Sarlotta Narjuksen ja Antti-Matti Siikalan v. 1990 järjestetyn suunnittelukilpailun voittaneen ehdotuksen tuloksena. Suunnitelman kioski- ja katosrakennukset edustavat rohkeasti oman aikansa eleganttia teräsrakentamista.

6.10.2 Kaupungintalo

Tulliportinkatu 20

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000-aineistot

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Kunnallishallinto. Uusrenessanssin Kuopion kaupungintalo on 1880-luvulta.

Kohdekuvaus: Kaupunkiin alettiin v. 1873 kunnallishallinnon uudistuksen jälkeen rakentaa kau

pungintaloja valtuustojen ja kasvavan virkamieskunnan käyttöön. Kuopion kaupungintalon rakentamispäätös oli tehty v. 1882 kaupungin satavuotisjuhlien yhteydessä. Kaupungintalon ja samanaikainen lääninhallituksen rakentaminen yhdessä ensimmäisten liikerakennusten kanssa aloitti Kuopion matalan, yhtenäisen kaupunkikuvan muutoksen kivirakenteiseksi. Torin laidalla sijaitseva vv. 1882 - 1885 rakennettu (arkkitehti F.A. Sjöström) kaksikerroksinen uusrenessanssirakennus noudattaa julkiselle rakennukselle tyypillistä muodonantoa: voimakkaasti korostetun keskiosan paraatiovesta saavutaan eteishalliin, josta takaosan edustusportaikko johtaa toisen kerroksen juhlasaliin. Torille avautuvista juhlasalin ikkunoista keskimmaisen edustalla on parveke - hallintorakennusten vallan symbolina. Kattoratsastajaksi suunniteltu lanterniini-aihe periytyi Kuopion kaupungintaloon aiemmista raatihuonerakennuksista. Kaupungintaloa on peruskorjattu vv. 1974 - 1979 (Matti Höyhtyä).

6.10.3 Vanha linja-autoasema

Puijonkatu 45

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000-aineistot.

(Ei mainita RKY/1993-aineiston tekstissä).

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen
Tieliikenne: linja-autoasema.
Vanha linja-autoasema on 1930-luvulta.

Kohdekuvaus:

Kuopion ensimmäinen linja-autoasema rakennettiin aivan torin välittömään läheisyyteen v. 1934 (Juho Nykänen). Yksikerroksinen, klassisistinen rakennus sijaitsee kaupungintaloon liittyvän puiston reunalla, mikä antaa rakennukselle keveä, paviljonkimaisen hengen. Erillinen, mittakaavaltaan ympäristöään pie-

nempi rakennus luo kaupunkirakenteeseen myös tilallisista vaihtelua. Linja-autoasema siirtyi rautatieaseman välittömään läheisyyteen v. 1959 uuden linja-autoaseman valmistuttua. Nykyisin rakennus toimii Kuopion matkailupalvelun info- ja markkinointitiloina.

6.10.4 Kauppahalli

Kauppakatu 45

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993 ja

RKY/2000 -aineistot

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen.

Kaupankäynti: kauppahallit.

Kauppahalli on vuodelta 1902.

Kohdekuvaus:

Jugend-tyylinen Kuopion kauppahalli on rakennettu J.V. Strömbergin piirustusten mukaan v. 1902. Kauppahallien vilkkaasti rakentamisajanjakso vuosikymmenet 1900-vaihteen luvun vaihteessa, jolloin halleja rakennettiin kaikkiin maamme suurimpiin kaupunkeihin. Pohjaltaan halli on tyypillinen, mutta julkisivultaan on ainoa säilynyt, puhtaasti jugendia edustava halli. Muista tyypillisesti uusgotiikkaa edustavista punatiilistä halleista poiketen Kuopion hallin julkisivut ovat rapatut, johon Strömberg on mahdollisesti saanut innoituksen Pariisin maailmannäyttelyyn (v. 1900) Suomen paviljongista (Gezelius, Saarinen, Lindgren). Hallia on laajennettu kalahallilla vuosina 1913 - 1914. (J.V. Strömberg ja Arne Sirelius). Rakennukseen liittyvät katokset suunnitteli Juho Nykänen v. 1937. Ulkoväri on vuodelta 1973 (Matti Höyhty), korjaukset vuodelta 1985 (Eero Koivisto). Kauppahallin eri päädyissä sijaitsevat Kuopion symboli Veljämies-patsas ja Siskotyttö-patsas.

6.10.5 Kuopion Lyseo

Kauppakatu 24

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993 ja

RKY/2000-aineistot

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen,
maisemallinen. Kouluhistoriaa: triviaa-
likoulu, lyseo. Kuopion lyseo, jonka
vanhimman osan on suunnitellut
C.L. Engel.

Kohdekuvaus:

Kaupungintaloa vastapäätä, torin toisella puolen sijaitseva lyseo on Kuopion säilyneistä kivirakennuksista toiseksi vanhin (Tuomiokirkko vanhin) ja ainoa empiretyylinen kivirakennus. C.L. Engelin suunnittelema, alun perin triviaalikouluksi v. 1826 valmistunut vuonna valmistunut rakennus muutettiin v. 1843 yläalkeiskouluksi, jota mm. johti J.V. Snellman. Vuodesta 1844 rakennus on ollut kinnasaasi I. lukio. Engel suunnitteli julkisivun julkisten rakennusten normatiivisen kaavan mukaan: pohjakerros on rustikoitu, yläkerros siileäpintainen. Fasadia hallitsee keskirisaliitti päätykolmioineen. Sen sijaan rakennuksen pohjakaava poikkesi aikansa koulurakennusten suorakaiteen muotoisesta volyyymistä. Sivukäytäväratkaisu (kulku luokkiin käytävästä) oli ensimmäinen Suomen kouluissa. 1875 rakennusta jatkettiin molemmista päistään kolmen ikkunan verran nykyiseen pituuteen. Lyseon jatkon ja Puijonkadun puoleisen siiven suunnitteli Georg Wilenius v. 1888 ja Hallikadun puoleisen siiven Jac. Ahrenberg v. 1914. Lyseota on laajennettu ja osittainen korotettu vielä tämän jälkeenkin eli v. 1940 Väinö Vähäkallion suunnittelemana. Anneli Hautsalo v. 1995.

6.10.6 Entinen SYP

Kauppakatu 20

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Liiketalot: pankit. Pankkirakennus on vuodelta 1920.

Kohdekuvaus:

Suomen Yhdyspankille valmistui pankkirakennus v. 1920 arkkitehti J. V. Strömbergin suunnittelemana. Kolmikerroksinen liikerakennus osoittaa aiemmin jugendia suosineen suunnittelijan kehityksen klassismin suuntaan. Tämän tyylin mukaiset vakaat, tasapainoiset julkisivut antoivatkin pankkirakennukselle hyvin sopivan arvokkuuden. Nykyisin rakennuksessa toimii eri yrityksiä

6.10.7 Hotelli Atlas

Kauppakatu 45 - 47

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Liiketalot: hotellit. Hotelli- ja liikerakennus on 1930-luvulta.

Kohdekuvaus:

Funktionalismistaan tunnettu arkkitehti Eino Pitkänen suunnitteli opiskeluaikanaan kotikaupunkiinsa v. 1929 valmistu-

neen Hotelli Atlaksena ja Carlssonin tavaratalona tunnetun viisikerroksisen, rapatun liikerakennuksen. Rakennuksen alkuperäiset 1920-luvun hillityn klassistiset piirteet ovat vuosien myötä vaihtuneet modernimmiksi.

6.10.8 Sankaripuisto, entinen Hatsalan hautausmaa

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000-aineisto.

(Mainittu tekstissä, mutta ei ole mukana rajauksissa).

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen

Kirkollinen kulttuuri: hautausmaat. Kaupunki- ja maaseurakunnan hautausmaa on 1800-luvun alusta.

Kohdekuvaus:

Kuopion Isoa hautausmaata edelsi kaupunki- ja maaseurakunnan yhteinen hautausmaa, Hatsalan hautausmaa, joka perustettiin v. 1811 torin luoteispuolella ja oli käytössä 1860-luvulle. Aiemmin vuoden 1787 asemakaavassa tällöin Multamäeksi kutsuttu alue oli merkitty toriksi. Nykyisen Sankaripuistona tunnetun alueen maanpinta on pengerretty 1920-luvulla ympäröiviä katuja korkeammalle, mikä erottaa vanhoja puita harvakseltaan kasvavan puiston selkeästi hahmottuvaksi harmoniseksi puistotilaksi vilkkaiden katualueiden välissä. Vanhat hautamuistomerkit luovat ajallista syvyyttä. Kadulta puistoon johtavat graniittiporaat yhdessä puistoa rajaavan aidan kanssa korostavat hienovaraisesti paikan arvokasta salinomaista huonetilan luonnetta. Puisto on saanut nykyisen nimensä viime sodissa kaatuneiden sankarihautausalueensa mukaan, jossa on kuvanveistäjä Essi Renvallin tekemä sankaripatsas.

6.10.9 Puistokoulu

Puistokatu 13

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Seutukaava 3

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kouluhistoriaa. Puistokoulu on osa Pohjois-Savon maakunnallisesti merkittävien koulujen ketjua ja edustaa kaupunkikoulua 1800-luvun lopulta.

Kohdekuvaus:

Puistokadun aluekokonaisuuteen kuuluvan Puistokoulun on suunnitellut Eskil Hindersson v. 1899. Rakennus muistuttaa suurine ikkunoineen tyypillistä kansakoulurakentamista, jonka tunnuspiirteinä oli muihin koulurakennuksiin verrattuna julkisivujen hyvin niukka koristeaihein jäsentely.

6.10.10 Salon talo, Puijonkadun funkistalo

Puijonkatu 33

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, maisemallinen

Funktionalismia edustava asuin- ja liikerakennus on 1930-luvulta.

Kohdekuvaus:

Puijonkadun tyylikäs funkistalo todistaa suunnittelijansa, Eino Pitkäsän taiteellisista kyvyistä. Vuonna 1937 suunniteltu, valkeaksi rapattu rakennus on myöhemmin menettänyt herkkyyttä ikkunoiden vaihtamisen takia v. 2004.

6.11 Kasarmialue

Tulliportinkatu 37 - 39,

Puistokatu 20

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993

ja RKY/2000-aineistot

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Puolustuslaitos: kasarmirakennukset.

Kasarmialue muodostuu puu- ja tiilikasarmeista.

Kasarmialueen sotilashistoria ulottuu vuoteen 1695, jolloin Hatsalan tila hankittiin Savon rykmentin Kuopion komppanian kapteenin virkataloksi. Sen rakennuksista viimeiset on purettu vasta 1960-luvulla. Yleisen asevelvollisuuden astuttua v. 1881 voimaan Suomen suuriruhtinaskunnassa läänien pääkaupunkeihin perustettiin suomalaiselle sotaväelle tarkk'ampujapataljoonat, joita varten rakennettiin puiset kasarmirakennukset. Venäjän vahvistaessa armeijaansa Suomessa 1900-luvun alussa rakennettiin tiilikasarmit venäläiselle sotaväelle.

Kohdekuvaus:

Kuopion kasarmialueella on 30 puisesta tarkk'ampujien rakennuksesta jäljellä 10. Nämä Säännöllisiä pihapiirejä muodostaneet puukasarmit rakennettiin 1880-luvulla yleisten rakennusten ylihallituksessa arkkitehti August Bomanin laatimien tyyppipiirustusten mukaan. Venäläisten omalle sotaväelleen 1914 - 1916 rakentamista punatiilikasarmeista on jäljellä yhdeksän. Sotilaskäytön päätyttyä rakennuksia on muutettu kaupungin virasto- ja toimitiloiksi. Vehreät piha-alueet ja 1960-luvulla kaupunkilaisille avattu Kasarmipuisto luo alueelle puistomaisen ilmeen.

6.11.1 Kasarmialueen pohjoisosa

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: historiallinen

Kasarmialueen pohjoisosan rakennuskanta on sijoittunut kasarmialueen entisen keskuskentän ympärille. Rakennukset ovat punatiilisiä. Lisäksi Hatsalankadun varrella on rakennus, jonka toinen kerros on rakennettu puusta. Alueen rakennukset on tehty 1910-luvulla. Keskuskentän itälaidalla sijaitseva pääkasarmi on selvästi kookkain koko kasarmialueen rakennuksista. Myöhemmin rakennus on toiminut mm. Asekouluna ja nykyään siinä on Kuopion kansalaisopiston tiloja.

6.12 Kuopion terveydenhuolto-oppilaitos (ent. lääninsairaala)

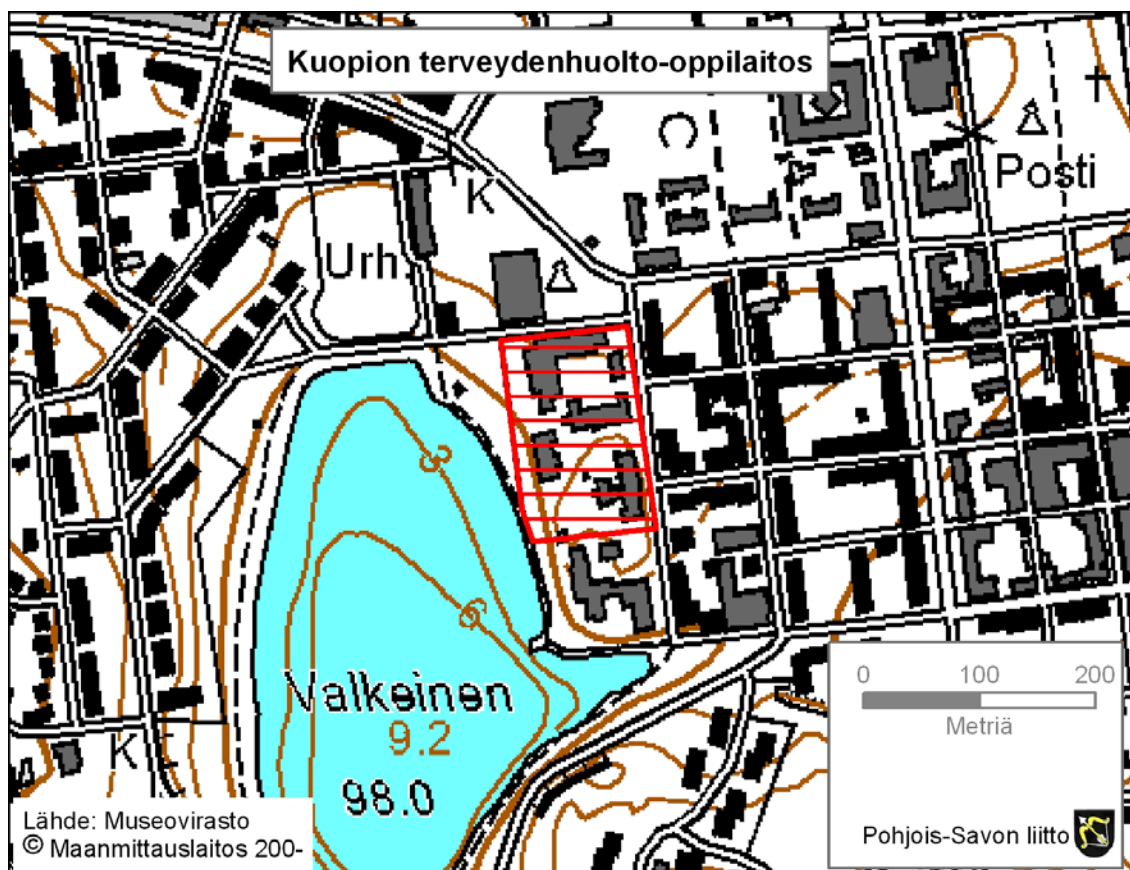
Sairaalakatu 6-8

Arvotus: v

Valintaperusteet: asetus 480/85, Kuopion seudun maakuntakaava. *Sairaalamiljööt*

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen ja maisemallinen

Lääninsairaaloita, joita vuoteen 1899 asti kutsuttiin läänin lasareteiksi, ryhdyttiin v. 1760 alkaen rakentamaan parannettavia tauteja varten.

Aiemmat hospitaalit varattiin ainoastaan parantumattomia tauteja sairastaville. Kuopion ensimmäinen lasaretti oli varten yli-intendentiviraston tyyppipiirustusten mukaan rakennettu. Seuraava lasaretti sijaitsi n. 50 vuotta nykyisin lääninvankilan käytössä olevassa puutalokorttelissa ennen Valkeisenlammen rannalle, kaupungin toiselle reunalle sijoittumistaan, josta valtio oli lunastanut kaupungilta sopivan tontin v. 1867. Rakennustöissä käytettiin mm lääninvankilan vankeja. Lääninarkkitehti Ferdinand Öhmanin johdolla

Lisärakennuksen on suunnitellut Pekka Pitkänen v. 1993. Nykyisen Kuopion terveydenhuolto-oppilaitoksena toimiva, entisen lääninsairaalan kortteli rakennuksineen muodostaa mielenkiintoisen terveydenhoidon historiasta kertovien rakennusten kokonaisuuden, jossa myös uudisrakentaminen (Kuopion Terveydenhuolto-oppilaitoksen lisärakennus, Valkeisenkatu 2, Pekka Pitkänen 1993) on erityisin onnistunutta. Puistomaisena säilynyt kortteli rajaa viehättävästi ruutukaavoitetun kantakaupungin läntisen reunan Valkeisen lammen suuntaan.

6.12.1 Entinen sisätautiosasto

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen.
Sairaalamiljööt: lääninsairaala.
Sairaalarakennus on 1870-luvulta.

Kohdekuvaus:

Kuopion lääninsairaalan sisätauti-osasto rakennettiin vuosina 1874 - 1877 lääninarkkitehti Ferdinand Öhmanin johdolla saatiin lääkintöhallituksen vahvistamien piirustusten mukaan.

6.12.2 Taloudenhoitajan rakennus

Arvotus: v

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava, asetus 480/85

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Sairaalamiljööt: lääninsairaala. Sairaalarakennus 1910-luvulta.

Kohdekuvaus: Taloudenhoitajan rakennuksen ovat suunnitelleet Magnus Schjerfbeck ja Florentin Granholm v. 1910.

6.12.3 Entinen kirurginen osasto

Arvotus: v

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava, asetus 480/85

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Sairaalamiljööt: lääninsairaala. Sairaalarakennus 1910-luvulta.

Kohdekuvaus:

Kaupunkikuvassa huomattavimman rakennus on entinen kirurginen osasto Kauppakadun päässä, joka valmistui Florentin Granholmin suunnittelema v. 1910.

6.12.4 Sisätautisairaala

Arvotus: v

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava, asetus 480/85

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Sairaalamiljööt: sisätautisairaala. Sairaalarakennus on 1900-luvun alusta.

Kohdekuvaus:

Sisätautisairaalan rakennuksen Sairaalakatu 2:ssa on suunnitellut Eskil Hindersson v. 1906. Rakennukseen on tehty muutoksia v. 1954, suunnittelijana Seppo Ruotsalainen. Sairaalarakennusta laajennettiin v. 1989 (Arkkitehti Tuomo Sirkiä ja rakennusarkkitehti Arja Liukkonen).

6.13 Vanha hautausmaa eli Iso hautausmaa ja kappeli

Arvotus: v

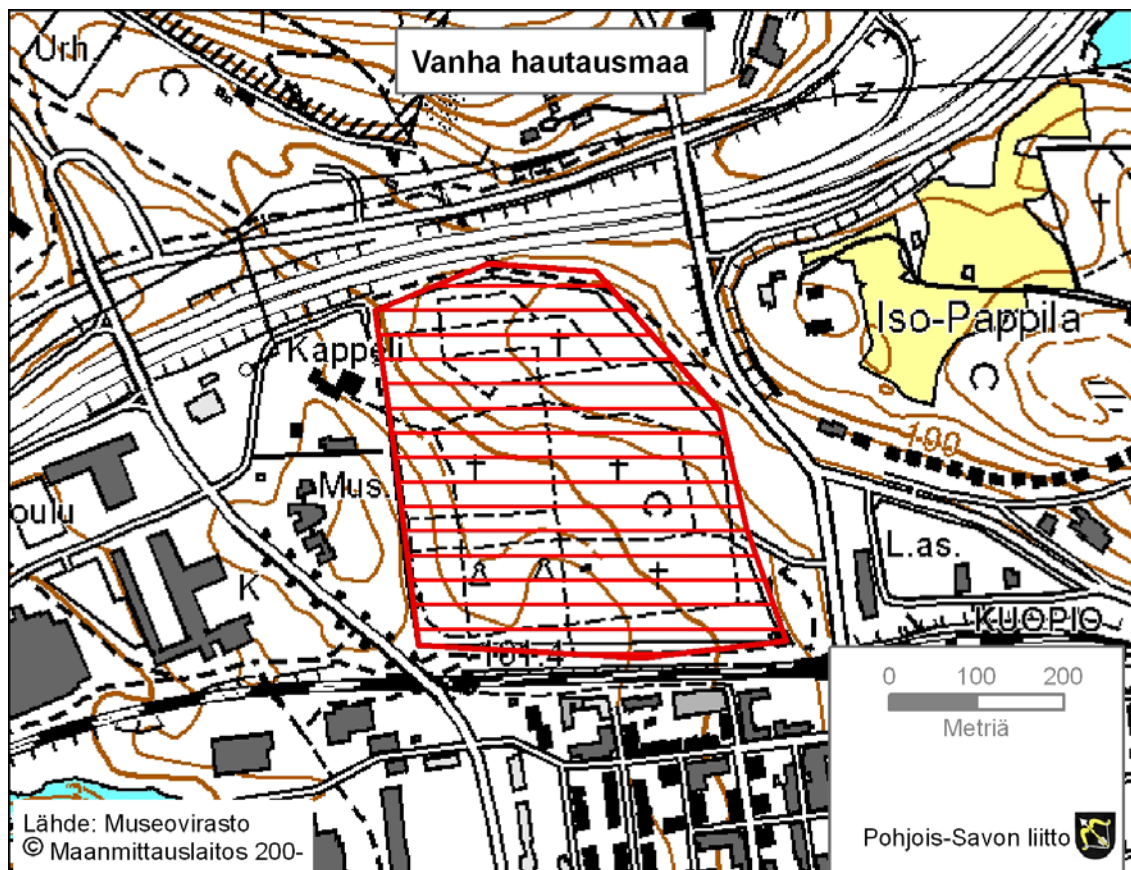
Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000-aineisto

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen

Kirkollinen kulttuuri: hautausmaat. Kuopion kaupunkiseurakunnan hautausmaa on vuodelta 1867

Kohdekuvaus:

Kuopion kaupunki-seurakunnan v. 1866 perustamaa hautaus-maata kaupungin luoteispuolella on laajennettu useaan otteeseen 1900-luvun kuluessa. Hautausmaan vanhin osa, jossa on säilynyt runsaasti kaupungin talous- ja kulttuurielämässä sekä läänin hallinnossa vaikuttaneiden henkilöiden hautamuistomerkkejä, on v. 1965 rauhoitettu vanhan kulttuurin muistoalueena. Alueen mykistävä laajuus ja valtaisten, suojaa antavien kuusten luonnehtima alue on tunnelmaltaan mitä sakraalein, jota historian intensiivinen läsnäolo siivittää. Alueella on myös kansalaissodan molempien osapuolten sankarihaudat muistomerkkeineen. Hautausmaahan sisältyy lisäksi 1900-luvun alussa perustettu eriuskoisten hautaus-alue, johon on haudattu kaupungin ortodoksista väestöä. Venäläisten sotilaiden, Donin kasakoiden hautapaikalle on v. 1912 pystytetty muistokappeli.

6.14 Puijon kappeli, siunauskappeli

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Kirkollinen kulttuuri: kappelit. Evankelisluterilainen siunauskappeli on 1950-luvulta.

Kohdekuvaus:

Kuopion Ison hautausmaan siunauskappelin suunnittelivat arkkitehdit Pentti Riihelä ja Olli Kivinen. Kappeli on valmistunut v. 1957 ja edustaa aikansa modernia sakraliarkkitehtuuria, jolle oli tyypillistä herkkä yhteys ympäristöön, etenkin nöyrä luonnonelementtien kunnioitus. Puijon kappeli miltei maastoutuu hautausmaan läntiseen rinteeseen.

Siunauskappelin urut ovat Kangasalan urkutehtaan käsialaa vuodelta 1960 ja ne on sijoitettu kappelin takaosaan. Kappelin uudistustyön yhteydessä v. 1996 myös urut rakennettiin uudelleen. Siunauskappelin laajennus on vuodelta 1997 arkkitehdit Olli Kivinen ja Markku Sirviö/-Arkkitehtitoimisto Markku Sirviö Ky). Suihkukaivon on suunnitellut Arvo Siikamäki v. 1997.

6.15 Keskustan arvokkaita rakennuskohteita

6.15.1 Korukulma, asuintalo Kallanranta 1

Arvotus:m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, kaupunkikuva

Kohdekuvaus:

Väinölänniemen kupeessa sijaitseva P. J. Pitkäsén suunnittelema ja 1898 valmistunut viehättävä nikkari-tyylinen puinen asuinrakennus. Muutos- ja korjaustöitä (Kimmo Ruotsalainen 1980, Vesa Kauhanen 2000).

6.15.2 Asuinrakennus Piispala

Kuninkaankatu 2

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Asuintalo on 1900-luvun alusta.

Kohdekuvaus:

Juho Kekäläisen suunnittelema yksikerroksinen puurakennus vuosilta 1904-1906 edustaa vuosisadan vaihteen asuinrakentamista. Rakennukseen tehtiin muutostöitä v. 1956 (Anna-Liisa Mertaoja-Nylund) sekä v. 2000 (Virpi Lindell ja Riitta Korhonen).

6.15.3 Metsäkeskus, entinen Maakuntatalo

Piispankatu 12

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Asuin- ja toimistotalo ovat 1920-luvulta.

Kohdekuvaus:

Klassismistaan tunnetun arkkitehti Toivo Paatelan v. 1923 suunnittelema rakennus rakennettiin alun perin asuin- ja toimistokäyttöön. Julkisivun jäsentelyn pelkistetyssä klassismissa voi nähdä orastavaa functionalismia.

6.15.4 Entinen kaupunginhotelli

Maaherrankatu 5

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Hotellit. 1900-luvun hotellirakentamista edustava puurakennus

Kohdekuvaus:

Minna Canthin kadun varressa sijaitsevan uuden Puijonsarven hotellin takana Maaherrankadun varrella sijaitseva ja Hotelli Puijonsarven yökerhona toimiva rakennus tehtiin alun perin seurahuoneeksi v. 1902. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Eskil Hindersson. Jugendia edustava puurakennus on yksi harvoista, säilyneistä Kuopiossa. Muutos- ja korjaustöitä on tehty v. 1990 (Arkkitehtuuritoimisto Riitta Korhonen Oy).

6.15.5 Entinen Kuopion maalaiskunnan talo

(Elokuvateatteri Kuvakukon talo) ja entinen Kuopion maalaiskunnan kuntahuone

Vuorikatu 27

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kunnallishistoria. Kulttuurirakennus: elokuvateatteri. Kuopion maalaiskunnan toimitilarakennus on 1930-luvulta.

Kohdekuvaus:

Vuonna 1938 maalaiskunta päätti rakentaa uuden kunnallistalokompleksin, johon kunnallistilojen lisäksi tuli 5 liike- ja 24 asuinhuoneistoa sekä 413 hengen elokuvateatteri. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Eino Pitkänen v. 1938. Rakennuksen funktionalistisina piirteinä on rohkeasti pyöristetty ulkonurkka, koristeeton sileäpintainen rapattu julkisivu ja katukerroksen yhtenäinen ikkunanauha. Ylempien kerrosten ikkunajärjestely edustaa funktionalismin maltillisempaa, myöhempiä linjaa.

6.15.6 Lastentarha Pumpputori entinen koulurakennus

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Seutukaava 3

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, maisemallinen. Kouluhistoriaa. Koulurakennus on 1850-luvulta.

Kohdekuvaus:

Nykyisin Lastentarha Pumpputorina tunnettu rakennus on entinen koulu, joka on valmistunut v. 1856.

6.15.7 Kuopionlahden yläaste, entinen Yhteiskoulu

Minna Canthin katu 46

Arvotus: m

Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kouluhistoriaa. Koulurakennus 1800-luvulta.

Kohdekuvaus:

Yhteiskoulun vanha osa on Leander Ikosen suunnittelema vuodelta 1897. Nikkarityylinen yksikerroksinen koulu muistuttaa samana vuonna rakennettua, Juho Nykäsen suunnittelemaa asemakoulua. Kummankin koulurakennuksen pääsisäänkäyntiä on korostettu koristeellisella kattoratsastajalla, julkisivulaudoituksen mallit ja profilointi on lähes sama. Hallikadun puoleisen laajennuksen on tehnyt Kerttu Rytönen v. 1931. Yhteiskoulun tiloissa toimivat sekä Yhteiskoulun yläaste että Musiikkilukio.

6.15.8 Posti- ja verotoimisto, entinen palo- ja poliisilaitos

Tulliportinkatu 35

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Entinen palo- ja poliisilaitos on 1920-luvulta.

Kohdekuvaus: Vuodelta 1928 oleva entinen poliisi-talopaloasema, jonka on suunnitellut Juho Nykänen hillityn klassismin henges-sä. Rakennus on nyt post-tina ja verotoimistona. Aiemmasta funktiosta kertoo näkyvimmin palo-asemille tyypillinen torni. Muutoksia on toteutettu v. 1996, (Riitta Korhonen, Arkkitehtitoimisto Riitta Korhonen Oy).

6.15.9 Asuinkerrostalo Puolikuu, ”Haaremin talo

Kuninkaankatu 26

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen

Jussi ja Toivo Paatelan suunnittelema, v. 1927 valmistunut klassistinen kaupunkikerrostalo.

6.15.10 Suomen ortodoksinen kirkkokunnan keskusrakennus

Karjalankatu 1

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/2000–

aineisto. Liittyy vanhan hautausmaan maisemakuvaan.

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Kirkollinen kulttuuri: ortodoksisuus.

Kulttuurilaitokset: museot. Suomen ortodoksinen kirkkokunnan keskusrakennus on 1960-luvulta.

Kohdekuvaus:

Vuonna 1969 valmistui arkkitehti Dag Englundin piirustusten mukaan Ison hautausmaan länsipuolella Suomen ortodoksinen kirkkokunnan keskusrakennus. Rakennuksessa sijaitsevat myös Suomen ortodoksisen kirkkomuseon toimitilat. Museo on perustettu v. 1957.

6.16 Niirala

6.16.1 Niiralan asuinalue

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/2000-aineisto

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Asuminen. 1940-luvun asuinalue.

Kohdekuvaus:

Niiralan kaupunginosassa on laajuutensa ja säilyneen yhtenäisen ilmeensä takia merkittävin jälleenrakennuskauden puutaloalue Kuopiossa. Osa alueesta on Kuopion ensimmäistä läntistä kasvusuuntaa, jota alettiin rakentaa v. 1910 vahvistetun asemakaavan pohjalta. Alue on merkittävimmin laajentunut Otto-I. Meurmanin vv. 1940 - 1941 laatimien asemakaavojen mukaan. Tiiviisti rakentunut alue on topografialtaan jyrkkäpiirteinen, joka luo reheville puutarhatonteille terassimaisen ilmeen. Niiralan alueella on yli 500 omakotitaloa. Alueen pohjoisreunalla on ns. ruotsalaistalojen ryhmä, joka alkuaan käsitti 74 pientä, loivakattoista 1-kerroksista elementtirakenteista lahjoitustaloa.

6.16.2 Huuhanmäki

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun
maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
maisemallinen.

Maisemat. Huuhanmäen
näköalapaikka ja vanha
vesitorni ovat 1910-luvulta.

Kohdekuvaus:

Huuhanmäellä sijaitseva vesitorni on Suomen vanhimpia käytössä olevia vesisäiliöitä. Tornia käytetään myös tähtitornina. Vuonna 1913 valmistuneen vesitornin rakentamisessa on käytetty luonnonkivitekniikkaa. Hahmoltaan kivrakentaminen on luontevasti toteutettu kansallisromanttiseen tyyliin.

6.16.3 Ukkokoti, Kalliokadun palvelutalo

Kalliokatu 2

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun
maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen.

Vanhainkodit. Yksityinen
vanhusten palvelutalo on
1910-luvulta.

Kohdekuvaus:

Maisemassa näyttävästi sijaitseva rapattu kivrakennus on maalari-mestari C.G. Grönholmin testamentin toiveiden mukaan perustettu vanhainmiestenkoti. Valkeisen lampeen viettävässä rinteessä, Väinämö Killisen suunnittelema kaksikerroksinen klassisistinen rakennus on valmistunut v. 1917. Ukkokotina tunnettu rakennus, toimii nykyään yksityisenä, palvelukotityyppisenä vanhainkotina. Rakennuspaikka sijaitsee Kalliokadun kohdassa, joka yhdistää Kalliokadun ja Minna Canthin kadun komeana näkymäakselina Valkeisen lammen yli matkustajasatamaan.

6.16.4 Alavan kirkko ja seurakuntatalo

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun
maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
maisemallinen.
Kirkollinen kulttuuri: kirkot.
Betoniarkkitehtuuria
edustava kirkko ja seura-kuntatalo
ovat 1960-luvulta.

Kohdekuvaus:

Alavan kirkko sijaitsee Valkeisen lammen eteläpäässä maisemallisesti vaikuttavana maamerkinä. Aiemmin paikalla sijaitsi Alavan hovi.

1960-luvun pelkistettyä betonirakentamista edustava kirkko ja seurakuntatalo valmistuivat 1969 yleisen suunnittelukilpailun tuloksena, jonka olivat voittaneet arkkitehti Andre Schutz ja Paavo Isotalo. Kirkko edustaa Suomessa melko harvinaista keskeiskirkkotyyppiä, jossa alttari on tilan keskellä. Rakennuksen Arkkitehtonisena ideana on hartautta herättävä askeettisuus sekä rehellisyyttä korostava rakennusmateriaalien käyttö. Alavan kirkon urut ovat samalta vuodelta kuin kirkkokin ja ne on valmistanut Kangasalan Urkutehdas.

6.16.5 Joulumerkkikoti

Lastentie 1

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun
maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen.

Sairaalamiljööt. 1950-luvun
sairaalarakennus.

Kohdekuvaus:

Joulumerkkikodin nimellä tunnettu sairaalarakennus valmistui v. 1952 Elina ja Ragnar Wessmanin suunnittelemana. Vapaasti puistomaiseen mäenrinteeseen sijoittuva 1950-luvun laitosrakentamista edustavassa Joulumerkkikodissa on jälkifunktionalismin piirteitä

6.16.6 Alavan sairaala, lastenlinna

Kaartokatu 9

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun
maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen. Sairaalamiljööt.
Lastensairaala on 1950-luvulta.

Kohdekuvaus:

Lastenlinnana tunnettu rakennus
valmistui v. 1950 ja sen
ovat suunnitelleet arkki-
tehdit Erkki ja Inkeri
Linnasalmi.

Rakennuksen sijoittuminen kauniisti rinteeseen topografian huomioon ottaen, rakennusmateriaalien kuten liuskekivet julkisivuissa kuuluu 1950-luvun romanttishakuisiin piirteisiin. Myöhemmin Alavan sairaalana tunnettu rakennus on nykyisin tyhjiään, lasten sairaalaosastojen siirtyessä KYS:n pääsairaalan rakennuksiin. Alavan sairaalaa on laajennettu 1990-luvulla (Riitta Korhonen, Arkkitehtuuritoimisto Riitta Korhonen Oy v. 1995).

6.16.7 Vanhainkoti

Valkeisenkatu 3

Arvotus: m

Valinta-perusteet:

Kuopion seudun
maakuntakaava

Vaalimis-perusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen
Vanhainkodit. 1920-luvun
vanhainkotirakennus.

Kohdekuvaus:

Kaksikerroksinen aumakattoinen kivirakennus on valmistunut v. 1926 vanhainkodiksi klassismistaan tunnetun arkkitehti Oiva Kallion suunnittelemana. Erityispiirteensä toisen kerroksen kulmauksessa on rakennuksen rungon arkadiiheinen sisäänvedetty parveketerassi. Rakennukseen saavutaan viehättävästi pienen vihreän etupihan kautta jota rakennuksen arkkitehtuuriin liittyvä muuriaita porttirakennelmineen rajaa. Rakennuksessa toimii edelleen yksityinen vanhusten hoitokoti.

6.16.8 Niiralan koulu

Huuhankatu 2

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Seutukaava 3

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen

Kouluhistoriaa.

Koulurakennus 1920-luvulta.

Kohdekuvaus:

Koulu nousi 1926 Tulliportinkadun komeaksi päätteeksi Armas Lindgren ja Bertel Liljeqvistin suunnittelemana. Ennen alueen kerrostalojen rakentumista ryhdikäs rakennus oli alueensa näkyvä maamerkki myös Valkeisen lammen maisemassa. Rakennus edustaa 1920-luvun pohjoismaista klassismia, jolle oli mm ominaista julkisivujen niukka ornamentiikka, tasaruutuiset, julkisivupinnan tasoon asennetut ikkunat, jotka siroine listoineen korostavat julkisivun muurimaista tasaisuutta. Rakennukseen on tehty muutoksia v. 1977 (Matti Höyhty).

6.16.9 Kaupunginteatteri

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun
maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen,
maisemallinen

Kulttuurirakennukset:

teatterit

Kaupunginteatteri

1960-luvulta.

Kohdekuvaus:

Kaupunginteatterin ovat suunnitelleet Helmer Stenroos ja R-V Luukkonen ja se valmistui v. 1963. Teatterin suunnittelemiseksi järjestettiin Yleinen suunnittelukilpailu v. 1959. Teatterirakennus rajaa yhdessä sosiaalioppilaitoksen pientä kaupunkikuvallisesti merkittävää puistoaukiota, katuverkoston solmukohtaa, josta itään kadut saavat ruutukaavalinjauksen. Aukion keskellä sijaitsee Raimo Utraisen suunnittelema Maria Jotunin muistomerkki vuodelta 1983. Aukio.

6.16.10 Niiralan kulman asuin- kerrostalo

Niiralankatu 8-10

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

historiallinen, maisemallinen

Asuinrakennukset. Kaupunkikerrostalo on 1950-luvulta.

Kohdekuvaus:

1950-luvun asuntotuotantoa edustavan kerrostalon ovat suunnitelleet V. Raitinen ja K.R. Lindgren v. 1951. Kuopion kaupungin vuokra-asumisyhtiön ensimmäinen rakennus, joka on antanut nimensä koko kaupungin vuokra-asuntoyhtiölle 6-kerroksinen asuintalo edustaa 1950-luvun kerrostalorakentamista, jolle oli tunnusomaista rakenteiltaan ja detaljeiltaan hyvin huolellinen toteutus sekä taitava inhimillisen mittakaavan hallinta. Niiralan kulman talossa tämä ilmenee mm. sisäänkäyntien elävöittämisessä erilaisin pinnoitemateriaalein sekä asuntopohjien taitavalla jäsentelyllä, jossa oman aikakautensa tyyppillisen piirteensä 1950-luvulle tyyppillisesti asuntopohjat saavat kauniisti valoa mielenkiintoisesti sijoitettujen pienten parvekkeiden ja niihin liittyvien nurkkaikkunoiden kautta.

6.16.11 TURO

Niiralankatu 15

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen. Teollisuusrakennus. 1940-luvun vaateteollisuuden tehdasrakennus.

Kohdekuvaus:

Kuopion vaateteollisuuden teollisuuskohteita edustava rakennus vuodelta 1940, jonka on suunnitellut Axel Fritzen. Rakennukseen on myöhemmin lisätty toimistosiipi ja laajennus, joka purettu v. 2004. Rakennuksen hahmo on dramaattisen veistoksellinen. Funktionalismin kauteen lukeutuvan teollisuusrakennuksen erityispiirteenä on julkisivujen ikkunoiden vertikaalisuuden korostaminen niitä kehystävillä kahden kerroksen korkuisilla seinäpilasteriaiheilla koko julkisivupituudella toistettuna aiheena.

6.16.12 Huoltoasema

Niiralankatu

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen. Tieliikenne: huoltoasemat.

1950-luvun huoltoasema.

Kohdekuvaus:

Niiralassa sijaitseva Kuopion seudun vanhin huoltoasema on rakennettu TB-huoltamojen tyyppipiirustusten (laatija V. Kudtavzev) mukaan v. 1953. Funktionalismin henkinen, rapattu rakennus on ainoa (mahdollisesti) jäljellä oleva tyyppinsä edustaja koko maassa. Sympaattinen, ilmeeltään poikkeuksellinen huoltamorakennus luo myös harvinaista historiallista ulottuvuutta liikenneympäristöön.

6.17 Haapaniemen teollisuusalue

Haapaniemellä oli teollisuutta ennen asutusta. Kaupungin teurastamon valmistuttua v. 1886 alueelle perustettiin myös nahkurinverstaita. Ensimmäinen mylly Haapaniemelle rakennettiin v. 1900. Jo seuraavana vuonna mylly oli siirtynyt Herman Saastamoisen omistukseen. Splinttien eli puolivalmisteiden valmistamiseen ulkomaisille tulitikkutehtaille rakennettuihin tehdasrakennuksiin perustettiin Karttulan Syvänniemen tehtaan tueksi toinen rullatehdas Saastamoisen toimesta. Uusi rullatehdas käynnistyi v. 1901. Saastamoisen mylly- ja rullateollisuudesta kehittyi Haapaniemelle suurteollisuus. Haapaniemen teollisuudesta ovat jäljellä piippu, Haapaniemen halli sekä osa työläisasutuksesta.

Suomen Itsenäistymisen seuranneet vuodet olivat asuntopulan leimaavaa, sosiaalisen asuntorakentamisen aikaa, jonka parhaiten tunnettuja esimerkkejä on Helsingin Puukäpylä. Kuopiossa vastaavia alueita kaavoitettiin teollisuuslaitosten läheisyyteen Haapaniemeen, Itkonniemeen ja Linnanpeltoon.

6.17.1 Haapaniemen piippu

Hermaninaukio 8

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Teollisuusympäristöt.

Kohdekuvaus:

Haapaniemen teollisuusalueen muistomerkkinä säilynyt vanha piippu on noin vuodelta 1880.

6.17.2 Haapaniemen halli

Hermannin aukio 3

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun
maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

historiallinen. Teollisuusympäristöt.

Kohdekuvaus: Haapaniemen halli on ainoa säilynyt rakennuskohde laajasta teollisuusalueesta, joka vaikutti voimakkaasti Kuopion kasvuun.

Julkisivuiltaan eleetön, tyyliään hyötyrakennusten ajatonta arkkitehtuuria edustava rakennus on noin vuodelta 1900. Koristeaiheita on vain sisäänkäyntien klassisaiheisissa portaalirakenteissa. Suurta rakennusta on kunnostettu v. 1989.

Erilaisia toimisto- ja toimitiloja tarjoava entinen teollisuushalli sijaitsee nyt kaupunkikuvallisesti merkittävänä, uuden ja tiiviin kerrostaloalueen keskipisteessä luoden hyvin nopeasti uudelleen rakentuneelle alueelle vaihtelua historiallista syvyyttä.

6.17.3 Saastamoisenkatu ja Lehtoniemenkatu

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Teollisuusympäristöt: työväen asuminen.

Kohdekuvaus:

Pääosin vuosina 1919-1929 rakennut Haapaniemi oli saanut asemakaavan suunnittelukilpailun piirustusten pohjalta v. 1923.

Aluetta rakennettiin tyyppitalon, joista persoonallisimmat ovat Saastamoisen-kadun ja Lehtoniemenkadun välisen korttelin syvärunkoiset kaksikerroksiset työväestölle suunnitellut useamman perheen talot. Näissä, aikansa pienkerrostaissa on vielä Jugendin piirteinä mm. suuret telttamaiset, jyrkät katot. Rakentamisaikansa klassismin piirteinä rakennuksissa on mm. pienet, tasapuittein jaetut ikkunat ja rimalaudoitetut julkisivut i. Suunnittelija Juho Nykäsen laatimien piirustusten esikuvana olivat Elias ja Martti Paalasan tyyppi-piirustukset.

6.17.4 Kumpusaaren huvila

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen. Huvilat. 1920-luvun huvila.

Kohdekuvaus:

Kumpusaarella sijaitseva Saastamoisen huvilana tunnettu rakennus on todennäköisesti Eliel Saarisen piirustusten mukaan v. 1923 valmistunut huvila. Kansallisromantiikkaa edustavan hirsipintaisen huvilan tiloja on muutettu ja laajennettu vv. 1949 ja 1969. Tällöin ikkunoita on muutettu tyyliin sopimattomasti.

6.18 Itkonniemen teollisuus

Itkonniemen rannan teollisuusrakennukset ovat merkittävä osa Pohjois-Savon teollistumisen historiaa. Teollistumisen kautta koko Itkonniemen alue asutukseensa on muovautunut nykyiseen muotoonsa.

6.18.1 Schauman Wood, entinen tulitikkutehdas

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Teollisuusympäristöt. Tulitikkutehdas 1920-luvulta.

Kohdekuvaus:

Kauppaneuvos Lauri Hallmanin rakennuttama Osakeyhtiö Savon punatiilinen, kaksikerroksinen tulitikkutehdas nousi Itkonniemelle 1920-luvun alussa. Tehdasrakennuksen on suunnitellut v. 1921 arkkitehti Juho Nykänen. Tehdasmiljööseen kuuluu myös rannan suuntaisesti rakennettu suuri varasto punatiilestä. Aikoinaan maailman suurimman tulitikkutehtaan tuotanto käynnistyi maaliskuussa v. 1923 ja se työllisti lyhyen toimintansa aikana enimmillään n. 700 henkilöä. Hallman luopui tulitikkutehtaasta v. 1927. Toimintaa jatkoi ruotsalainen tulitikkuyritys ja tulitikkujen valmistus jatkui aina 1930-luvun lopulle asti. Vuonna 1937 tulitikkutehtaan tiloissa aloitettiin koivuvanerin valmistus. Osakeyhtiö Savosta osaksi Saastamoinen Yhtymä Oy:tä siirtynyt tehdas on vuodesta 1991 lähtien ollut Schauman Wood Oy:n omistuksessa.

6.18.2 Tehtaan johtajan asuinrakennus

Itkonniemi 29

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Teollisuusympäristöt: asuinrakennukset.

Kohdekuvaus:

Teollisuusalueen keskellä sijaitseva tehtaan johtajan rapattu kaksikerroksinen rakennus asuinrakennus on vuodelta 1944 ja sen on suunnitellut arkkitehti Eino Pitkänen.

6.18.3 Rivitalo

Itkonniemenkatu 29

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Teollisuusympäristöt: asuinrakennukset.

Kohdekuvaus:

Itkonniemenkadun varrella sijaitseva punatiilinen rivitalo on Claes Tandefeltin suunnittelema kauniisti maaston mukaan polveileva, punatiilinen rivitalo edustaa 1950-luvun laadukasta asuntotuotantoa. Kadunpuolen maalauksellisen muurimaisen julkisivun vastakohtana rakennuksen järvenpuoleinen sivun aukotus avaa rakennuksen oleskelupihoille. Kuopiossa ainutlaatuinen rakennus on läheistä sukua Espoon Tapiolan samanaikaiselle, laajasti mainetta saaneelle rivitalorakentamiselle.

6.18.4 Asuinrakennus

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Teollisuusympäristöt: asuinrakennukset.

Kohdekuvaus:

Arkkitehti Seppo Ruotsalaisen piirtämä puolitoistakerroksinen rapattu asuinrakennus edustaa yksilöllisesti suunniteltua asuinarkkitehtuuri.

6.18.5 KW-Door, entinen kuitulevytehdas

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Teollisuusympäristöt: entinen kuitulevytehdas.

Kohdekuvaus:

Entiseen puusepäntehtaaseen 1930-luvulla perustettu Sammon Rulla Oy toimi aluksi rullatehtaana, mutta tuhoutui pääosin jatkosodan pommituksissa v. 1941, jolloin tilalle rakennettiin toimitusjohtaja Kai Hallmanin toimesta kuitulevytehdas. Halltex-levystä tunnetuksi tullut tehdas valmistui v. 1946. Tehdas on Juho Nykäsen piirtämä ja rakennuksessa toimii nykyisin ovitehdas.

6.18.6 Itkonniemen pientaloalue

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen
Asuinrakennukset. Itkonniemen teollistumisen myötä syntynyttä pientaloasutusta.

Kohdekuvaus:

Itkonniemen pientaloalueen rakennuskanta koostuu pääosin 1920-luvulla rakennetuista tyyppipientaloista Itkonniemenkadun pohjoispuolella sekä 1940-luvun pienistä parinkymmenen "ruotsalaistalon ryhdikkästä rivistöstä kadun eteläsvilla.

6.19 Männistön vanha kirkko

Kullervonkatu 9

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen
Kirkollinen kulttuuri: kirkot. Edustaa jugendvaikutteista kirkkorakennusta 1910-luvulta.

Kohdekuvaus:

Kaksi lähekkäin sijaitsevaa jugendajan puurakennusta, Männistön vanha kirkko ja Lahdentaan koulu luovat vaihtelua ja ajallista syvyyttä 1970-luvun punatiilikerrostaloalueen rajalla. Männistön vanha kirkko, edustaa harvinaista puujugendia, joka miltei tuhouttiin 1960–1980 -luvuilla. Pohjaltaan lähes neliömäisen ulkovuorauksen koristeaiheissa voi havaita viitteitä keskiajan kivikirkkojen tiilikoristeluihin päätyihin. Vanha kirkko rakennettiin alun perin rukoushuoneeksi v. 1912 Antti Koposen suunnitelmien mukaan, kirkoksi se vihittiin v. 1945.

6.20 Lahdentaan koulu

Kullervonkatu

Arvotus: m

Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kouluhistoriaa.

Kohdekuvaus:

Vanhan asema-alueen itäpuolella sijaitseva Lahdentaan koulu on yksikerroksinen puinen koulurakennus, joka on valmistunut v. 1903 rakennusmestari P.J. Pitkäsén suunnittelemana. Rakennuksen tyylipiirteet Rakennuksen ikkunoiden puitejako ja kadunpuolen ikkunoiden alapuolen koristelaudoitus viittaavat rakentamisaikansa jugendiin, mutta muutoin rakennus on koulurakennusten tapaan niukasti koristeltu. Koulurakennusta on laajennettu v. 1909.

6.21 Vanha asema-alue ympäristöineen

Rautatieliikenteen hyödyntäminen Savossa pääsi vauhtiin kun Savon rata valmistui syksyllä v. 1889. Kuopion ensimmäinen rautatieasema sijoitettiin Maljalahden pohjukkaan, Lahdentaan kaupunginosaan, lähelle laivasatamaa. Ensimmäinen asemarakennus on purettu, mutta Pohjolan- ja Kullervonkatuihin rajoittuvalla asema-alueella on hoidettujen puutarhojen ympäröimiä rakennuksia vuosilta 1880 - 1940. Kuopio oli alun perin ainoa II luokan asema Savonradalla.

6.21.1 Asemapäällikön talo

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000-aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Rautatieliikenne: asuinrakennukset. On Kuopion ensimmäisen rautatieaseman alue.

Kohdekuvaus:

Rikkain puuleikkauksin koristeltu asemapäällikön asuinrakennus on rakennettu v. 1902 (suunnitelmat laati v. 1896 arkkitehti Granholm).

6.21.2 Asuinrakennus

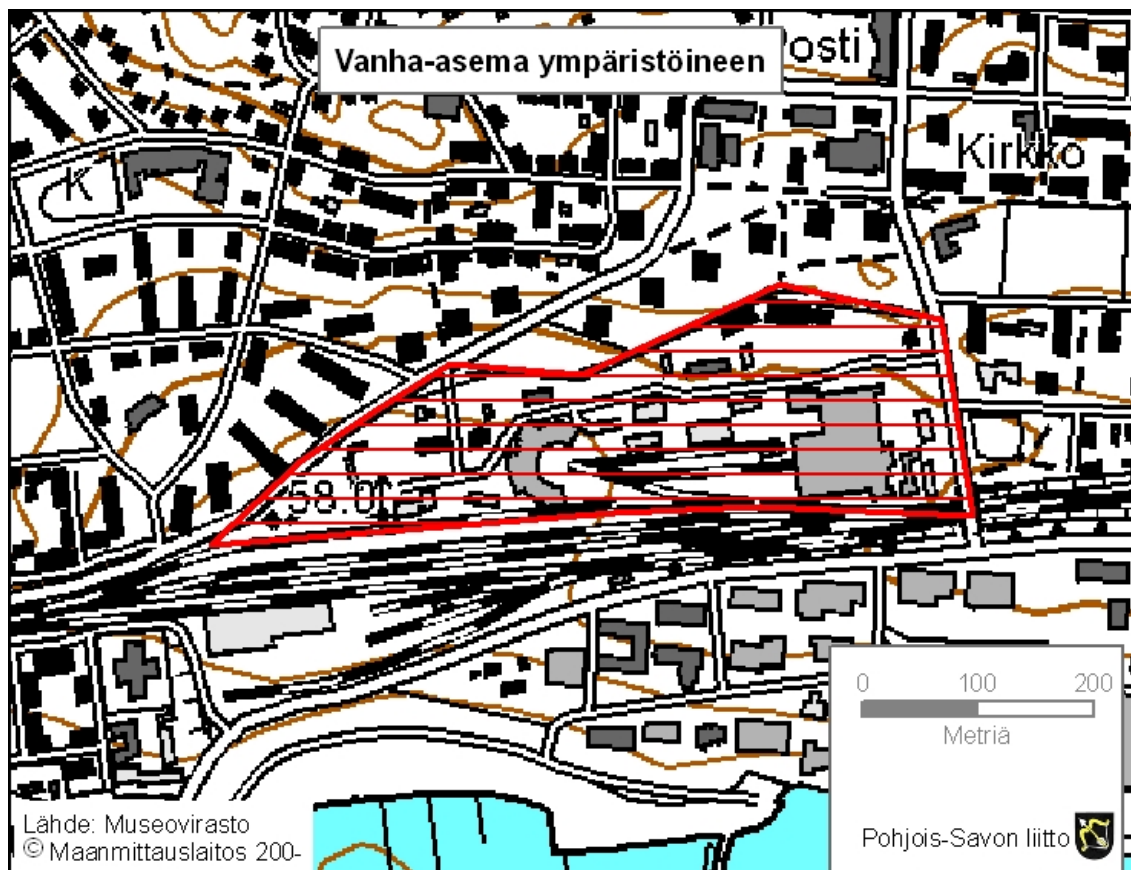
Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000-aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Rautatieliikenne: asuinrakennukset. On Kuopion ensimmäisen rautatieaseman alue.

Kohdekuvaus: On Vuodelta 1920 oleva neljän perheen asuinrakennus ja ulkorakennus.

6.21.3 Asuinkasarmi

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000-aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Rautatieliikenne: asuinrakennukset. On Kuopion ensimmäisen rautatieaseman alue.

Kohdekuvaus:

Samaan aikaan Savon radan valmistumisen kanssa valmistunut asuinrakennus vuodelta 1889 ja on yksi alueen kolmesta vanhimmasta asuinrakennuksesta.

6.21.4 Leipomo-pesula

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000-aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Rautatieliikenne. On Kuopion ensimmäisen rautatieaseman alue.

Kohdekuvaus:

On Savonradan valmistumisen aikoihin v. 1889 valmistunut tiilinen leipomo-pesularakennus.

6.21.5 Veturitalli-vesitorni

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000-aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Rautatieliikenne. On Kuopion ensimmäisen rautatieaseman alue.

Kohdekuvaus:

Alun perin 6-paikkainen veturitalli laajennettiin v. 1900 12-paikkaiseksi ja v. 1910 15-paikkaiseksi. Rakennukseen kuuluu vesitorni.

6.21.6 Konepaja

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000-aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Rautatieliikenne. On Kuopion ensimmäisen rautatieaseman alue.

Kohdekuvaus:

Kuopion konepaja perustettiin viimeisenä ratakohtaisena konepajana Savon radan valmistumisvuonna 1889. Konepajaa on laajennettu 1800- ja 1900-luvun vaihteessa ja vv. 1932 ja 1982.

6.21.7 Paja

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000-aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Rautatieliikenne. On Kuopion ensimmäisen rautatieaseman alue.

Kohdekuvaus: Punatiilinen pajarakennus on valmistunut v. 1890.

6.21.8 Lämpökeskus

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000-aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen
Rautatieliikenne: On Kuopion ensimmäisen rautatieaseman alue.

Kohdekuvaus: Lämpökeskus on valmistunut v. 1889.

6.21.9 Mikontalo, entinen VR:n kerrostalo

Kullervonkatu 2

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000-aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Rautatieliikenne: asuinrakennukset. On Kuopion ensimmäisen rautatieaseman alue.

Kohdekuvaus: Alueella sijaitseva komea VR:n entinen kerrostalo on vuodelta 1907 ja edustaa jugendtyyliä. Rakennusta on kunnostettu v. 1990, suunnittelijat Esko Hyvärinen ja Jukka Rasa.

6.21.10 Konepajarakennukset

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000-aineisto

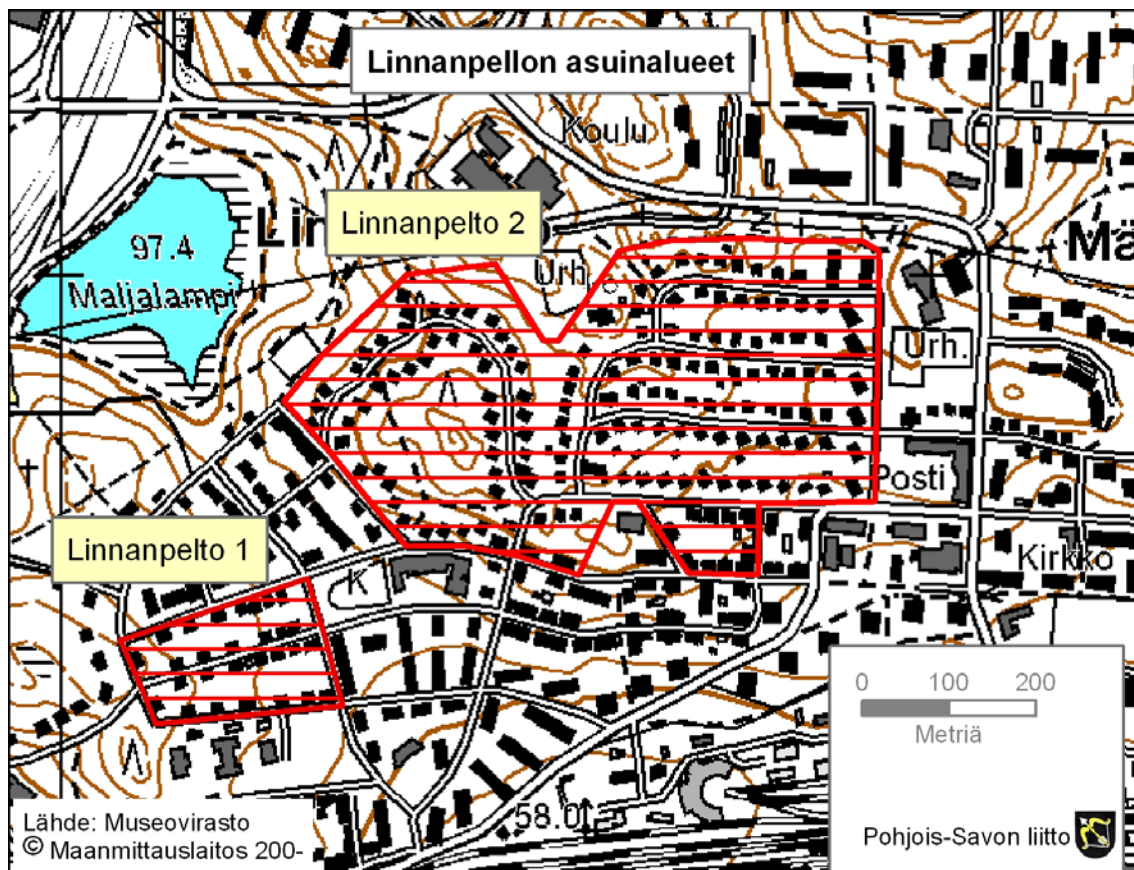
Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Rautatieliikenne: On Kuopion ensimmäisen rautatieaseman alue.

Kohdekuvaus: VR:n varikkoaluetta täydentävät 1940- ja 1950-luvuilla valmistuneet konepajarakennukset.

6.22 Linnanpellon asuinalue 1

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000-aineistot. Seutukaava 1

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Asuinalueet. 1920-luvun asuinrakentamista.

Kohdekuvaus:

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen pyrittiin Suomen sosiaalivaltion toimesta helpottamaan vaikeaa asuntopulaa rakentamalla mm. pientaloalueita. Linnanpellon asuinalue, joka edustaa kaupungin ruutukaa-vakeskustan ulkopuolelle, itäiselle suunnalle kaavoitettua ensimmäistä kasvusuuntaa. Killisen-, Gottlundin, Kalevalan- ja Päivärinnekadujen rajaamalla alueella on säilynyt v. 1921 laaditun asemakaavan mukainen rakenne, joka rakentui vv. 1921 - 1924 klassisheihin tyyppipiirakoihin.

6.23 Linnanpellon asuinalue 2

Arvotus: v

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Asuinalueet, 1940-1950-luku.

6.24 Ammatillinen aikuiskoulutuskeskus, entinen sokeainkoulun

Vuorelankatu 5-7

Arvotus: m

Valintaperusteet: Seutukaava 3, asetus 480/85

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Kouluhistoriaa: sokeainkoulun.

Kohdekuvaus:

Linnanpellon yhtenäiseen pientaloalueeseen rajoittuva Ammatillinen aikuiskoulutuskeskus, entinen sokeainkoulun muodostaa ehjän kokonaisuuden vehreässä rinteessä. Kuuden puurakenteisen, nikkarityylisen laitos- ja asuinrakennuksen ryhmä on rakennettu yleisten rakennusten ylläpidossa laadittujen piirustusten mukaan vv. 1889, 1900 ja 1940. Ryhmää täydentää v. 1940 valmistunut piharakennus. Julkisivukorjaus- ja muutostöitä sekä entisen pesulan ja puurakennuksen korjaus on tehty vv. 1996 - 1997 (Rainer Qvick ja Jouni Ilmarinen, Qvick Arkkitehdit Oy).

6.25 Asuinkerrostalot Päivölä ja Asuntola

Pohjolankatu 2

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, maisemallinen. Asuinrakentaminen: kaupunkikerrostalot 1920-luvulta

Kohdekuvaus: Pohjolankadun varrella sijaitsevat viisi- ja kuusi-kerroksiset asuinkerrostalot Päivölä ja Asuntola ovat näyttävimpiä 1920-luvun klassismin asuinkivitaloja Kuopiossa. Molemmat kaupunkitalot on suunnitellut arkkitehti Oiva

Kallio. Vuonna 1925 valmistuneen Päivölän julkisivu (mm kattoikkunat) on tyylielty uusbarokin henges-sä. Punatiilipintainen Asuntola vuodelta 1924 on ilmeeltään arkisempi. Niiden poikkeuksellinen kolossaali-

suus on heijastumaa taloudellisen nousukauden mukanaan tuomasta, erityisesti Keski-Euroopan suurkaupungeissa näkyvästä asuntorakentamisbisneksestä, joka tuotti mahdollisen tehokkaasti toteutettua rakennuskantaa. Kerrostalot olivat tyypillisimmin punatiilisiä ja syvärunkoisia kuten Asuntola.

6.26 Päivärinteen tien asuintalot, ns. rikkaiden rinne

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, maisemallinen.

Asuinrakentaminen. 1940- ja 1950-luvun varakasta pientalorakentamista.

Kohdekuvaus:

Päivärinteen tiellä sijaitsevat asuintalot edustavat 1940- ja 1950-luvun varakasta rakentamista suurille tonteille. Ns. rikkaiden rinteeksi kutsutulla alueella olevien asuintalojen valmistumisvuodet ja suunnittelijat ovat seuraavat: Päivärinteentie 1, Mauno Leskinen 1940; Päivärinteentie 7, Elsi Borg; Päivärinteentie 11, Erkki Halonen 1940; Päivärinteentie 13, Anna-Liisa Mertaoja-Nylund 1959; Päivärinteentie 15, Leo Kinnunen 1941; Päivärinteentie 17, Matti Hakuri 1946; Päivärinteentie 19, Pentti Soininen 1941; Päivärinteentie 21, Sirkka Hyvärinen ja Eino Pitkänen 1941; Päivärinteentie 23, Erkki Siitonen 1941. Pihat ovat säilyttäneet 1950-luvulle tyypillisen vapaamuotoisen ja väljän, metsätontin luonteen, mikä luo kadulle harmoniaa ja yhtenäisyyttä.

6.27 Pappilanmäki

6.27.1 Pappilanmäen pappilat

Pappilantie

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Kirkollinen kulttuuri: pappilat. Pappilanmäellä on ollut pappilarakennuksia vuodesta 1859 lähtien. Teiden risteyksiin jäänyt pappilamiljöö on ollut merkittävä osa Pohjois-Savon pappilakulttuuria ja Kuopion kulttuurielämää.

Kohdekuvaus:

Kuopion seurakunnan kirkkoherrat ovat asuneet Pappilanmäellä jo vuodesta 1859 lähtien. Pappilanmäen pihapiirissä olevat luonnonkivinavetta ja aittarakennus ovat 1800-luvulta aikaisempien maaseurakunnan pappilarakennusten ajalta. Alkuperäinen v. 1859 valmistunut Carl Albert Edelfeltin suunnittelema päärakennus purettiin Pappilanmäeltä v. 1948. Samana vuonna valmistuivat uudet asuinrakennukset, kirkkoheran pappila puretun paikalle ja tätä vastapäätä pikkupappila arkkitehti Eino Pitkäsen suunnittelemana. Puurakenteiset puolitoistakerroksiset rakennukset edustavat sodanjälkeistä niukkaeleistä arkkitehtuuria. Pappilanmäen komeat, veistetyistä hirrestä rakennetut hirsiladot kuuluvat aluekokonaisuuteen

6.27.2 Flodbergin hautausmaa

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen

Kirkollinen kulttuuri: hautausmaat.

Kohdekuvaus:

Maaseurakunnan hautausmaa tunnetaan nimellä Flodbergin hautausmaa. Hautausmaan käyttöönotto tapahtui keuhällä v. 1867. Hautausmaata on laajennettu vv. 1919, 1924 ja v. 1955. Hautausmaalla on v. 1954 valmistunut siunauskappeli. Hautausmaa suurine kuusineen rajaa kauniisti kulkua läheiselle Pappilanmäelle.

6.28 Linja-autoasema

Puijonkatu 45

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, maisemallinen. Tieliikenne: linja-autoasemat.

Kohdekuvaus:

Kuopion toisen linja-autoasema-rakennuksen on suunnitelleet arkkitehdit Seppo Ruotsalainen ja Arvo Tanskanen v. 1959.

Kuopion toinen linja-autoaseman muotokieli edustaa myöhäistä funktionalismia, jonka detaljeissa, materiaalienkäytössä ja väreissä on 1950-luvulle tyypillistä lämpöä ja herkkyyttä. Kuopion Asema massoittelee tyypillinen: Rakennuksen hahmosta erottuvat horisontaalinen päämassa, jossa on läpikuljettavan odotushalli sekä sivustoilla matalammat massat erilaisille toimisto-, liike- ja varastotiloille. Näiden vastapainona on asemalle tyypillinen vertikaali kellotorni. Linja-autokentän puolella seisoo omilla pilareillaan päärakennuksen kattomuotoa mukaileva, funkkikselle tyypillisesti lennokkaas teräsbetonikatokas. Rakennuksen detaljit, kuten odotussalin valaisimet ja julkisivujen valokirjaimet ovat kiinteä osa rakennuksen arkkitehtuuria.

6.29 Puijonlaakso

6.29.1 Kuopion yliopistollinen sairaala, KYS

Puijonlaaksontie 2

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen. Sairaalamiljööt. Sairaalarakennus vuodelta v. 1958.

Kohdekuvaus:

KYS:n rakennuskompleksi kohoaa monumentaalisena yliopistoalueen pohjoisena päätteenä. Vuonna 1958 valmistuneen kappalemaisen sairaalarakennuksen ovat suunnitelleet arkkitehdit Jussi Paatela ja Veikko Larkas. Sairaala on laajennettu vv. 1972 - 1985 eri rakennusyksiköillä (arkkitehdit Kari Virta ja Heikki Hoppania) mm. luentosalirakennus, yhteispäivystys ja helikopterikenttä on suunniteltu vv. 1998 - 2002 (Seppo Hyvärinen ja Ilkka Multala). Rakennuksia yhdistävä viimeisin lisärakennus sairaala-alueelle on v. 2003 valmistunut pysäköintitalo (Arkkitehdit Rainer Qvick ja Reijo Mitrunen/ QVIM Arkkitehdit Oy).

Arkkitehtonisesti pieniin yksiköihin jakautunutta rakennuskompleksia yhdistää yksiköiden sisäistä liikennettä välittävä poikkiakseli. Kuvataiteilija Jorma Hautala on suunnitellut lukuisten kulkutilojen, kuten portaikkojen ja aulojen väriyksen.

6.29.2 Puijonlaakson asemakaava

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Asuinrakentaminen: kaavoitus.

Kohdekuvaus:

Puijonlaakson asemakaava on Kuopion ensimmäinen lähiömäinen laajennus ruutukaavakeskustasta pohjoiseen. Vapaasti maastoa myötäilevän puutarhakaupunkihenkisen ratkaisun suunnittelivat Pentti Pajari-
nen ja Martti Kilpiranta v. 1960. Suunnittelukilpailun tuloksena syntyneitä asemakaavaa on myöhemmin tiivistetty ja laajennettu Kuopion kaupungin asemakaavaosaston toimesta. Asemakaavaa on toteutettu vv. 1960 - 1970.

6.30 Savilahti

6.30.1 Ammuslataamo

Neulaniementie

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/2000-aineisto, asetus 480/85

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. 1930-luvun ammuslataamorakennuksia.

Kohdekuvaus:

Kuopioon suunniteltiin v. 1935 puolustusministeriön ammuslataamo Savilahden ja Neulamäen väliselle alueelle. Ammuslataamon 26 erillistä rakennusta suunnitteli arkkitehti Kalle Lehtovuori. Ne edustavat 1930-luvun funktionalismia, kuten myös Elsi Borgin suunnittelema ammuslataamon johtajan asuintalo, joka tunnetaan nimellä Tiukanlinna (1937). Pääosin yksikerroksiset, rapatut rakennukset muodostavat mielenkiintoisen, yksityiskohdissaan yksilöllisten, pienten teollisuusrakennusten miljöö. Persoonalliset, nykyään erilaisten tutkimuslaitosten toimintaa palvelevat rakennukset luovat samalla kontrastin ja historiallista syvyyttä ympäröiville massiivisten, yliopisto- ja toimitilarakennusten alueille. Sotien jälkeen ammuslataamon alueella toimi Valmetin Kuopion tehdas ja Rikkihappo Oy. Nyt rakennuksista 7 omistaa Kuopion yliopisto ja 3 Geologian tutkimuslaitos. Yksi rakennuksista on Valtion kiinteistölaitoksen käytössä.

6.30.2 Harjulan vanhainkoti

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Vanhainkodit.

Kohdekuvaus:

Harjulan vanhainkoti sijaitsee historiallisen Harjulan tilan mailla. Harjulan tila tunnettiin jo 1500-luvulla ja vuodesta 1866 lähtien se on ollut Kuopion kaupungin omistuksessa. Harjulan historiallisen tilan päärakennus purettiin v. 1960. Harjulan toiminta kunnalliskotina, myöhemmin vanhainkotina alkoi v. 1873 kun vaivaishuollosta vastuussa ollut Kuopion seurakunta perusti Harjulaan työhuoneen kaupungin köyhiä varten. Savilahden rantakumpareella puistikossa sijaitsee rakennusryhmä, johon kuuluu J.V. Strömbergin v. 1914 suunnittelema ja v. 1915 valmistunut kaksikerroksinen kivirakennus sekä asuinrakennukset 1950-luvulta. Päärakennusta on myöhemmin laajennettu ja muutettu: sen siipirakennukset ovat vuosilta 1934-1936, ullakkohuoneet 1940-luvulta ja laajennusosa vuodelta 1965. Harjulan sairaalan uuden osan ovat suunnitelleet Veli ja Jaakko Paatela, Veikko Manninen sekä Erkki Luoma v. 1990. Sairaalakokonaisuuteen kuuluu myös nikkarityylinen puurakennus sekä porakivistä rakennettu varastorakennus. Harjulan ympäristöön liittyivät vanhat rauhoitetut männyt, joista tunnetuin on Vänrikki Stoolin tarinoiden Ukko-Lodelle eli eversti Karl Leonard Lodelle omistettu mänty Niuvan tien varressa. Eversti Lode oli yksi Harjulan kartanon omistajista.

6.31 Niuvanniemen sairaala

6.31.1 Sairaalamiljö

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000–aineistot, asetus 480/85

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

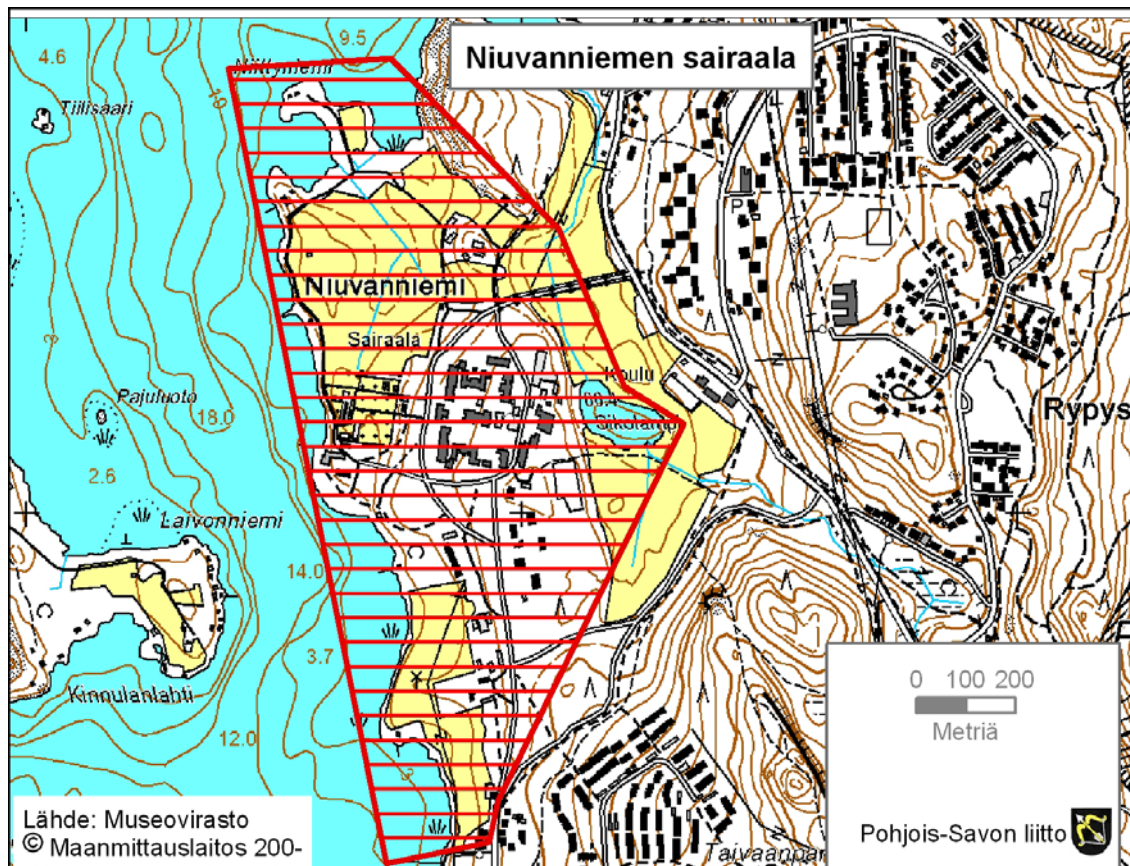
Sairaalamiljööt. On Suomen toiseksi vanhin mielisairaala 1880-luvulta.

Kohdekuvaus:

Niuvanniemi on Suomen toiseksi vanhin mielisairaalaksi suunniteltu sairaala. Mielisairaalan laaja alue koostuu kolmesta erillisestä pihapiiristä: sairaalapihasta, maatilan pihapiiristä ja pesulan piha-alueesta. Maatilatalous ja puutarhanhoito kuuluivat olennaisesti sairaalan talouteen. Pihapiirit yhdessä sairaala-alueella ympäröivien peltojen, niittyjen ja rantavyöhykkeen kanssa muodostavat edelleen merkittävän kulttuurimaiseman.

Sairaalarakennuksista vanhimpia ovat uusrenessanssipaviljongit vuosilta 1870 - 1890-luvulta (Hampus Dahlström ja Georg Wilenius/yleisten rakennusten ylihallitus), joiden Georg Wilenius suunnitteli vv. 1881 - 1885 valmistuneet potilasosastot. Rakennuksia laajennettiin v. 1893. Sairaalan naispotilaille valmistui v. 1908 jugendvaikutteinen rakennus, jonka piirsi arkkitehti Magnus Schjerfbeck. Sairaalan muut rakennukset perustuvat pääosin yleisten rakennusten ylihallituksessa laadittuihin piirustuksiin. Viimeisenä täydennysrakennuksena on terapia- ja liikuntarakennus (v. 1986 arkkitehtitoimisto Helander & Leiviskä).

Sairaalamiljööseen kuuluva maatilan keskus sijaitsee sairaalan tulotien varrella. Aiemmin taloudenhoitajan asuinrakennuksena toimineen päärakennuksen on suunnitellut arkkitehti Georg Wilenius v. 1881. Ennen pihan siirtymistä yksityisomistukseen päärakennus oli tilanhoitajan asuntona. Samassa pihapiirissä toimitiloina käytetty entinen tuparakennus, jota myöhemmin käytettiin toimitiloina. Tätä vastapäätä on aittarivi, joka on ollut paikalla jo v. 1881. Tien varressa on ryhdikäs hiekkatiilinavetta ja pihapiirin ulkopuolella vanha tuulimylly.

6.31.2 Niuvan sairaalan laitumet

Arvotus: m

Valintaperusteet: Pohjois-Savon ympäristökeskus, perinnemaisemat 2000

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Perinnemaisemat.

Kohdekuvaus:

Niuvanniemen mielisairaalan alueella sijaitsevan maatilain laidunniityillä ja puistomaisilla metsälaitumilla ovat lehmät laiduntaneet vielä 1990-luvulla. Laitumet ovat tärkeä osa Niuvanniemen kulttuurimaisemaa. Pohjois-Savon ympäristökeskuksen perinnemaisemaluokitus on p-.

6.32 Iso-Valkeisen ja Päivärannan ryhmäpuutarha-alueet

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakunta-
kaava

Vaalimisperusteet:

historiallinen, maisemallinen.
Puutarhat.

Kohdekuvaus:

Iso-Valkeisen (Majaniemen) ryhmäpuutarha-alue edustaa yhtä Kuopion vanhimmista ryhmäpuutarha-alueista, joita aiemmin kutsuttiin siirtolapuutarhoiksi. Arkkitehti A.S. Sandelin laati alueen asemakaavan ja mökkien tyyppipiirustukset vv. 1947 - 1950. Ensimmäiset mökit rakennettiin v. 1950. Myöhemmin osa alueesta on jäänyt moottoritien alle.

Päivärannan Ryhmäpuutarha-alue

kaavan laatija, mökkityypit piirsi Otto I. Meurman

Kohdekuvaus:

Päivärannan ryhmäpuutarha-alue edustaa yhtä Kuopion vanhinta ryhmäpuutarha-alueita. Arkkitehti Otto I. Meurman laati alueen asemakaavan v. 1940 ja samoihin aikoihin mökkien tyyppipiirustukset. Ensimmäiset mökit rakennettiin sota-ajan jälkeen v. 1946.

Tämän jälkeen aluetta on nähtävästi useamman kerran laajennettu, mikä näkyy eri aikakausille tyypillisistä mökkimalleista.

6.33 Pirttiniemi, Pursiseuran huvila

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun
maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
maisemallinen. Huvilat.
Kansallisromanttinen huvila

Kohdekuvaus:

Pirttiniemen kärjessä sijaitseva Kuopion pursiseuran majan, entisen Brofeldtin huvilan on suunnitellut arkkitehti Lars Sonck v. 1902. Hirsinen rakennus on hyvin säilynyt esimerkki kansallisromanttisen ajan huvilarakennuksista. Kansallisromantiikan ajan keskeisiin arkkitehteihin kuuluva Lars Sonck suunnitteli 1890-luvulla ja 1900-luvun alussa useita hirsihuviloita, joista tunnetuin on Lasses Villa Ahvenanmaalla.

6.34 Kumpusaaren huvila

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen. Eliel Saarisen suunnittelema kansallisromanttinen huvila.

6.35 Jynkkä-Levänen-Rauhalahti

Jynkkä-Leväsen alue kuului 1500-luvun alkupuolella Hatsalan tilaan. Jynkässä sijaitsi kalkki- ja tiiliruukki, joka perustettiin 1870-luvulla Rauhalahden kartanon isännän Edvig Nylanderin toimesta. Jynkän tehtaan tuotteita käytettiin rakennustarpeina ilmeisesti lääninvankilassa, Niuvanniemen sairaalassa, lääninhallituksessa ja useissa muissa rakennuksissa. Tehtaan toiminta hiipui 1900-luvun alussa. Jynkän-Leväsen-Rauhalahden historia liittyy Hatsalan sotilasvirkataloon. Alueen keskeisimmät rakennukset ovat Rauhalahden kartano, Kivilammen mylly, Leväsen vanhainkoti ja Jynkän retkeilymaja, entinen kulkutautisairaala.

6.35.1 Rauhalahden kartano

Kiviniementie 2

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun
maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

historiallinen, maisemallinen.
Kartanot.

Kohdekuvaus:

Rauhalahti oli vv. 1695 - 1777 kruunun omistamaa sotilasvirkatalon maata. Vuodesta 1820 lähtien tilasta käytetään nimitystä Rauhalahti.

Suojainen pihapiiri vanhoine rakennuksineen ja hevosineen on viehättävä keidas nopeasti umpeen kasva-
neessa kaupunkirakenteessa. Vaikka maisemallisesti kartanon alue on jäänyt ahtaalle uudisrakentami-
seen painottuvalla alueella, tarjoaa se kuitenkin monipuolisia ympäristöarvoja. Rauhalahden kartanon
päärakennus on mahdollisesti rakennusmestari P.J. Pitkäsén suunnittelema noin v. 1900. Viime vuosi-
kymmeninä vaihtelevasti majoitus- ja ravintolatiloina käytettyä päärakennusta on sisätiloiltaan paljon sa-
neerattu. Kartanoon liittyvä puisto terasseineen ja käytävineen on päässyt rappeutumaan. Alkuperäistä
käyttöään edelleen palveleva navetta-tallirakennus edustaa vuosisadan vaihteen) tiilimuurauksen keinoin
toteutettua koristeellista arkkitehtuuria, mitä suosittiin varakkaampien tilojen maatalousrakennuksissa.
Pihapiiriä rajaavat "Uppo-Nallen" kotina toimiva, vuosisadan vaihteessa rakennettu hirsinen rakennus,
komea makasiinityyppinen aitta sekä asuinkäyttöön muutettu vanha pesutuparakennus.

Rauhalahden kartano oli vv. 1920 - 1972 Hallmanin suvun omistuksessa. Vuonna 1972 tila siirtyi Kuopion
kaupungin omistukseen ja nykyisin kartanon mailla sijaitsevat sekä uudet hotelli- ja kylpylärakennukset ja
leirintäalue.

6.35.2 Kivilammen (Kivipuron) mylly

Myllypuronpuisto

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen. Myllyt.

Kohdekuvaus:

Kivilammen tullimylly kuului Rauhalahden tilaan ja se
oli pantu verolle v. 1854. Myllyn kivirakenteinen alaosa
on ilmeisesti 1850-luvulta, mutta hirsinen yläosa on
nähtävästi uusittu 1800-luvun lopulla. Mylly oli aluksi
vesiratakäyttöinen, mutta myöhemmin se toimi tur-
biinilla. Myllyn koneistot eivät ole säilyneet. Kuopion
kaupungin nykyisin omistama myllyrakennus kunnos-
tettiin v. 1997 arkkitehti Hannu Puurusen suunnitelmi-
en mukaan. Samalla rakennukseen sijoitettiin pieni
myllyn historiasta kertova näyttely.

6.35.3 Leväsen vanhainkoti, entinen maanviljelyskoulu

Leväsentie 27

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: historiallinen

Sotilasvirkatalot. Kouluhistoriaa: maanviljelyskoulu. Vanhainkodit.

Kohdekuvaus:

Kruunu vaihtoi Hatsalan rintamaat Leväsen maita vastaan kaupungin kanssa v. 1846. Näistä vaihdetuista
maista muodostettiin uusi Pitkälähdén sotilasvirkatalo. Aumakattoinen, yksikerroksinen rakennus on val-
mistunut noin v. 1850. Myöhemmin sotilasvirkatalossa toimi vv. 1860 - 1894 Leväsen maanviljelyskoulu.
Kaksivuotisesta, käytännöllistietopohjaisesta maanviljelyskoulusta valmistui lähinnä työnjohtajia suurille
tiloille. Lisäksi koulussa opetettiin puutarhanhoitoa. Leväsen maanviljelyskoulun ensimmäinen johtaja oli
Antti Manninen, joka julkaisi myös maanviljelysoppaita. Koulun lakkauttamisen jälkeen vuodesta 1895
alkaen rakennukset hankittiin Kuopion maalaiskunnan vaivashoitolaitoksen käyttöön. Toiminta aloitettiin v.
1897. Vuonna 1936 valmistui kivinen lisärakennus. Nykyisin rakennuksissa toimii Leväsen vanhainkoti.
Puurakennuksen ulkoasua on muutettu useaan otteeseen. Piha-alue ja lähiympäristö ovat täysin muuttu-
neet maanviljelyskoulun ajoista taukopaikaksi.

6.36.2 Puijon torni ja maja

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kulttuurimatkailukohde. Maisematorni 1960-luvulta.

Kohdekuvaus:

Puijon ensimmäinen torni valmistui v. 1856 raatimies C. R. Dahlströmin toimesta. Matkailun merkitys Puijolla lisääntyi v. 1906 valmistuneen toisen, tiilisen tornin myötä. Samoihin aikoihin valmistui paikalle Puijon maja. Kansallisromantiikan henkeä edustavan majan on suunnitellut J.V. Strömberg v. 1907. Sitä on laajennettu vv. 1936 (suunnittelija Aarre Ekomaa) ja 1986 (suunnittelija Esa Malmivaara).

Vuonna 1963 rakennettiin nykyinen näköalatorni ravintoloiheen. Tornin suunnitteli arkkitehti Seppo Ruotsalainen.

Vanhasta, järjestyksessään toisesta, tornista on säilynyt kivijalkaa nykyisen tornin ympärillä. Puijon torni on peruskorjattu v. 2004. Tornin juurella oleva sauna on siirretty ja uusittu vanhasta savutuvasta v. 1923. Myöhemmin majan sisätiloja on paljon muutettu.

6.36.3 Konttilan tila, entinen pappilan torppa

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

historiallinen, maisemallinen
Kirkollinen kulttuuri: pappilan torpat 11.38.3. Konttilan tila, entinen pappilan torppa

Kohdekuvaus:

Kuopion pappilan maihin kuului alun pitäen Puijomäkikin. Puijon laen pohjoispuolella sijaitseva Konttilan tila on entinen Konnmäen torppa, joka on yksi vanhimmista pappilan

torpista. Torppia oli aikoinaan useita niin Puijolla kuin sen ympäristössäkin. Konttilan asuinrakennus on v. 2003 tehdyn dendrokronologisen ajoituksen mukaan rakennettu noin v. 1775. Rakennus käsittää tuvan, kamarin ja eteisen, jotka kaikki on salvottu yhtenäiseksi hirsirungoksi. Rakennusta on korjattu ja muutettu eri aikoina. Varhaisimpia tietoja korjauksista on 1870-luvun lopulta. Vuosina 1931 - 1932 katto korotettiin

mansardikatoksi ja talo vuorattiin laudoituksella v. 1937. 1950-1960-luvuilla rakennuksessa tehtiin sisäremontteja. Kaupungin nykyisin omistama rakennus peruskorjattiin kahvilakäyttöön vv. 2002 - 2003 (arkkitehti Hannu Puurunen).

6.36.4 Konttilan niityt

Arvotus: m

Valintaperusteet: Pohjois-Savon ympäristökeskus, perinnemaisemat 2000

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Perinnemaisemat. Pappilan torpat.

Kohdekuvaus:

Kuopion kaupunkialueella, Puijonmäen pohjoisrinteessä sijaitseva Konttilan niitty ympäröi vanhaa pihapiiriä. Konttilan niitty on aikoinaan ollut peltoa. Konttilan niitty liittyy Konttilan tilaan ja on sitä kautta maakunnallisesti merkittävä. Pohjois-Savon ympäristökeskuksen perinnemaisemaluokitus on p.

6.37 Pitkälahden teollisuus

Tehtailija Oskar Peura rakensi sahan Kuopion eteläpuolelle Pitkälähteen v. 1911. Sahan ympärille syntyi teollisuusyhteisö. Sahaa laajennettiin useita kertoja ja kiireisimpinä aikoina Pitkälähdessä työskenteli kolmessa vuorossa toistasataa miestä. Sahatavaroiden lastausta helpottamaan rakennettiin oma pistoraide tapulivaraston kupeelle 1930-luvun alussa. Sahan ja 1920-luvulla rakennetun voimalan viereen rakennettiin 1930-luvun alussa puusepänverstas. Pitkälahden puusepänverstaasta olivat peräisin monien kuopio-laistalojen ikkunat ja ovet. Pitkälahden sahayhteisön muodostivat 1960-luvulle asti H. Peura Oy:n sahan toimitilat, konttori ja 16 vuokra-asuntorakennusta. Työntekijöiden rakennetuista huoneistoista suurin osa oli ns. hellahuoneita. Pitkälahden saha lopetti toimintansa 1960-luvun alussa.

6.37.1 Pitkälahden voimala, Miiluranta 1

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun
maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen,
maisemallinen.
Teollisuusrakennukset: sahat.

Kohdekuvaus:

Pitkälahden sahan
viereen perustettiin
1920-luvulla sahaus-
jätteillä toimiva sähkö-
laitos, josta vedettiin
linjat Haminalahden
hoviin, Koivumäelle ja

Rauhalahteen. Sahan omistaja Peura oli ostanut v. 1910 Haminalahden kartanon. Peura teki myös Kuopion kaupungin kanssa 10 vuodeksi sähköjakelusopimuksen. Rikasmuotoinen tehdaskiinteistö savupiipuihin hahmottuu komeana maamerkinä - kaupungin porttina - saavuttaessa etelästä Kuopion kaupunkialueelle. Vuonna 1924 rakennetun, teollisuusrakennukseksi suhteellisen rikasmuotoisen voimalan on suunnitellut rakennusmestari Antti Koponen klassismin hengessä. Rakennusryhmään kuuluu puurakenteinen suuri rakennus. Nykyisin rakennukset ovat varastokäytössä.

6.38 Koivumäen kartanomiljöö

Hiltulanlahti
Arvotus: m

Valintaperusteet:
Kuopion seudun
maakuntakaava

Vaalimisperusteet:
rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen

Kartanomiljöö. Kartanoraken-
nus on 1900-luvun alusta

Kohdekuvaus:

Koivumäen kartano on lohkaistu aikoinaan Hatsalan virkatalosta. Tilan varsinainen perustaja oli asessori Gustaf Salenius, joka oli hankkinut sen v. 1802. Gustaf Ranin osti tilan pakkohuutokaupasta v. 1869 sekä viereiset Alapihan ja Lassilan tilat. Nykyisen päärakennuksen ovat rakennuttaneet Gustaf Raninin tytär Alma miehensä Ernst Biesen kanssa. Aikaisempi päärakennus oli aumakattoinen ja yksikerroksinen rappu rakennus.

Kartanomiljöö on säilyttänyt maisemalliset pääpiirteensä. Miljöö rakentuu monipiirteisestä laajasta maisemakokonaisuudesta, jolle leimansa antaa vaikuttava sijainti kumpuilevien peltöjen ympäröivänä taustanaan kapeasta lahdenpohjukasta kohoava, tiheää kuusimetsää kasvava, mahtava Vanuvuori.

Asuinrakennus on vuodelta 1907 ja sen on suunnitellut Waldemar Aspelin. Alkuperäisessä asussa säilynyt hirsirakenteinen päärakennus edustaa 1900-luvun alun. Suuri päärakennus on hyvin rikasmuotoinen, alkuperäisessä asussa säilyneen päärakennuksen torniaiheet, erkkerit ja erilaiset poikkipäädty ja monimuotoisten ikkunoiden kanssa olivat vuosisadan vaihteessa suosittu jugendin tyylikeinoja. Nykyisin rakennus toimii tilausravintolana (korjaussuunnittelu v. 1999 Usko Juvonen ja Lauri Miikkulainen).

Pihapiirissä on säilynyt harvinaisen runsaslukuinen määrä rakennuksia, mm. aittoja (vanhin v. 1797), väentupa (1871), kellarin päälle vuosisadan vaihteessa rakennettu nikkarityylinen huvimaja ja vuosisadan vaihteen tyyppillinen syvärunkoinen tiilinavetta. Hirsirunkoiset sikalan (1910) ja edelleen alkuperäisessä käytössä palvelevan tallin ikkunat (vuodelta 1909) ja ovet ovat jugendaiheisia. Tallirakennuksen arvokkuutta korostaa päärakennuksen tapaan päädyistään aumattu kattomuoto.

Alhaalla rannassa on herrasväen sauna, verkkovaja ja nuottakota. Kartanopihan eteläpuolella sijaitseva Alapihan rakennusryhmä kuuluu sekä maisemallisesti että historiallisesti kartanon aluekokonaisuuteen. Koivumäen kartanon alueelta tunnetaan myös Suomen sodan aikainen (1808 -1809) Koivumäen vartio-
paikka. Sandelsin perääntyessä joukkoinen Suonenjoelta ja Paukarlahdesta he tekivät Koivumäkeen, silloiseen Henriksnäsiin, vallituksia ja metsähakkauksia.

Koivumäkeä vastapäätä, kapean salmen itäpuolella Mustalahden niemessä sijaitsee Vanuvuori, josta kerrotaan monia kansantarinoita. Havupuuston peittävä Vanuvuori kohoaa korkeimmillaan yli 130 metriä Kallaveden pinnan yläpuolelle ja on hallitseva tekijä maisemassa, länsirinteeltään huomattavan jyrkkä.

6.39 Riistaveden kirkko ja hautausmaa

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, maisemallinen. Kirkollinen kulttuuri: kirkot, hautausmaat. 1930-luvun länsitornillinen pitkäkirkko ja v. 1934 perustettu hautausmaa.

Kohdekuvaus:

Riistavesi oli omana kuntana ja seurakuntana Vv. 1924 - 1972. Nykyisin Riistavesi on osa Kuopion kaupunkia ja seurakunta osa Kuopion evankelisluterilaista seurakuntayhtymää. Riistaveden kirkko on rakennettu v. 1934 nykyiselle paikalleen kovan riittelyn jälkeen kirkon sijoitus-paikasta. Kirkon on suunnitellut arkkitehti Eino Pitkänen ja Harry W. Schreck. Harjulla sijaitseva tiilirakenteinen, vaaleaksi rapattu kirkko on länsitornillinen pitkäkirkko, jonka pohjois-sivun itäpäässä on muuta osaa matalampi akaristo. Kirkko edustaa maltillisempaa ja perinnehakisempaa kirkkoarkkitehtuuria toisin kuin esim. Eino Pitkäsen samoihin aikoihin suunnittelema lisälmen uusi kirkko. Kirkon alttariseinällä on W. Reinilän v. 1950 tekemä krusifiksi ja urut ovat Kangasalan urkutehtaan valmistamat v. 1934. Riistaveden kirkon pääoven edessä on telineessä kirkon vanha kello. Riistaveden hautausmaa sijaitsee kirkon ohitse kulkevan valtatie 17:n toisella puolella loivassa rinteessä. Hautausmaa on otettu käyttöön samanaikaisesti kirkon kanssa v. 1934. Hautausmaan sankarihautojen keskellä on Johannes Haapasalon v. 1952 tekemä enkelipatsas.

6.40 Kurkimäen asema-alue

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Rautatieliikenne: asemarakennukset.

Kohdekuvaus:

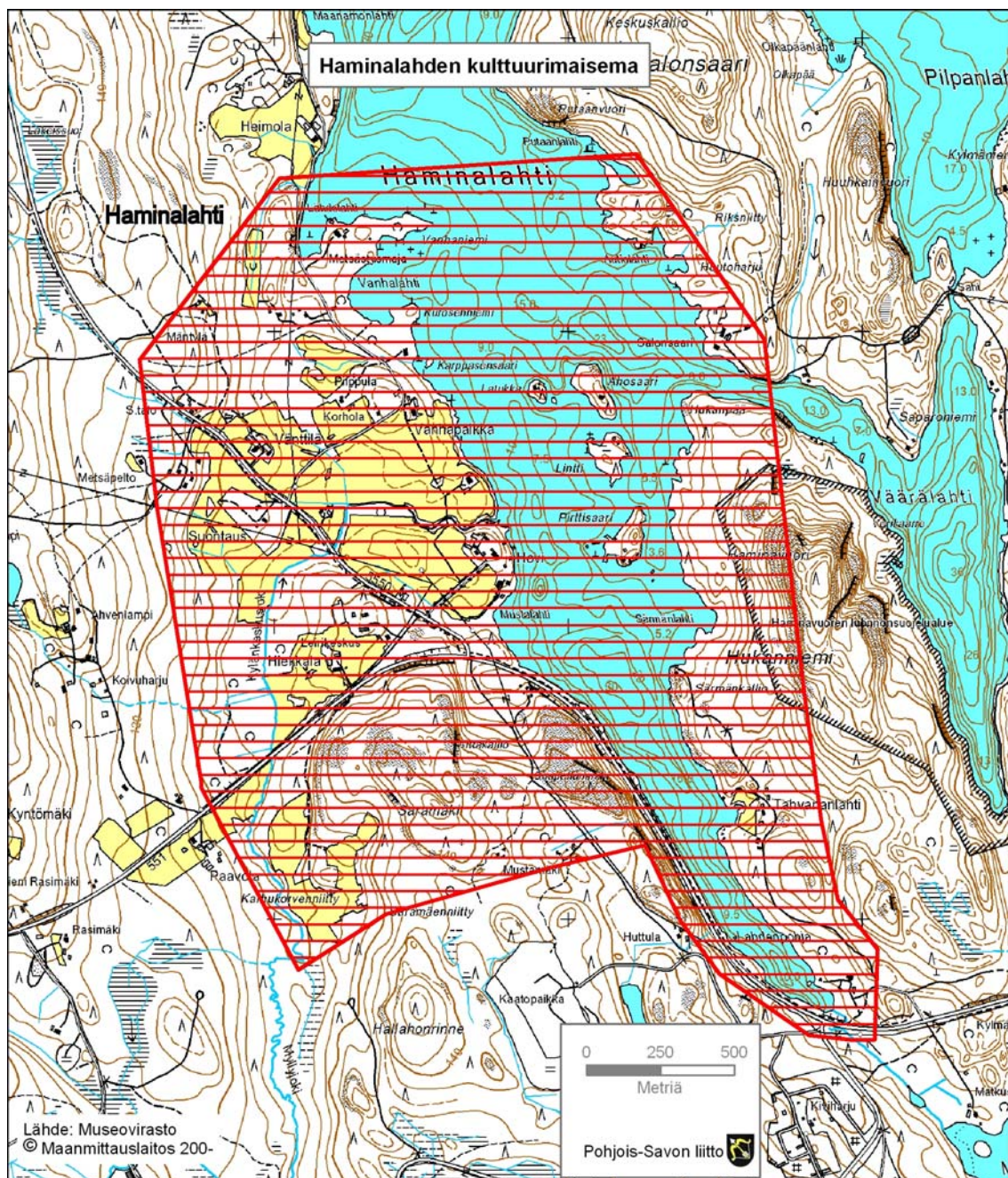
Asema-alueen eheän miljöökokonaisuuden voi parhaiten hahmottaa saavuttaessa Kuopiosta Kurkimäen kylälle vievän tien sillalta, joka ylittää rautatien. Miljööseen liittyy nuoremmat asuinliikerakennukset asemalle johtavan tien varressa. Asema-alueen rakennuskanta on säilynyt monipuolisena vanhan asemapuiston suojassa vaikkakin tyhjillään olo näkyy pihojen ilmeessä. Miljööseen liittyy nuoremmat asuinliikerakennukset asemalle johtavan tien varressa. Asema valmistui samana vuonna kun Savon rata avattiin liikenteelle eli v. 1889. Asemarakennus on tehty samoilla tyyppipiirustuksilla kuin muutamia vuosia aiemmin valmistuneet Seinäjoelta Ouluun johtavan rautatien pysäkkirakennukset. Näiden suunnittelijaa ei asiakirjoissa ole mainittu, mutta muotokielen lieene antanut Rautatiehallituksen pääarkkitehtinä tällöin toiminut Knut Relander. Hänen aikana rautatierakennuksien tyyli muuttui edeltäneestä sveitsiläistyylisestä uusrenessanssiin, jolle oli tyypillistä, Kurkimäen asemassakin hyvin säilyneet, ulkovuorauksen jaottelu monipuolisesti detaljoituun pysty- ja vaakaverhoukseen. Vuonna 1906 rakennusta on laajennettu poikkipäädylä samaan tyyliin, suunnittelijana (arkkitehti Bruno Granholm). Myös makasiinirakennus on Granholmin suunnittelema. Asema-alueella sijaitsee myös n. 1900-luvun alkuvuosikymmeninä tehty rakennus ulkorakennuksineen, joka on toiminut VR:n työntekijöiden asuinrakennuksena. Asema-alueen toisella sivustalla on 1930-luvun alussa työllisyystöinä tehty tiilinen vesitorni, jonka ylärakenteet ovat vuodelta 1960. Kurkimäen asema jäi pois käytöstä 1970-luvulla, jonka jälkeen päärataa siirretty n. 50 m:n päähän vanhasta laiturista. Kurkimäen rautatieaseman seutu oli aikoinaan Kuopion maalaiskunnan merkittävimpiä asutustaajamia. Kurkimäen asutuksen kasvua edesauttoivat nopea rautatieyhteys Kuopioon sekä maantieyhteys Karttulaan. Asemalla oli matkakoti ja ravintola sekä osuuskauppa, meijeri ja mylly.

Haminalahden kylä

6.41 Haminalahden kulttuurimaisema

Haminalahti on yksi harvoista pohjoissavolaisista kartanoympäristöistä. Kulttuurimaiseman muodostavat kartanon maanviljelysmaisema, kartanon päärakennus ja sen talousrakennukset, Ferdinand von Wrightin 1860-luvulla rakentama Lugnet-huvila sekä Kalliomaja. Haminalahden kulttuurimaisemaa täydentää Suopellonmäki - joka esiintyy useissa maalauksissa - sekä Salosaari, jossa sijaitsee Einar Sjöströmin v. 1911 Adolf von Wrightille suunnittelema jugend-tyylinen asuinrakennus ja wrightiläisen työväenliikkeen perustajan Viktor Julius von Wrightin huvila vuodelta 1911 sekä lintumaalari Matti Karppasen mökki. Haminalahti kuului 1700-luvulla Tawast-suvulle, mutta siirtyi avioliiton kautta von Wrighteille. Haminalahdessa ovat syntyneet taiteilijaveljekset Magnus, Wilhelm ja Ferdinand von Wright, jotka taideteoksillaan tekivät Haminalahden maisemat tunnetuiksi. Haminalahden kulttuurimaisemassa on myös Pohjois-Savon ainoa viikinkiajan kätkölöytö. Haminalahti-nimeä kantavasta kohteesta löydettiin viikinkiaikaisia esineitä v. 1874. Löytöpaikkaa ei ole enää pystytty myöhemmissä tutkimuksissa tarkentamaan ja paikka on mahdollisesti jäänyt Kuopio - Karttula välisen maantien alle.

6.41.1 Kartano

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000-aineistot; Seutukaava 1

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Kartanomiljööt. Henkilöhistoria: von Wrightit.

Kohdekuvaus:

Empirevaikutteinen hirsirunkoinen päärakennus on pystytetty vv. 1848 - 1850 todennäköisesti Magnus von Wrightin piirustusten mukaan. Sisätiloissa on tehty korjaus- ja muutostöitä vv. 1925 ja 1959. Kartanon puistoa varten on Bengt Schalin tehnyt suunnitelman 1900-luvun alussa. Haminalahden kartanosta käytetään usein nimitystä Haminalahden hovi.

6.41.2 Lugnet

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000-aineistot

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Kartanomiljööt. Henkilöhistoria: von Wrightit.

Kohdekuvaus:

Ferdinand von Wright rakennutti v. 1863 huvilan, Lugnetin, vanhan Haminalahden hovin paikalle ja asui täällä vv. 1863 - 1883. Empirevaikutteisen rakennuksen runko on Hiltulanlahdelta siirretystä vanhasta sotilasvirkatalosta. Rungon hirret ovat mahdollisesti 1600-luvulta. Rakennuksessa oli alun perin karoliininen pohjakaava.

6.41.3 Salonsaari

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000 -aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Kulttuurimaisemat. Henkilöhistoria: von Wrightit.

Kohdekuvaus:

Salonsaarella sijaitsee Einar Sjöströmin v. 1911 Adolf von Wrightille suunnittelema jugendtyylinen asuinrakennus. Salonsaarella sijaitsee myös Kirkkokallio, jonka kalliosta on louhittu kiveä Kuopion tuomiokirkon rakentamiseen.

6.41.4 Pirttisaaren huvila

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000-aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Kulttuurimaisemat. Henkilöhistoria: von Wrightit.

Kohdekuvaus:

Haminanlahden Hovilta näkyvässä Pirttisaarella sijaitsevan huvilan on v. 1911 suunnitellut K. F. Andersson wrightiläisen työväenliikkeen perustajalle Viktor Julius von Wrightille. Rakennus on saanut vaikutteita Einar Sjöströmin Salonsaareen Viktorin veljelle, Aadolfille suunnittelemaasta huvilasta.

6.41.5 Matti Karppasen mökki

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000-aineistot

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Kulttuurimaisemat.

Kohdekuvaus:

Lintumaalari Matti Karppasen asuma mökki on entinen Vanha Korholan tilan paikka, jonka Haminalahden Wrightit ostivat 1800-luvulla. Maalari Matti Karppanen oli taiteilija Ferdinand von Wrightin oppilaana Haminalahden hovissa ja hän muutti mökkiin v. 1904. Talo itsenäistyi hovista v. 1946.

6.42 Juttuharju, Haminalahden työväentalo

Arvotus: m

Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: historiallinen. Yhdistystoiminta: työväentalot.

Kohdekuvaus:

Haminalahden työväenyhdistys on rakentanut talon vv. 1925 - 1927. Rakennus on tyypillinen 1920-luvun, pohjakaavaltaan suorakaiteen mallinen satulakattoinen yhdistystalo, joiden tyyliä luonnehtiva karuus ja askeettisuus sopi ajan aatelisten rientojen näyttämöksi. Avokuistin tilallakin oli aiemmin pelkkä porras. 1930-luvun alussa talo siirtyi puoliksi Haminalahden pienviljelijäosastolle. Sota-aikana talossa oli venäläisiä vankeja. Vuonna 1969 pienviljelijäosasto myi talon Kuopion demokraattisille naisille. Taloa on kunnostettu v. 1990 ja uusittu esim. ikkunat vanhan mallin mukaan.

Hirvilahden kylä

6.43 Hirvilahden koulu

Arvotus: m

Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen. Kouluhistoriaa.

Kohdekuvaus:

Koulun ovat pystyttäneet kyläläiset talkoilla ja arpajaisten tuottamilla tuloilla v. 1883, 1920-luvulla on tehty rakennuksen siipiosa. Pihapiiriin on valmistunut lisärakennus v. 1957.

Rytkyn kylä

6.44 Rytkyn seurantalo

Arvotus: m

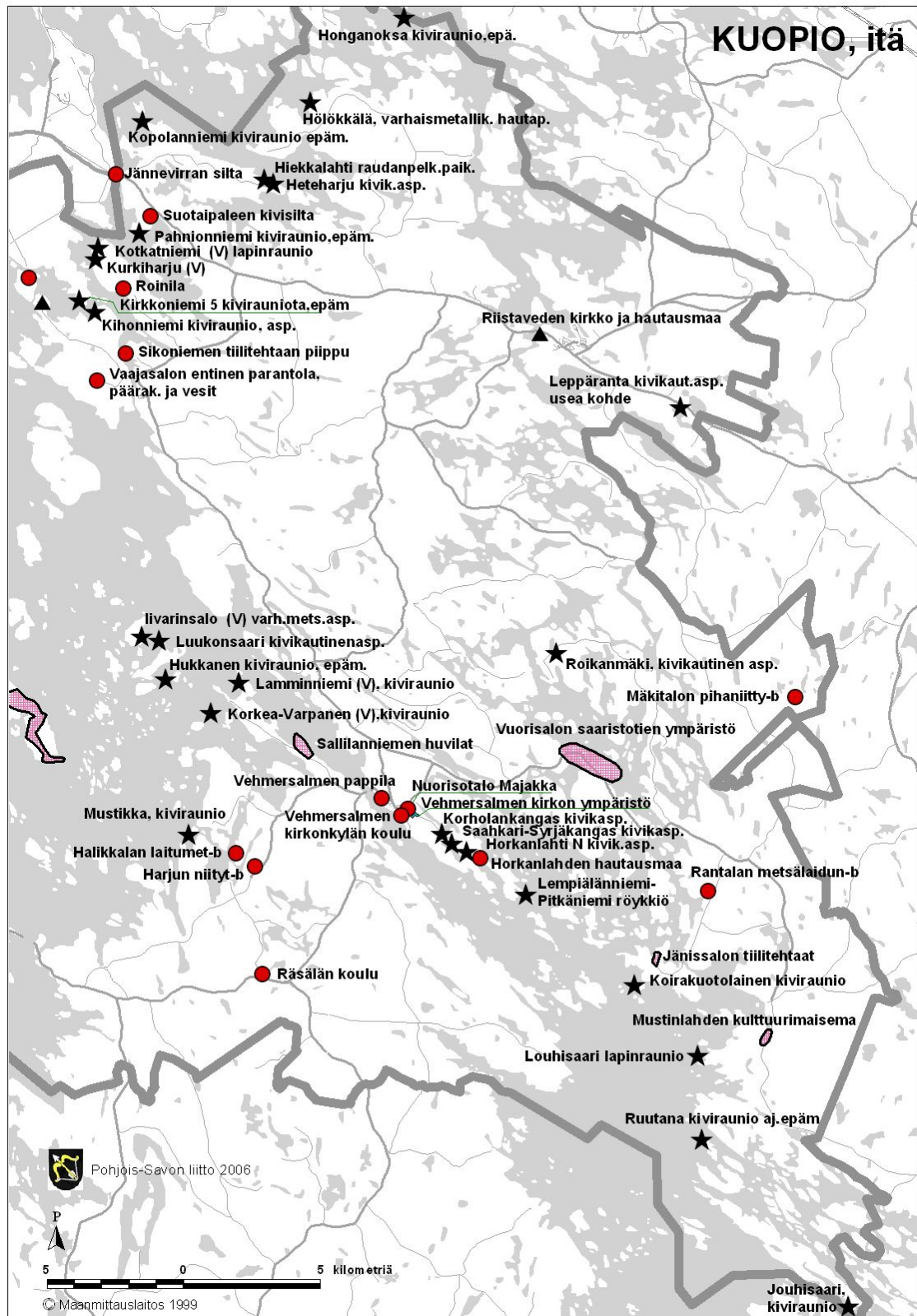
Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen

Yhdistystoiminta: suojeluskuntatalo, nuorisoseuran talo

Kohdekuvaus:

Rytkyn seurantalo on rakennettu v. 1932. Aluksi talo oli suojeluskunnan käytössä vähän aikaa, mutta sen jälkeen nuorisoseuran käytössä. Taloa on korjattu v. 1962 ja vuosien 1983 -1989 kunnostuksissa rakennusta jatkettu.

Jännevirran kylä

6.45 Suotaipaleen kivisilta

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Seutukaava 1

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen,
maisemallinen

Tieliikenne: sillat

Kivisilta on 1800- ja
1900-lukujen vaihteesta.

Kohdekuvaus:

Luonnon- ja lohkokivistä koottu silta on tehty todennäköisesti 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Vanha, kaunis kivisilta valtatie 17 välittömässä läheisyydessä ylittää Soutunlammen Kallaveteen johtavan kaivatusojan. Silta näkyy sekä valtatie 17:ltä että järveltä käsin.

6.46 Jännevirran silta, Kuopio ja Siilinjärvi

Jännevirran salmi katkaisee Kuopion ja Joensuun välisen tien 19 km Kuopion itäpuolella. Jännevirran silta on sekä Siilinjärven kunnan että Kuopion kaupungin puolella.

Ennen sillan valmistumista salmi ylitettiin lossilla. Vanhan lossilaiturin lisäksi sillan kupeessa ovat säilyneet siltavahdin ja lossarin talot piharakennuksineen.

6.46.1 Jännevirran entinen lossilaituri

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. **Tieliikenne:** lossilaiturit. Vanha lossilaituri Jännevirran salmessa on 1920-luvulta.

Kohdekuvaus:

Entinen lossilaituri on tehty ilmeisesti 1920-luvun alussa maasta ja kivistä jatkamalla paikalla ollutta laivalaituria. Laiturin reunoja kiertävät pystyssä olevat lohkokivet, joihin kaiteet ovat olleet kiinnitettynä. Kun silta valmistui v. 1951, myytiin maa-alue viereiselle Virranniemen talolle. Laiturilla olevat koivut on istutettu v. 1952.

6.46.2 Jännevirran siltavahdin ja lossarin talot

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimis-

perusteet:
rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen
Tieliikenne. Jännevirran salmen
ylitykseen ja Jännevirran sillan
vaiheisiin liittyvät hyvin säilyneet
rakennukset.

Kohdekuvaus:

Kun Jännevirran sillan rakennustyöt v. 1938 aloitettiin, tehtiin tontille lähempänä siltaa oleva siltavahdin talo ja samanaikaisesti ilmeisesti myös sauna ja ulkorakennus. Talossa asui vuoteen 1951 saakka tiemestari Huuskonen, joka valvoi siltaa ja sen rakennustöitä. Sotien jälkeen 1940-luvun lopulla tehtiin piha-piiriin kauempana sillasta oleva lossarin talo, jossa asuivat vuoteen 1951 saakka lossikuskit. Rakennusten julkisivuissa (pienehköt kuusiruutuiset ikkunat, leveät nurkka- ja ikkunapielilaudoitukset, avokuistin tyyllitely) on vaikutteita 1920 - 1930-luvun klassismista.

6.46.3 Jännevirran silta

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun
maakuntakaava

Vaalimis-
perusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen,
maisemallinen
Tieliikenne: sillat

Vuonna 1950 valmistunut Jännevirran silta on kokonaan teräksestä valmistettu Langer-palkkisilta.

Kohdekuvaus:

Jännevirran salmen

ylitys tapahtui aluksi moottorilossilla, mutta liikennemäärien kasvaessa alettiin paikalle suunnitella siltaa jo v. 1936. Sillan rakennustyöt aloitettiin v. 1938, mutta ne keskeyttivät sota. Bruno Kivisalo suunnittelema silta oli keskeneräinen, kunnes rakennustyöt aloitettiin uudestaan 1940-luvun lopulla ja silta valmistui v. 1951. Jännevirran silta on ensimmäinen puhdasoppinen kokonaan teräksestä valmistettu Langer – palkkisilta, jäykistetty sauvakaari, jonka kaaret on nostettu ajoradan yläpuolelle. Pääjätteen pituus on 100 metriä ja kaaren korkeus 15 metriä. Bruno Kivisalon suunnitelmista poiketen sillan leveyttä lisättiin 1,5 metrillä alkuperäisestä.

Kurkiharjun kylä

6.47 Sikoniemen teollisuus

Sikoniemen saha perustettiin 1900-luvun alussa ja v. 1926 tapahtuneen konkurssin jälkeen sen nimi muutui Kuopion Puu- ja Tiili Osakeyhtiöksi. Kallaveden itäpuolella sijainneessa tiilitehtaassa tuotettiin tehtaan toiminnan loppuaikoina 1,6 miljoonaa tiiltä vuosittain, ja sen palveluksessa oli kesäisin runsaat 40 työntekijää. Tiilitehtaan toiminta päättyi v. 1962, jonka jälkeen rakennukset on purettu. Sikoniemen sahasta ja tiilitehtaasta ovat enää muistuttamassa tiilitehtaan piippu ja entinen sahan ja tiilitehtaan rakennus, jossa toiminut parkettitehdas. Sikoniemen sahan ja tiilitehtaan ympärille syntyi tehdastaajama 1910- ja 1920-luvuilla. Sikoniemen yhteisö hävisi 1960-luvulla tehtaiden lopetettua toimintansa ja mm. asuntorakennuksia purettiin 13. Ympäristössä on jäljellä muutamia työntekijöiden asuinrakennuksia sekä tiilitehtaan johtajan huvila. Vesakoituminen on voimakkaasti muuttanut maisemaa teollisuusvaiheen päätyttyä.

6.47.1 Tiilitehtaan piippu

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen

Kohdekuvaus:

Sikoniemen sahan ja tiilitehtaan rakennuksista säästynyt punatiilinen piippu on ollut kolmikerroksisen tiilitehdasrakennuksen sisässä.

Piippu on rakennettu joko 1910- tai 1920-luvulla. Tiilipiipun lisäksi alueella säilynyt entinen, punatiilinen parkettitehdasrakennus, joka on rakennettu v. 1920. Piippu on nykyisellään kaukomaiseman maamerkki, muutoin tehdasalue peittyi rehevään lehtimetsään.

Ranta-Toivalan, Sorsasalon ja Vaajasalon kylät

6.48 Karhonsaaren teollisuus

Karhonsaaren perustettiin höyrysaha v. 1875 Juankosken ruukin entisen isännöitsijä Jernbergin toimesta. Saha oli valmistuessaan Pohjois-Savon ensimmäisiä höyrysahoja. Sahan yhteydessä toimi myös mylly. Gustaf Raninin perilliset ostivat sahan v. 1898 ja uudistivat sekä sahan että myllyn, mutta pian Halla Ab osti sahan metsineen ja lopetti sahan toiminnan v. 1911. Sahan rakennuksista on säilynyt noin vuodelta 1875 oleva tiilirakenteinen kuivaamo, jonka Kuopion Luonnon Ystävien yhdistys on kunnostanut ja muuttanut huvilakäyttöön. Sahatoiminnan myötä Karhonsaaren viereiselle Kankurinniemenlehdelle syntyi työntekijöiden pientaloalue, jonka vanhimmat talot ovat 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta. Taloja on rakennettu alueelle lisää koko 1900-luvun ajan ja nuorimmat taloista ovat 1950-luvulta.

6.48.1 Karhonsaaren huvilat

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Teollisuusympäristöt: sahateollisuus.

Kohdekuvaus:

Karhonsaaren sahan kuivaamosta tehdyn huvilarakennuksen lisäksi Karhonsaarella on kaksi kookasta huvilarakennusta. Huvilat ovat vuosilta 1901 ja 1903. Karhonsaari siirtyi v. 1916 Kymi Oy:n omistukseen ja huvilat ovat Kymi Oy:n metsänhoitajien lomanviettopaikkoja. Nykyisin ne ovat Kuopion Luonnonystävien Yhdistyksen hallussa.

6.48.2 Karhonsalmen asutus

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Sahateollisuus: asuinrakennukset.

Kohdekuvaus:

Pientaloalue, joka on syntynyt sahateollisuuden myötä. Myöhemmin alueelta käytiin töissä Sikoniemen sahalla ja tiilitehtaalla. Kankurinniemen rakennetut talot ovat ryhmittyneet vapaasti pienille palstoille. Vanhimmat talot ovat 1800-luvun lopusta ja nuorimmat 1950-luvulta. 1900-luvulla rakennetut sahan työntekijöiden talot ovat lähinnä lautarakenteisia. Nykyisin lähinnä kesäkäytössä olevia taloja on niemessä kaikkiaan n. 50.

6.49 Vaajasalon sairaala, nykyinen Neuron Suomen aivotutkimus- ja kuntoutuskeskus

Kortejoki

Vuonna 1900 kaatumatautisten parantolana aloittanut Vaajasalon sairaala keskittyy edelleen vaikean epilepsian diagnostiikkaan ja hoitoon. Toiminta on siirretty Vaajasalon saaresta ja Kotkatniemen Roinilan tilalta kokonaan alueelle. 1930-luvun ja 1950-luvun sairaalarakennusten lisäksi sairaalamiljöössä on v. 1961 tehty hallintorakennus, v. 1963 tehty vuodeosastorakennus, v. 1985 tehty terapiatalo, v. 1988 tehty laboratoriorakennus ja v. 1991 tehty vuodeosastorakennus. Kaikki vanhat ulkorakennukset on purettu.

6.49.1 Entinen parantola

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Sairaalamiljööt.

Kohdekuvaus:

Piispa Gustaf Johansson rakennutti ns. Ylähovin rakennuksen v. 1890. Hirsirakenteisessa, tornillisessa Ylähovissa aloitti toimintansa kaatumatautisten naisten parantola v. 1900. Myöhemmin rakennus on toiminut parantolan henkilökunnan asuinrakennuksena, vv. 1973 - 1992 päiväkotina. Ylähovin viimeisimmät muutostyöt ovat vuodelta 2000 (arkkitehdit Vesa Kauhanen ja Heikki Tegelman).

6.49.2 Päärakennus

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Sairaalamiljööt.

Kohdekuvaus:

Vaajasalon sairaalan päärakennus on tehty v. 1936 kaatumatautisten miesparantolaksi. Rakennuksen suunnitteli arkkitehti Erkki Pakkala ja hänen suunnitelmillaan tehtiin muutoksia v. 1951. Vuonna 1962 päärakennusta laajennettiin. Vuonna 1959 valmistui sairaala-alueelle lisärakennus, jota saneerattu v. 1990.

6.49.3 Vesitorni

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Sairaalamiljöö.

Kohdekuvaus:

Vaajasalon ympäristössä on useita erilaisia ulkorakennuksia, mm. v. 1912 tehty vanha vesitorni. Puisen vesitornin seinälaatatassa on teksti: "Tähän rakennukseen oli sijoitettu Vaajasalon v. 1912 rakennetun ensimmäisen vesilaitoksen vesisäiliö. Kun vesilaitos v. 1956 uusittiin, jäi tämä vanha vesitorni kertomaan jälkipolville siitä työstä, jota tämän hoitolaitoksen hyväksi on aikojen kuluessa tehty."

6.49.4 Roinila

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Henkilöhistoria: Minna Canth. Sairaalamiljöö.

Kohdekuvaus: 1800-luvun lopulla, kun Roinilan tilan omisti kultaseppä Soininen, vietti kirjailija Minna Canth kesiä täällä ja kirjoitti talossa ainakin näytelmänsä Roinilan talossa v. 1885. Näytelmästä on tehty myös elokuvaversio, joka on kuvattu muualla. 1900-luvun alussa tila oli monella omistajalla kunnes v. 1936 sen osti Kuopion kaatumatautisten hoitoyhdistys, nykyinen Vaajasalon säätiö. Rakennus kuuluu nykyiseen Vaajasalon/Neuronin aivotutkimuslaitokseen, joka sijaitsee mantereen puolella. Roinilan taloa on korjattu viimeksi v. 1998, suunnittelijat Helena Björk ja Kaisa Vasara, Arkkitehtitoimisto Pentti Toivanen Oy.

Vehmasmäen kylä

6.50 Vehmasmäen koulu

Arvotus: m

Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kouluhistoriaa.

Kohdekuvaus:

Vehmasmäen koulu on yksi vanhimmista Pohjois-Savon kansakouluista.

Vuonna 1884 valmistuneen rakennuksen on suunnitellut lääninarkkitehti Ferdinand Öhman. Kapearunkoisena ja loivakattoisena rakennus poikkeaa tyypillisistä 1900-luvun vaihteessa rakennetuista kyläkouluista. Edelleen koulukäytössä olevan rakennus on yhdessä asuinrakennuksen (v. 1967) ja uudemman koulurakennuksen kanssa muodostaa viehättävän ja suojaisen pihapiirin. Vanhaan kouluun on tehty jonkin verran julkisivumuutoksia rakentamalla: sisääntulokatoksia ja luiskarakenteita.

7. VEHMERSALMI

7.1 Vehmersalmen kirkon ympäristö

Vehmersalmi oli Kuopion maaseurakunnan toisen kappalaisen sijoituspaikkana vv. 1859 - 1882 ja rukoushuonekuntana vuodesta 1886 lähtien itsenäistyen omaksi seurakunnakseen v. 1920. Ennen seurakunnan itsenäistymispäätöstä valmistui seurakunnalle vv. 1917 - 1919 kivikirkko. Kunta itsenäistyi v. 1922 Kuopion maalaiskunnasta. Kirkonkylä sijaitsee maisemallisesti kauniisti ja vesistöjen ansiosta selkeästi rajautuen loivahkolla harjulla, joka kohoaa kapeasta Kallaveden vesistöalueita yhdistävästä salmesta. Taajamassa kirkko, vanha suojeluskuntatalo Majakka ja puistomainen hautausmaa hahmottavat maisemallisesti merkittävän julkisen miljööän avoimen urheilukentän ympärille.

7.1.1 Vehmersalmen kirkko

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993-aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Kirkollinen kulttuuri: kirkot. Arkkitehti Josef Stenbäckin suunnittelema rapattu tiilikirkko on vuodelta 1920.

Kohdekuvaus:

Vehmersalmen rapattu tiilikirkko on rakennettu vv. 1917 - 1919, arkkitehti Josef Stenbäckin suunnittelemana. Rakennusmateriaaleina on käytetty rapattua tiiltä, joka saatiin läheiseltä Jänissalon tiilitehtaalta, katteena on paikan päällä valmistetut sementtipaanut, jotka v. 1992 on pesty ja pinnoitettu Kirkko edustaa vuosisadan vaihteen kansallisromantiikkaa, joka sai innoituksensa mm. linna- ja kivikirkkorakentamisesta; Vehmersalmen kirkon suuret jyrkät kattolapheet ja päätykolmioiden koristeornamentiikka ruusuikkunoi-neen mukailee Keskiajan kivikirkkoarkkitehtuurin aiheita. Kirkko vihittiin tammikuussa v. 1920. Vuonna 1934 kirkkoon asennettiin Kangaslammen Urkutehtaan neuvonantajana työskennelleen Aarne Wegeliuksen suunnittelemat urut. Kirkon alttaritaulun "Jeesus Getsemanessa" on maalannut August Ripatti.

7.1.2 Kirkonkylän hautausmaa

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

historiallinen, maisemallinen

Kirkollinen kulttuuri: hautausmaat.

Kirkonkylän hautausmaa on vuodelta 1909.

Kohdekuvaus:

Kirkon pohjoispuolella, mäen lakialueella sijaitseva hautausmaa vihittiin käyttöön kesällä v. 1909. Hautausmaa rajautuu takasivultaan viehättävästi alas rantaan

laskeutuvaan avoimeen laidunmaisemaan. Ensimmäisenä hautausmaahan haudattiin 25.8.1909 talollinen Paavo Heikki Kankkunen. Porttirakennuksenomainen, sievä puurakenteinen ruumishuone rakennettiin v. 1919 urheilukentän puoleiselle aitasivulle. Hautausmaalla on sankarihauta-alue, sodissa vv. 1939 - 1940 ja 1941 - 1944 kuolleille sankarivainajille. Sankaripatsas on vuodelta 1950 ja sen ovat suunnitelleet Nina ja Alpo Sailo. Korkokuvassa on sotilas rukousasennossa.

7.1.3 Pappila

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Kirkollinen kulttuuri: pappilat. Pappilan päärakennus vuodelta 1895 on edelleen kirkkoherran pappilana.

Kohdekuvaus:

Kirkosta muutaman kilometrin päässä kyläraitin tuntumassa sijaitsee Pappila. Pappilan v. 1895 paikalleen siirretyn päärakennuksen hirret on Huttujärven. Rakennusta laajennettiin v. 1926 yhdellä huoneella ja kansliatiloilla, kun pappila muutettiin kirkkoherran käyttöön. Muuton yhteydessä määrättiin rakennusta laajennettavaksi. Pihapiirin lukuisista talousrakennuksista on jäljellä v. 1921 rakennettu, nyt kotiseutumuseona palveleva punatiilinaavetta sekä pitkä aittarakennus ja kellari. Maisemallisesti miljöön on menettänyt arvokkuuttaan läheisten peltöjen rakennuttua pientalojen alueeksi.

7.1.4 Nuorisotalo Majakka, entinen suojeluskuntatalo

Arvotus: m

Valintaperusteet: Koillis-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Yhdistystalot. Vuosina 1931 - 1932 on rakennettu suojeluskuntatalo suunnittelijoina arkkitehdit Eino ja Antti Pitkänen. Talo edustaa 1920-luvun klassismia.

Kohdekuvaus:

Vehmersalmen suojeluskuntatalon piirustukset laati Eino Pitkänen ja tarkensi Antti Pitkänen. Valmistuttuaan v. 1932 tämä kaksikerroksinen hirsirunkoinen talo oli Pohjois-Savon suurin suojeluskuntatalo. Talon miljööseen kuuluvan urheilukentän taustalla rakennus onkin varsin vaikuttava. 1920-luvun klassismin tyylikeinoin (julkisivulaudoitus, ikkunoiden ryhmittely- ja muoto ym.) rakennuksen ilme on hienostuneen kepeä suuresta volyymista huolimatta. Loivia aumakattoja keventävät visuaalisesti pienet koristuksenomaiset kattoikkunat sekä harjalle rakennettu valvontatorni jonka mukaan rakennus on nimetty. Sodan 1941 - 1944 jälkeen talo myytiin maamiesseuran käyttöön. Vehmersalmen kunnan omistukseen talo tuli v. 1972 ja vuodesta 1984 lähtien talo on toiminut nuorisotiloina ja siinä on myös kunnan vapaa-aikatoimiston tilat.

7.1.5 Kirkonkylän koulu, Peruskoulun ala-aste, entinen kansakoulu

Arvotus: m

Valintaperusteet: Koillis-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet: Rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Kouluhistoriaa. Vehmersalmen kirkonkylän koulu on osa Pohjois-Savon maakunnallisesti merkittävien koulujen ketjua ja edustaa 1920-luvun klassismin tyyliin rakennettua koulurakennusta. Suunnittelija on arkkitehti Eino Pitkänen.

Kohdekuvaus:

Arkkitehti Eino Pitkäsen suunnittelemaa 1920-luvun klassismia edustavaa tiilirunkoista Vehmersalmen kansakoulua alettiin rakentaa v. 1930 samana vuonna tuhoutuneen puisen koulurakennuksen tilalle. Ryhdikkään rakennuksen tyyli, vähäeleinen ja niukka klassisimi heijasti aikansa kasvatuksellisia ihanteita järjestyksestä ja auktoriteeteista. Rakennuksen miltei koristeettomien, aukotukseltaan symmetristen julkisivujen koristeaiheet ovat keskittyneet poikkeuksellisen komeaan räystäsfriisiin ja sisäänkäyntiportaaleihin. Edelleen kouluna toimiva komea rakennus on päässyt rapistumaan. Ikkunatyypin vaihtaminen on muuttanut julkisivun ilmettä.

7.2 Vuorisalon saaristotien ympäristö

7.2.1 Maisema

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Koillis-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet:

maisemallinen, kulttuurimaisemat

Kohdekuvaus: Vuorisalon saaristotien ympäristö on maisemallisesti vaikuttava alue, jossa tie kiemurtelee pelto- ja metsäalueiden lomassa, saarien halki Roikanveden avautuessa paikoin molemmin puolin tietä.

7.2.2 Vuorisalon hovi

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Koillis-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Maatilat. Vuorisalon hovi, jonka vanha päärakennus on osittain rakennettu 1700-luvun lopulla.

Kohdekuvaus:

Vuorisalon hovi sijaitsee arvokkaasti loivasti kumpuilevien peltojen kehystämänä. Hovi pihapuineen hahmottuu maisemassa pitkälle Roikanveden rannoille. Päärakennus on rakennettu v. 1782 tai v. 1790 sotakomissaari Johan Malmin virka-asunnoksi. Alun perin aumakattoinen päärakennus on muutettu mansardikattoiseksi vuoden 1913 korjauksissa. Vuorisalon hovin tilukset ovat aikoinaan käsittäneet tuhansia hehtaareja maata ja metsää. Pihapiirissä on päärakennuksen lisäksi aittarakennus (vanhin osa 1790-luvulta) ja navetta vuodelta 1964.

7.2.3 Virtala

Arvotus: m

Valintaperusteet: Koillis-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Maatilat. Virtalan tila Vuorisalon saaristotien ympäristössä muodostaa eheän maatilakokonaisuuden.

Kohdekuvaus:

Virtalan tilakeskus sijaitsee kapeahkon peltovyöhykkeen ympäröimänä Virtalan salmen sillalta avautuvassa järvimaisemassa. Komeiden, vanhojen pihakuusten kehystämän pihan vanhaan rakennuskantaan kuuluu aittoja sekä v. 1905 valmistuneet paritupatyypinen asuinrakennus ja vanhimmilta osiltaan lohkokivistä rakennettu kivenavetta. Maiseman maalauksellisuutta luo osaltaan rantalinjaan rajautuva puistomaisen lähimetsikkö ja sen kupeessa puimalatotyypinen talousrakennus.

7.2.4 Jänissalon tiilitehtaat

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Tiilitehtaat. Jänissalon tiilitehdas oli toiminnassa vv. 1895 - 1956.

Vehmersalmen yhdeksi merkittäväksi teollisuuspaikaksi kehittyi Jänissalon saari. Vuonna 1895 aloitti toimintansa Esa Savolaisen perustama tiilitehdas. Vuonna 1908 perustetun Kuopion tiilikivitehtaan laitokset siirrettiin Jänissaloon viereiselle tontille Savolaisen tiilitehtaan kanssa. Kuopion tiilikivitehtaan omistus siirtyi v. 1927 toimitusjohtaja K.O.A. Larssonille, jonka aikana tehtaan tuotanto kohosi 1½ miljoonaan tiilen vuodessa. Tiilien kuljetus hoidettiin omalla laivastolla. Jänissalon tiilitehtaissa oli parhaimmillaan töissä 150 henkilöä ja ne toimivat aina 1950-luvun puoliväliin asti. Tiilitehtaiden tiiliä on käytetty mm. Kuopion Konttilan liiketalon, tyttölyseon, Asuntolan ja Päivölän rakentamisessa sekä Imatran Kaukopään tehtaiden rakentamisessa. Larssonin tiilitehtaasta ei ole jäljellä kuin laivalaiturin ja vanhan lotjan rippeitä.

Kohdekuvaus:

Esa Savolainen perusti tiilitehtaan Jänissaloon v. 1895. Myöhemmin toimintaa jatkoi hänen veljenpoikansa Antti Savolainen. Parhaimmillaan työntekijöitä oli 1940-luvulla 80. Tiiliä tehtiin vv. 1895 - 1956. Nykyisin tilan omistaa Holopaisten suku. Jänissalon tiilitehtaan aikaisista rakennuksista on jäljellä asuinrakennus vuodelta 1895, jota laajennettu v. 1926 Terijoelta tuodulla huvilalla. Päärakennuksen lisäksi pihapiiriin muut rakennukset: tiilinen aittarakennus 1920-luvulta, tiilenpolttajan talo, varasto, konevaja 1910- ja 1920-luvuilta. Nuottavaja on valmistunut 1900-luvun alkuvuosina. Tiilitehtaasta on jäljellä kiertopolttouunin perustukset ja savupiippu, sekä yksi tiilenkuivauskatos.

7.3 Mustinlahden kulttuurimaisema

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Koillis-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet:

historiallinen, maisemallinen.

Kulttuurimaisemat.

Mustinlahden hovin ja ruukin alueen maisema.

Kohdekuvaus:

Mustinlahden sijainti hyvien vesireittien varressa ja lähellä laajoja metsäalueita loi mahdollisuuden sahateollisuuden syntymiselle.

Mustinlahden tilan osti 1800-luvun alkuvuosina Johan Petander, kuopiolainen varakas nahkuri. Mustinlahden hovin toiminta laajeni käsittämään sahan lisäksi tärpähti- ja tiilitehtaan sekä myllyn. 1800-luvun lopulla omistus siirtyi insinööri Albert Krankille. Hänen aikanaan Mustinlahdessa tehtiin puusta tervahöyryjä ja lotjia. Mustinlahden hovin päärakennus paloi v. 1908 ja siirtyi v. 1910 Kuopion maalaiskunnan omistukseen ja se jaettiin torppareille. Tuotantorakennuksista saha ja mylly olivat siirtyneet Kalle Kusti Lappalaisen omistukseen ja molemmat rakennukset paloivat v. 1923. Jo samana vuonna valmistui uusi mylly tiilestä, joka on edelleen pystyssä Mustinjokena tunnetulla tilalla Mustinlahden jylhässä maisemassa. Maisemaan kuuluu myllyn sivuitse nousevan polun päässä jyrkässä rinteessä yksikerroksinen suuri hirsinen asuinrakennus.

7.4 Horkanlahden hautausmaa

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

historiallinen, maisemallinen.

Kirkollinen kulttuuri: hautausmaat.

Vuonna 1864 perustettu, jo käytöstä poistunut hautausmaa, jossa on säilytetty vanhoja puisia hauta-
muistomerkkejä valurautaisten lisäksi.

Kohdekuvaus:

Vuonna 1864 perustettu Horkanlahden hautausmaa otettiin käyttöön v. 1865. Hautausmaa sijaitsi silloisten talviteiden varsilla. Kesäisin sinne pääsi veneellä ja kelirikon aikana oli maayhteys. Hautausmaa oli käytössä vuoteen 1913 asti, lukuun ottamatta joitakin yksittäisiä sukuhautauksia. Horkanlahden hautausmaalla oli lukuisia puisia hautamerkkejä, joiden taitavimmaksi tekijäksi mainitaan Räsälän Kulhuan Pekka Kunelius. Muistomerkit on uusittu alkuperäisen mallin mukaan alkuperäisille paikoilleen vv. 1991 - 1994.

7.5 Sallilanniemi

7.5.1 Sallilanniemen alue

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Huvilat. Vuonna 1914 kesäviettopaikaksi ostettu alue, jossa on erilaisia ja eri-ikäisiä huvilarakennuksia kolme talousrakennukseen ympärillä viljelysmaisema ja 1920-luvun suunnitelman mukainen istutettu puisto.

Kohdekuvaus:

Kuopiolainen apteekkari Evald Piispanen osti v. 1914 kaksi tilaa Vehmersalmen Ritoniemestä: Sallilanniemen ja Pihkaharjun. Maa-alue oli kooltaan noin 120 hehtaaria, ja siihen kuului myös kaksi saarta. Sallilanniemi hankittiin kesäviettopaikaksi. Paikalla ollut päärakennus purettiin ja osittain sen hirsistä rakennettiin uusi huvilatyyppinen päärakennus v. 1914. Sallilanniemeen tehtiin puistosuunnitelma v. 1921 Järvenlinnan puutarhakoulussa tekijänä L. Larsson. Puistosuunnitelma toteutui pienin poikkeuksin, mm. tenniskentän sijaan tehtiin krokettikenttä. Lähes kaikki niemen piha-alueiden nykyään kasvavat puut ja puulajit ovat istutettuja. Tilan mukana tulleita peltöjä viljeltiin heti alusta pitäen, koska apteekkari Piispanen mukaan huvilan tuli olla omavarainen. Tilan hoitoon palkatuille pehtooreille valmistuivat asuinrakennukset 1920-luvun alussa. Samoihin aikoihin valmistui myös kasvihuone, jota hoiti erikseen palkattu puutarhuri.

Alue hoidettuine rakennuksineen muodostaa edelleen puistomaisen kokonaisuuden. Pihapiirit ryhmittyvät pienen avoimen peltoaukean ympärille, jota myös reunalla ryhdikkäät hirsiladot reunustaa. Oman viehättyksen luo kauniisti pellon viertä seuraileva hiekkapintainen.

7.5.2 Päärakennuksen pihapiiri

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Huvilat. On v. 1914 valmistunut mansardikattoinen huvilarakennus. Huvila vv. 1936 - 1937 ja kasvihuone 1920-luvulta.

Kohdekuvaus:

Sallilanniemen huvilatyypinen päärakennus rakennettiin paikalla aikaisemmin sijainneen ja puretun päärakennuksen hirsistä v. 1914. Huvilan suunnitteli Antti Koponen. Päärakennuksen pihapiirissä ovat myös navetta 1800-luvulta, sauna vuodelta 1916 (suunnitteli Antti Koponen) sekä kasvihuone 1920-luvulta. Puutarhuri asui kesät pehtoorin luona hoitaen kasvihuonetta aina vuoteen 1949 saakka. Päärakennuksen pihapiiriin kuuluu Sallilanniemen isännälle vuosina 1936 - 1937 valmistunut huvilarakennus Karhunpesä Jussi Happonen suunnittelemana.

7.5.3 Talouskeskus, pehtoorien asuinrakennukset

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Huvilat. Pehtoorien hirsiset asuinrakennukset 1920-luvulta.

Kohdekuvaus:

Tilan hoitajiksi palkatuille pehtooreille rakennettiin omat asuinrakennukset, jotka valmistuivat 1920-luvun alussa. Pihapiirissä on myös sauna ja navetta 1920-luvulta.

7.5.4 Salmensuu

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, maisemallinen

Huvilat. Arkkitehti Pakkalan suunnittelema huvilarakennus on 1940-luvulta.

Kohdekuvaus:

Piispasten tytärten avioliittojen myötä molemmille rakennettiin oma huvilansa. Vuonna 1946 valmistui arkkitehti Pakkalan suunnitteleman romanttisen huvilarakennuksen, Salmensuun. Pihapiirin rakennukset sauna ja liiteri-autotalirakennus ovat myös arkkitehti Pakkalan suunnittelema.

7.5.5 Tuulentupa

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, maisemallinen

Huvilat. Arkkitehti Eino Pitkäsen suunnittelema huvilarakennus on 1940-luvulta.

Kohdekuvaus:

Vuonna 1947 valmistui toiselle Piispasen tyttärelle arkkitehti Eino Pitkäsen suunnittelema huvilarakennus Tuulentupa.

7.6 Räsälän koulu

Arvotus: m

Valintaperusteet: Koillis-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Kouluhistoriaa. Räsälän koulu on osa Pohjois-Savon maakunnallisesti merkittävien koulujen ketjua ja edustaa 1890-luvun maaseudun koulurakennusta.

Kohdekuvaus:

Räsälän koulu aloitti toimintansa v. 1893 ja koulu valmistui pari vuotta myöhemmin, v. 1895. Rakentajana toimi kirvesmies Heikki Puustinen ja koulupiirin jokaisesta talosta käyneet päivätyöntekijät. Alkuperäiseen rakennukseen kuului yksi luokka, eteinen ja opettajan asunto. Rakennusta laajennettiin saunalla v. 1902, käsityöluokalla v. 1907 ja eteisellä v. 1937. Ulkorakennus valmistui v. 1913. Räsälän koulu on kaksiopettajainen kyläkoulu.

7.7 Vuorisalon kalastajakylä

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: Kalastushistoria, maisema

Vuorisalon kalastajakylän alueella kalastajat ovat asuneet saarissa pienissä mökeissä, joista monet ovat olleet aikaisemmin kuopiolaisten kesämökkejä. Kalastajia oli enimmillään 1950-luvulla 7 perhettä. Vuorisalon ensimmäinen rakennus oli huvila Itälahdessa. Ensimmäinen kalastaja, joka muutti alueelle, oli Mikko Kerman 1900-luvun alussa. Hän asui Hoikkasalon pohjoispään torpassa ja hänen tehtävänään oli toimia metsänvartijana. Muut kalastajat olivat Mikko Kermanin lapsia perheineen. Osa jälkeläisistä harjoittaa kalastusta edelleen sivuelinkeinonaan ja asuu alueella kesäaikaan. Viimeinen vakituinen asukas lähti Vuorisalosta 1974. Osa rakennuskannasta tulee säilymään jatkossakin kesäasuntoina, osa mökeistä on huonossa kunnossa.

7.8 Perinnemaisemat

7.8.1 Mökinöjan hevoshaka

Arvotus: m

Valintaperusteet: Pohjois-Savon ympäristökeskus, perinnemaisemat 2000

Vaalimisperusteet: maisemallinen. Perinnemaisemat.

Kohdekuvaus:

Kuopion keskustasta 15 kilometriä etelään on suomenhevosten laiduntama haka, joka oli vv. 1948 - 1971 lypsykarjan laidun. Vuodesta 1971 lähtien haka on ollut suomenhevosten laidun.

7.8.2 Kokonniemen laitumet

Arvotus: m

Valintaperusteet: Pohjois-Savon ympäristökeskus, perinnemaisemat 2000

Vaalimisperusteet: maisemallinen. Perinnemaisemat.

Kohdekuvaus:

Kuopion luoteispuolella Hirvilahden kylän Kokonniemessä sijaitsee vanha karjatila laitumineen. Alueella on muinainen pieksupetäjä. Kokonniemen laitumet muodostuvat koilliskulman metsälaitumesta, hevoshasta ja lounais- ja länsilaidan metsälaitumesta sekä siihen liittyvästä niitystä, jolla laiduntavat lehmät.

7.8.3 Harjun niityt

Arvotus: m

Valintaperusteet: Pohjois-Savon ympäristökeskus, perinnemaisemat 2000

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Perinnemaisemat.

Kohdekuvaus:

Vehmersalmen kirkonkylän länsipuolella, Räsälässä on kaksi niittyä, joita on hoidettu perinteisesti niittäen ja laiduntaen. Ne ovat olleet suomenkarjan laitumina vv. 1913 - 1993. Loivassa rinteessä sijaitsee avoin ja laaja kukkaniitty ja Syvälahden rannassa tuore niitty.

7.8.4 Mäkitalon pihaniitty

Arvotus: m

Valintaperusteet: Pohjois-Savon ympäristökeskus, perinnemaisemat 2000

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Perinnemaisemat.

Kohdekuvaus:

Aivan Vehmersalmen kunnan itälaidalla on vanhaa pihapiiriä ympäröivä pienialainen, mutta upea kukka-aho. Aluetta on viimeksi kaskettu v. 1918. Kaskenpolton loputtua on niityltä vuosikymmeniä tehty luonnonheinää ja annettu sitten kymmeniä vuosia karjan sekä hevosen laiduntaa aina vuoteen 1975 asti. Karjanpidon loputtua aluetta on kuitenkin niitetty säännöllisesti viikatteella.

7.8.5 Hallikkalan laitumet

Arvotus: m

Valintaperusteet: Pohjois-Savon ympäristökeskus, perinnemaisemat 2000

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Perinnemaisemat.

Kohdekuvaus:

Vehmersalmen kirkonkylän länsipuolella, Räsälänlahdessa, ovat kauniissa järvimaisemassa veden ja peltojen rajaamat maisemallisesti monimuotoiset ja vaihtelevat luonnonlaitumet. Niiden eteläpuolisella mäellä sijaitsevaa, hyvin hoidettua maatilan pihapiiriä on asuttu jo 1540-luvulla ja sama suku on viljellyt sitä 1720-luvulta lähtien. Laitumet ovat olennainen osa ehjää maisemakokonaisuutta ja näköalaa, joka aukeaa maatilan pihapiiristä.

7.8.6 Rantalan metsälaidun

Arvotus: m

Valintaperusteet: Pohjois-Savon ympäristökeskus, perinnemaisemat 2000

Vaalimisperusteet: maisemallinen. Perinnemaisemat.

Kohdekuvaus:

Vehmersalmen keskustasta n. 20 km itäkaakkoon on voimakkaasti kumpuilevassa maastossa viehättävä ja vaihteleva koivumetsälaidun.

7.9 Kotkatveden ympäristön lapinrauniot

Kotkatveden vesistön alueella eri niemissä, toisiaan lähellä olevat röykkiöhaudat muodostavat merkittävän kokonaisuuden. Röykkiöhaudat, ns. lapinrauniot ovat useimmiten tehty kalliopohjalle ja ne ajoittuvat varhaismetallikaudelle (1900 eKr. – 300 jKr.). Röykkiökohteista Kuusikkolahdenniemen on Museovirasto huomionnut valtakunnallisesti merkittäväksi.

7.9.1 Kuusikkolahdenniemi

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, Maiseman muisti 2001

Kohdekuvaus:

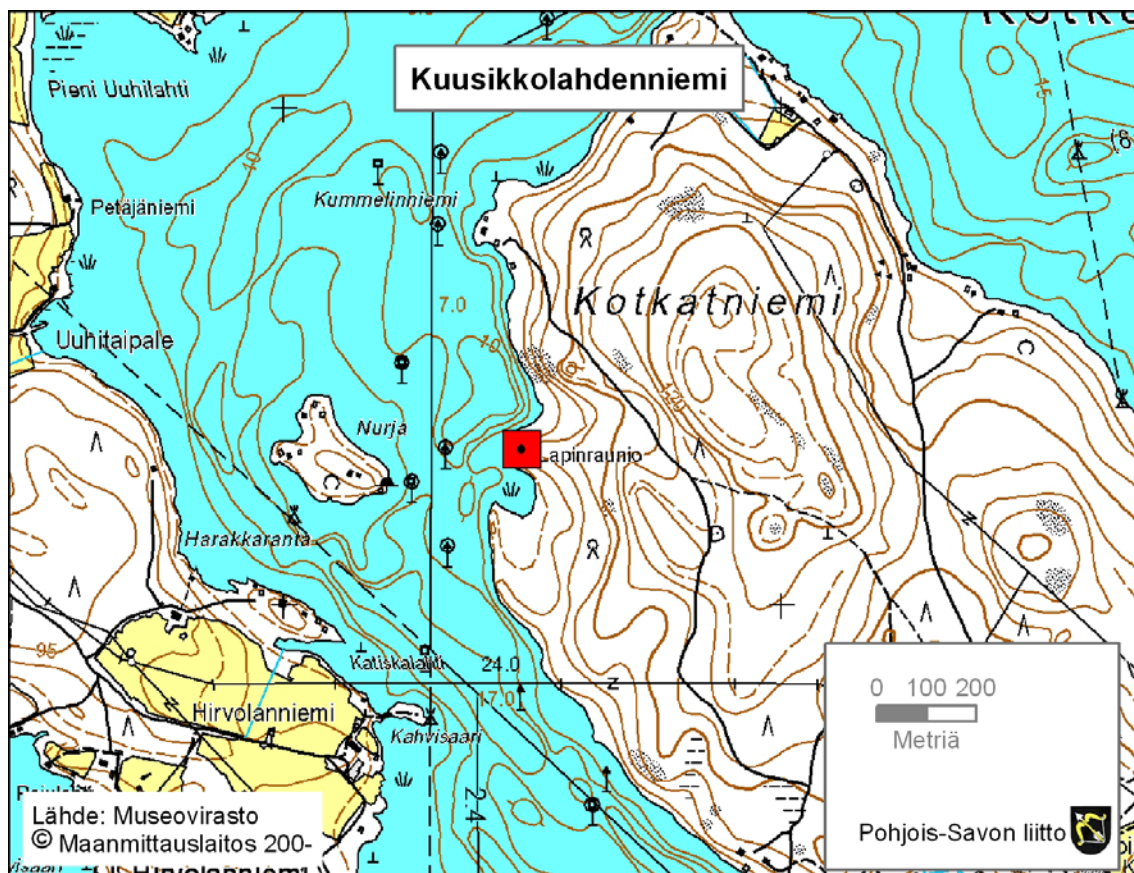
Kuusikkolahdenniemen neljä pyöreää lapinrauniota sijaitsevat Kuusikkolahdenniemen laella vieri vieressä. Kuusikkolahdenniemen lapinrauniot mainitaan kirjallisuudessa jo 1920-luvulla. Röykkiöhautoja on tutkittu v. 1976 ja niistä löydettiin Luukonsaaren tyyppin keramiikkapaloja ajalta 900 eKr. - 300 jKr.

7.9.2 Kirkkoniemi

Arvotus: m

Kohdekuvaus:

Kirkkoniemen lapinrauniokohteessa on viisi lapinrauniota. Paikan Kirkkoniemi-nimitys johtuu siitä, että täällä kirkkovenet kohtasivat toisensa ja aloittivat sitten kilpasoudun Kuopion kirkolle.

7.9.3 Pahnionniemi

Arvotus: m

Kohdekuvaus: Kiviraunio, joka halkaisijaltaan noin 7 metriä.

7.9.4 Kotkatniemi

Arvotus: m

Kohdekuvaus: Kotkatniemen pohjoiskärjessä sijaitseva lapinraunio.

7.9.5 Kihonniemi

Arvotus: m

Kohdekuvaus:

Varhaismetallikautinen lapinraunio. Kihonniemen röykkiön pohjoispäähän on pystytetty n. 1,3 metriä korkea kivipaasi. Lisäksi röykkiön läheisyydessä sijaitsee asuinpaikka.

7.9.6 Kopolanniemi

Arvotus: m

Kohdekuvaus:

Varhaismetallikautinen lapinraunio, joka sijaitsee Jänneniemen Kopolanniemen kärjessä kallion korkeimmalla kohdalla. Röykkiö on kooltaan suurehko, n. 10x5 metriä.

7.10 Etelä-Kallaveden lapinraunioalue Kuopiossa ja Vehmersalmella

Kuopion ja Vehmersalmen kuntien alueella sijaitseva lapinraunioalue muodostuu seitsemän varhaismetallikautisesta röykkiöstä. Ne sijaitsevat Etelä-Kallavedellä ja osoittavat vesireittien pitkälistä merkitystä liikennereitteinä. Etelä-Kallaveden lapinraunioista neljä on valtakunnallisesti merkittäviä.

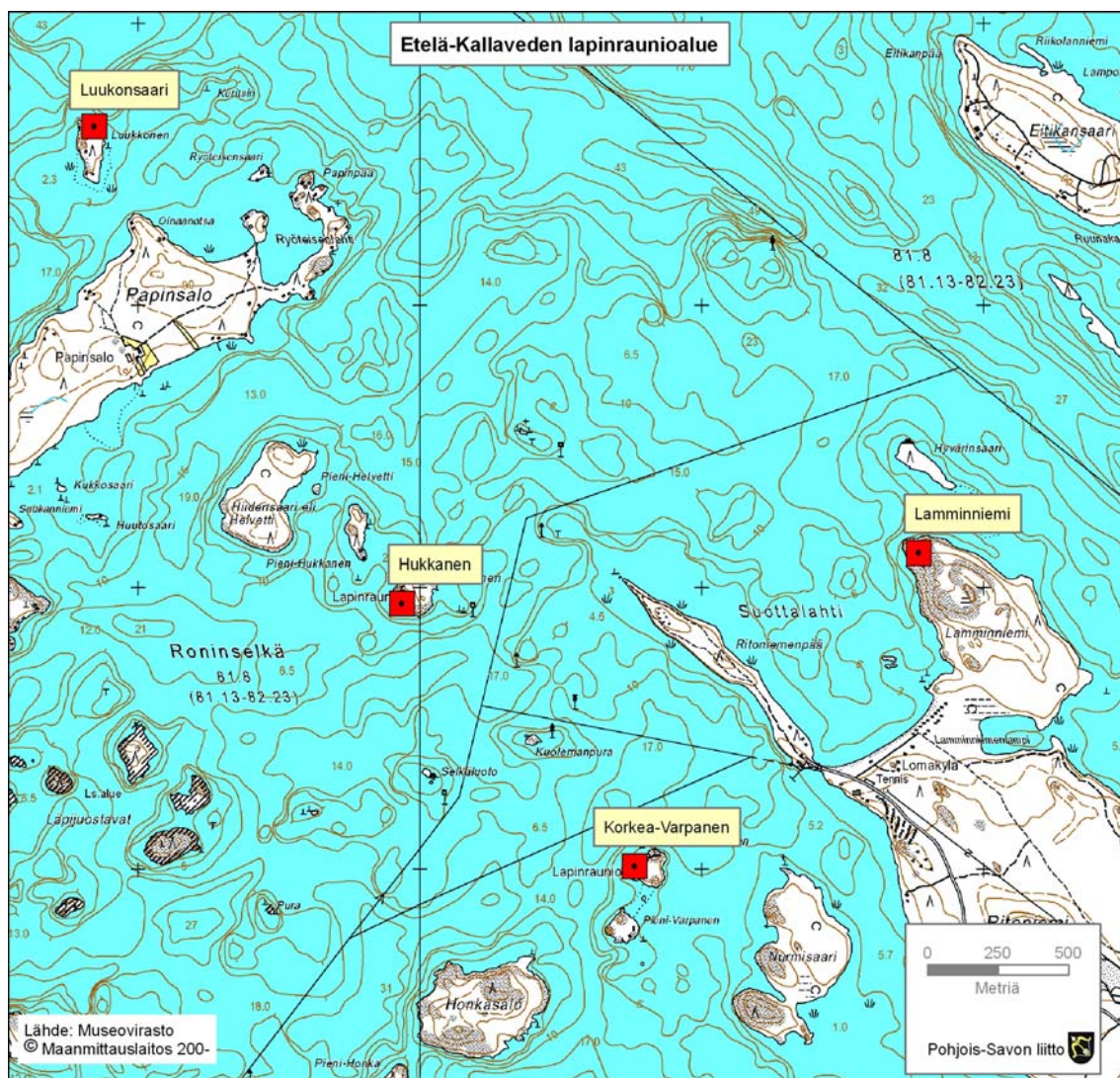
7.10.1 Luukonsaari, Kuopio

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, Maiseman muisti 2001

Kohdekuvaus:

Varhaismetallikautinen Luukonsaari –lapinraunio sijaitsee pienessä saarella nimeltään Luukkonen. Saarella tehtiin kaivauksia 1960-luvulla ja niissä löydettiin esihistoriallista keramiikkaa, joka nimettiin Luukonsaaren keramiikaksi.

7.10.2 Hukkanen

Kuopio

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, Maiseman muisti 2001

Kohdekuvaus: Hukkasen pienessä saarella on yksi lapinraunio, halkaisijaltaan kahdeksan metriä.

7.10.3 Iivarinsalo

Kuopio

Arvotus: m

Kohdekuvaus: Vuoden 2002 muinaisjäänösinventoinnissa löytynyt varhaismetallikautinen asuinpaikka sijaitsee ennestään tunnetun Luukonsaaren (Luukkosen) viereisessä saarella.

7.10.4 Korkea-Varpanen

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, Maiseman muisti 2001

Kohdekuvaus: Korkea-Varpasen saari on vielä Hukkasen pientä saarta pienempi ja siellä sijaitsee yksi lapinraunio saaren korkeimmalla kohdalla. Lapinraunion halkaisija on kuusi metriä.

7.10.5 Lamminniemi

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, Maiseman muisti 2001

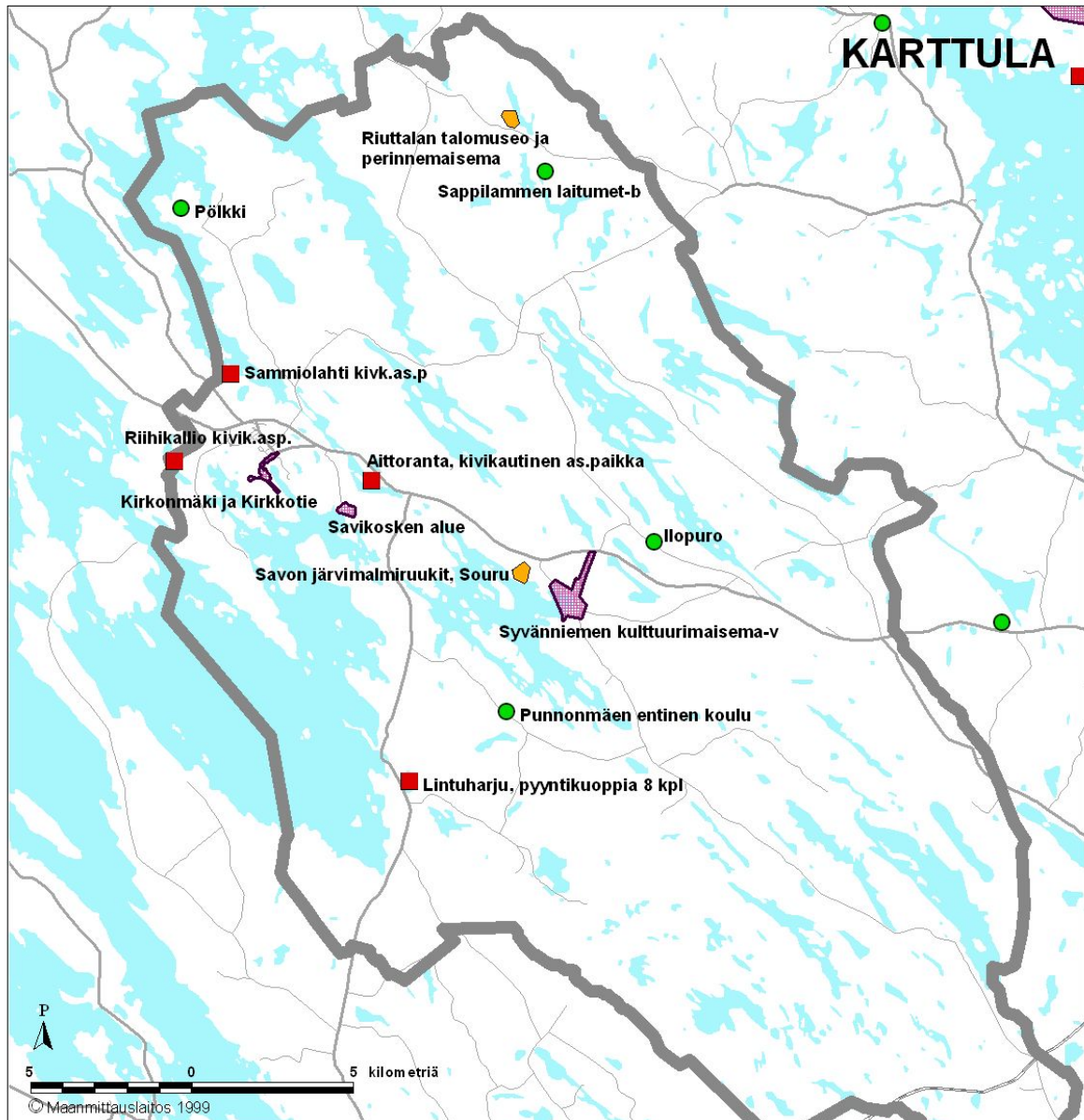
Kohdekuvaus: Lamminniemi on Kallaveteen ojentautuvan Ritoniemen pohjoisosan itäisempi niemenkärki, jossa sijaitsee kaksi lapinrauniota.

7.10.6 Ritoniemi SW

Arvotus: m

Kohdekuvaus: Kivikautinen asuinpaikka

8. KARTTULA

KUOPION SEUDUN MAAKUNTAKAAVA

- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tai maakunnallisesti tärkeä alue
  - v valtakunnallisesti arvokas
  - b biotooppi
- Rakennussuojelualuealue
- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tai maakunnallisesti tärkeä kohde (ma)
  - v valtakunnallisesti arvokas
  - b biotooppi
- Muinaismuistokohde (sm)

Pohjois-Savon liitto 2006

8.1 Kirkonmäki ja Kirkkotie

Karttulan kirkonmäelle johtavan Kirkkotien varressa on useita Karttulan historiaan liittyviä rakennuksia. Kirkonmäellä on ryhmä useita kirkolliseen kulttuuriin kuuluvia rakennuksia. Karttulan kirkonmäelle vievän Kirkkotien varrella on useita lähes alkuperäisessä asussaan säilyneitä pohjoissavolaiseen kirkonkylään kuuluvia rakennuksia, tosin nykyisin eri käytössä. Kirkkotien varrella on mm. meijeri, apteekki, terveystalo ja kunnantalo.

8.1.1 Vanha hautausmaa

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Sisä-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Kirkollinen kulttuuri: hautausmaat. Kirkonkylän hautausmaa on 1700-luvulta.

Kohdekuvaus:

Kirkkotien koillispuolella, Karttulanlahteen viettävässä rinteessä sijaitseva vanha hautausmaa jakautuu

luonnontilaiseen, metsäiseen ja avoimempaan, puistomaiseen osaan, joita tien alapuolelle jäävä luonnonkiviaita rajaa. Hautausmaan vanhimmat hautamuistomerkit ovat 1800-luvun lopusta ja 1900-luvun alusta. Ensimmäinen haudaus hautausmaalle on tehty v. 1764. Vanhan hautausmaan keskellä on Karttulan ensimmäisen kirkon muistokivi, jossa teksti: "Karttulan 65 taloa ja 63 torppaa rakensivat tämän Karttulan kirkon vv. 1764 -66. Sitä korjattiin v. 1842 ja se purettiin uuden valmistuttua v. 1888. Sukupolvet ovat polvistuneet tässä Herran armopöytään ja tällä Pörönmaällä saaneet viimeisen leposijansa."

8.1.2 Kellotapuli

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Sisä-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kirkollinen kulttuuri: kellotapulit. Komea empirevaikutteinen kellotapuli on valmistunut vv. 1843 - 1844.

Kohdekuvaus:

Tapulia oli edeltänyt kuningas Kustaa III:n luonnosten mukaan suunniteltu, klassismin piirteitä tavoitteleva tapuli, joka kuitenkin heikkoutensa takia oli ollut useita vuosia pois käytöstä. Tämän korvaava, nykyinen kellotapuli on rakennettu Tolpon kirkonrakentajasukuun kuuluneen rakennusmestari, Theodor Johannes Tolpon johdolla vv. 1843-1844. Tapulin kolminivelyys ja sirous on kansanrakentajien suosimia tunnuspiirteitä, väritys ja monet yksityiskohdat klassishenkisiä, mikä kertoo yli-intendentinkonttorin vaikutuksesta suunnitteluun. Vanhojen valokuvien mukaan tapuli oli aiemmin

pohjakaavaltaan kahdeksankulmainen. Nykyisen nelikulmaisuuksien tapuli lienee saanut muutoksissa, jossa rakennuksen pohjakerros muutettiin (1960-luvulla) ruumishuoneeksi ja sisäänkäynti siirrettiin rakennuksen vastakkaiselle puolelle samalla, kun Kirkkotien linjaus siirrettiin tapulin ja Kirkon välille.

8.1.3 Sankarihauta-alue

Arvotus: m

Valintaperusteet: Sisä-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet: historiallinen

Kirkollinen kulttuuri: hautausmaat. Sankarihauta-alue, jossa kahden sodan muistomerkit vainajille

Kohdekuvaus:

Sankarihauta-alue sijaitsee Kirkon edustalla rajautuen Kirkkotiehen Alueen keskellä v. 1922 pystytetty vv. 1918 - 1919 sankarivainajien muistomerkki. Toinen korkea muistomerkki sotien vv. 1939 - 1944 vainajille.

8.1.4 Kirkon rauniot

Arvotus: m

Valintaperusteet: Sisä-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet: historiallinen. Kirkollinen kulttuuri: kirkot. Karttulan vanhan uusgootilaista tyyliä edustaneen puukirkon (1888 -1920) rauniot.

Kohdekuvaus:

Sankarihautausmaan taustalla sijaitsee Karttulan uusgootilaista tyyliä edustaneen puukirkon kivijalka. Tämä v. 1888 rakennettu ja v. 1920 palanut puinen, uusgotiikkaa edustanut kirkko oli rakennettu Karttulan ensimmäisen, v. 1777 valmistuneen kirkon tilalle. Jäljellä olevien raunioiden, kivijalan lisäksi paikalla on muistomerkki, jossa teksti: "Tässä oli Karttulan kirkko 33 vuotta. Paloi pitkäperjantaina 19 2/4 20 Jer.valit. 3:40:42".

8.1.5 Karttulan kirkko, entinen rukoushuone

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Sisä-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kirkollinen kulttuuri: rukoushuoneet, kirkot. Tornillista pitkäkirkkotyyliä edustava kirkko, alun perin rukoushuoneeksi v. 1930 valmistunut.

Kohdekuvaus:

Rukoushuone, nykyinen Karttulan kirkko on valmistunut v. 1930 Sakari Hämäläisen suunnittelemana.

Se kuuluu aikansa maltilliseen, perinteeseen pitäytyvään pitkäkirkkotyyppiin.

8.1.6 Vapaakirkko

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Karttulan kirkkoriidan aikana perustetun vapaaseurakunnan kirkkorakennus on vuodelta 1927.

Kohdekuvaus:

Kirkonmäen maisemassa, kirkkotiestä hieman sivummalla sijaitseva, insinööri Lemmitty Salmensaaren suunnittelema vapaakirkko rakennettiin Karttulan kirkkoriidan tuloksena v. 1927, kun lähes 2000 Karttulan

ja Talluskylän evankelisluterilaisesta kirkosta eronnutta jäsentä perustivat v. 1925 Karttulan vapaaseurakunnan. Kirkkoriita oli syntynyt v. 1920 palaneen kirkon tilalle rakennettavaksi aiotun kirkon paikasta.

8.1.7 Museo, entinen viljamakasiini

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Sisä-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Hirsinen viljamakasiini vuodelta 1860, nykyisin Karttulan museo.

Kohdekuvaus:

Toistuvien katovuosien seurauksena valtio oli velvoittanut seurakunnat rakentamaan erityisiä lainajvästöjä viljamakasiineja, joilla turvattaisiin vastaisuudessa siemen-

viljan riittävyys. Karttulan lainajvästön makasiini rakennettiin v. 1860 ja se toimi viljamakasiinina ainakin 1940-luvulle asti. Vuonna 1979 tehtyjen muutostöiden jälkeen rakennuksessa avattiin v. 1980 kunnallinen museo, joka on avoinna kesäaikaan.

8.1.8 Ruotteen ruumishuone ja hautausmaa

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kirkollinen kulttuuri: hautausmaat, ruumishuoneet. Vanha hautausmaa ja ruumishuone ovat vuodelta 1902.

Kohdekuvaus:

Ruotteen hautausmaa oli käytössä vuodesta 1902 aina 1950-luvun puoliväliin saakka. Hautausmaalla on hirsinen ruumishuone, noin vuodelta 1902. Kunnan tilasta erotettu Ruotteen hautausmaa tunnettiin aikoinaan nimellä Uusi hautausmaa.

8.1.9 Kirkkotie

8.2 Syvänniemen alue

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY 1993

Kuttajärven pohjoisrannalle syntyneen Syvänniemen kylän rakennuskannassa kuvastuu alueen monipuolinen teollinen menneisyys. Sourun järvi- ja suomalmia hyödyntänyt rautaruukki toimi täällä vv. 1868 - 1907 ja Syvänniemen höyrysaha perustettiin v. 1863 ja siitä muodostettu rullatehdas toimi vv. 1891 - 1932. Sekä ruukista että rullatehtaasta on jäljellä komeat tiiliset piiput. Pienempiä yrityksiä olivat alueella vv. 1912 - 1915 toiminut tiilitehdas Puriemen kärjessä ja 1920-luvulla Tihvon hiiliuuni ja tervatehdas Syvänniemen navettaa vastapäätä. Tihvossa valmistettiin pajahiiltä ja koivutervaa. Alueeseen kuuluivat työntekijöiden asunnot sekä yhdyskuntaa palvelevat kirkolliset rakennukset, joista jäljellä ovat pappila, kanttorila ja kirkko.

8.2.1 Rullatehtaan alue

Syvänniemeeseen kuuluvan Syvärannan alueelle v. 1863 perustettu Pohjois-Savon ensimmäinen höyrysaha siirtyi kauppias Herman Saastamoisen omistukseen v. 1887 ja siitä muodostettiin rullatehdas, josta tuli Karttulan tärkein teollisuuslaitos, joka enimmillään työllisti lähes 300 työntekijää. Yhtymä rakensi työntekijöilleen ja johtajalle asunnot ulkorakennuksineen, joista on muutamia jäljellä. Vuonna 1932 Saastamoisen yhtymä siirsi lankarullien tuotannon Kuopioon parempien liikenneyhteyksien vuoksi. Suurin osa tehtaan toimintaan kuuluneista rakennuksista on myöhemmin hävinnyt ja alue on metsittyä.

8.2.2 Rullatehtaan piippu

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993–aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Teollisuusympäristöt. Rullatehtaan tiilinen, kolminivelinen savupiippu vuosilta 1890 -1897

Kohdekuvaus:

Syvänniemen rullatehdas aloitti toimintansa v. 1891, mutta tehtaan rakennukset valmistuivat edellisenä vuonna. Tehtaan toiminta lakkautettiin v. 1932 ja tehtaan rakennukset purettiin piippua lukuun ottamatta. Myös osa rullatehtaan tiilistä seinää on säilynyt piipun ympärillä muistona tehtaasta. Pohjakaavaltaan kahdeksankulmaisen piippuun on kiinnitetty metalli-laatta, jossa teksti: "Tällä paikalla on luotu H. Saastamoinen Oy:n teollisuuden alku – Rosenius & Seseman vv. 1867 - 1887 saha – Syväniemi Träindustri Aktiebolag vv. 1889 -1897 saha – Syvänniemen puuteollisuus-tehdas H. Saastamoinen vv. 1897 - 1932 rullatehdas – 'Yhteiset isänmaan edut ovat silmämäärämme' Herman Saastamoinen.

8.2.3 Entinen sauna- ja pesularakennus

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen
Teollisuusympäristöt: työväen asuminen, rullatehtaan työntekijöiden tiilinen saunarakennus

Kohdekuvaus:

Rullatehtaan työntekijöille rakennettiin asuinrakennusten lisäksi tiilira-kenteinen, yksikerroksinen sauna- ja pesularakennus, joka kunnostettu huvilaksi. Rakennus ulkoasultaan puhtaaksimuurattua tiiltä säilynyt kuitenkin muuttumattomana.

8.2.4 Syväranta

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Teollisuusympäristöt: sahateollisuus, toimihenkilöiden ja työväen asuminen

Syvänniemen höyrysaha aloitti toimintansa v. 1863 ja Syvärannan pihapiirissä sahanhoitajan ja sahan palvelusväen asunnot varastorakennuksineen.

Kohdekuvaus:

Rullatehtaan säilyneen savupiipun ja seinä rakenteiden taustalla pienessä puistomaisessa niemen kärjessä sijaitsevat Syvärannan sahanhoitajan ja tehtaanjohtajan asuinrakennukset sahatoiminnan alkua ajoilta. Rakennukset ovat säilyneet vanhassa asussa ja ovat nyt huvilakäytössä. Empirevaikutteisen johtajan asunnon kivijalassa on tiiliholvikellari, jonka seinät lohkokiveä. Palvelusväen asuinrakennus on vuodelta 1865. Pihapiirissä on myös ulkorakennus 1860-luvulta ja huvimaja 1900-luvun alusta. Rullatehtaan toiminnan loppumisen jälkeen v. 1932 ovat rakennukset toimineet Saastamoisen omistajasuvun asunto- ja huvilakäytössä.

8.2.5 Työväenasunto

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Teollisuusympäristöt: työväenasuminen, hirsinen rullatehtaan työväen asuinrakennus

Kohdekuvaus:

Yksikerroksinen hirsipintainen rakennus on yksi säilyneistä työväelle rakennetuista asuinrakennuksista.

8.2.6 Rähinälä

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen

Teollisuusympäristöt: työväen asuminen. Syvänniemen työväen asuintaloksi 1800-luvun lopulla rakennettu Rähinälä.

Kohdekuvaus:

Säilynyt työväen asuintalo on nykyään kunnan. Karttulan kunta on v. 1980 peruskorjannut Syvänniemen navetan. Navetan vieressä sijainneista tehdasyhdyskuntaan kuuluneista rakennuksista on jäljellä puinen yksikerroksinen työväen asuintalo. Karttulan kunta on hankkinut ja peruskorjannut rakennuksen 1980-luvulla vuokra-asunnoiksi.

8.2.7 Syvänniemen navetta

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993-aineisto

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen.

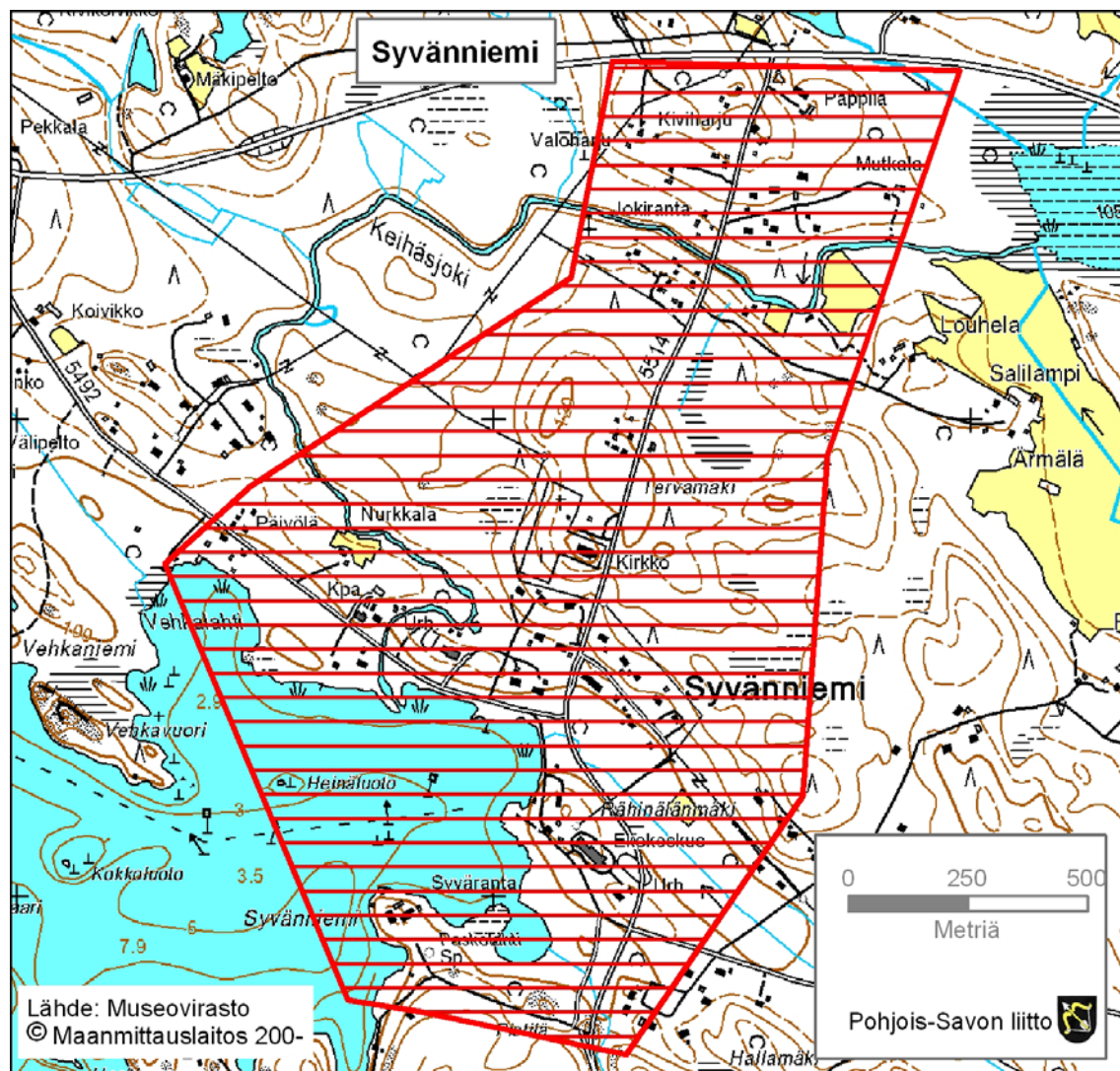
Teollisuusympäristöt: Syvänniemen
rullatehtaan navetta

Tehtaan maataloutta varten rakennettu suuri jugendtyylinen harmaakivinavetta ja talli ovat vuodelta 1906.

Kohdekuvaus:

Saastamoinen Oy harjoitti Syvänniemellä teollisuustoiminnan lisäksi laajamittaista maataloustoimintaa, jota varten navetta-tallirakennus valmistui. Poikkeuksellisesti rakennuksen tyylipiirteet eivät rajoitu pelkästään maatalousrakennuksille tyypillisiin ikkunoihin, oviin ym. detaljirakenteisiin, vaan itse rakennuksen keskiaikaista linna-arkkitehtuuria mukaileva hahmo kuuluu jugendin teemoihin. Käyttö navettana loppui 1970-luvulla, jonka jälkeen rakennuksen käyttö on vaihdellut. Viimeisimmäksi se on ollut erilaisten tapahtumien pitopaikkana.

8.2.8 Sourun ruukin piippu ja ruukin alue

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000-aineistot

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Järvimalmiruukit. Sourun ruukin masuunin savupiippu 1890-luvulta.

Kohdekuvaus:

Jo 1700-luvulta lähtien Pohjois-Savossa aloitti järvimalmia hyödyntävät rautaruukit toimintansa. Vuonna 1868 privilegion saanut Sourun ruukki Syvänniemen kylässä Karttulassa oli toiminnassa aina vuoteen 1908 saakka. Ruukin kukoistusajoista on jäljellä enää vain komea tiilinen savupiippu sekä maastossa nähtävillä ruukin rakennusten perustukset. Kuttajärven rannalla sijaitseva alue palvelee nyt puistomaisena museoalueena. Alueelle on v. 2003 rakennettu näköalatorni.

8.2.9 Syvänniemen kirkko

Arvotus: v

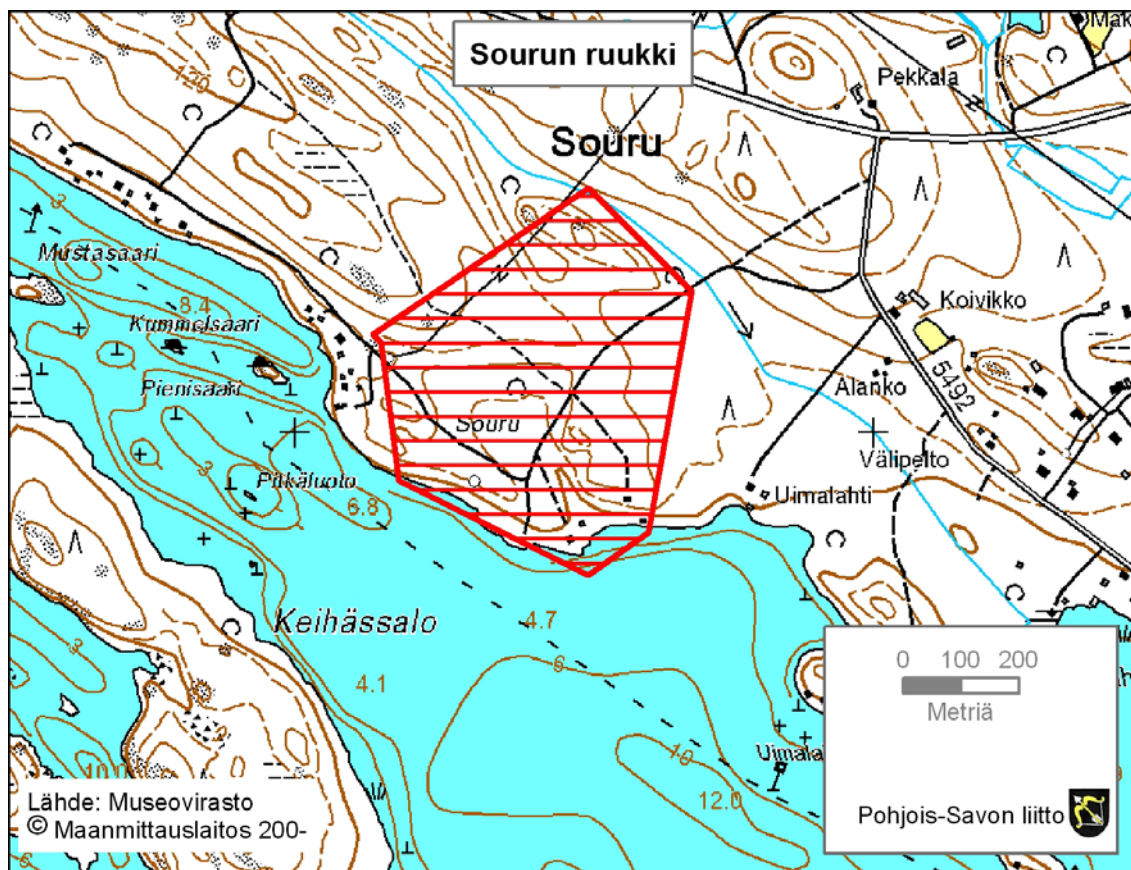
Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993-aineisto

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen

Kirkollinen kulttuuri: kirkko. J.V. Strömbergin suunnittelema tornillinen pitkäkirkko vuodelta 1925.

Kohdekuvaus:

Karttulan kirkonkylän puukirkko paloi v. 1920 ja uusi kirkko rakennettiin Syvänniemelle pitkän kiistelyn jälkeen. Kirkko on rakennettu tiilestä ja betonista v. 1925 arkkitehti J.V. Strömbergin suunnittelemana. Kirkko edustaa pelkistettyä pitkäkirkkotyyliä rapattuine muurimaisine pintoineen, ylöspäin aavistuksen kapeneva torni luo rakennukselle arkaaisen hahmon. Syvänniemen kirkon urut ovat Kangasalan Urkutehtaan tuotantoa vuodelta 1926. Edelleen käytössä oleva hautausmaa on otettu käyttöön kirkon valmistumisen yhteydessä.

8.2.10 Syvänniemen pappila

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993-aineisto

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen.
Kirkollinen kulttuuri: pappilat
Karttulan 1800-luvun lopulla
valmistunut pappilarakennus
siirrettiin 1927 Syvänniemeen.

Kohdekuvaus:

Syvänniemen pappilan pihapiiri siirrettiin nykyiselle paikalleen v. 1927 Karttulan kirkonkylästä pappilamäeltä. Uudessa pihapiirissä on siirron aikaisista rakennuksista jäljellä asuinrakennus ja ulkorakennus.

Päärakennuksen alkuperäiseksi rakennusvuodeksi on arvioitu 1800-luvun puoliväliä, pohjakaavasta voisi päätellä rakennuksen muodostuneen useammassa vaiheessa. Huonejaotuksessa on pappiloille tyypillisiä karoliinisia piirteitä. Pihatien varteen on pystytetty v. 1983 muistomerkki paikalla käydystä Suomen sodan taistelusta 14.9.1808.

8.2.11 Syvänniemen kanttorilan pihapiiri

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993-aineisto

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen

Kirkollinen kulttuuri: kanttorilat.
Entinen kestikievarirakennus, joka
on toiminut seurakuntatalona vv.
1923-1956 ja kanttorilana vv. 1956-
1978. Aumakattoinen hirsirakennus.

Kohdekuvaus:

Saastamoinen Oy lahjoitti kanttorilan tontin, kuten pappilankin tontin Karttulan seurakunnalle v. 1923. Toisin kuin pappilan tontilla, kanttorilan tontilla oli vanhat rakennukset. Tuparakennuksen rakennusvuosiksi on arvioitu vuosia 1780 - 1880. Alun perin se palveli kestikievarina ja vuodesta 1923 seurakuntatalona ja kanttorin asuintalona. Pihapiirissä on myös kaksi talousrakennusta 1800-luvulta, jotka yhdessä tuparakennuksen kanssa muodostavat pohjakaavaltaan tiiviin, neliömäisen pihan aivan Syvänniemelle johtavan tien varressa.

8.3 Ilopuro

Arvotus: m

Valintaperusteet: Sisä-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, maisemallinen

Maatilat. On vanhassa asussaan säilynyt komea, empirevaikutteinen maatalon päärakennus.

Kohdekuvaus:

Ilopuron tila on pisimpään ollut Snellman –suvun omistuksessa. He omistivat tilan vuodesta 1874 lähtien aina 1960-luvulle asti. Ilopuron tila toimi myös kievaritalona 1800-luvun lopulla. Tilan isäntä Juho Snellman (1866 - 1925) oli mm. Karttulan kunnallislautakunnan puheenjohtajana vv. 1889 - 1907, talonpoikaissäädyn valtiopäiväedustajana vv. 1904 - 1906 ja kansanedustajana vv. 1907 - 1921, aluksi nuorsuomalaisen puolueen, vuodesta 1918 kokoomuksen edustajana. Nykyiset omistajat ovat ostaneet talon v. 1981. Pihassa lisäksi vilja-aitta 1800-luvun lopulta, aitta-liiterirakennus v. 1950 ja entinen kivinavetta v. 1926.

8.4 Savikosken alue

Savikosken entinen saha- ja myllyalue, jossa säilyneen myllyrakennuksen lisäksi ovat sahan perustukset, sahanhoitajan asuinpiha, huviloita ja työväen asuinrakennuksia. Vuonna 1841 perustettu saha oli Karttulan ensimmäinen teollisuuslaitos. Savikosken alueella sijaitsee myös kivikautinen asuinpaikka nimeltä Savikoski.

8.4.1 Myllyrakennus

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Sisä-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen

Teollisuusympäristöt. Savikosken entinen saha- ja myllyalue, jonka säilynyt myllyrakennus on vuodelta 1890.

Kohdekuvaus:

Vuonna 1841 valmistuneet Savikosken saha ja mylly paloivat tammikuussa v. 1890, mutta uusi myllyrakennus valmistui jo samana vuonna. Vuonna 1920 myllyn yhteyteen tehtiin pieni sähkölaitos, josta myytiin sähköä myös Karttulan kirkonkylään. Myllyn ja sähkölaitoksen toiminta lakkautettiin yhdessä sahan kanssa v. 1956.

8.4.2 Sahanhoitajan asuinpiha

Arvotus: m

Valintaperusteet: Sisä-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Teollisuusympäristöt: konttori- ja asuinrakennuksia, vanhassa asussaan säilyneet entisen Savikosken sahanhoitajan/omistajan rakennukset.

Kohdekuvaus:

Rakennukset ovat olleet v. 1841 Savikosken vesisahan sahanhoitajan/omistajan käytössä toiminnan lakauttamiseen asti, vuoteen 1956. Tämän jälkeen tila on ollut kauppaneuvos Eino J. Aron ja hänen jälkeläistensä huvilana. Pihapiirissä asuinrakennusten lisäksi entinen aitta-navetta –rakennus, jonka toisessa päädyssä on ollut sahan konttori. Toinen ulkorakennus on 1900-luvun alusta.

8.4.2.1 Sahanhoitajan asuinrakennus

Kohdekuvaus:

Sahanhoitajan päärakennus paloi v. 1938 ja v. 1943 vanhan kivijalan päälle siirrettiin Sourulta rautatehtaan (1868 -1908) johtajan talo, joka oli ollut vuosikymmeniä autiona. Talon kivijalka on osin vuodelta 1875 ja osin 1800- ja 1900-luvun vaihteesta.

8.4.2.2 Asuinrakennus

Kohdekuvaus:

Asuinrakennus noin vuodelta 1875, jossa on alun perin ollut vain pirtti ja kamari. Siinä toimi 1882 -1886 Karttulan ensimmäinen kunnallinen kansakoulu, josta kertova laatta on kiinnitetty talon seinään.

8.4.3 Savikosken työväen rakennuksia

(3 rakennusta)

Arvotus: m

Valintaperusteet: Sisä-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Teollisuusympäristöt: työväen asuminen, vanhassa asussa säilyneitä Savikosken työväen asuntoja

8.4.3.1 Myllärin mökki

Kohdekuvaus:

Rakennus on toiminut myllärin asuntona ja se on valmistunut 1800- ja 1900-luvun vaihteessa.

8.4.3.2 Myllytupa

Kohdekuvaus:

Entinen myllytupa 1900-luvun alusta, jossa jyväänsä jauhatettavaksi tuoneet ihmiset ovat voineet syödä eväitään ja levätä. Sen pihassa on melko kookas lautarakenteinen ulkorakennus 1920- ja 1930-luvulta.

8.4.3.3 Asuinrakennus

Kohdekuvaus:

1920- tai 1930-luvulta olevat asuinrakennus ja lautarakenteinen ulkorakennus, nykyään kaikki kolme rakennusta ovat huvilakäytössä.

8.4.4 Mampselniemi

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Teollisuusympäristöt. Savikosken historiaan liittyvä huvilarakennus vuodelta 1912.

Kohdekuvaus:

Savikosken omistaja Maria Makkonen (omistaja 1890 -1915) vuokrasi Mampselniemen v. 1912 vanhim-
malle pojalleen Emil Makkoselle 50 vuodeksi huvilakäyttöön. Huvila on rakennettu v. 1912. Pihassa oleva
liiterirakennus ja rantasauna ovat ehkä 1960-luvulta. Huvila on yksityisomistuksessa.

8.4.5 Koskikallio

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Teollisuusympäristöt. Savikosken historiaan liittyvä huvilarakennus on vuodelta 1913.

Kohdekuvaus:

Savikosken omistaja Maria Makkonen (omistaja 1890 -1915) vuokrasi Koskikallion tontin v. 1912 vävy-

leen, asemapäällikkö T. Blessarille (myöhemmin Peitsara) 50 vuodeksi huvilakäyttöön. Vuonna 1935 Peitsaran suku osti tontin omakseen Savikosken Osakeyhtiöltä. Huvilan on piirtänyt Arvo Pyrhönen ja se on rakennettu lähes piirustusten mukaisesti. Huvila on yksityisomistuksessa.

8.5 Riuttalan talomuseo ja perinnemaisema

8.5.1 Riuttalan talomuseon kulttuurimaisema

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000 -aineistot

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Elinkeinot, museo. Talonpoikauskulttuuria edustava museokokonaisuus, jonka rakennukset ovat pääosin alkuperäisellä paikallaan alkuperäisessä asussaan. Päärakennus on aumakattoinen porstuakamarein varustettu läpikuljettava paritupa.

Kohdekuvaus:

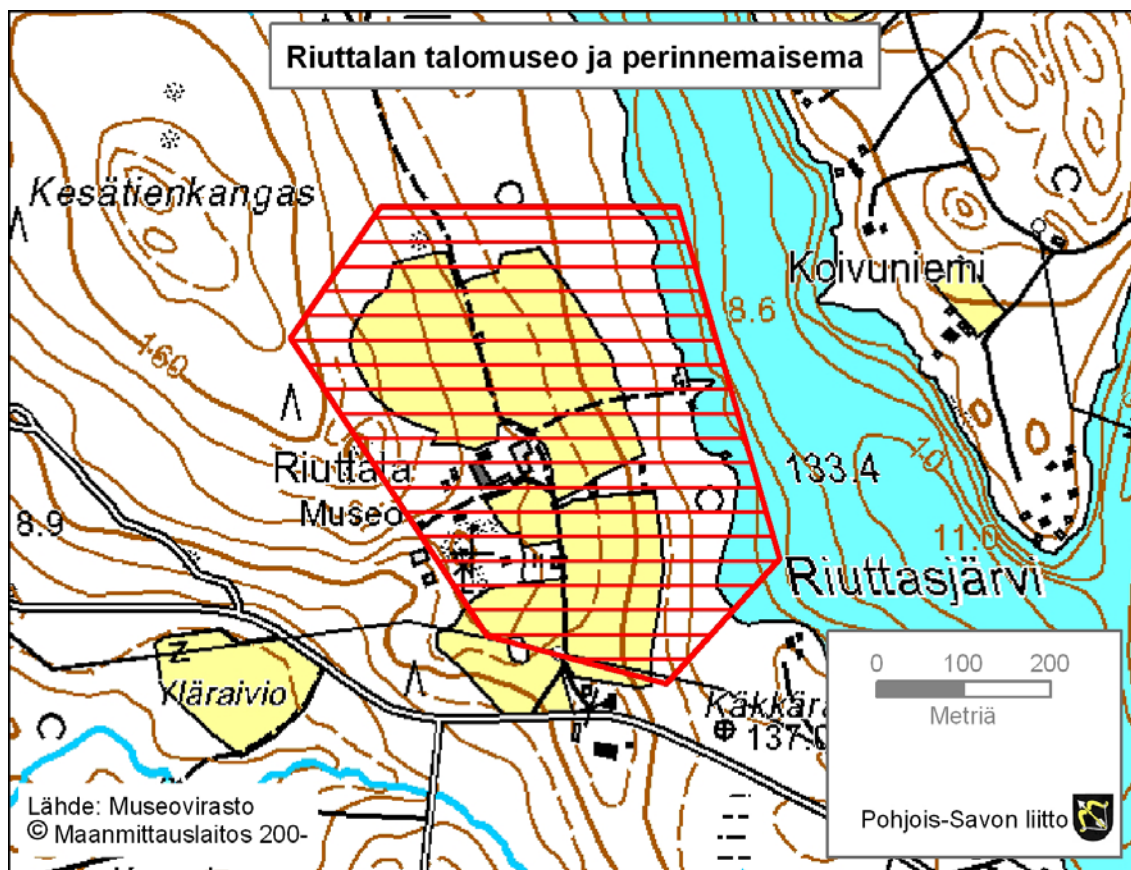
Museokokonaisuus esittelee vaurasta pohjoissavolaista maatilan elinpiiriä 1800-luvun jälkipuolelta, jolloin suuri osa museon 26:sta rakennuksesta on rakennettu. Poikkeuksellisen arvon luo monipuolisten lähipeltojen, hakamaiden rakennusten sekä näihin liittyvien pihojen alkuperäisyys.

Museotoiminnan aikana paikalle on siirretty mm. tuulimylly, kolmen aitan rivi aittapihaan.

Neliömäisen, tiiviin pihapiirin muodostavat paritupamallinen pihakartano vuodelta 1852, alun perin vieraskäyttöön nykyiselle paikalleen rakennettu ns. pihanpäärakennus, tallin ja kolmen aitan muodostama pitkä aittakartanorakennus sekä navettakartano kujineen. Talon suuruutta osoittaa asuinrakennuksen takana sijaitseva erillinen aittapiha, jonne kuljetaan asuinrakennuksen läpikuljettavasta porstuasta. Aittapihan taustalla pihapiirin ulkopuolella ovat mm komea kolmikerroksinen riihi vuodelta 1895, paja vuodelta 1866, sauna sekä ruumisaita. Nuottakota, pyykkikota, lypsykatos ja lato ovat aivan järven rannassa. Rantapenkereellä sijaitsee myös v.1900 rakennettu konevaja, jossa on lokomobiili antamassa voimaa pärehöylälle, sirkkelille ja kotitarvemyllylle.

Ensimmäinen tieto Riuttalasta on vuodelta 1657, jolloin se mainitaan Pehr Brahen teettämässä Kajaanin vapaaherrakunnan kartassa. Riuttalan talonpoikauskulttuurin suojelusäätiö hankki v. 1975 haltuunsa Riuttalan talon ja 14 hehtaarin määräalan säilyttääkseen kohteen pohjoissavolaisen talonpoikauskulttuurin muistomerkkinä.

8.5.2 Riuttalan talonpoikaimuseon niitty

Arvotus: m

Valintaperusteet: Pohjois-Savon perinnemaisemat 2000

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen

Elinkeinot, museo. On Riuttalan talomuseon pihapiiriin liittyvä perinnemaisema.

Kohdekuvaus:

1. Osa perinteistä maisemaa ovat pihapiiriin liittyvät haka ja ketomainen alue.

8.6 Sappilammen laitumet

Arvotus: m

Valintaperusteet: Pohjois-Savon perinnemaisemat 2000

Vaalimisperusteet: maisemallinen. Perinnemaisema.

Kohdekuvaus:

Riuttalan talomuseosta kaksi kilometriä kaakkoon sijaitsevat kolmessa lohossa Sappilammen haka- ja metsälaidun alueet. Monipuolinen ja edustava kasvillisuus kertoo ainakin 1900-luvun alusta asti jatkuneesta laidunnuksesta.

8.7 Pölkki

Arvotus: m

Valintaperusteet: Sisä-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen

Maatilat. On vanha tila, jossa iäkkään päärakennuksen lisäksi vanhaa ulkorakennuskantaa.

Kohdekuvaus:

1800-luvun jälkipuolelta alkaen rakentuneessa Pölkin pihapiirissä on säilynyt useita talonpoikaiseen elämäntapaan kuuluneita rakennuksia, vanhimpina asuinrakennus, piikatupa, aittoja sekä lohkokivinen sikala. Komean karjarakennuksen (1900-luvun alusta) talliosa on hirttä sekä lantalan ja navetan seinät ovat lohko- ja porakiveä.

Päärakennusta on kunnostettu v. 1925, jolloin talon ulkopinta rapattu. Nykyisin kesäasukäytössä olevan tilan viljely ja karjanhoito on lopetettu 1960-luvulla ja pihaa ympäröivä maisema luonnonkiviväitoineen on jokseenkin metsittynyt.

Pölkin tilalla sijaitsee myös kaksi kivikautista asuinpaikkaa: Pölkki ja Pohjoislahti. Pölkin kivikautiselta asuinpaikalta on löydetty kourutaltoa.

8.8 Punnonmäen entinen koulu

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Sisä-Savon seutukaava

Vaalimisperusteet:

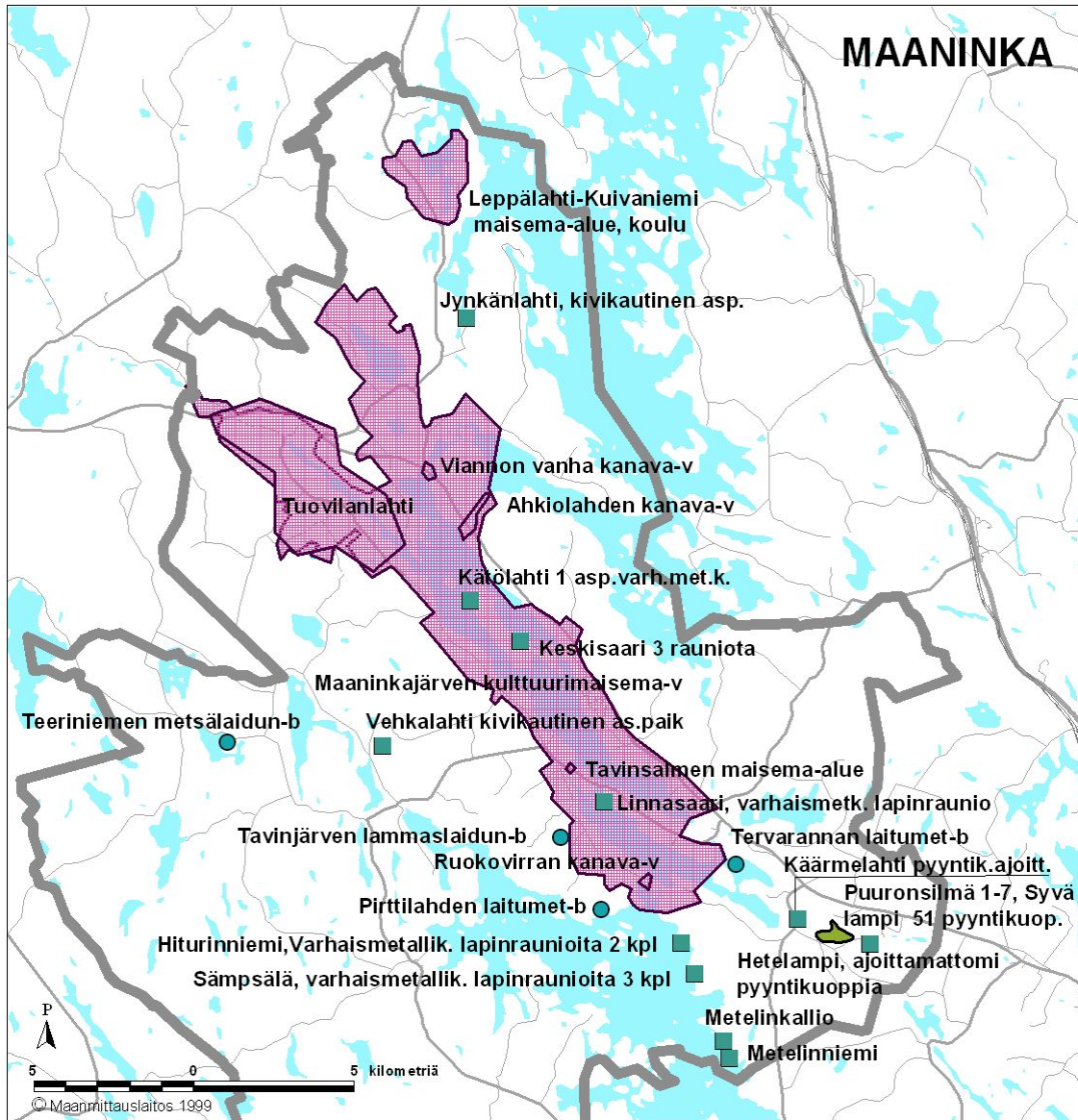
rakennushistoriallinen,
maisemallinen

Kouluhistoriaa: kansakoulut

Punnonmäen koulu on osa

Pohjois-Savon maakunnallisesti
merkittävien koulujen ketjua.

9. MAANINKA

KUOPION SEUDUN MAAKUNTAKAAVA

- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tai maakunnallisesti tärkeä alue
  - v valtakunnallisesti arvokas
  - b biotooppi
- Muinaismuistoalue
- Rakennussuojelukohde (sr)
- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tai maakunnallisesti tärkeä kohde (ma)
  - v valtakunnallisesti arvokas
  - b biotooppi
- Muinaismuistokohde (sm)

Pohjois-Savon liitto 2006

9.1 Maaninkajärven kulttuurimaisema

9.1.1 Maaninkajärven maisema-alue

Arvotus: v

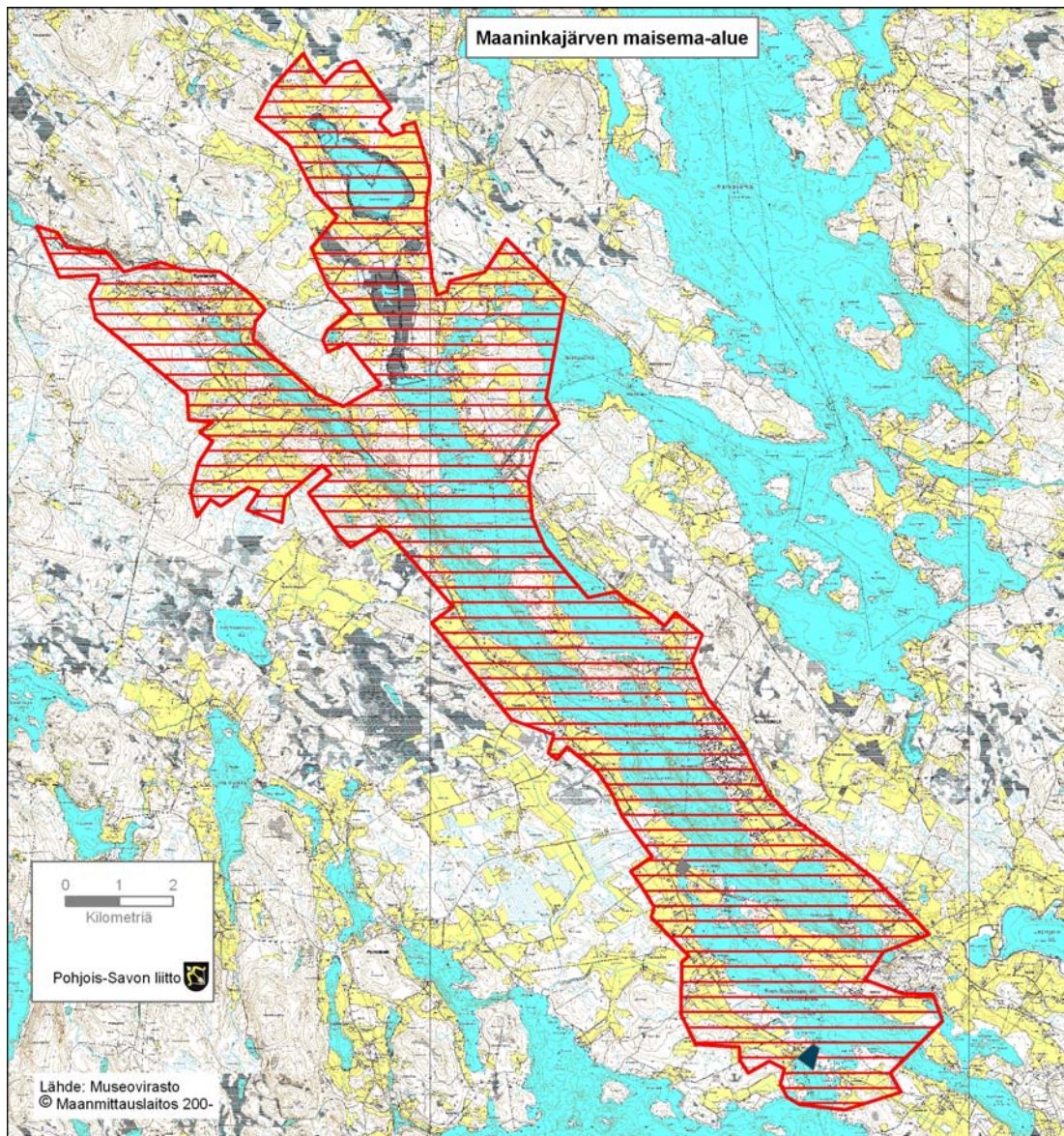

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993–aineisto;
Ympäristöministeriö, Arvokkaat
maisema-alueet 1992

Vaalimisperusteet:

historiallinen, maisemallinen
On valtakunnallisesti arvokas
maisema-alue. Kulttuurimaisemat.
Maaninkajärven kulttuurimaisemat,
jotka sijaitsevat Maaningan ja osit-
tain Pielaveden kunnan alueella,
koostuvat Pohjois-Savon järviseu-
dulle tyypillisistä rantakylistä.

Kohdekuvaus:

Maaseutumaisema esittäytyy parhaimmillaan Maaninkajärven Haatalan ja Halolan ympäristössä. Valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen kuuluu 12 kilometriä pitkä Maaninkajärvi ympäristöineen sisältäen Maaningan kirkonkylän lisäksi Tuovilanlahden kylän, kanavamiljööt, Korkeakosken, Tavinsalmen, Keskisaaren röykkiöt sekä lintuvesien suojeluohjelmaan kuuluvat Patalahden, Patajoen, Patajärven, Kitupuron, Lapinjärven ja Pienen Lapinjärven. Maaninkajärven itäranta on kulttuurimaisemiltaan monipuolista. Suuri kirkko torneineen on kirkonkylän tärkein maamerkki. Vanhat maatilat, sahan synnyttämät työväenasunnot ja kirkonkylän julkiset rakennukset täydentävät kyläkuva. Maaninkajärven rannassa sijaitsevassa Keskisaarella on neljä varhaismetallikautista lapinrauniota.

9.1.2 Maaningan luterilainen kirkko

Arvotus: v

Valintaperusteet:

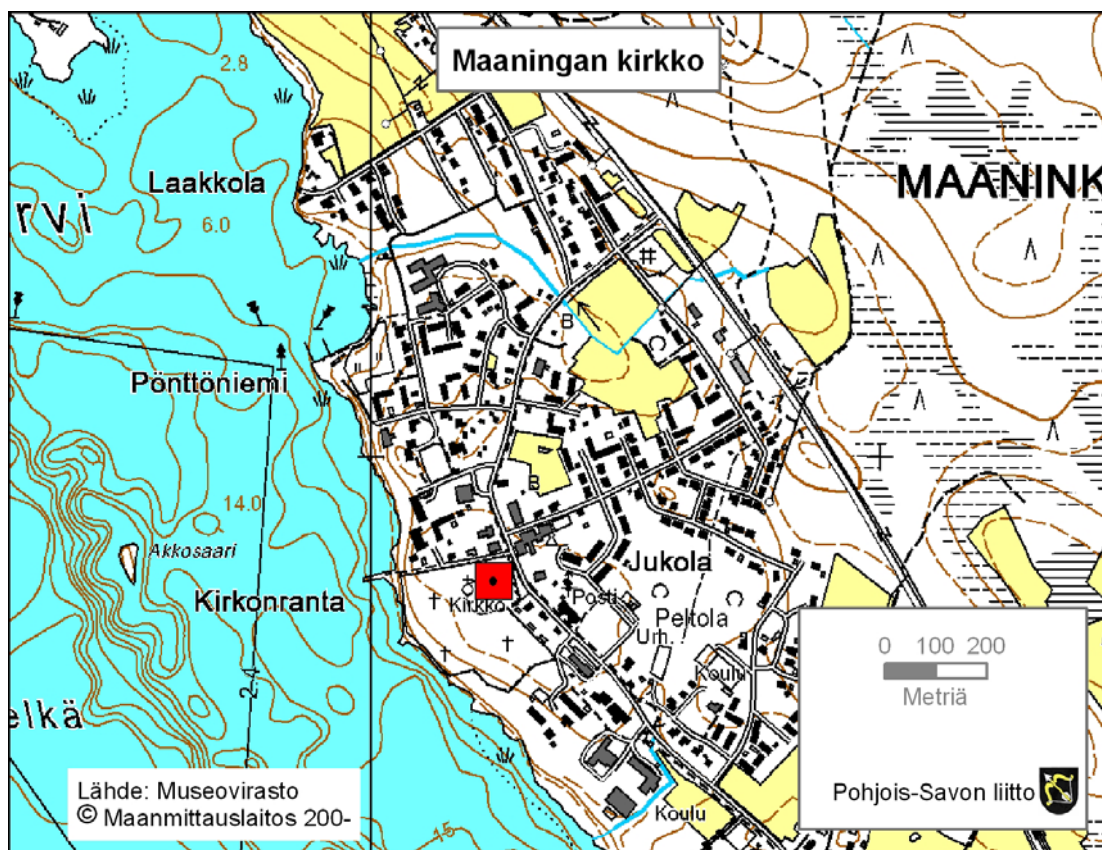
Museovirasto

RKY/1993-aineisto

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen
Kirkollinen kulttuuri: kirkot.
Vuosina 1826 - 1845.

Yli-intendentin konttorissa suunnitelluilla piirustuksilla (Charles Bassin aikana) rakennettu tasavartinen ristikirkko, joka on tyylipiirteiltään klassillinen.

Kohdekuvaus:

Maaningan luterilaisen puukirkon piirustukset ovat vuodelta 1823. Pohjakaavaltaan tasavartisen ristikirkon keskustaa on laajennettu sakaroiden väliin rakennetuilla ulokkeilla. Kirkkoa rakennettiin vuosien 1826-1845 välinen aika. Suuritöiseen kirkkoon mahtui n. 1800 ihmistä, mutta nykyisin n. 1200 ihmistä vuoden 1937 tapahtuneen uudistuksen jälkeen. Mikael Toppelius maalasi Maaningan seurakunnalle Jeesuksen kastetta esittävän taulun 1770-luvulla. Kirkon alttaritaulu on Ferdinand von Wrightin tekemä jäljennös Kuopion tuomiokirkon alttaritaulusta "Jeesus ristillä". Kirkon vanhat urut ovat tshekkoslovakialaisen urku-rakentamo Gebr. Riegerillä työskennelleen Josef Klossin v. 1938 rakentamat. Kirkon nykyiset urut ovat Kangasalan urkutehtaan valmistamat v. 1972.

9.1.3 Kellotapuli

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993–aineisto

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Kirkollinen kulttuuri: kellotapulit.

Kellotapuli vuosilta 1826 -1845, joka alaosaltaan neliö, keskiosa ja huippu kahdeksankulmaisia.

Kohdekuvaus:

Erillinen kellotapuli on rakennettu vuosina 1826-1845, vaikka monissa lähteissä esitetään sen valmistumisajaksi vuotta 1766. Tapuli on Heikki Kuorikosken rakentama piirustuksilla, jotka oli ylintendentin konttorissa allekirjoittanut Charles Bassi allekirjoittamin piirustuksin intendentin konttorista ja Heikki Kuorikoski. Rakentamisen toteutti Heikki Kuorikoski. Tapulissa on myös v. 1954 rakennettu ruumishuone. Kolminivelisessä tapulissa on yhdistetty kirkossa käytettyjä julkisivun aiheita 1700-luvulta periytyvään länsisuomalaiseen kellotapulimalliin.

9.1.4 Vanha hautausmaa

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993–aineisto

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Kirkollinen kulttuuri: hautausmaat.

Kohdekuvaus:

Hautausmaa rajautuu lännessä koko pituudeltaan Maaninkajärveen ja on siten maisemallisesti hyvin vaikuttava. Hautausmaan vanhin osa, kellotapulin takana on villiintynyt mutta sellaisena erittäin vaikuttava. Hautausmaan säilyneistä muistomerkeistä vanhimmat ovat 1800-luvun puolivälistä. Uusimmat haudat ulottuvat jo vanhan kirkon (1766 - 1830) paikalle. Sodassa kuolleiden haudat sijaitsevat kirkon ja tapulin pohjoispuolella. Kansalaissodan sankaripatsas on pystytetty v. 1920 kansalaissodassa kuolleiden muistoksi. Patsaan on suunnitellut kuvanveistäjä Evert Porila. Kirkon pohjoissakaran kohdalla on kuusiaidan vieressä v. 1994 pystytetty sotaan lähteneiden muistomerkki.

9.1.5 Kirkonkylän koulu

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993–aineisto; Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, maisemallinen

Kouluhistoriaa: On 1920-luvun tiilinen koulurakennus ja kirkonkylän vanhimpia julkisia rakennuksia.

Kohdekuvaus:

Vuosina 1922-1923 valmistunut Pekka Krögerin suunnittelema rakennus oli valmistuttuaan suurin kunnassa ja kivirakenteisena sitä pidettiin erittäin edistyksellisenä. Kaksikerroksinen koulurakennus rakennettiin Pihtisalmen tiilitehtaan käsityönä tehdyistä tiilistä ja valmistuessaan rakennuksessa oli myös asuintiloja.

9.1.6 Makasiini

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Viljamakasiini on vuodelta 1873.

Kohdekuvaus:

Maisemallisena porttina, taajama-alueen reunassa sijaitseva viljamakasiini edustaa taajaman vanhinta rakennuskantaa. Pitäjänmakasiini oli itsenäisen Maaningan kunnan ensimmäisiä rakennushankkeita valmistuessaan v. 1873. Makasiini oli alkuperäisessä käytössään noin 1940-luvulle asti. Rakennukseen on nykyisin varastoituna Maaningan kotiseutumuseon esineistöä.

9.1.7 Halola, Pohjois-Savon tutkimusasema

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993–aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Pohjois-Savon tutkimusasema, jonka kaksikerroksinen puinen päärakennus on vanhimmilta osin 1800-luvun alkuvuosikymmeniltä. On historiallisesti merkittävä sekä rakennuskannaltaan monipuolinen ja ajallisesti kerroksellinen kokonaisuus.

Kohdekuvaus:

Halolan tilan historia alkaa ja 1500-luvulta, josta lähtien se on useiden eri sukujen omistuksen jälkeen siirtynyt v. 1925 Pohjois-Savon kansanopistolle karjanhoitokouluksi ja v. 1930 valtion omistukseen. Vuonna 1799 palovakuutusta varten piirretystä asemapiirroksessa näkyy aiemmin paikalla ollut talonpoikaistalon, jossa rakennukset oli sijoitettu kahden neliömäisen mies- ja karjapihan ympärille. Kaikki tämän ajan rakennukset ovat hävinneet. Pihan vanhinta rakennuskantaa edustaa kartanomainen puinen päärakennus, joka valmistui vv. 1814 - 1820.

Kansanopiston aikana rakennusta korotettiin (1925 -1926) toisella kerroksella, jonne sijoitettiin asuinhuoneet 50:lle oppilaalle. Halolan pihapiirissä on päärakennuksen lisäksi tuparakennus 1800-luvulta, asuinrakennus 1800-luvun lopulta, johtajan asunto vuodelta 1930, entinen karjatalouskoulun asuntola vuodelta 1962, rantasauna vuodelta 1950 (suunnittelijana A.S. Sandelin). Pihapiiriin kuuluu aitta 1800-luvun lopulta, paja (nykyinen varasto) 1800- ja 1900-luvun vaihteesta, sauna n. vuodelta 1931.

Pihaan saavutaan juhlallisesti pitkin koivukujaa, jonka päässä eri-ikäisten maatalousrakennusten ryhmä muodostaa ehjän kokonaisuuden komeaan kulttuurimaisemaan. Muuraustavaltaan harvinainen navetta on rakennettu erivärisistä, paikalla tehdyistä tiilistä v.1884. Navettaa laajennettiin ja korotettiin v. 1926, jolloin rakennettiin mm. betonilaipio. Navettaapiha täydentää mm. valtion omistukseen siirtymisen jälkeen v. 1931 rakennettu, harvinainen tiilirakenteinen puimalato, jota on tyylitelty klassismin hengessä.

Halolan vanhan puiston lehmukseen ja niinipuineen istutti Kartanon silloinen omistaja Gustaf Mauritz Schmidt 1800-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Maiseman erikoispiirteenä pihaa ympäröiviä peltoja kehystää täyskorkeiden kuusten muodostamat, satoja metrejä pitkät tiheäkasvuiset kuusaidat. Työväen asuinrakennukset noin vuodelta 1940 ovat Kantatie 77:n ja Maaningantien risteyksessä, jossa edelleen käytössä oleva suuria maisemamäntyjä kasvava laidun luo puistomaisen sisääntulon Kirkonkylän taajama-alueelle.

9.1.8 Pappila

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993-aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kirkollinen kulttuuri: pappilat. Pappilan suuri aumakattoinen päärakennus on vuodelta 1887 ja on ulkomuodoltaan pitkälti alkuperäisen asunsa mukainen.

Kohdekuvaus:

Pappilan puinen yksikerroksinen, klassismia edustava rakennus on vuodelta 1887. Pappilana rakennus toimi aina vuoteen 1963 saakka, jolloin uusi pappila valmistui. Tämän jälkeen rakennus on toiminut koulu- ja leirikeskuskäytössä. Nykyisin yksityisomistuksessa.

9.1.9 Pihtisalmen kirkko, entinen ortodoksinen rukoushuone

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993-aineisto

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, maisemallinen.

Kirkollinen kulttuuri: ortodoksiset rukoushuoneet.

Pihtisalmen rukoushuone vuodelta 1960.

Kohdekuvaus:

Kirkonkylän pohjoisosassa, Pihtisalmen rannalla on ortodoksinen rukoushuone vuodelta 1960. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Ilmari Ahonen, joka on suunnitellut useita ortodoksisia rukoushuoneita Savossa. Tyyliltään rakennus edustaa mielenkiintoisesti 1950-luvun modernismia sovellettuna ortodoksiseen rakennustyyppiin. Varsinaisen kirkkosalin lisäksi rakennuksessa on kellarikerroksessa sijaitseva seurakuntasali sekä ruumishuone. Pihtisalmen rukoushuoneen edessä avautuu ortodoksinen hautausmaa rantaan laskevassa loivassa rinteessä. Hautausmaa on perustettu v. 1952. Aivan alueen vieressä sijaitsee myös Pihtisalmen vanha luterilainen hautausmaa.

9.1.10 Pihtisalmi

Pihtisalmen höyrysaha perustettiin v. 1877 ja se toimi 1940-luvulle saakka. Saha ja siihen liittyneet höyläämö, puusepänverstas sekä tiilitehdas sijaitsivat rannassa, koska tuotteita kuljetettiin vesitse mm. Kuopioon ja Pietariin. Teollisuusrakennuksista ei ole enää mitään jäljellä, mutta ylhäällä mäellä on sahan toiminnan synnyttämä työväen asuinalue Pihtisalmentien itäpuolella. Kerrostalomaisen Sirkkaborgin lisäksi alueelle rakennettiin pienempiä, yksittäisiä asuinrakennuksia 1920- ja 1930-luvuilla.

9.1.10.1 Sirkkaborg

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

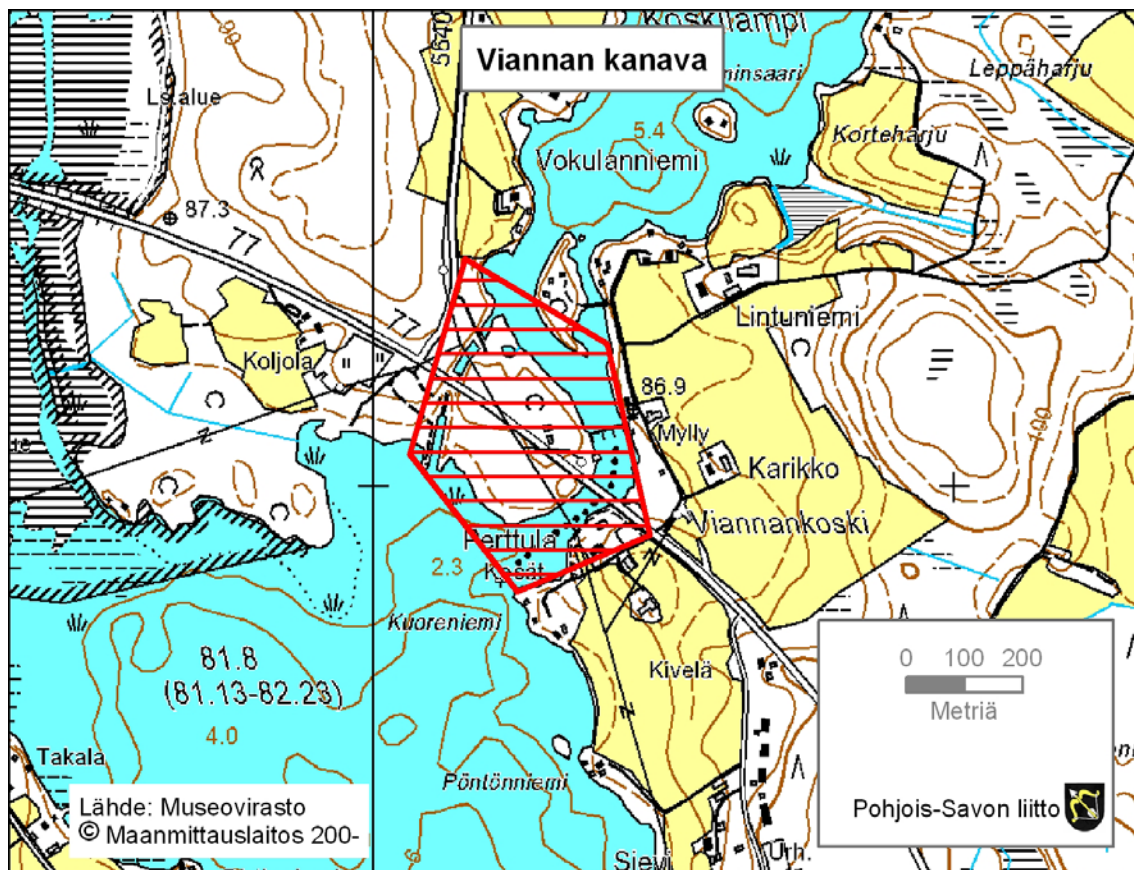
Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen. Teollisuusympäristöt: saha, työväen asuminen. Kaksikerroksinen hirsirakenteinen Sirkkaborg edustaa työväen asumista 1900-luvun alusta.

Kohdekuvaus:

Sirkkaborg on rakennettu Pihtisalmen alueen rakennuksista asuintaloista 1900-luvun alussa. Sirkkaborg on suurin ja vanhin. Vuonna 1877 perustetun Pihtisalmen sahan työväen kaksikerroksisen hirsirakennuksen kummaltakin pitkältä sivulta on katoksettomat sisäänkäynnit pieniin yhden huoneen asuntoihin, joita kaikkiaan oli kahdeksan. Rakennus on yksityisomistuksessa.

9.2 Maanningan kanavat

Maanningan kanavat kuuluvat Pielaveden reitin kanaviin ja ne ovat syntyneet vuosina 1866 -1879, kun lisälmen reitin varsinainen kanavointi Saimaan kanavan valmistumisen jälkeen toteutettiin. Tuolloin rakennettiin Lapinlahden Nerkoon, Maanningan Ahkiolahden ja Ruokovirran kanavat. Vanhin osa Maanningan kanavista on Viannankoskea väistävä yksisulkuinen Viannan kivikanava. Kanava lakkautettiin v. 1874, kun suurempi Ahkiolahden kanava valmistui. Ruokovirran sulkukanavan rakennustyöt aloitettiin v. 1878. Nykyinen ahkiolahden kanava valmistui v. 1985.

9.2.1 Viannan kanava-alue

9.2.1.1 Viannan vanha kanava

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993 ja
RKY/2000-aineistot;
Ympäristöministeriö.
Arvokkaat maisema-alueet 1992

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen,
maisemallinen.

Vesiliikenne: kanavat.

Viannan yksisulkuinen kivikanava on rakennettu vv. 1845-1852. Se on vanhin Maaninkan kunnan kanavista.

Kohdekuvaus:

Viannankoski on ollut jo 1400-luvun lopulla kruunun kalastusalue. Ensimmäiset suunnitelmat Viannan sulkukanavan rakentamiseksi tehtiin jo v. 1801, mutta rakentaminen aloitettiin vasta v. 1845. Valmistuessaan v. 1852 kanava oli pituudeltaan n. 266 m, sulku oli noin 30 m pitkä ja noin neljä metriä leveä. Kanava oli käytössä vuoteen 1874 asti, jolloin Ahkiolahden kanava valmistui.

9.2.1.2 Mantereen mylly

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Elinkeinot: myllyt. Myllyrakennus 1800-luvulta Viannankosken alueella, jossa on aina ollut useita myllyjä.

Kohdekuvaus:

Viannankosken molemmin puolin on ollut myllyjä aina 1700-luvulta lähtien. Myös nykyisen nk. Mantereen myllyn paikalla on ollut mylly 1750-luvulta lähtien. Nykyinen mylly on rakennettu 1800-luvun lopulla ja siirretty nykyiselle paikalleen v. 1948 valmistuneen säännöstelypadon yhteydessä. Vuoraamaton Mylly on käyttämättömänä, mutta myllylaitteet sekä turbiini ovat edelleen jäljellä.

9.2.2 Ahkiolahden kanava-alue

Viannan kanava oli liian ahdas suurille laivoille, joten Ahkiolahden kanavan rakentaminen aloitettiin jo v. 1866, mutta se valmistui vasta v. 1874. Kanava oli käytössä aina vuoteen 1985 saakka, jolloin Ahkiolahden uusi kanava valmistui. Ahkiolahden kanava-alueella sijaitsee luotsiasema.

9.2.2.1 Ahkiolahden vanha kanava

Arvotus: v

Valintaperusteet:

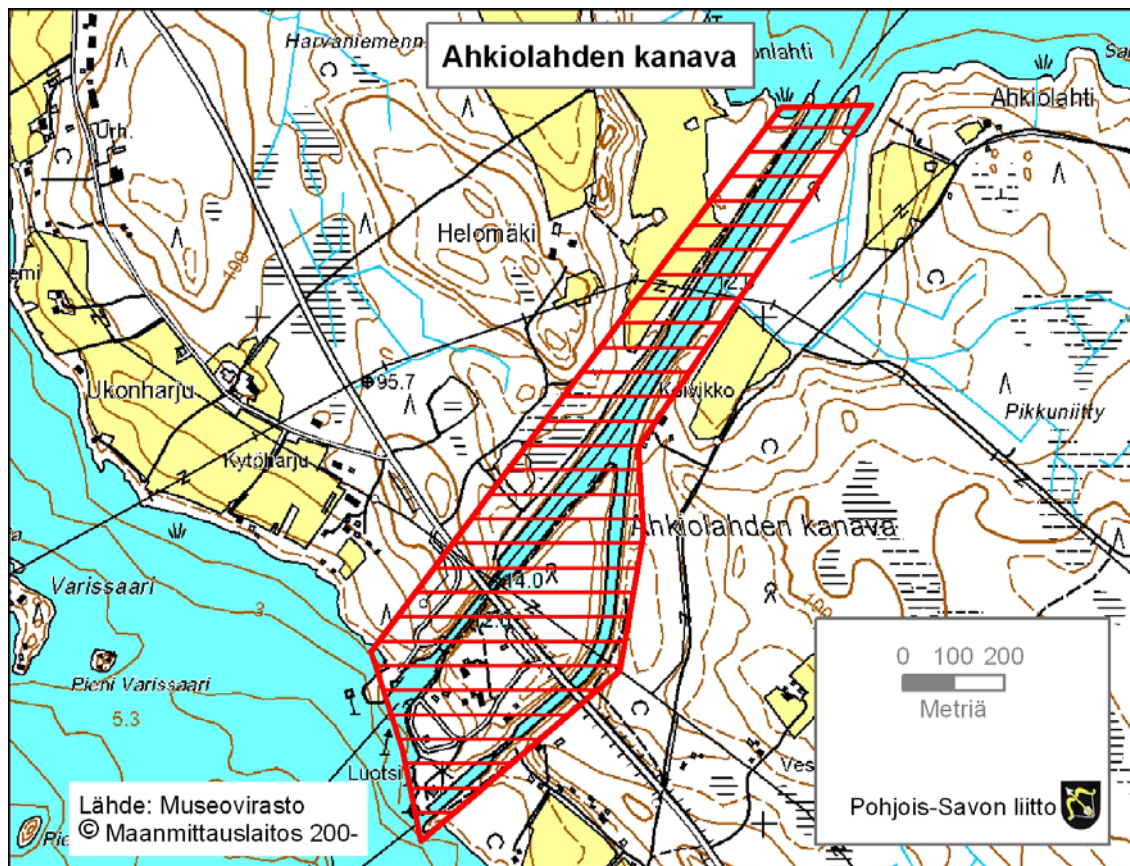
Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000-aineistot; Ympäristöministeriö. Arvokkaat maisema-alueet 1992

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.
Vesiliikenne: kanavat. Ahkiolahden vanha kanava on vuodelta 1874. Kanavan nykyinen sulkua on rakennettu kivistä v. 1916.

Kohdekuvaus:

Ahkiolahden vanha kanava avattiin liikenteelle v. 1874. Valmiin kanavan pituus oli noin 1,7 km ja leveys lähes kahdeksan metriä. Alkuperäinen puusulku muutettiin vv. 1884-1885 puiseksi kaksoissulkuksi. Kanavan ylitse kulki puurakenteinen kääntösilta, joka oli lajissaan Suomen ensimmäinen. Uusi kivinen yksinkertainen sulkua tehtiin v. 1916. Ahkiolahden kanava jäi liikenteeltä pois, kun moderni Ahkiolahden kanava valmistui v. 1985.

9.2.2.2 Vanha luotsiasema

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000–aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Vesiliikenne: kanavat, Ahkiolahden vanhan kanavan varrella oleva luotsiasema (rakennettu 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa ja on ainoa vanha kanavaliikenteeseen liittyvä virkatalo)

Kohdekuvaus:

Kanavan varrella sijaitseva asuinrakennus/luotsiasema on rakennettu 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa ja sitä on myöhemmin uusittu. Uusi luotsiasema on alakanavan suulla.

9.2.3 Ruokovirran kanava-alue

Ruokovirran vanha kanava ja sen varrella olevat historialliset rakennukset muodostavat kulttuurihistoriallisen ja maisemallisen kokonaisuuden. Ruokovirran sulkukanava valmistui v. 1878. Kanavan rannalla sijaitsee samana vuonna valmistunut kanavainsinöörin virkatalo ja kanavan länsirannalla on v. 1904 huvilaksi rakennettu Ruokovirran tila. Alueella on Suomen sodan muistomerkki, jonka on suunnitellut arkkitehti Eino Pitkänen.

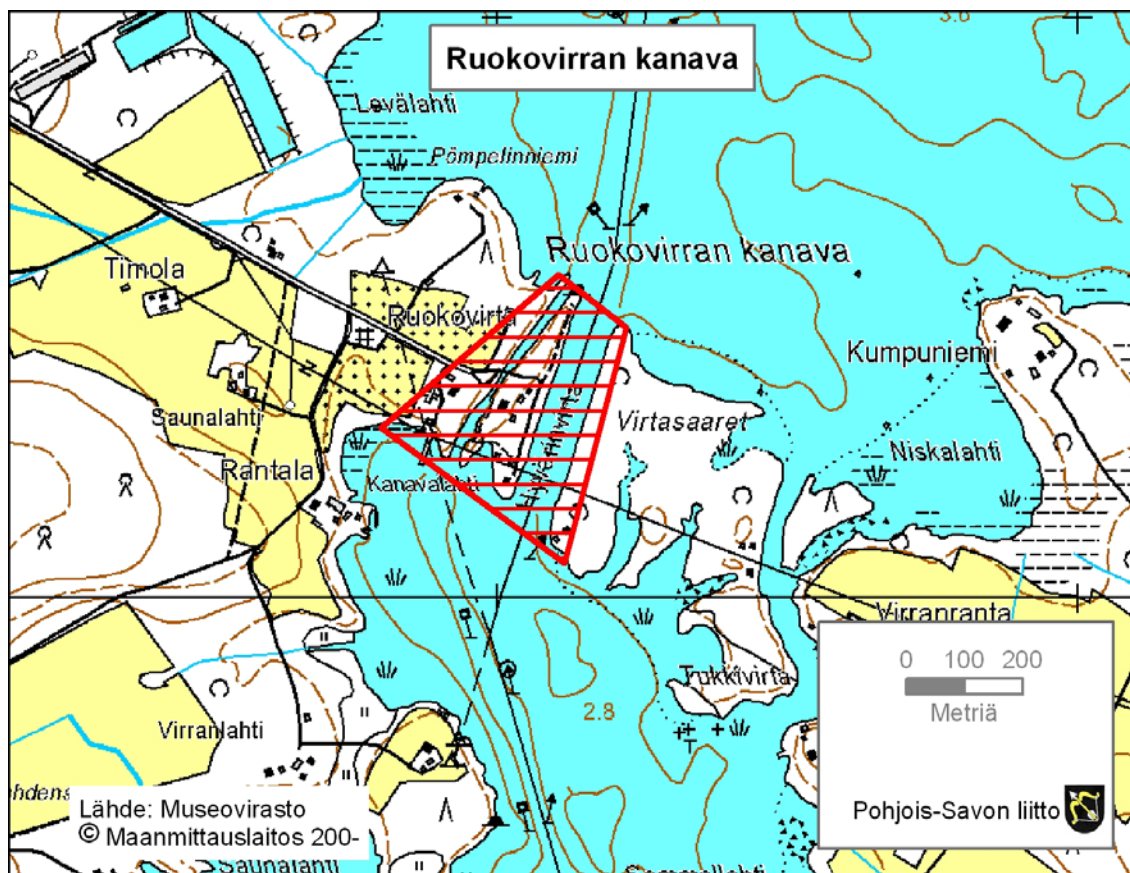
9.2.3.1 Ruokovirran kanava

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000–aineistot; Ympäristöministeriö, Arvokkaat maisema-alueet 1992

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Vesiliikenne: kanavat. Ruokovirran kanava on vuodelta 1878.

Kohdekuvaus:

Ruokovirran kanava sijaitsee Maaninkajärven eteläpäässä. Laivaliikenteen lisääntyessä päätettiin Ruokovirralle rakentaa sulkukanava v. 1876. Kanavan suunnitteli insinööri Berndt Höök ja sulun piirustukset laati insinööri Uno Gylling, joka toimi myös rakennustöiden johtajana. Kanava ympäristöineen sekä kanavakasöörin talo valmistuivat v. 1878. Ruokovirran sulkukanava menetti merkityksensä, kun sen itäpuolelle valmistui vv. 1963 - 1965 Hyvärinvirran avokanava.

9.2.3.2 Kanavakasöörin virkatalo

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000–aineistot

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Vesiliikenne: kanavat. Kanavainsinöörin virkatalo on vuodelta 1878.

Kohdekuvaus:

Ruokovirran kanavakasöörin virkatalo ulkorakennuksineen valmistui kanavan kanssa samaan aikaan v. 1878. Rakennuksen pohja muistuttaa virka- ja kaupunkiasunnoissa tuohon aikaan suosittua tilaratkaisua, jossa rakennuksen pituussuuntaan kulkeva kantava seinälinja jakaa rakennuksen huonetiloihin. Sisäänkäyntinä on kanavalle suoraan avautuva avokuisti. Sveitsiläistyyllisen rakennuksen julkisivut on vuorattu rikkain, hyvin säilynein puuleikkauksin. Ruokovirran kanavan ohella Ahkiolahden kanavassa oli samanlainen virkatalo. Rakennukset suunniteltiinkin rautatieasemien tavoin keskusjohtoisesti tyypipiirustuksin. Aiemmin pihapiiri on ollut aidattu.

9.2.3.3 Ruokovirta

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000–aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Vesiliikenne: kanavat, huvilat.

Vuonna 1904 huvilaksi rakennettu asuinrakennus on aivan kanavan varressa.

Kohdekuvaus:

Tavinsalmen maisemassa poikkeuksellinen, huvilamainen rakennus E.J. Ingman rakennutti itselleen huvilan v. 1904. aivan Ruokovirran kanavan varteen. Kanavassa kulki tuolloin säännöllinen laivaliikenne. Alueellisesti rakennus liittyy kiinteästi Ruokovirran kanavakokonaisuuteen. Asuinrakennuksena oleva huvila on nyt yksityisomistuksessa.

9.3 Leppälahti - Kuivaniemi

9.3.1 Leppälahden - Kuivaniemen maisema-alue

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/2000–aineisto

Vaalimisperusteet: maisemallinen. Kulttuurimaisema. Leppälahden - Kuivaniemen agraarimaisema-alue täydentää Väisälänmäen kansallismaiseman maisemakokonaisuutta.

Kohdekuvaus:

Leppälahden agraarimaisema Maaningan ja Lapinlahden rajalla muodostuu Onkiveden länsirannalla sijaitsevasta Leppälahden kylästä ja Onkiveteen, pohjoiseen päin suuntautuvasta harjumaaisesta Kuivaniemestä. Kylien asutus muodostaa esimerkin savolaisesta hajakyläasutuksesta, jossa tilakeskukset ovat tyypillisesti näkymäyhteyksien päässä omilla sijoillaan peltokumpareilla. Leppälahti ja Kuivaniemi kuuluvat Väisälänmäen kansallismaisemaa kehystäviin näkymiin.

9.3.2 Leppälahden koulu

Arvotus: m

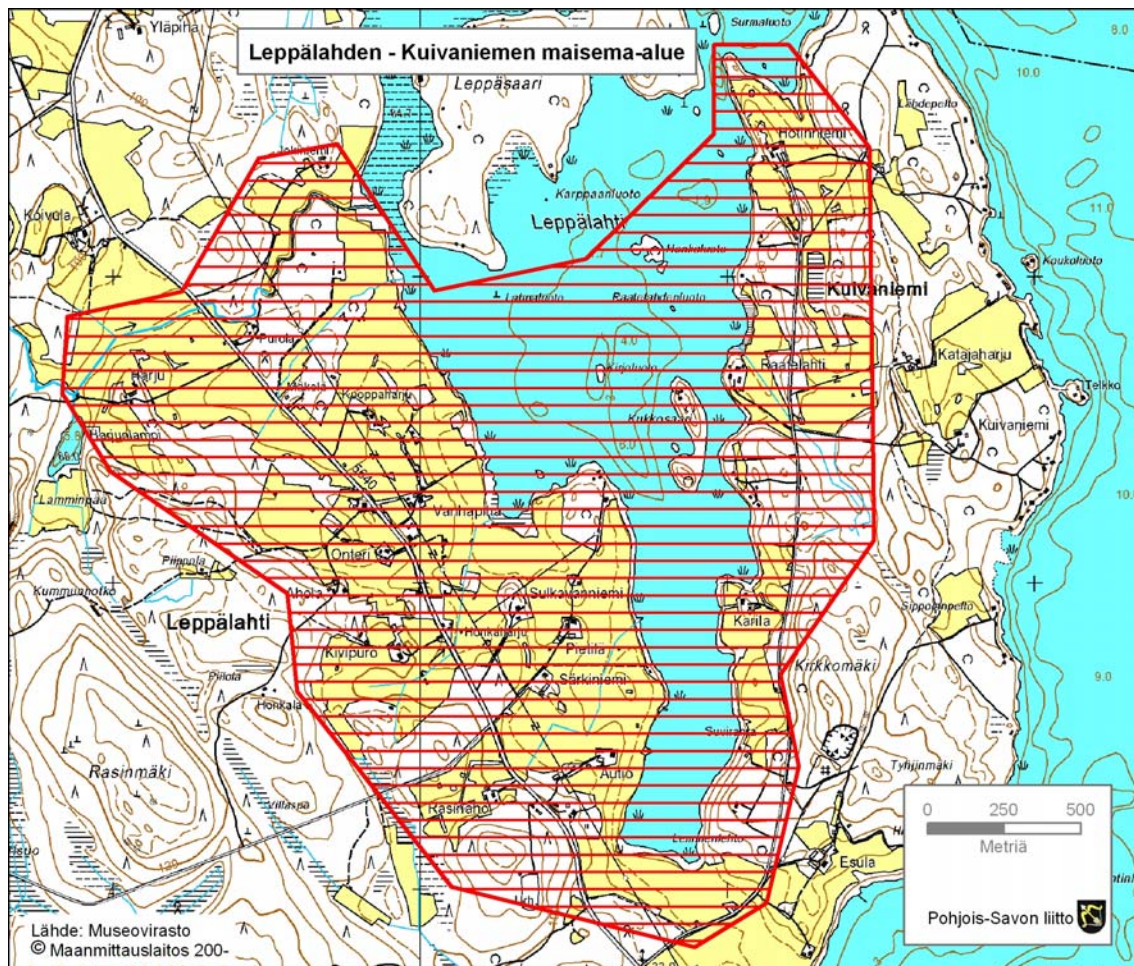
Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen

Kouluhistoriaa: Leppälahden koulu on osa Pohjois-Savon maakunnallisesti merkittävien koulujen ketjua edustaen 1900-luvun alun hirsirakenteista kyläkoulua.

Kohdekuvaus:

Leppälahden koulu perustettiin v. 1901 ja koulutalo valmistui seuraavana v. 1902. Vuonna 1926 perustetulle alakoululle rakennettiin pieni erillinen rakennus. Leppälahden koulun omistaa Maaningan kunta, mutta koulu ei ole enää koulukäytössä.

9.4 Tavinsalmi

9.4.1 Tavinsalmen maisema-alue

Arvotus: m

Valintaperusteet: Ympäristöministeriö, Arvokkaat maisema-alueet 1992

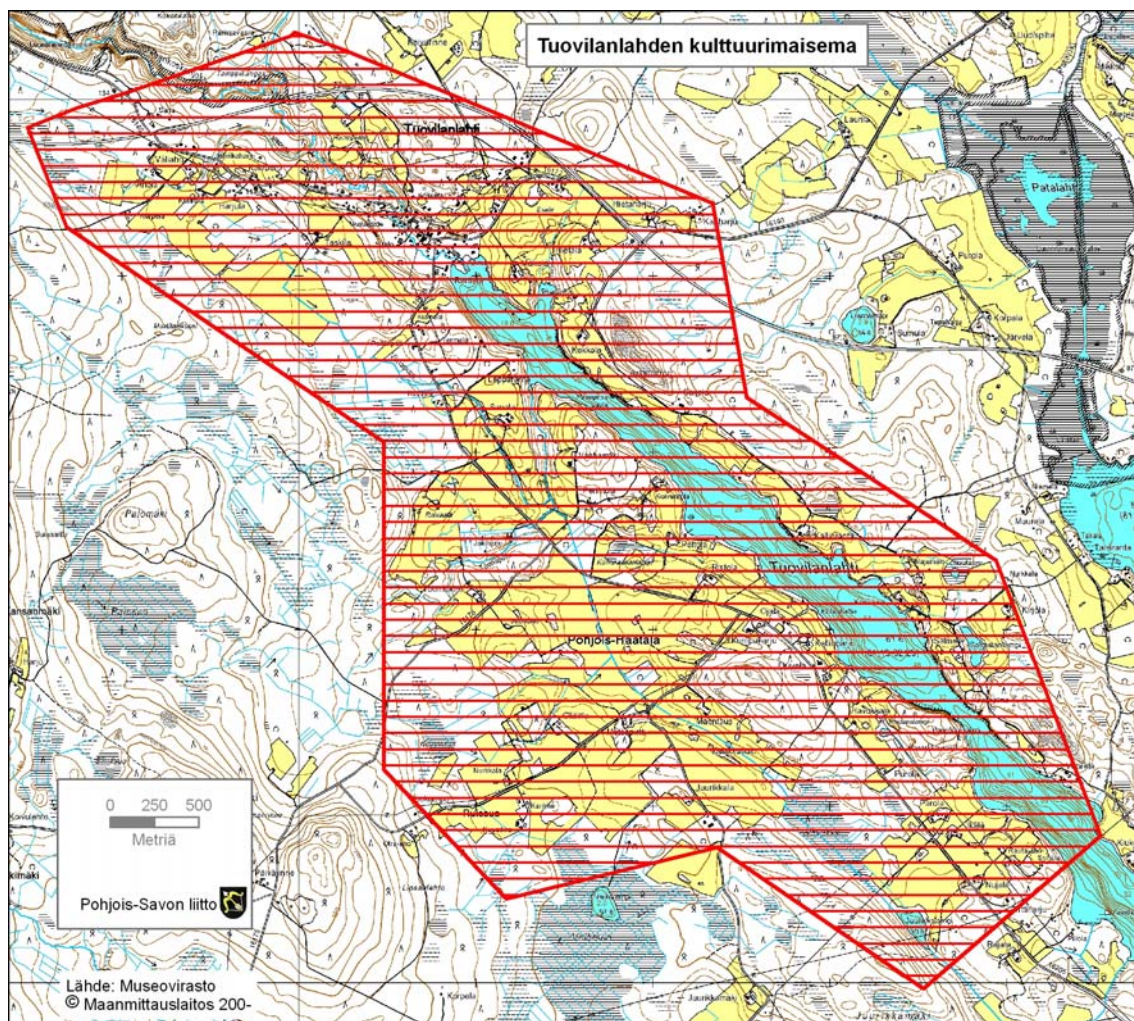
Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen.

Kulttuurimaisemat. On Pohjois-Savon asutuksen historiaan liittyvä maisema-alue.

Kohdekuvaus:

Tavinsalmen ympäristön maisemilla on suuri historiallinen merkitys. Kustaa Vaasan hallitusaikana perusti Savonlinnan vouti Klemetti Kirjuri vv. 1543 – 1545 kuninkaankartanon Tavinsalmeen. Tavinsalmesta tuli v. 1547 perustetun Pohjois-Savon hallintopitäjän keskus. Pitäjän keskipiste siirtyi vähitellen nykyisen Kuopion alueelle ja Tavinsalmen pitäjä lakkautettiin v. 1627. Kuninkaankartanosta on tehty useita tutkimuksia, kuvauksia ja arkeologiset kaivauksetkin, mutta kartanon varmaa sijaintia ei ole pystytty paikallistamaan. Kuitenkin 1700-luvun kartoissa kartano on aina merkitty Hussolansaareen. Kartanoon liittyviä paikannimiä ovat mm. Mustavirta, Linna- ja Vahtisaari sekä Kinnulanlahden että Tavinsalmen Huovinniemet. Tavinsalmen kuninkaankartanon muistoksi pystytetty, arkkitehti Kaj Michaelin suunnittelema muistomerkki on nykyisin kunnantalon puistoalueella.

9.5 Tuovilanlahden kulttuurimaisema

9.5.1 Tuovilanlahden kulttuurimaisema

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993 ja RKY/2000–aineistot; Ympäristöministeriö, Arvokkaat maisema-alueet v. 1992

Vaalimisperusteet: historiallinen ja maisemallinen Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (osakokonaisuus), kulttuuri-maisemat. Vesiliikenne: laivaliikenteen

satama. Tuovilanlahden maisemat olivat kulttuurimatkailukohteena jo 1800-luvun lopulta lähtien ja laivaliikenteen tärkeänä satamapaikkana sisävesiliikenteessä 1800- ja 1900-luvuilla.

Kohdekuvaus:

Tuovilanlahden maisemien kauneus tunnettiin laajalti jo 1900-luvun alkupuolella mm. I.K. Inhan tuotannon ansiosta. Maisemia kuvasi myös Z. Topelius sekä professori Ahti Rytönen, joka keräsi mm. Tuovilanlahdessa kieli- ja kansatieteellistä aineistoa. Tuovilanlahden kylän luoteispuolella sijaitseva Korkeakosken vesiputous oli suosittu matkailunähtävyys jo 1800-luvulla. Tuovilanlahden kyläkeskus sijaitsee n. 5 kilometriä pitkän Tuovilanlahden rotkojärven pohjukassa Maaninkajärven luoteispäässä, Korkeakoskenjoen laaksossa. Kylän pellot laskeutuvat kapean lahden pohjukkaan. Tuovilanlahden kylätaajama on tiiviisti rakennettu ja joukossa on runsaasti myös vanhaa rakennuskantaa. Tuovilanlahden kylän elinvoimaisuutta edisti vv. 1864-1949 toiminut merkittävä laivaliikenne.

9.5.2 Pirunpesä

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Kulttuurimatkailukohde.

Vesiliikenne: pysähdyspaikka. Pirunpesä-niminen rakoluola, johon liittyy monenlaisia tarinoita ja uskomuksia 1800- ja 1900-luvuilta.

Kohdekuvaus:

Tuovilanlahden kylästä runsaan kilometrin päässä on pohjoisrannan kalliossa maanjäristyksessä syntynyt rakoluola, Pirunpesä. Se on noin 7 metriä syvä, noin 4 metriä korkea ja alle metrin levyinen kalliohalkeama, johon liittyy monia tarinoita. Perimätiedon mukaan piru lymyi luolassa ja aiheutti ajoittain monenlaista harmia Tuovilanlahden kylällä. Laivaliikenteen aikana se oli tärkeä matkailunähtävyys ja pysähdyspaikka.

9.5.3 Korkeakoski

Arvotus: v

Valintaperusteet: Ympäristöministeriö, Arvokkaat maisema-alueet 1992

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Oli kulttuurimatkailukohde jo 1800-luvulla.

Kohdekuvaus:

Korkeakoskenjoki laskee Kiukoisesta Tuovilanlahteen jyrkkärinteisessä ja kapeassa rotkolaaksossa. Joesa on Suomen korkein luonnontilainen koski: 46 metriä putoava Korkeakoski. Tuovilanlahden kylän luoteispuolella sijaitseva Korkeakosken vesiputous oli suosittu matkailunähtävyys jo 1800-luvulla, jolloin Kuopion matkailuyhdistys pystytti kosken lähelle ensimmäisen matkailumajan, joka on purettu v. 1970. Ensimmäiset portaat alas laaksoon oli rakennettu 1860-luvulla. Korkeakosken putous on suosittu nähtävyyskohde edelleen keväisin ja alueella on myös luontopolku.

9.5.4 Tuovilanlahden koulut

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Seutukaava 3

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Kouluhistoriaa: kansakoulut.

Kylät: Tuovilanlahden vanha koulu vuodelta 1893 edustaa koulurakentamista vuodelta 1893 ja uusi koulu on jugendvaikutteinen kyläkoulu vuodelta 1915.

Kohdekuvaus:

Tuovilanlahden vanha ja uusi koulu sijaitsevat samassa pihapiirissä. Tuovilanlahden kansakoulu valmistui v. 1893. Tuolloin kylä kuului vielä Pielaveden kuntaan, Maaninkaan Tuovilanlahti liitettiin v. 1905. Jugendvaikutteinen koulun lisärakennus valmistui v. 1915.

9.5.5 Mustalähde

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. On historiallisen ajan muinaisjäännös.

Kohdekuvaus:

Mustalähde sijaitsee Tuovilanlahden kylässä pienen supan pohjalla. Ns. uhrilähteestä laskee pieni voimakasvirtainen puro Tuovilanlahteen. Puroa on käytetty myllyn voimanlähteenä. Lähteeseen tiedetään uhratun vielä 1900-luvulla. Mustastalähteestä "ostettiin" pesuvettä, jota käytettiin sairauksien parantamiseen.

9.6 Perinnemaisemat

9.6.1 Pirttilahden laitumet

Arvotus: m

Valintaperusteet: Pohjois-Savon ympäristökeskus, perinnemaisemat 2000

Vaalimisperusteet: maisemallinen. Perinnemaisemat.

Kohdekuvaus:

Pirttilahden laitumet sijaitsevat Maaningan kirkonkylästä kaakkoon, Tavinsalmella, Suuren Ruokoveden rannalla. Maisemallisesti viehättävät laidunmaat ovat osin ainakin 1800-luvulta peräisin.

9.6.2 Teeriniemen metsälaidun

Arvotus: m

Valintaperusteet: Pohjois-Savon ympäristökeskus, perinnemaisemat 2000

Vaalimisperusteet: maisemallinen. Perinnemaisema.

Kohdekuvaus:

Maaningan kirkonkylän länsipuolella on Varpasen järveen levittäytyvä Teeriniemi, jolla on vanhan ja jyrkän puuston elävöittävä, maisemallisesti sopusuhtainen ja eheä, valoisa metsälaidun.

9.6.3 Tervarannan laitumet

Arvotus: m

Valintaperusteet: Pohjois-Savon ympäristökeskus, perinnemaisemat 2000

Vaalimisperusteet: maisemallinen. Perinnemaisemat.

Kohdekuvaus:

Maaningan kirkonkylän kaakkoispuolella, Kinnulanlahden kylällä on maisemallisesti tasapainoinen ja näytävä niemilaidun. Niityn laidunnus on jatkunut perinteisenä ilmeisesti jo 1800-luvulta asti.

9.6.4 Tavinjärven lammaslaidun

Arvotus: m

Valintaperusteet: Pohjois-Savon ympäristökeskus, perinnemaisemat 2000

Vaalimisperusteet: maisemallinen. Perinnemaisemat.

Kohdekuvaus:

Maaningan kirkonkylän kaakkoispuolella, Tavinsalmen Tavinjärvellä, sijaitsee runsaskatajainen niitty. Katajaniitty on hyvin kivinen ja sitä ympäröi etelä- ja itäpuolella entinen pelto.

9.7 Käärmelahden pyyntikuopat

Maaningan kunnan pyyntikuoppakohteet sijaitsevat pääasiassa Käärmelahden kylässä. Pyyntikuopat ovat uusia löytöjä Pohjois-Savon ja Maaningan kunnan alueella. Ensimmäiset pyyntikuopat Maaningalta löydettiin vuoden 1998 inventoinnin yhteydessä. Kohteiden yksittäiset pyyntikuopat vaihtelevat 2-14 kappaleen välillä.

9.7.1 Puuronsilmä 1

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus:

14 yksittäistä pyyntikuoppaa. Puuronsilmä on jääkauden lopun muovaama suppa Repomäen harjualueen eteläreunalla. Puuronsilmän pyyntikuoppajärjestelmät sijaitsevat supan ympärillä muutaman sadan metrin päässä toinen toisestaan.

9.7.2 Puuronsilmä 2

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus:

Kolme pyyntikuoppaa, jotka sijaitsevat pari sataa metriä luoteeseen Puuronsilmä 1:stä metsätien molemmin puolin.

9.7.3 Puuronsilmä 3

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus:

Pyyntikuopat, joita on kaksi, sijaitsevat aivan metsätien varressa, n. 10 metrin päässä toisistaan.

9.7.4 Puuronsilmä 4

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus:

14 yksittäistä pyyntikuoppaa. Pyyntikuoppajärjestelmä on helposti maastossa maallikonkin havaittavissa ja se kulkee vaikuttavana linjana läpi kauniin mäntykankaan. Kuopat esiintyvät tasaisin välein.

9.7.5 Puuronsilmä 5

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus:

Puuronsilmä 5:n kolme pyyntikuoppaa sijaitsevat 100-200 metriä pohjoiseen Puuronsilmä 4:stä, eivätkä varsinaisesti muodosta yhtenäistä järjestelmää.

9.7.6 Puuronsilmä 6

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus:

Kuusi pyyntikuoppaa muodostavat rivistön, jossa niiden väliset etäisyydet ovat 10-20 metriä.

9.7.7 Puuronsilmä 7

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus: Kolme pyyntikuoppaa

9.7.8 Käärmelahti

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus:

Kolme pyyntikuoppaa, kohde on läntisin Käärmelahden pyyntikuoppakohteista. Pyyntikuopat sijaitsevat lähellä toisiaan pienen törmän laella.

9.7.9 Hetelampi

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus: Seitsemän pyyntikuoppaa, jotka sijaitsevat Heinälammen länsipuolisen suuren sora-kuopan sekä tämän eteläpuolisen peltoalueen väliin jäävällä metsäkaistaleella.

9.8 Metelinkallion ja Metelinniemen rökkiöt eli lapinrauniot

Maaningan Metelinkallion varhaismetallikautiset lapinrauniot (1900 eKr.–300 jKr.) ovat valtakunnallisesti merkittäviä ja niiden lähes välittömässä läheisyydessä sijaitsevassa Metelinniessä on lapinraunioita kaksi.

9.8.1 Metelinkallio

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, Maiseman muisti 2001, Seutukaava 1. SU2. Rökkiöt ovat pääasiassa hyvin säilyneitä, ja kohde on maisemallisesti erittäin näyttävä.

Kohdekuvaus:

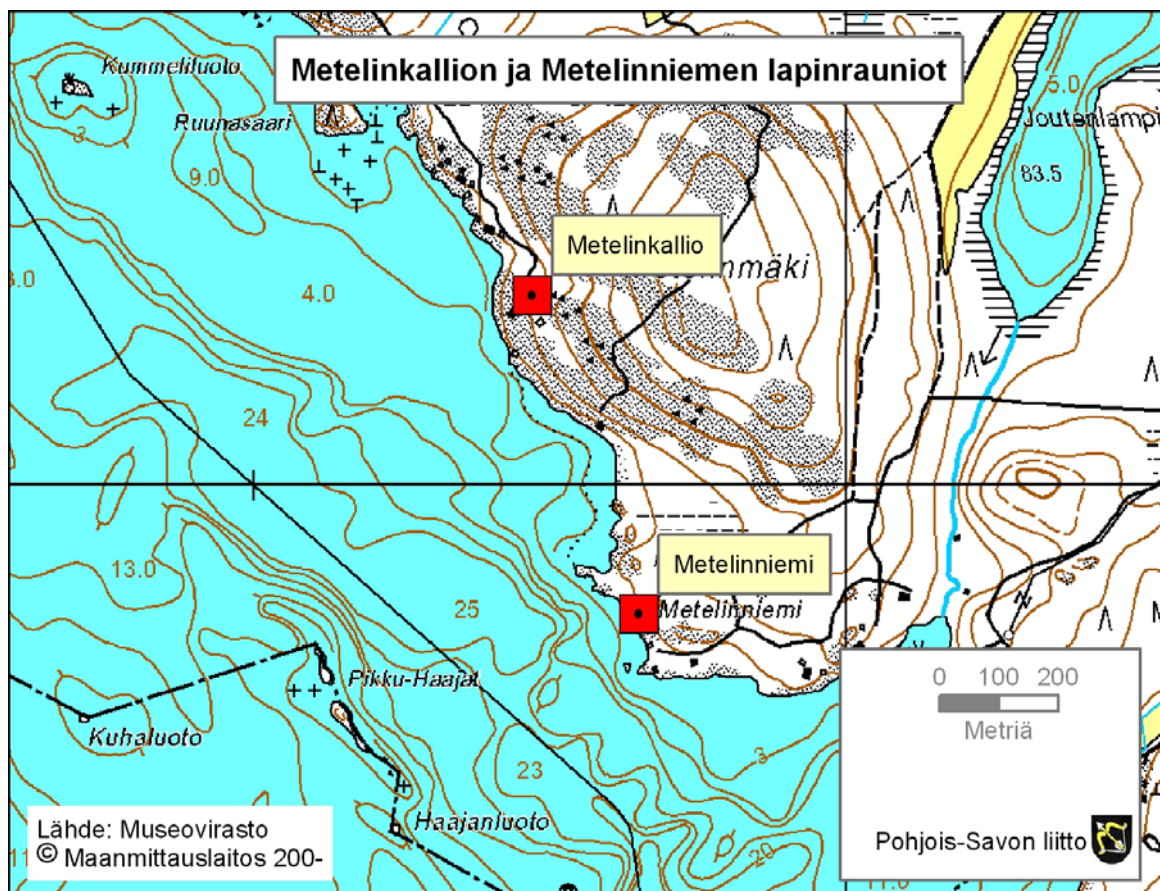
Metelinkallion alueella sijaitsee kaikkiaan 14 varhaismetallikautista lapinrauniota. Metelinkallion lapinraunioalue on ainutlaatuinen Suomessa ja Pohjois-Savossa ja alueen lapinrauniot ovat olleet tunnettuja jo 1700-luvulla. Metelinkallion rökkiöt sijaitsevat kahtena ryhmänä avokalliolla Suuren eli Ala-Ruokoveden rannan lähellä. Rökkiöt ovat selkeän muotoisia ja selvästi erottuvia.

9.8.2 Metelinniemi

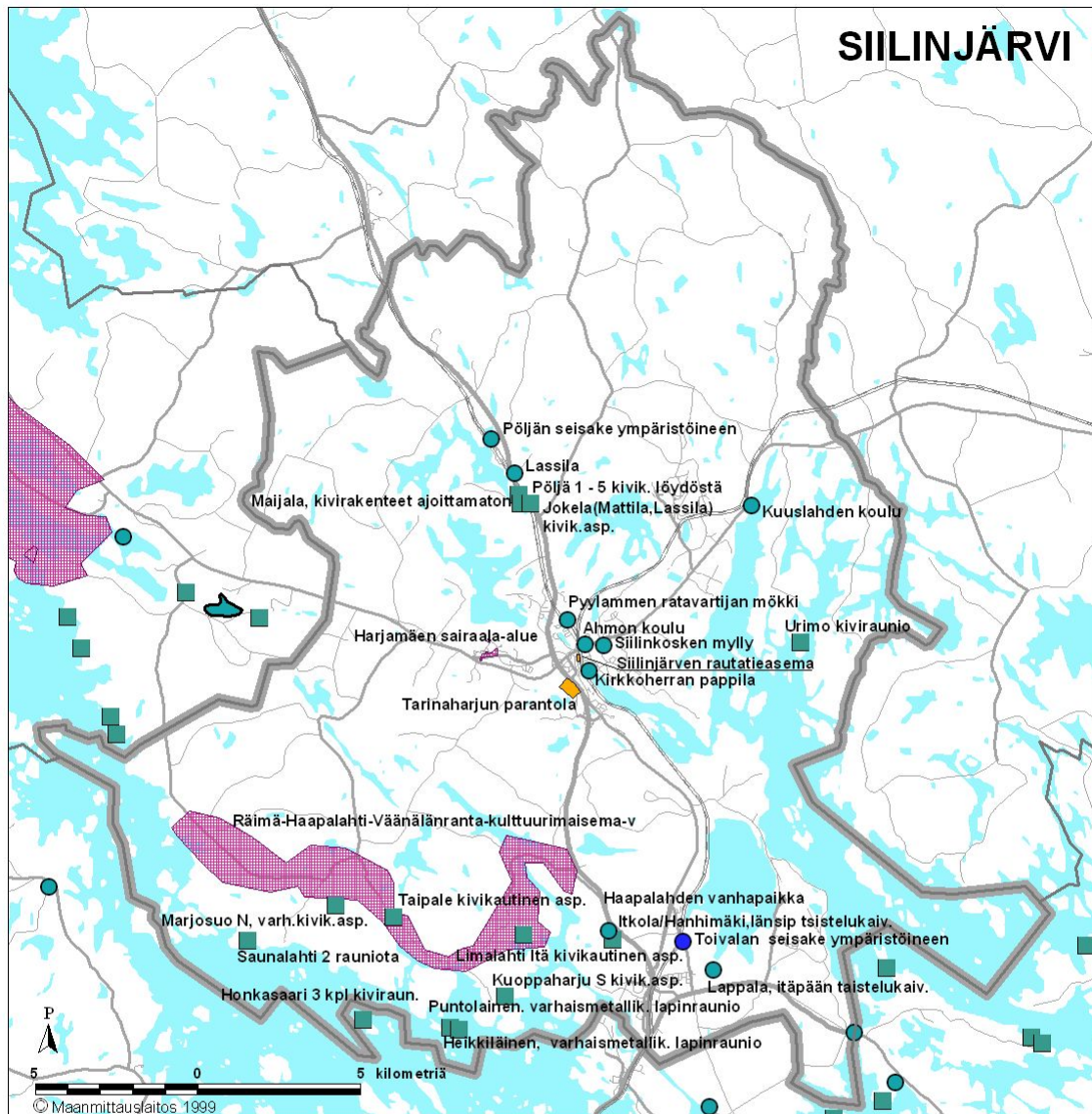
Arvotus: v

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus: Metelinkallion läheisyydessä sijaitsevassa Metelinniessä on kolme varhaismetallikautista lapinrauniota. Rökkiöt on rakennettu kallioalustalle tai suurten siirtolohkareiden päälle.

10. SIILINJÄRVI

KUOPION SEUDUN MAAKUNTAKAAVA

- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tai maakunnallisesti tärkeä alue
  - v valtakunnallisesti arvokas
  - b biotooppi
- Rakennussuojelualue
  - Rakennussuojelukohde (sr)
- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tai maakunnallisesti tärkeä kohde (ma)
  - v valtakunnallisesti arvokas
  - b biotooppi
- Muinaismuistokohde (sm)

Pohjois-Savon liitto 2006

10.1 Siilinjärven sairaalamiljööt

10.1.1 Tarinaharjun parantola

Lääketieteelliset opit tuberkuloosin hoidosta ohjasivat keuhkotautiparantoloiden suunnittelua 1800-luvun loppupuolella. Keuhkotautiparantoloiden rakennustyyppiä oli Keski-Euroopassa kehitetty oma rakennustyyppinsä. Sen piirteet heijastavat lääketieteen tuntemusta keuhkotautien, kuten tuberkuloosin hoidosta; jossa auringonvalon, hygienian ja kuivan ilman merkitys oli keskeistä.

Koska auringonvalon, hygienian ja kuivan ilman merkitys oli keskeistä, parantolat sijoitettiin mielellään mäntypuuvallaisille harjuille kuten Tarinaharjun parantola. Miljööseen kuuluvat Tarinaharjun vanhimmat rakennukset, puusairaala ja Pikku Tarina sijaitsivat muuta rakennuskantaa alempana rinteessä.

Parantolakäyttö päättyi v. 1971. Nykyään sairaalarakennukset ovat sekä sairaala- että yritystoiminnan käytössä.

10.1.1.1 Puusairaala, ensimmäinen sairaalarakennus

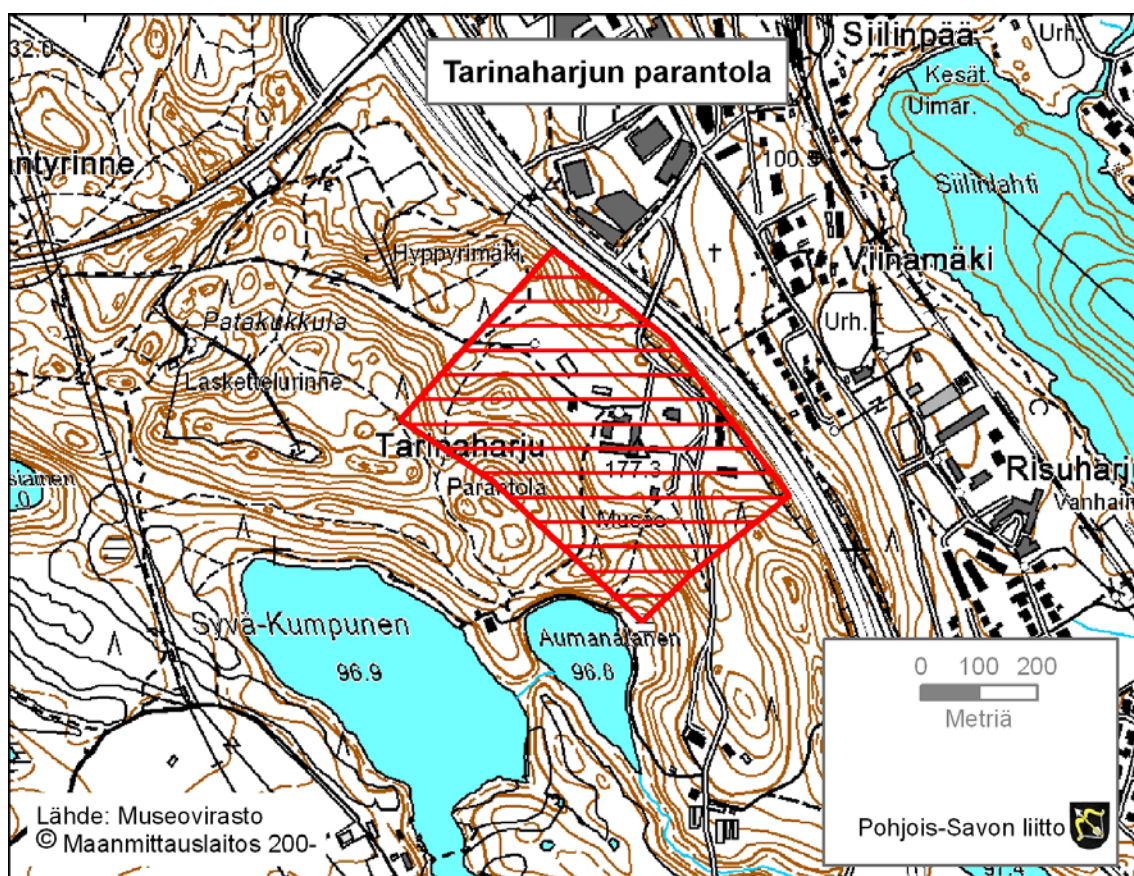
Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993-aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Sairaalamiljööt. Arkkitehti J. V. Strömbergin suunnittelema hirsinen parantolarakennus vuodelta 1911.

Kohdekuvaus:

Tarinaharjun tuberkuloosiparantolan ensimmäinen rakennus oli kuopiolaisen arkkitehdin J.V. Strömbergin suunnittelema hirsirakennus, jossa oli 12 potilaspaikkaa ja henkilökunnan asunnot. Rakennuksen ulkohahmoa on myöhemmin muutettu melko paljon.

10.1.1.2 *Pikku Tarina*

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993–aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Tarinaharjun parantolan toinen sairaalarakennus on arkkitehtien Valter ja Ivar Thoménien suunnittelema sairaalarakennus vuodelta 1913.

Kohdekuvaus:

Muita sairaalarakennuksia alempana rinteessä sijaitsevan Pikkutarinan rakentamisesta järjestettiin v. 1912 arkkitehtikilpailu, jonka voittaja, helsinkiläinen arkkitehtitoimisto Thomén suunnitteli. Jugendvaikutteinen Sairaala valmistui v. 1913 ja siinä oli 26 hoitopaikkaa ja yläkerrassa johtajattaren asunto. Rakennus säilyi sairaalakäytössä aina vuoteen 1964 ja toimii nykyisin ravintolana.

10.1.1.3 *Pääsairaala*

Arvotus: v

Valintaperusteet:

Museovirasto, RKY/1993–aineisto

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Sairaalarakennus on vuodelta 1913, suunnittelija arkkitehti Eino Forsman.

Kohdekuvaus:

Sairaala laajennettiin v. 1931 arkkitehti Eino Forsmanin suunnittelemaalla pääsairaalalla, joka hallitsee klassismin henkeen puettuna arvokkaana ja komeana, viisikerroksisena rakennuksena sairaalamäen maisemaa. Rakennuksen massottelu heijastelee myös funktionalismia. Sairaalassa oli tilaa 163 potilaalle ja henkilökunnan asuntoja. Sairaalan ylimmässä kerroksessa sijaitsi 61 metriä pitkä makuuhalli, jossa potilaat saattoivat kesäisin nauttia auringonpaisteesta.

10.1.1.4 *Sivurakennukset pääsairaalan takana*

Arvotus: v

Kaksi rapattua rakennusta muodostavat neliömäisen huoltopihan päärakennuksen taakse. Alkuperäisessä hahmossaan hyvin säilyneet klassistisissa rakennuksista toisessa (huoltorakennus) on päärakennuksen tavoin havaittavissa viitteitä funktionalismiin

10.1.1.5 *Ylilääkärin asunto, nykyinen sairaalamuseo*

Arvotus: v

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Tarinaharjun ylilääkärin asuinrakennus on vuodelta 1931, suunnittelija arkkitehti Eino Forsman.

Kohdekuvaus:

Arkkitehti Eino Forsmanin suunnittelema ylilääkärin kaksikerroksinen asuinrakennus valmistui samana vuonna pääsairaalan kanssa. Rakennuksen ulkoasu hienoine yksityiskohtineen on säästynyt alkuperäisen luoteisena. Klassistinen kaksikerroksinen rapattu, sopusuhtainen ja linjakas asuintalo pitkin loivine räystäineen on kuin Italialainen villa.

10.1.2 Harjamäen sairaala-alue

Vuonna 1920 päätettiin perustaa Kuopion läänin läntisten kuntien yhteinen piirimielisairaala. Sairaalan paikaksi valittiin Siilinjärven Harjamäki, joka ostettiin v. 1924. Ensimmäinen sairaalarakennus valmistui v. 1925. Mielisairaala laajennettiin uusilla sairaala- ja asuinrakennuksilla vv. 1928, 1939 ja 1953. Myöhemmin sairaala-alue täydentyi ja levittäytyi 1950-luvun lopun ja pääosin 1960-luvulla tehdyissä laajennuksissa. 1960-luvun rakennukset ovat arkkitehti Reino Koivulan suunnittelemia. Kaikkiaan alueella on 26 rakennusta ja kasvihuoneita 5. Harjamäen sairaalamiljöö on muuttumassa ja alueelle järjestettiin Harjamäen sairaala-alueen aatekilpailu 10.2.1997 - 7.7.1997. Harjamäen sairaala-alueen rakennuksissa on nykyisin yrittöystoimintaa ja rakennukset eivät ole enää sairaalakäytössä.

10.1.2.1 Päärakennus (vanha), S2

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet:

rakennushistoriallinen,
historiallinen, maisemallinen

Sairalamiljööt. Harjamäen ensimmäinen sairaalarakennus vuodelta 1925, suunnittelija Axel Mörne. Klassismi.

Kohdekuvaus:

Harjamäen v. 1926 valmistuneen sairaalan päärakennuksen suunnitteli arkkitehti Axel Mörne, joka tuolloin oli johtava sairaala-arkkitehti maassamme. Mittavan rakennuksen hoito-osastot olivat rakennuksen ensimmäisessä ja toisessa kerroksessa, kolmannessa kerroksessa oli henkilökunnan asuntoja. Hoitopaikkoja sairaalassa oli 150. Rakennuksen hahmon mahtipontisuutta korostaa klassismin mukainen symmetria sekä barokkimainen kattoikkunoiden käyttö. Aivan Harjamäentien varressa rapattu sisääntuloportti osoittaa talon pääjulkisivun ja samalla aikaisemman juhlanan saapumissuunnan. Symmetrisesti päärakennukseen nähden pihan puolella on kaksi kahdeksankulmaista puurakenteista paviljonkia.

10.1.2.2 Sairalarakennus (Naistalo), S3

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Sairalamiljööt. Arkkitehti Sakari Honkavaaran suunnittelema funktionalistinen sairaalarakennus on vuodelta 1939.

Kohdekuvaus:

Harjamäen sairaalatoimintojen vaatiessa lisätiloja rakennettiin 125-paikkainen naisosasto, joka valmistui v. 1939. Samana syksynä puhjenneen talvisodan vuoksi sairaala joutui sotasairaalaksi aina vuoteen 1945 saakka. Rakennus muistuttaa samaan aikaan rakennettuja henkilökunnan rakennuksia, mm. erityispiirteinä rakennuksissa on koristuksenomaisesti punatiilikkeroksin korostetut räystäänaaluset. Naistenosaston julkisivut siroasti detaljoituineen ikkunoineen, ovineen ovat säilyneet alkuperäisinä. Hienona yksityiskohtana on säilynyt julkisivun tyylikäs kello. Massoitteeltaan funktionalistisessa rakennuksessa näkyy mielenkiintoisesti vielä varhaisempien tyylien detaljeja, kuten räystään kattotuolien koristeellinen muotoilu.

10.1.2.3 Hallintorakennus (Ylilääkärin talo), H1

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Sairaalamiljööt. Sairaalan ylilääkärin talo vuodelta 1928 edustaa 1920-luvun klassismia, talon suunnitteli Axel Mörne.

Kohdekuvaus:

Vuonna 1928 rakennettu ylilääkärin asunto sijaitsee arvokkaasti loivalla, puistomaisella, pohjoissivultaan peltomaiseman rajaamalla kumpareella. Talon suunnitteli vanhan päärakennuksenkin suunnitellut arkkitehti Axel Mörne ja se edustaa 1920-luvun klassismia, joskin vuoden 1965 peruskorjauksessa sisätilojen muutokset olivat huomattavia.

10.1.2.4 Asuntola, H2

Ei ole osa maakuntakaavan Harjamäen aluekokonaisuutta

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Sairaalamiljööt. Funktionalismia edustava sairaalan henkilökunnan asuntola on vuodelta 1939, suunnittelija arkkitehti Sakari Honkavaara.

Kohdekuvaus:

Harjamäen sairaalan toiminnan laajennuttua henkilökunnalle tarvittiin lisää tilaa, jolloin tämä rakennus tehtiin ensimmäisenä asuntolalaajennuksena. Rakennuksen suunnitteli arkkitehti Sakari Honkavaara, joka suunnitteli samalla myös sairaalarakennus Naistalon. Sotia edeltänyttä funktionalismia edustava rakennus valmistui v. 1939. Rakennuksessa oli henkilökunnan asuntolan lisäksi tilat henkilökunnan ruoka- ja juhlasalille. Asuntola on toiminut myöhemmin vuodeosastona. Myöhemmin tapahtunut Ikkunoiden vaihtaminen on muuttanut julkisivujen ilmettä.

10.1.2.6 Harjamäen tila, M3, M4

Harjamäen tila ostettiin Toivasen suvulta Kuopion läänin läntisten kuntien piirimielisairaalaksi v. 1924, jolloin Harjamäen alueella sijainneet tilan rakennukset otettiin perustetun sairaalan käyttöön. Tuttujen maataloustöiden katsottiin olevan erinomaista työterapiaa potilaille. Avoin peltomaisema on osin säilynyt maatalouskäytössä, osin muutettuna ratsastuskentäksi ja hevosten laidunalueiksi, mitkä puolestaan luovat nykypäivän kulttuurimaisemaa.

10.1.2.6.1 Maatilan päärakennus, M3

Ei ole osa maakuntakaavan Harjamäen aluekokonaisuutta

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Sairaalamiljööt. Maatilat. On Harjamäen tilan päärakennus. Tilan maille perustettiin Harjamäen mielisairaala v. 1925. Talossa asui mm. sairaalan talouspäällikkö ja alkuaikoina vielä tilan entistä isäntäväkeä

Kohdekuvaus:

Harjamäen tilan vanha, perinteinen maalaistalon päärakennus on rakennettu v. 1850. Vuonna 1924 rakennukseen tehtiin asunnot kahdelle perheelle. Tältä ajalta lieenee pienemmän kuistin klassistiset piirteet. Mittasuhteiltaan suhteellisen kapearunkoisen ja ilmeeltään siron talon maisemallista merkitystä vähentää liian lähelle rakennettu matala rivitalo ja tällä hetkellä alueiden hoitamattomuus. Vanhaa maisemarakennetta hahmottaa vielä vanhat pihapuut ja kohtisuoraan talolle johtava erikoinen puukujanne, jonka toista puolta rajaa männyt, toista koivut sekä leikattu kuusiaita. Yksikerroksinen hirsitalo säilyi asutokäytössä aina vuoteen 1971 saakka. Vuosina 1971 - 1985 rakennuksessa toimi päiväkotijärjestelmä ja sen jälkeen se oli koulutustiloina. Rakennuksen viereinen matala rivitalo. Nytemmin rakennus pihoiheen on jäänyt hoitamatta.

10.1.2.6.2 *Navetta, M4*

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen. Sairaalamiljöö. Mielisairaalan navetta on vuodelta 1926

Kohdekuvaus:

Harjamäen maatilan päärakennuksen pihapiiriin kuuluu Harjamäen sairaalan entinen kivilavetta maatilan päärakennuksen tuntumassa. Rakennuksen seinät ovat alaosaltaan porakiveä, yläosaltaan punatiiltä. Nykyisin tiloissa toimii ratsastustalli

.

10.1.2.7 *Huoltorakennus, T2*

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Sairaalamiljöö. Harjamäen sairaalan huoltorakennus vuodelta 1928, suunnittelija Axel Mörne.

Kohdekuvaus:

Sairaalakokonaisuuteen kuuluva, vanhan päärakennuksen takana sijaitsevan rapatun huoltorakennuksen vuodelta 1928 suunnitteli arkkitehti Axel Mörne .

10.1.2.8 *Harjamäen kauppa*

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Elinkeinot: kaupat. 1960-luvun funkistyylinen kaupparakennus, jonka suunnitellut arkkitehti Seppo Ruotsalainen. Kauppa sijaitsee lähellä Harjamäen sairaalamiljöötä.

Kohdekuvaus:

Rakennuksen pystytti Kuopion Osuusliike. Harjamäen myymälä v. 1960. Rakennuksen suunnitteli arkkitehti Seppo Ruotsalainen, joka kaupan osalta käytti lähtökohtanaan 1930-luvun funkistyyllisiä osuuskauppoja. Postin- ja kaupanhoitajan asunto rakennettiin erityylyiseksi, matalalla harjakatolla varustetuksi yksikerroksiseksi rakennukseksi. Osuuskauppa lopetti Harjamäen myymälän v. 1980.

10.2 Savon radan rakennukset

Savon rataa jatkettiin Kuopiosta lialmeen vv. 1888 - 1902. Asemat pystytettiin vv. 1900 - 1902 arkkitehti Bruno Granholmin laatimien tyyppipiirustusten mukaan, jotka olivat saaneet vaikutteita kansallisromantikasta. Siilinjärvelle ja Toivalaan rakennettiin samanlaiset asemarakennukset. Asemien lisäksi radalla oli pysäkkejä eli seisakkeita sekä säännöllisin välein rakennettuja ratavartijan mökkejä, jotka myös rakennettiin tyyppipiirustussuunnitelmien mukaan.

10.2.1 Toivalan asema-alue

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen. Rautatieliikenne: asema-alueet.

Kohdekuvaus:

Asemanseutu on Toivalassa ollut keskeinen liikennepaikka Savon radan rakentamisesta lähtien. Rautatie valmistui 1800- ja 1900-luvun vaihteessa ja hyvät liikenneyhteydet toivat kylään teollisuutta.

Toivalan asema-alue muodostaa radan vastakkaisen peltomaiseman kanssa suojaisan ja eheän kulttuurimaisemakokonaisuuden, joka viehättävästi aukeaa rautatien ylittävältä sillalta. Rakennukset ryhmittyvät asemarakennuksen ja asuntorakennuksen muodostamiin pihoihin, joissa kummassakin on tyypilliset ulkorakennuksensa. Asemarakennus ei ole enää asemakäytössä. Ulkohahmoltaan asemarakennus on säilynyt alkuperäisessä asussaan, villiintyneessä puistossa kasvaa vielä komeita pihitakuksia ja muita tyypillisiä asemapuistojen lajeja. Asuinrakennuksen muodostama piha on yksityisomistuksessa ja käytössä.

10.2.2 Siilinjärven rautatieasema

10.2.2.1 Asemarakennus

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993-aineisto; Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Rautatieliikenne: asema-alueet. V luokan tyyppipiirustuksin 1900 - 1902 rakennettu asemarakennus on Bruno Granholmin suunnittelemana. Rakennustyyliä on kansallisromanttisia vaikutteita.

Kohdekuvaus:

Siilinjärven rautatieaseman asemarakennus on rakennettu V luokan aseman tyyppipiirustuksin vv. 1900 - 1902 arkkitehti Bruno Granholmin suunnitelmilla ja laajennettu v. 1908 niin ikään Bruno Granholmin suunnitelmilla. Asemarakennuksessa oli alun perin toimisto, odotussali ja asemapäällikön asunto. Vuoden 1908 laajennuksessa saatiin muutama huone lisää, tiloissa on nykyisin odotussali.

10.2.2.2 Makasiini

Arvotus: m

Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Rautatieliikenne: makasiinit. Rautatieaseman makasiini on 1900-luvun alusta.

Kohdekuvaus:

Rautatieaseman makasiinia on käytetty saapuvan ja lähtevän rahtitavaran säilyttämiseen.

10.2.2.3 Asuintalo

Arvotus: m

Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Rautatieliikenne: asuinrakennus. Rautatiehenkilökunnan virka-asunto.

Kohdekuvaus:

Puistomaisella asema-alueella on kaksi asuinrakennusta, joista toinen valmistui rautatiehenkilökunnan virka-asunnoksi. Rakennuksessa oli kaksi 31 neliön suuruista asuntoa. Pihapiirissä on myös talousrakennukset.

10.2.2.4 Asuintalo (sauna-, pesutupa- ja leipomorakennus)

Arvotus: m

Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen

Rautatieliikenne. On rautatieläisten 1920-luvun sauna-, pesutupa- ja leipomorakennus, joka nykyisin asuinrakennuksena.

Kohdekuvaus:

Puistomaisen asema-alueen toinen asuintalo on alun perin toiminut rautatieläisten saunana, pesutupana ja leipomona. Asuintaloksi rakennus muutettiin v. 1946. Pihapiirissä talousrakennus.

10.2.2.5 Huvimaja

Arvotus: m

Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Rautatieliikenne: asemapuisto. Huvimaja.

Kohdekuvaus:

Asemarakennuksen yhteydessä on myös huvimaja, joka usein kuului rautatieasemapuistoihin.

10.2.3 Pyylammen ratavartijan mökki

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen.

Rautatieliikenne: ratavartijan mökit. Savon radan ratavartijan mökki on vuodelta 1901.

Kohdekuvaus:

Ratavartijan mökki rakennettiin Kuopion-lisalmen radan teon yhteydessä v. 1901. Samanlaisia keittiön ja huoneen suuruisia asuntoja rakennettiin säännöllisin välein radan varrelle. Rakennus on tehty rautatiehallituksen arkkitehdin Bruno Granholmin suunnittelemien tyyppiirustusten mukaan. Ratavartija oli rautateiden palveluksessa oleva virkamies, joka valvoi oman rata-alueensa kuntoa ja toimi topparoikkansa työnjohtajana.

10.2.4 Pöljän pysäkki

Arvotus: m

Valintaperusteet:

Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Rautatieliikenne: seisakkeet. V. 1901 valmistunut Pöljän pysäkki on rautatiehallituksen arkkitehti Bruno Granholmin suunnittelema.

Kohdekuvaus:

Rautatiehallituksen arkkitehti Bruno Granholm nimitettiin virkaansa v. 1892. Samoilla tyyppipiirustuksilla suunniteltuja seisakkeita kuin Pöljän pysäkkikin on rakennettu myös Oulu-Tornio ja Helsinki-Karjaa-Turku radoille. Vuonna 1901 valmistunutta Pöljän pysäkkiä on laajennettu v. 1933 J. Ungernin piirustusten mukaan, jolloin osa julkisivujen runsaista puuleikkausdetaljeita ja koristeista jäi pois.

10.3 Ahmon koulu, vanha kansakoulu

Arvotus: m

Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kouluhistoriaa. Koulu on osa Pohjois-Savon maakunnallisesti merkittävien koulujen ketjua ja edustaa 1920-luvun tiilestä tehtyjä kansakouluja.

Kohdekuvaus:

Tiilipintainen, klassistinen kirkonkylän vanha kansakoulu sijaitsee maamerkkinäisesti Nurmekseen menevän tien varressa. Koulu on rakennettu v. 1921 pidetyn kansakoulujen piirustuskilpailujen tyyppipiirustuksilla. Vuonna 1923 valmistunut koulurakennus toimii osana Siilinjärven kirkonkylän Ahmon koulua, jossa Siilinjärven yläaste ja lukio sijaitsevat samassa rakennuskompleksissa.

10.4 Siilinkosken mylly

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen. Elinkeinot: myllyt. Pohjois-Savon ainoa kokonaan tiilirunkoinen myllyrakennus on 1900-luvun alusta.

Kohdekuvaus:

Sulkavanjärvestä Juurusveteen laskevassa joessa sijaitsevassa Siilinkoskessa on ollut mylly aina 1800-luvun alusta saakka. Nykyinen mylly on rakennettu 1900-luvun alkuvuosina, mahdollisesti v. 1908 tai 1935. Myllyä on korotettu v. 1950 kahdella kerroksella ja siihen on asennettu ns. vehnämylly. Taajamamaisemassa korkea ja näyttävä myllyrakennus on nyttemmin menettänyt merkitystään rehevän puuston peittäessä jokivarren näkymiä. Myllyn sisätilat paloivat v. 1955, jonka jälkeen sisätiloja ei ole korjattu. Mylly on yksi harvoista kokonaan tiilirunkoisista myllyistä Pohjois-Savossa.

10.5 Kuuslahden entinen kansakoulu

Arvotus: m

Valintaperusteet: Seutukaava 3

Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen

Kouluhistoriaa. Kuuslahden koulu on osa Pohjois-Savon maakunnallisesti merkittävien koulujen ketjua ja edustaa jugendtyylistä kyläkoulua vuodelta 1906.

Kohdekuvaus:

Kuuslahden kansakoulu rakennettiin v. 1906. Se sijaitsee Siilinjärveltä Nurmekseen johtavan tien varrella vehreän pihan suojassa lähellä Juurusveden rantaa. Kookas, hahmoltaan korkeaukkoinen koulu edustaa harvinaisempia, jugendtyylisiä koulurakennuksia, joissa julkisivujen runsas koristeaiheisto on tyypillistä koulurakentamista runsaampaa ja yksilöllisempää. Pihaa rajaa sisääntulotien puolella koulutoiminnan aikainen pitkä piharakennus, joka valkeine katospilareineen tyypiltään kuuluu klassismiin. Rakennusta on myöhemmin muutettu. Koulutoiminta lopetettiin 1980-luvun puolivälissä ja kiinteistö on sen jälkeen muutettu (1987-1997) yksityiskäyttöön. Tällöin rakennuksen pätyyn on rakennettu kaksikerroksinen kuistitorni.

10.6 Räimä-Haapalahti-Väänälänranta –kulttuurimaisema

Arvotus: v

Valintaperusteet: Museovirasto, RKY/1993-aineisto

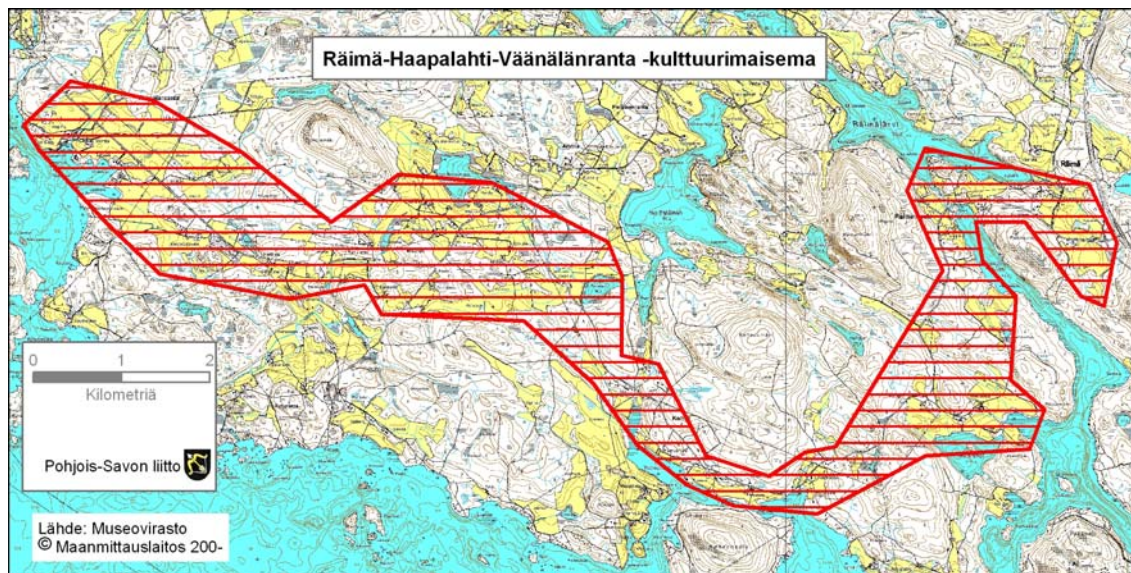
Vaalimisperusteet: rakennushistoriallinen, historiallinen, maisemallinen. Kulttuurimaisemat.

Räimä-Haapalahti-Väänälänranta kulttuuri-maisema, vanha kylätie yhdistää vanhat maatilat ja arvokkaat huvilat.

Kohdekuvaus:

Vanha, kumpuilevassa maastossa kiemurteleva ja kuvauksellisia näkymiä Kallavedelle tarjoava maantie yhdistää Kallaveden pohjoisrannan pienipiirteiset kylämaisemat aina Räimältä Väänälänrannalle. Väliin jäävät Haapalahti ja osa Kehvon kylää. Kehvo on Siilinjärven vanhimpia asuttuja seutuja ja Väänälänrannan maanviljelysmaisemassa on useita merkittäviä vanhoja pihapiirejä. Vanhojen maatilojen lisäksi alueella on myös kulttuurihistoriallisesti arvokasta huvila-asutusta.

Haapalahden Vanhapaikka, joka edustaa seudun vaurasta talonpoikaista rakentamistapaa. Osittain kaksikerroksinen puinen päärakennus on vuodelta 1837, harvinaiseen tapaan kivistä muurattu pytinkirakennus on vuodelta 1826 ja kivinavetta vuodelta 1808. Kokonaisuutta täydentävät lukuisat aitat, joista vanhin on vuodelta 1767. Vanhapaikan naapuritilana on Uusitalon talouskeskus, jossa myös monenikäiset, hyvin hoidetut rakennukset antavat maisemaan ryhdikkään lisänsä.

Muita merkittäviä maatilakeskusten kokonaisuuksia on mm. Esteelä, Pöljansalmi, Vinkkula, Alapiha, Marttila, joista kolme viimeksi mainittua muodostavat Väänälänrannan eheän maisemakokonaisuuden. Hyvin hoidettujen peltojen lisäksi talojen lähitienoilla käytössä olevat laidunhaat luovat maisemaan puistomaisuutta.

10.7 Kirkkoherran pappila Tervarinteentie 1

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: rakennushistoria

Siilinjärven seurakunta itsenäistyi v. 1924. Hautausmaata vastapäätä sijaitseva nykyinen Kirkkoherran pappila valmistui v. 1960 Seppo Ruotsalaisen suunnittelemana ensimmäisen Hietarannan vanhassa kansakoulussa toimineen tilalle. Rakennusta on v. 1979 saneerattu ja laajennettu. Rakennuksen rapatut julkisivut ovat v. 1979 laajennuksesta ja v. 1984 muutoksista huolimatta säilyttäneet rakennusajalleen tyypillisiä piirteitä; detaljien rakennustekninen viimeistely, tumman liuskekiven käyttö sokkelissa ja ulkoportaikossa sekä tiilen ja takorautakaiteiden koristuksenomainen käyttö ikkunoiden kehyksenä. Liuskekivin päällystetyt portinpylväät ilmentävät suunnittelun kokonaisvaltaisuutta. Rakennus on 1950-luvun tyyppillisesti massoiteltu kauniisti maaston mukaan, piha-alueiden vapaamuotoisuus ja paikalle luontaisesti tyyppillisen puuston käyttö kuvastaa aikaansa. Rakennus edustaa myös harvinaisempaa, yksilöllisesti suunniteltua edustasuuntaloa.

10.8 Lassila

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: maatalanpihapiiri, maisema, rakennushistoria

5-tien varressa sijaitseva poikkeuksellisen yhtenäinen ja runsaasti maatalan rakennuskantaan kuuluvia ja rakennuksia, Piha rakennuksineen esimerkillisesti hoidettu.

10.9 Rahvon laidunsaari

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Vaalimisperusteet: historiallinen, maisemallinen

Perinnemaisemat. Hevostalous. Lähes 100 vuotta on jatkunut hevosten laidunnus.

Kohdekuvaus:

Rahvon laidunsaari sijaitsee Siilinjärven kirkonkylän kaakkoispuolella, keskellä Juurusvettä. Pohjois-Savon hevossiitosyhdistysten liitto hankki v. 1911 Rahvonsaaren alueen orivarsalaitumeksi. Hevoset vietiin keväisin Rahvonsaareen Kuopion satamasta Lokki-laivalla. Saarella laidunnetaan edelleenkin kesäisin orivarsoja. Saari jakautuu kahteen sekä maisemallisesti että kasvillisuudeltaan erilaiseen alueeseen. Pohjois-Savon ympäristökeskuksen luokitus laidunnussaarelle on biotyyppien mukaan p+, mutta laidunsaaren historiallinen merkitys nostaa sen maakunnallisesti merkittävien perinnemaisemien joukkoon.

10.10 Pöljän muinaisjäännösalue

Pöljän muinaisjäännösalue muodostuu kivikautisista asuinpaikoista ja ne kaikki sijaitsevat noin 1,5 km:n alueella. Pöljän alueen keramiikkalöytöjen päätyypit ovat varhaisneoliittinen asbestikeramiikka (n. 3400-2800 eKr.), tyypillinen kampakeramiikka (n. 3500-2800 eKr.) ja kivikauden loppujakson asbestikeramiikka (n. 2800-1500 eKr.). Pöljän löytöjen perusteella on nimetty Pöljän tyyppin kampakeramiikka. Osa muinaisjäännösalueeseen kuuluvista kivikautisista asuinpaikoista on jo osittain tuhoutunut liikenne- ja asutusjärjestelyissä, mutta yhdessä muiden alueen asuinpaikkojen kanssa ne kertovat kivikautisesta asumisesta Pohjois-Savossa.

10.10.1 Pöljä

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus: Kivikautinen asuinpaikka, joka on löydetty jo v. 1927.

10.10.2 Siponen

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus: On kivikautinen asuinpaikka ja pyyntikuoppa.

Kohdetta on tutkittu vuosina 1949, 1975, 1989 ja 1991.

10.10.3 Pöljän vanha kansakoulu

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus:

Pöljän Vanhan kansakoulun kivikautinen asuinpaikka, joka sijaitsee nykyisen Pöljän kotiseutumuseon pihamaalla ja sen ympäristössä. Paikalla on tehty arkeologisia kaivauksia mm. v. 1975. Kohteesta on löydetty runsaasti esineistöä: keramiikkaa, kivi- ja piiesineitä.

10.10.4 Maijala

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus: Kiviraunio, josta on löydetty palanutta savea.

10.10.5 Jokela 1

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus: Kivikautinen asuinpaikka

10.10.6 Mattila

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus: Kivikautinen asuinpaikka

10.10.7 Jokela 2

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus: Kivikautinen asuinpaikka ja pyyntikuoppia

10.10.8 Mattila S

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus: Kivikautinen asuinpaikka ja pyyntikuoppia

10.10.9 Lassila Etelä

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus: Kivikautinen asuinpaikka

10.11 Ensimmäisen maailmansodan taistelukaivannot

Ensimmäisen maailmansodan ajan (1917 -1919) puolustusvarustukseksi tehtyjä juoksuhautakaivantoja on löydetty eri puolilta Pohjois-Savoa. Kuopion seudulta edustavimmat löytyvät Siilinjärven Toivalan Hanhimäen puolustukseen rakennetuista kaivannoista.

10.11.1 Itkola/Hanhimäki, Länsipään taistelukaivanto

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus:

On historiallinen juoksuhautakaivanto. Juoksuhautakaivannot sijaitsevat kahdella eri tasolla ja puolustus-suunta on alemmalla kaivannolla kohti Kumpu-Jälän vesijättöä. Polveileva ja maahan kaivettu hauta on ollut useita kymmeniä metrejä pitkä ja se on osaksi säästynyt myöhemmältä maankäytöltä.

10.11.2 Lappala, Itäpään taistelukaivanto

Arvotus: m

Valintaperusteet: Kuopion seudun maakuntakaava

Kohdekuvaus:

Historiallinen juoksuhautakaivanto, joka on lähes 100 metriä pitkä ja sen torjuntasuunta on kohti pohjoista. Juoksuhautakaivanto on osittain kallioon räjäytetty taistelukaivanto I. maailmansodan ajalta.

Lähteet:

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. Helsinki 1993

Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-aluetyöryhmän mietintö I-II. Mietintö 66/1992. Helsinki 1993.

Museovirastolla on tekeillä uusi tilannekatsaus ja arvotus valtakunnallisesti merkittävistä rakennetun ympäristön kohteista, RKY/2000 –aineiston nimellä selvityksessä kulkee vielä epävirallinen aineisto.

Pohjois-Savon ympäristökeskuksen julkaisua Pohjois-Savon perinnemaisemat, Heli Ilaskari, Kuopio 2000.

Pohjois-Savon vanhat vesirakenteet, Tuulikki Miettinen, Erkki Kaijalainen, Maisa Siirala, Kuopion vesi- ja ympäristöpiiri, Helsinki 1994.

Pohjoissavolainen kylämaisema. Valtakunnallinen maisema-alueinventointi vuosina 1987-1989, Pohjois-Savon seutukaavaliitto, Kuopio 1990.

Arkkitehtuurin opaskartta, Kuopio, Savon Arkkitehdit SAFA, 2003
Alueen yleiskaavat

Maiseman Muisti: valtakunnallisesti merkittävät muinaisjäännökset, Museovirasto, 2001

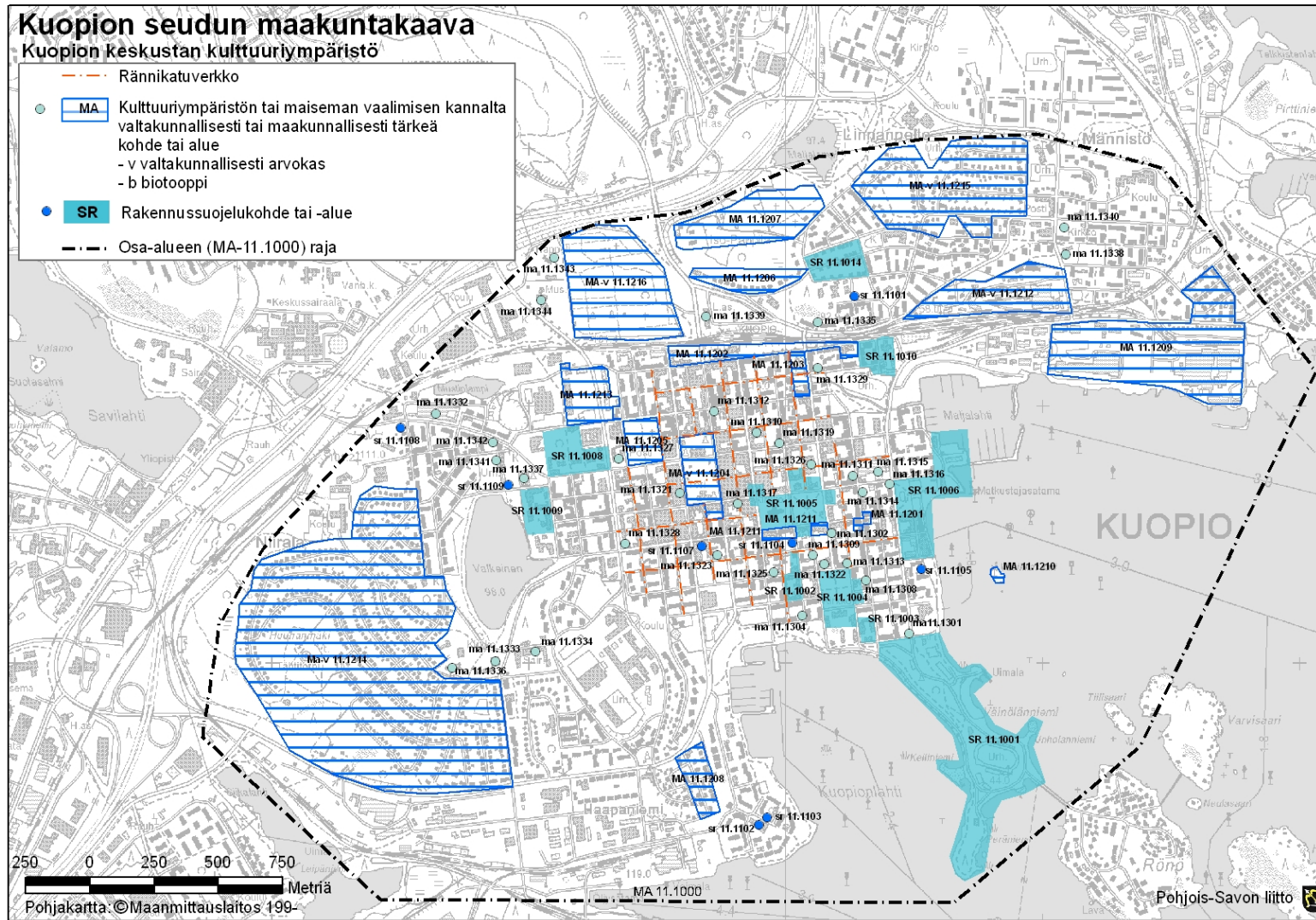
KUOPION SEUDUN HISTORIAKOhteita

TEEMAT

1. TAVINSALMI
2. MAANINKAJÄRVEN KULTTUURIMAISEMA
3. HAMINALAHTI
4. VON WRIGHTIT
5. KANAVAT
6. JÄRVILIIKENNE
7. RUUKKIASIAT
8. TEOLLISUUSYMPÄRISTÖT
9. SAIRAALAMILJÖÖT
10. PUISTOT
11. HAUTAUSMAAT
12. VILJELYSMAISEMAT
13. KOIVUSAARI, KEHVO, SIILINJÄRVI
14. KULTTUURIN AVAINASIOITA, ALUEITA, JOISSA EI KOhteITA, MUTTA MUUTEN HUOMIOITAVA
15. SUOMEN SOTA 1808 - 1809
16. HENKILÖT: Minna Canth, Kalle Väänänen, J. V. Snellman
17. ELINKEINOT: Tiilitehtaat, kalastus, sahat, meijerit, suutarit, kauppiaat
18. KIRKOLLINEN KULTTUURI: kirkot, pappilat ja kanttorilat, seurakuntatalot, rukoushuoneet, tapulit, seuratuvat
19. TUOVILANLAHTI
20. KULTTUURIMATKAILUN KOhteET
21. TIELIIKENNE
22. RAUTATIELIIKENNE
23. KUNNALLINEN ELÄMÄ
24. VANKILAT
25. SEMINAARIT
26. HUVILAT
27. TYÖVÄEN ASUMINEN
28. HERRASVÄEN ASUMINEN
29. LIIKELAITOKSET
30. KOULUT
31. YHDISTYSTOIMINTA
32. HUVITUKSET: MUSEOT, ELOKUVAT, TANSSILAVAT
33. TORPPARILAITOKSEN HISTORIAA

KUOPION SEUDUN MAAKUNTAKAAVAN KAAVAMERKINNÄT JA MÄÄRÄYKSET
Kulttuuriympäristöä koskevat merkinnät ja määräykset

SM	Muinaismuistoalue Muinaismuistokohde (rakentamisrajoitus MRL 33 §) Merkinnällä osoitetaan muinaismuistolain nojalla suojeltu tiedossa oleva valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävä esihistoriallinen tai historiallinen suojelukohde tai –alue. Kaikki muinaismuistot on rauhoitettu muinaismuistolailla (295/1963). Rauhoitus koskee myös vielä löytämättömiä muinaismuistoja. <u>Suunnittelumääräys:</u> Alueen käytön suunnittelussa on otettava huomioon alueella olevat muinaismuistot.
SR	Rakennussuojelualue Rakennussuojelukohde Merkinnällä osoitetaan maankäyttö- ja rakennuslain nojalla suojeltuja tai suojeltavaksi tarkoitettuja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita valtakunnallisesti merkittäviä kohteita tai alueita, rakennussuojelulain 3 §:n 2 momentin perusteella suojeltuja rakennuksia tai rakennusryhmiä sekä asetuksessa valtion omistamien rakennusten suojelusta (480/1985) tarkoitettuja alueita ja kohteita. <u>Suunnittelumääräys:</u> Alueen tai kohteen suunnittelussa ja käytössä on otettava huomioon kulttuuriympäristön vaaliminen ja turvattava merkittävien kulttuuriarvojen ja ominaispiirteiden säilyminen. Alueen tai kohteen suunnittelussa on pyydettävä lausunto alueelliselta ympäristökeskukselta ja Museovirastolta.
MA	Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tai maakunnallisesti tärkeä alue Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tai maakunnallisesti tärkeä kohde Merkinnällä osoitetaan valtioneuvoston päätöksen mukaiset valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja kulttuuriympäristöt (MA-v, ma-v), maakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset kohteet tai ympäristöt, luonnonsuojelulain mukaiset maisema-alueet, perinteisen maatalouden ja karjanhoidon muovaamat yksittäiset biotoopit, kuten kaskiahot ja laidunmet-sät (MA-b, ma-b) eli perinnebiotoopit. <u>Suunnittelumääräys muille MA- ja ma-merkinnöille poislukien MA-b ja ma-b:</u> Alueen tai koh-teen suunnittelussa on otettava huomioon maisema-alueen tai maiseman ja rakennetun kulttuuriympäristön kokonaisuudet ja ominaislaatu. Alueen tai kohteen erityispiirteitä tulee vaalia. Valtakunnallisesti merkittävien alueiden ma-v suunnittelussa on pyydettävä lausunto alueelliselta ympäristökeskukselta ja Museovirastolta. <u>MA-b / ma-b, suunnittelumääräys:</u> Alueen tai kohteen suunnittelussa ja käytössä tulee edistää kohteen kulttuuri- ja luonnonpe-rintöarvojen säilymistä. Valtakunnallisesti arvokkaisiin kohteisiin merkittävästi vaikuttavissa hankkeissa on varattava ympäristökeskukselle tilaisuus antaa lausunto. ma 11.1000 Kuopion keskustan kulttuuriympäristö MA 11.1000 Kuopion keskustan rakennettu kulttuuriympäristö–osa-aluemerkinnän sisältö on esitetty liitekartana ja kohdeluettelona aluevarausluettelon lopussa

KUOPION KESKUSTAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

ALUEVARAUKSET

TUNNUS	Aluevarauksen nimi	Mk-merkintä	Pinta-ala

Rakennussuojelualue

SR 11.1001	Väinölänniemi	SR	23,03
SR 11.1002	Puukorttelit	SR	1,05
SR 11.1003	Kuopion kuurojen koulu	SR	0,61
SR 11.1004	Piispanpuiston ympäristö	SR	3,16
SR 11.1005	Snelmannin puisto	SR	5,13
SR 11.1006	Kuopion satama	SR	17,82
SR 11.1008	Kuopion kasarmialue	SR	3,58
SR 11.1009	Kuopion terveydenhuolto oppilaitos	SR	1,95
SR11.1010	Kuopion lääninvankila	SR	1,86
SR 11.1014	Linnanpellon alue 2	SR	2,79
			60,99

KOHDEMERKINNÄT

TUNNUS	Aluevarauksen nimi	Mk-merkintä

Kulttuurympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeät kohteet

ma 11.1311	Asuinkerrostalo, Snelmanninkatu	ma
ma 11.1312	Asuin-liiketalo, Puijonkadun tunkkistalo, Puijonkatu 33	ma
ma 11.1313	Asuinrakennus Ilmarinen	ma
ma 11.1318	Entinen työväentalo	ma
ma 11.1334	Alavan sairaala, Lastenlinna	ma
ma 11.1301	Korukulma, asuintalo Kallanranta 1	ma
ma 11.1302	Entinen kaupunginhotelli	ma
ma 11.1303	Piispantalo	ma
ma 11.1304	Asuinrakennus Piispala	ma
ma 11.1308	Asuinrakennus Vellamo	ma
ma 11.1309	Metsäkeskus, entinen Maakuntatalo	ma
ma 11.1310	Entinen Kuopion maalaiskunnan talo ja ent. kuntahuone	ma
ma 11.1314	Energialaitos	ma
ma 11.1315	Entinen Kuopion osuusmeijeri	ma
ma 11.1316	Ravintola Sataman Helmi, Bastmanin talo	ma
ma 11.1317	Entinen SYP	ma
ma 11.1319	Haaremin talo, As Oy Puolikuu	ma
ma 11.1321	Hotelli Atlas	ma
ma 11.1322	Kallaveden lukio ja aikuislukio	ma
ma 11.1323	Lastentarha Pumpputori, entinen koulu	ma
ma 11.1324	Liiketalo, entinen Vanhan apteekin talo	ma
ma 11.1325	Maria Jotunin koulu, entinen Snelmannin koulu	ma
ma 11.1326	Pohjois-Savon maakuntakirjasto	ma
ma 11.1327	Posti- ja verotoimisto, entinen palo- ja poliisilaitos	ma
ma 11.1328	Puistokoulu	ma
ma 11.1329	Puutalokortteli, Maaherrank. 35, Hapenlähteenkatu 5	ma
ma 11.1332	Turo	ma
ma 11.1333	Alavan kirkko ja seurakuntatalo	ma
ma 11.1335	Asuinkerrostakot Päivölä ja Asuntola	ma
ma 11.1336	Joulumerkkikoti	ma
ma 11.1337	Kaupunginteatteri	ma
ma 11.1338	Lahdentaan koulu	ma
ma 11.1339	Linja-autoasema	ma
ma 11.1340	Männistön vanha kirkko	ma
ma 11.1341	Niiralan koulu	ma
ma 11.1342	Niiralan kulman asuinkerrostalo	ma
ma 11.1343	Puijon kappeli	ma
ma 11.1344	Suomen ortodoksisen kirkkokunnan keskusrakennus	ma

Rakennussuojelukohde

sr 11.1101	Ammatillinen aikuiskoulutuskeskus, entinen sokeainkoulu	sr
sr 11.1102	Haapaniemen halli	sr
sr 11.1103	Haapaniemen piippu	sr
sr 11.1105	Viinatehtaan piippu	sr
sr 11.1105	Victor Barsokevitsh-valokuvakeskus	sr
sr 11.1107	Yhteiskoulu	sr
sr 11.1108	Teboil-huoltoasema, Niiralankatu	sr
sr 11.1109	Vanhainkoti, Valkeisenkatu 3	sr
sr 11.1334	Alavan sairaala, lastenlinna	sr

ALUEEN ERITYISOMINAISUUTTA ILMAISEVAT MERKINNÄT

TUNNUS	Aluevarauksen nimi	Mk-merkintä

Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeät alueet

MA 11.1201	Snellmanninkadun korttelit	MA
MA 11.1202	Asemakoululta vankilalle	MA
MA 11.1203	Minna Canthin puisto	MA
MA 11.1205	Sankaripuisto	MA
MA 11.1206	Rikkaiden rinne	MA
MA 11.1207	Pappilanmäki	MA
MA 11.1208	Saastamoisenkatu ja Lehtoniemenkatu	MA
MA 11.1209	Itkonniemen teollisuus	MA
MA 11.1210	Vasikkasaari	MA
MA 11.1211	Snellmanin puiston eteläosa	MA
MA 11.1213	Kasarmialueen pohjoisosa	MA
MA-v 11.1204	Kuopion kauppatori	MA-v
MA-v 11.1212	Kuopion vanha asema-alue	MA-v
MA-v 11.1214	Niirala	MA-v
MA-v 11.1215	Linnanpellon alue 1.	MA-v
MA-v 11.1216	Kuopion vanha hautausmaa	MA-v

LIITE 4

KUOPION KOHTEIDEN JA ALUEIDEN MAAKUNTAKAAVAMERKINTÄ

Kulturiympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeät kohteet

ma 11.610	Kumpusaaren huvila	ma
ma 11.611	Pursisaaren huvila	ma
ma 11.612	KYS	ma
ma 11.613	Laivonsaaren krafiittilouhos	ma
ma 11.634	Sandelsin tykkiasemat	ma
ma 11.635	Suotaipaleen kivisilta	ma
ma 11.636	Rytlyn nuorisoseurantalo	ma
ma 11.637	Harjulan vanhainkoti	ma
ma 11.638	Leväsen vanhainkoti	ma
ma 11.639	Vehmasmäen koulu	ma
ma 11.640	Hirvilahden koulu	ma
ma 11.641	Pitkälähdän voimala	ma
ma 11.642	Riistaveden kirkko ja hautausmaa	ma
ma 11.643	Kurkimäen asema	ma
ma 11.644	Jännevirran silta	ma
ma 11.645	Sikoniemen tiilitehtaan piippu	ma
ma 11.646	Karhonsaaren huvilat	ma
ma 11.647	Karhonsaaren asutus	ma
ma 11.648	Juttuharju Haminalahden työväetalo	ma
ma 11.649	Vaajasalon entinen parantola, päärak. ja vesit	ma
ma 11.650	Roinila	ma
ma 11.651	Vehmersalmen pappila	ma
ma 11.652	Nuorisotalo Majakka	ma
ma 11.653	Vehmersalmen kirkonkylän koulu	ma
ma 11.654	Horkanlahden hautausmaa	ma
ma 11.655	Räsälän koulu	ma
ma 11.656	Koivumäen kartanomiljö	ma
ma -b 11.530	Mökinojan hevoshaka	ma-b
ma -b 11.532	Halikkalan laitumet	ma-b
ma -b 11.533	Harjun niityt	ma-b
ma -b 11.534	Rantalan metsälaidun	ma-b
ma -b 11.535	Mäkitalon pihaniitty	ma-b

Muinaismuistokode

sm 11.581	Luukonsaari kivikautinenasp.	sm
sm 11.582	Honkasaari 3 kpl kiviraun.	sm
sm 11.583	Leppäranta kivikaut.asp. usea kohde	sm
sm 11.584	Honganoksa kiviraunio,epä.	sm
sm 11.585	Kirkkoniemi 5 kivirauniota,epäm	sm
sm 11.586	Kurkiharju (V)	sm
sm 11.587	Pahnionniemi kiviraunio,epäm.	sm
sm 11.588	Särkilahti kuppikivi	sm
sm 11.589	Hukkanen kiviraunio, epäm.	sm
sm 11.590	Hölkälä, varhaismetallik. hautap.	sm
sm 11.591	Kotkatniemi (V) lapinraunio	sm
sm 11.592	Heteharju kivik.asp.	sm
sm 11.593	Iivarinsalo (V) varh.mets.asp.	sm
sm 11.594	Hiekkalahti raudanpelk.paik.	sm
sm 11.595	Kopolanniemi kiviraunio epäm.	sm
sm 11.596	Kihonniemi kiviraunio, asp.	sm
sm 11.597	Roikanmäki, kivikautinen asp.	sm
sm 11.598	Mustikka, kiviraunio	sm
sm 11.599	Korkea-Varpanen (V),kiviraunio	sm
sm 11.600	Jouhisaari, kiviraunio	sm
sm 11.601	Lamminniemi (V), kiviraunio	sm
sm 11.602	Koirakuotolainen kiviraunio	sm
sm 11.603	Ruutana kiviraunio aj.epäm	sm
sm 11.604	Louhisaari lapinraunio	sm
sm 11.605	Saahkari-Syrjäkangas kivikasp.	sm
sm 11.606	Korholankangas kivikasp.	sm
sm 11.607	Horkanlahti N kivik.asp.	sm
sm 11.608	Lempiäläniemi-Pitkäniemi röykkiö	sm
sm 11.609	Mänty, Varhaismetallik. hautapaik.	sm

Rakennussuojelukohteet

sr 11.630	Rauhalahden kartano	sr
sr 11.631	Kivilammen mylly	sr

LIITE 5

KARTTULAN KOHTEIDEN JA ALUEIDEN MAAKUNTAKAAVAMERKINNÄT

Rakennussuojelualueet

SR 32.608	Riuttalan talomuseo ja perinnemaisema	SR	21,03
SR 32.607	Savon järvimalmiruukit, Souru	SR	23,97
			45,00

Kultturiympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeät kohteet

ma 32.607	Ilopuro	ma
ma 32.608	Punnonmäen entinen koulu	ma
ma 32.609	Pölkki	ma
ma-b 32.531	Sappilammen laitumet	ma-b

Muinaismuistokohteet

sm 32.301	Riihikallio kivik.asp.	sm
sm 32.316	Sammiolahti kivk.as.p	sm
sm 32.317	Aittoranta, kivikautinen as.paikka	sm
sm 32.318	Lintuharju, pyyntikuoppia 8 kpl	sm

ALUEEN ERITYISOMINAIKUUTTA ILMAISEVAT MERKINNÄT

TUNNUS Kohteen nimi Mk-merkintä

Hiljaiset alueet

hil 32.001	Niinilampi-Honkalampi	hil
hil 32.002	Palonen	hil

Kultturiympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeät alueet

MA 32.627	Kirkonmäki ja Kirkkotie	MA
MA 32.628	Savikosken alue	MA
MA-v 32.606	Syvänniemen kulttuurimaisema	MA-v

MAANINGAN ALUEIDEN JA KOHTEIDEN MAAKUNTAKAAVAMERKINNÄT

Kulturiympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeät kohteet

ma-b 12.530	Pirttilahden laitumet	ma-b
ma-b 12.531	Teeriniemen metsälaidun	ma-b
ma-b 12.532	Tervarannan laitumet	ma-b
ma-b 12.533	Tavinjärven lammaslaidun	ma-b

Muinaismuistokohteet

sm 12.582	Metelinkallio	sm
sm 12.585	Jynkänlahti, kivikautinen asp.	sm
sm 12.586	Keskisaari 3 rauniota	sm
sm 12.587	Vehkalahti kivikautinen as.paik	sm
sm 12.588	Kätölahti 1 asp.varh.met.k.	sm
sm 12.589	Metelinniemi	sm
sm 12.590	Käärmelahti pyyntik.ajoitt.	sm
sm 12.593	Sämpsälä, varhaismetallik. lapinraunioita 3 kpl	sm
sm 12.594	Hiturinniemi,Varhaismetallik. lapinraunioita 2 kpl	sm
sm 12.595	Linnasaari, varhaismetk. lapinraunio	sm
sm 12.596	Hetelampi, ajoittamattomi pyyntikuoppia	sm

ALUEEN ERITYISOMINAISUUTTA ILMAISEVAT MERKINNÄT

TUNNUS	Merkinnän nimi	Mk-merkintä

Kulturiympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeät alueet

MA 12.618	Leppälahti-Kuivaniemi maisema-alue, koulu	MA
MA 12.619	Tavinsalmen maisema-alue	MA
MA 12.620	Tuovilanlahti	MA
MA-v 12.612	Maaninkajärven kulttuurimaisema	MA-v
MA-v 12.613	Viannon vanha kanava	MA-v
MA-v 12.614	Ahkiolahden kanava	MA-v
MA-v 12.629	Ruokovirran kanava	MA-v

LIITE 7

SIILINJÄRVEN KOHTEIDEN JA ALUEIDEN MAAKUNTAKAAVAMERKINNÄT

Rakennussuojelualueet

SR13.604	Tarinaharjun parantola	SR	20,90
SR13.605	Siilinjärven rautatieasema	SR	1,66
			22,56

Kulturiympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeät kohteet

ma 13.656	Pyylammen ratavartijan mökki	ma
ma 13.657	Toivalan seisake ympäristöineen	ma
ma 13.658	Pöljän seisake ympäristöineen	ma
ma 13.659	Ahmon koulu	ma
ma 13.660	Siilinkosken mylly	ma
ma 13.661	Kuuslahden koulu	ma
ma 13.662	Kirkkoherran pappila	ma
ma 13.663	Lassila	ma
ma 13.664	Itkola/Hanhimäki,länsip tsistelukaiv.	ma
ma 13.665	Lappala, itäpään taistelukaiv.	ma

Muinaismuistokohteet

sm 13.581	Pöljä 1 - 5 kivik. löydöstä	sm
sm 13.582	Majjala, kivrakenteet ajoittamaton	sm
sm 13.583	Taipale kivikautinen asp.	sm
sm 13.584	Saunalahti 2 rauniota	sm
sm 13.585	Urimo kiviraunio	sm
sm 13.586	Jokela(Mattila,Lassila)kivik.asp.	sm
sm 13.587	Limalahti Itä kivikautinen asp.	sm
sm 13.588	Kuoppaharju S kivik.asp.	sm
sm 13.589	Marjosuo N, varh.kivik.asp.	sm
sm 13.590	Puntolainen. varhaismetallik. lapinraunio	sm
sm 13.591	Heikkiläinen, varhaismetallik. lapinraunio	sm
sm 13.601	Haapalahden vanhapaikka	sm

Vedenottamot

v	Hakkaralan vedenottamo	v
v	Koivuniemen vedenottamo	v
v	Jälän vedenottamo	
v	Autiorannan vedenottamo	v

ALUEEN ERITYISOMINAISUUTTA ILMAISEVAT MERKINNÄT

TUNNUS   Merkinnän nimi   Mk-merkintä

Kulturiympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeät alueet

MA 13.621	Harjamäen sairaala-alue	MA
MA-v 13.609	Räimä-Haapalahti-Väänälänranta-kulttuurimaisema	MA-v

POHJOIS-SAVON LIITON JULKAISULUETTELO

Sarja A

- A:1 Kunnallistalouden pitkän aikavälin kehitysnäkymistä Pohjois-Savossa
A:2 Varkauden seudun pohjoisosan seutukaava Varkaus, Leppävirta
A:3 Saimaan Vuoksi, Veneily ja vesimatkat/Lähtökohtaselvitys
A:4 Pohjois-Savon jätehuoltosuunnitelma
A:5 Koillis-Savo. Ulkoilureitistön yleissuunnitelma
A:6 Maakuntasuunnitelma 2017 - Tavoitteet
A:7 Koillis-Savon seutukaava. Ehdotus 14.6.1993.
A:8 Lähetään päs käymään taululla. Satu Syrjälä: sosiaalityön suuntautumisvaihtoehdon pro gradu-tutkielma, Tampereen yliopisto 1993
A:9 Lineaarikiikhyttimen sijaintipaikkatutkimus Pohjois-Savon alueella
A:10 Pohjois-Savon kalastusmatkailu 2000
A:11 Pohjois-Savon kehittämisohjelma 1995-1999
A:12 Kyläkauppa muuttuu - Kyläkauppiain oheislukemisto
A:13 Kirkkolisiin rakennuksiin ja alueisiin liittyvät uhkatekijät Pohjois-Savossa
A:15 Pohjois-Savon 6-ohjelma 1995-1999
A:16 Pohjois-Savon 5b-ohjelma 1995-1999
A:17 Alueellinen kehittäminen yrittäjyyden ja omatoimisuuden edistäjänä Savossa
A:18 Sisä-Savon seutukaava. Ehdotus 9.6.1997.
A:19 Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma 2020
A:20 Koillis-Savon seutukaava
A:21 Pohjois-Savon kehittämisohjelma 1998-2000
A:22 Varkauden seudun pohjoisosan seutukaavan muutos, Leppävirta
A:23 Korjataan yhdessä - Pohjois-Savon asutuskannan korjaustoiminnan edistämishankkeen loppuraportti
A:24 Pohjois-Savon elintarvikealan kehittämisohjelma v. 2000-2006
A:25 Pohjois-Savon Maakuntakuvitutkimus 2000
A:26 Pohjois-Savo vuonna 2000 - nykytilanne ja aiempien maakuntasuunnitelmien tavoitteiden toteutuminen
A:27 Pohjois-Savon matkailustrategia 2001-2006
A:28 Pohjois-Savon hyvinvointiklusteri – TOIMINTAOHJELMA 2002-2006
A:29 Pohjois-Savon ICT-yritysten toimintaympäristö
A:30 Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma v. 2020
A:31 Sisä-Savon seutukaava
A:32 Pohjois-Savon kulttuuriklusterin käynnistämiselvitys
A:33 Pohjois-Savon maakuntaohjelma 2003-2006
A:34 PUHTAASTI PARASTA! Pohjois-Savon elintarvikealan kehittämisohjelma 2003-2010
A:35 Euroopan unionin laajentumisen taloudelliset vaikutukset ja sen tarjoamat liiketoimintamahdollisuudet Suomen pk-yrityksille
A:36 Kuopion seudun maakuntakaavan rakennemallien vaikutukset
A:37 Kuopion seudun maakuntakaavan rakennemallien palveluverkkoselvitys
A:38 Kuopion seudun maakuntakaava – rakennevaihtoehtojen liikennejärjestelmät ja niiden vertailu
A:39 Pohjois-Savon tietoyhteiskuntastrategia
A:40 Pohjois-Savon kulttuuriklusterin kehittämisohjelma
A:41 Kuopion seudun maakuntakaava, yhdistelmärakennemallin vaikutukset
A:42 Ylä-Savon seudun maakuntakaava
A:43 Kuopion seudun kulttuuriympäristö seutukunnan vahvuudeksi
A:44 Kuopion seudun maakuntakaava
A:45 Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma 2030
A:46 Pohjois-Savon kulttuuristrategia
A:47 Paikoillanne. Valmiina . . .
A:48 Pohjois-Savon maakuntaohjelma 2007-2010

Sarja B

- B:1 Pohjois-Savon Liiton kuntainliittosuunnitelma 1991-95, toimintasunnitelma 1991 ja talousarvio 1991
B:2 Pohjois-Savon Liiton kuntainliittosuunnitelma 1992-96, toimintasunnitelma 1992 ja talousarvio 1992
B:3 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1991
B:4 Pohjois-Savon lähiajan kehitysnäkymät 1991
B:5 Maakunnallisen kehittämisrahan seurantaraportti vuosilta 1989-91
B:6 Pohjois-Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1991
B:7 Pohjois-Savon Liiton kuntainliittosuunnitelma 1993-97, toimintasunnitelma 1993 ja talousarvio 1993
B:8 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1992
B:9 Pohjois-Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1992
B:10 Maakuntien ja kuntien muuttuva asema eurooppalaisessa yhteydessä - vaikutuksia Pohjois-Savoon
B:11 Kuntayhtymäsuunnitelma 1994-98, toimintasunnitelma 1994 ja talousarvio 1994
B:12 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1993
B:13 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 1993

- B:14 Pohjois-Savon liiton kuntayhtymäsuunnitelma 1995-1999, toimintasunnitelma 1995 ja talousarvio 1995
B:15 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1994
B:16 Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1994
B:17 Savon Liiton kuntayhtymäsuunnitelma 1996-2000, toimintasunnitelma 1996 ja talousarvio 1996
B:18 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1995
B:19 Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1995
B:20 Savon Liiton toimintasunnitelma 1997, talousarvio 1997 ja talous suunnitelma 1997-1999
B:21 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1996
B:22 Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1996
B:23 Maakunnan kehittämisrahan seurantaraportti 1996,
B:24 Maakuntarahan seurantaraportti 1994
B:25 Maakunnan kehittämisrahan seurantaraportti 1995
B:26 Maakunnallisen kehittämisrahaston seurantaraportti v. 1989-1995
B:27 Savon Liiton toimintasunnitelma 1998, taloussuunnitelma 1998-2000, talousarvio 1998
B:28 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1997
B:29 Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1997
B:30 Maakunnan kehittämisrahan seurantaraportti 1997
B:31 Toiminta- ja taloussuunnitelmia 1999-2001 sekä talousarvio 1999
B:32 Pohjois-Savon kehitykseen vaikuttavat sektoripoliittikat ja aluekehityspoliittikat sekä alueen taloussosiaalinen tila
B:33 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1998
B:34 Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1998
B:35 Työvoimatarpeen ja ammatillisen koulutuksen kohtaaminen Pohjois-Savossa 1998-1999, Faktat ja visiot -loppuraportti
B:36 Osaaminen ja koulutustarve Pohjois-Savon yrityksissä ja toimipaikoissa
B:37 Maakunnan kehittämisrahan seurantaraportti 1998
B:38 Toimintasunnitelma ja talousarvio 2000 sekä taloussuunnitelma 2001 - 2002
B:39 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1999
B:40 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 1999
B:41 Pohjois-Savon väliaikainen ammattikorkeakoulu – kokeilusta vakinaiseksi ammattikorkeakouluksi
B:42 Maakunnan kehittämisrahan seurantaraportti 1999
B:43 Pohjois-Savon liiton toimintasunnitelma 2001 sekä talousarvion 2001 puitteet
B:44 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 2000
B:45 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2000
B:46 Maakunnan kehittämisrahan seurantaraportti 2000
B:47 Maakunnallisen kehittämisrahaston seurantaraportti v. 1996-2000
B:48 Pohjois-Savon liiton toimintasunnitelma ja talousarvio 2002 sekä taloussuunnitelma 2003-2004
B:49 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2001
B:50 Maakunnan kehittämisrahan seurantaraportti 2001
B:51 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 2001
B:52 Pohjois-Savon liiton toimintasunnitelma ja talousarvio 2003 sekä taloussuunnitelma 2004-2005
B:53 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2002
B:54 Pohjois-Savon liiton toimintasunnitelma ja talousarvio 2004 sekä taloussuunnitelma 2005-2006
B:55 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2003
B:56 Pohjois-Savon liiton toimintasunnitelma ja talousarvio 2005 sekä taloussuunnitelma 2006-2007
B:57 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2004
B:58 Pohjois-Savon liiton toimintasunnitelma ja talousarvio 2006 sekä taloussuunnitelma 2007-2008
B:59 Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma TOTSU 2006-2007
B:60 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2005
B:61 Pohjois-Savon liiton toimintasunnitelma ja talousarvio 2007 sekä taloussuunnitelma 2008-2009
B:62 Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma TOTSU 2007-2008

ISBN 952-5188-61-2
ISSN 1238-6383